G. Morgan Browne

P. OVIDIVS NASO

EX ITERATA R. MERKELII RECOGNITIONE

VOL. III

TRISTIA. IBIS. EX PONTO LIBRI
FASTI

LIPSIAE
IN AEDIBVS B. G. TEVBNERI
MDCCCLXXXIV

LIPSIAE, TYPIS B. G. TEUBNERI.

In hoc volumine sola Tristia sunt, quae apparatum criticum qualem oportet, nondum habent. recensuit ea R. Ehwald vir doctissimus meo rogatu, arbitratu et doctrinae instrumento suo, collato Florentiae codice Marciano lacunoso (desunt partes I I ad V 10, III VII ad IIII I 12, IIII VII 6 ad finem) et adhibitis de integro aliquot, quos usurpaveram. de quibus cum summatim dici non conducat, nec ubertatem vindiciarum editionis exilitas recipiat, coniuncta haec omnia alio loco propediem nos demeritura auguror.

Reliqua Nasoniana haec poesis supellectilem comparavit. libri temporum ordine plerumque dispositi, cuiusque saeculi aliquam multi, ut aetatum proprietates, fallaciae, nugae translaticiae appareant. in quo quidem genere nihil admodum novum reperietur; confirmatur quae aliunde in transcursu parta notitia haerere potuit. sed notabile, quanta in his scriptis aequabilitate inter tot discrimina et diverticula paradosis vetus et una perstiterit, quam in aliis graviter concussam prope etiamnum fluctuare videmus. nam quod codices quidam Ibidis et Fastorum saec. XII discedunt in scripturas, quae recensionum priscarum esse potuerunt, cuius tamen fidei modus est faciendus, ea re sustentari videntur compagis universae eae partes, quae controversae non sunt.

Ita fit, ut siqua paulo acrior et intentior cura critica ad partes vocetur, tota ea conferenda sit in hanc, quae a saeculo X, in Ibide XII, profluxit, carminum conformatio-

nem. ea est fideiussorum commendatio, qua maiorem non multi scriptores habent; cui nec si adessent libri uno aut altero saeculo vetustiores, momenti multum accedere posse putaveris. quem admodum saeculum x ab effrena saeculorum xi et xii interpolatione abesse creditur, ita scribarum rusticitate, quantum memini, convenit cum saeculis proximis superioribus, ceteroquin capitalis scripturae exemplaria saepe secutis. ita ipse Ponticorum liber Hamburgensis neque bonitate scripturarum neque ipsis scribarum mendis longe distat a fragmento Guelferbytano, veteris alicuius recensionis progenie. scriptum hoc fuit saeculo septimo; litteratura utitur eadem, qua codex Augustini Bellovacensis anni DCXXV (Ribbeckii Prol. Verg. p. 232).

Sed tamen veteris originis libros illa aetate multos superfuisse aut intemeratos mansisse non probabile est, postquam Romani imperii ruina bonarum artium proventum in Urbe obtrivit, in provinciis repressit. barbaries illa si forte poetae exemplar unum residuum fecit aut describi passa est, id quod in multis scriptoribus factum, quae pridem interpolata in eo fuerunt, rata habebantur.

Novem sunt saecula, quibus Ovidii censores, admiratores, imitatores, nomen mutuati aut ementiti numquam defuerunt, versus haud raro apud scriptores a libris nostris discrepantes proferuntur, sed de interpolatione non plus quam apud Horatium testimonii, grammaticorum et litteratorum curae nulla eius modi, uti de Lucano, Iuvenale, mentio est. in poesi ipsa, Halieuticis, Heroidibus, Metamorphosibus interpolationis rhetoricae aut grammaticorum satis manifesta sunt indicia, sed in locis ipsis gravissimis adeo indiscretae eae professiones, incertae aetates, confusae eruditionis et inscitiae notae, nihil ut generatim constitui aut in huius de tertio volumine quaestionis usum converti possit. non dubito, quin de eo cogitatum sit, quod in primo volumine librorum egregiorum beneficio, si ipsi adeantur, fortasse facultatem habeat, ut liber archetypus informetur eiusdem aetatis ac Lucretianus Lachmanni,

saeculi quarti aut quinti: quem credibile foret Horatianis et Vergilianis similem spuria vetera, difficilia inventu, servasse, sed alterum tantum noviciae originis omissione indicaturum.

Sunt etiam in hoc volumine quae non eodem aevo prodisse videantur; ac librorum bonitas poterat de archetypo admonere. sed cognati qui dici possint, praeterquam Ponticorum qui se excipiunt, ex omni numero duos non invenio, nedum a saeculo quinto qui repetantur et archetypi effigiem resuscitent. aliud observavi, quod non aliquot carminis alicuius codicum affinitatis, sed veteris cuiusdam operum contubernii significationem mihi habeat, nec unius archetypi conformationem quod designet, sed archetyporum omnium eum habitum, de quo quaerimus; nec tantum interpolationem duplicem, quae sit ultra citraque saeculum quintum, sed tertiam archetyporum ipsorum. singulare est ac prorsus fortuitum, non quod ad aevi obscurissimi reconditiora pernoscenda multum conferat, sed quod propemodum sufficiet ad ea, quae in praesenti ingravescunt, utiliter expedienda.

Antehac versuum proscribendorum, eiciendorum legitima ratio nulla erat, nisi ubi idoneo suppetente apparatu qui adessent in recentioribus libris, abessent ab antiquioribus. sunt enim eodem loco quo vocum et locutionum contaminationes et ex saeculi cuiusque eruditionis penu nati. ea norma si facile carendum, ubi prorsus absona occurrunt, quod rarius in melioribus libris, utendum tamen saepenumero in re ancipiti. sed in hoc volumine versuum eorum exiguus innotuit numerus. saeculi XIII in Ponticis lacunarum supplementa quaedam, ut II II 32, IIII III 44, in Ibide quae adnotavi p. 417, 419, in Fastis paucula, nihil, quod ad poetarum latinorum aequalium nitorem accedat, quamvis interpolatorum eius saeculi in dictione varianda, synonymis salvo metro inferciendis peculiaris sit vel facilitas, vel intemperies et temeritas, cuius exempla ubivis extant; qui Ponticorum libri IIII paginis Korn. scripturas codicum BCDLP quaesiverit, inveniet

terna minimum, p. 121 novem. revincuntur ea facile omnia saeculi xii libris, qui, quod nec alias rarum, plerique non vulgaris sunt commatis, nec sui temporis quidem naevis deformantur. versus integri aut disticha, quae in Fastis repudiandi, aut sunt antiquiorum appendices, ut II 202, aut ipsa paulo sunt antiquiora, ut quaedam libri VI. nihil de illo genere interpolationis, quae saeculis xii et xi importuna, deliberata, pervicax grassata est, scholarum, ut videtur, usibus affinis. mutantur quae scrupulum iniciebant, ut Met. VII 636 VIII 237, inseruntur versus interpretationis aut exercitionis causa, quos ibidem plus viginti codicis M testimonio expuli; periphrases versuum pauculorum mirifice excrescunt VIII 596, 655, 696. leviter haec praevalent in pericopis fabularum scholis aptiorum, sed toto corpore inveniuntur: putes prodisse e museo veteris alicuius scholarum patroni, qualis ille Erchenbaldus, qui — *ecclesiae Inclitus antistes libros perlegerat omnes, Inter quos istum — libellum Correxit per se studiosi dogmatis arte, Falsa catus radens et congrua sensibus addens.* ille quidem saeculo decimo exeunte: sed tamen ab undecimo interpolationes Pindari Thebani aliorumque poematum repeti video, ipse codex Laur. Metam. vix recentior; certe Ursinianus Fastorum, qui eadem farragine scholastica, paulo quam in Laur. et Erf. crudiore, oppletus est, ineunte saec. xi scriptus videbatur. habet primus distichon ea aetate dignum VI 739 740 et tria VI 270 ad 276, quae magni interforet sciri, potuerintne tunc temporis ab homine docto Benedictino e Lactantio confingi; si potuerunt, nec alia Fastorum et Ponticorum ad saec. vi referri necesse fuerit.

Saeculi x habemus librum Petavianum Fastorum et, quantum puto, Hamburgensem Ponticorum, quippe cuius scriptura plane cum Horatii Orellianorum uno conveniat, nec a Thuaneo epithalamii Catulli nisi spatiosiore paulo litteratura discedit. Petaviani et Hamburgensis mendorum idem genus est, Petaviani crebriora; interpolatio verborum, quam dicere velim, nulla in insubidis illis, quas

olim in ed. Teubn. p. IX e Fastis enotavi, aut quod Korn mihi opposuit p. XII. versus aut disticha in Petaviano suspicionem praeterquam obiter quibusdam movisse non invenio, omittit adeo II 203 204. de Hamburgensi autem verissime contra me Korn dixit.

Sunt in hoc, sunt in Ibidis et Fastorum libris egregiis haud adeo pauca, quae paulo antiquiorum, si superessent, auctoritate expungi potuisse vix negaveris, cum confluxisse novem saeculorum decursu in decimi libros aeque consentaneum sit, ac verborum interpolationes undecimi, duodecimi coaluisse, quod saepe videas, cum recentissimis tertii vel quarti decimi. nec multum refert, gravia an leviora in talibus culpemus, cum perinde miserum sit, pessimos aut mediocres versus in poeta relinqui sola testium redarguentium penuria. poterant interdum adeo utiliter amandari, quae placuerunt aut adhuc placent.

Diu est ex quo de hoc genere data opera dispectum non est. Nic. Heinsius, venerabile nomen, notare solebat, quidquid colorem Ovidianum, quod aiebat, non haberet; sed de eo colore remissius paulo et clementius statuebat, argutiolas, calamistros, ludicra insipientium interpolatorum interdum contra ipsam bonorum librorum fidem admittebat: ut mirum non sit, si quae ab antiquis de poeta sua vitia amante graviter et scienter observata sunt, recrudescunt hodie inique et proterve. Bentleius modicum versuum numerum, admodum CCXXX, proscripsit, causas non exposuit. fecit hoc ubique Io. Schraderus, sermonis et sententiarum convenientiae castigator exactissimus, vir ingeniosus, in Emendationibus et schedis ineditis: sed nescio quo fato quam meruit, laude fraudatus est, adeo ut de Tristibus et Ibide quae publicavit vel hodie, puto, insuper habeantur. post hunc, qui obiit ante ipsos annos centum, et paucissimos, qui vestigia presserunt, omnis ea quaestio elanguit, donec novissime aliquantum resuscitata est, idque bifariam. cum e librorum optimorum penu non nulla poetae nervosiora et signatiora deprompta sunt, id quoque temptatum est, ut comparatis inter se quae vel

per se suspiciosa, vel a libris convicta essent, interpolationis genera quaedam, aetates adeo, in Metamorphosibus maxime, indagarentur; id quod ad liquidum exploratum umquam iri profecto spei minimum erat. gravius fuit, quod sub idem tempus quaestio illa perpetua Horatiana ad Ovidium permanavit, qua vel sine libris ratio et quod oportet spectatur, loci ampliores quam apud Schraderum damnantur, quod ad sollicitam illius industriam interior rei poeticae intelligentia accedit. neque aliam ob rem vir eximius Horatianae artis stateram Heroidibus potissimum admovit, quam quod in eo genere argumenti et lineamentorum quandam circumscriptionem et normam vidit, velut artis Praxiteleae[1], certe paulo alius modi quam ethologiarum, quas ferunt, rhetoricarum: quod poetae propositum si teneas, intersiticiorum discrimina apparebunt. digna admiratione ea Lehrsii disputatio et quae reverenter habeatur; sed aegre facultatem habet in scriptis a poeta rudibus et imperfectis relictis aut ab arte et limatiore cura ipso profitente alienis, cuius modi praeter primum volumen sunt omnia.

Accedit nunc quod quae in his requirebantur, ut locorum insiticiorum ambitus et terminatio, ut origo multiplex, ut praeter nimis manifesta alia quoque indicarentur, ea praesto sunt inter tertii voluminis dotes, librorum beneficio et adiumento illo, de quo indicatum supra et in proximis exponendum. erunt fortasse, quae ad Metamorphoses aut alia reciprocari possint: eodem quo illic et in Heroidibus loco manebunt tantum, quae partes ante saeculum quintum adiectae sunt, de quibus utrobique Horatiana, quam dicere lubet, disceptatione opus erit.

Sed satis raro hoc usu veniet praeterquam in Ibide, quod opusculum interpolationis suspicionem prope nemini movit praeter Io. Schraderum. is in Emendationibus et schedis idiographis more suo, omissa rerum aliarum censura, quae inelegantia et incongrua putabat, satis multa notavit. quaedam versibus transpositis satis operose concinnabat; sed egregie et adposite hos, 34 37

38 35 36: versus expunctos volebat triginta sex: 131 132, 141 142 'dist. eiic.; si omittas, nihil deerit', 157 158 'fortasse spur.', 231 232 'dist. spur., abiecto nexus melior, retento impeditus', 337 'locum suspectum facit, tamen distichon vix eiici potest', 355 356 in Emendationibus, 409 410 'variat poeta, aut dist. spur.', 417 418 'suspectum distichon', 433 434 et 437 438 in Em., 439 440 'mihi spurii videntur', 461 462 in Em., 475 'an dist. spur.?', 499 500 et 507 508 in Em., 539 540 'mirum exemplum inter tot dissimilia', 563 564 in Em., 565 'quod probrum luit.?', 601 602 'spur. f. dist.', 637 638 'melius f. aberit', arguebat praeterea locutiones incompositas: 142 '*mores oderit umbra* vix satis forte'; 154 '*gelidas manus* vix fero; *in ora*, 157 *os*, 160 *ad ora* ingrata repetitio'; 334 '*lustravit non diuturna* nugae nugarum'; 399 'mira locutio'; 401 'latinitas male defensa a Burm.'; 459, 461 '*illam*, *illo* suspectum mihi'; 476 '*aetherii vindicis* displicet, est ex Pont. IIII VIII 60; *ut*, *ut*, *ut*, *ut*, *ut* ineptissime'; 582 '*tecum*, *tuum*, 584 *tuae* non placet'; 601 'mira comp.'; 604 'deest apodosis'.

Poterat multa addere, quae debilem versificatorem produnt, maxime epitheta praepostere posita; quae prope sensu cassa sunt 337 *vita invisa* 500 *invito deo* 618 *leve iter* 633 *ignibus atris*, vel supra modum languent, 402 *impius* 553 *infelix* 543 *duris saxis* 591 *liquidis* (ita enim legendum) *undis*. fabularum ipsarum quem admodum unam 337 ab interpolatore detortam notavit, de qua posthac dicetur, ventosa hominis levitas patet 449, ubi ibin avem devotam a Callimacho narrat, quo optimus Schneiderus Call. II p. 278 deceptus est; 492, ubi sermonis titubantia corrigi non debebat; 539, ubi prorsus ineptit. fabularum argumenta aliquot mutata paulum elocutione iterata esse a poeta, quod nemo dubitat, Schraderus impense negabat: mihi plurimae nimis vulgares et ieiunae ne semel quidem quae ponerentur, dignae videntur. ut puto, risum adversario excutere debuerunt quae sunt de puerulis 434 435 483 545, aut Glauco in mellis dolio suffo-

cato 537, aut Tiberino et Glauco Anthedonio, 514, 556, qui dei facti, aut mulierum exempla multa.

Pleraque haec antiquiora sunt scholiis, e quorum ineptiis fraudis latissime iam grassantis quasi recinere cantilenam facile suspiceris. vix tamen in carminis paradosi insaniae illius, qua fabulae finguntur et versus procuduntur, vestigia apparent praeter scripturas, velut 499 539, et fortasse nomina quaedam fallaciis illis adcommodata: inter fabulas ignotissimas XXX nulla est, quae elocutionis barbarie laboret, quamquam 461 et 475 Schraderus proscribebat; si de *Tĕrei* 434 et *Prŏteum* 517 suspicandum sit, non sunt certe fabulae fictitiae. scholiorum aetatem Ellisius, strenuissimus inaccessorum investigator, indicavit saeculum quintum, cuius exempli Vergilium grammaticum per A. Maium cognitum habemus. neque aliud invenio tempus, quo potius consentaneum sit gestum esse, quod supra indicabam, ut exemplar unum Ovidii haberetur, situ affectum, quod cum ex aliis suppleri non potuerit, novae interpolationis causam dederit; tum quidem ineruditae, ut aetas erat, sed paulo elegantiore et poetis sexti vel septimi saeculi digna insecuta, ut ea propter a quinto coeptam statuam.

Quae igitur ante saec. v in Ibide interpolata sunt, eo loco licebit habeantur, quo vetustiora Metamorphoseon supplementa. utraque a genuinis satis aegre interdum discernuntur, idque praecipue in Ibide. in Metamm. quaedam cancellis notari poterant ad indicandos terminos, artificii genus et originem interpolationis, aut pristinae orationis continuationem et tenorem sistendum: in Ibide eius modi nihil prope est, quod satis per se pateat; distichis omnia definiuntur. sed commode a Metamorphosibus Ibidis Ponticorum Fastorum condicio in hoc differt, quod quae in his post saeculum quintum accessit interpolatio, a vetustiore ita segregatur, ut haec certe pars, non opinionis aliquo arbitrio, sed librorum aut testimonio aut adminiculo, cancellis insigniri potuerit. id quomodo simplici una et ex propatulo observatione effectum sit, nunc exponam.

Interpolationis certa indicia Ibidis libri veteres uno tantum in loco habent, vv. 131 132, quod distichon cum suspicionem numquam moverit, in optimo tamen Ellisii codice G abest; substitutum est illud *Finiet illa dies, quae te mihi subtrahet olim; Finiet illa dies, quae tibi tarda venit*, quod in plerisque Ellisii et nostris libris inter vv. 130 et 131 ed. nostrae, in uno Ellisii et meo optimo A post 132 perscriptum est. hoc igitur ab Heinsio et Bentleio spurium habitum; 'nihil verius' iudicante Schradero. tamen verius hoc puto, utrumque subditivum esse, sed alterum interpolatoris paulo prudentioris, quam qui *Finiet* rell.' neglecta versuum 133 134 iunctura scripserat. quod postquam in margine correctum, utrumque distichon promiscue per libros traditum est, ordine variato; qua re factum est, ut qui *Finiet* rell. ante 133 nostr. ed. posuissent, hoc distichon 133 134 expungendum putarent; de quo posthac dicetur. atque haec demum violenta et deliberata est interpolatorum machinatio, nec ipsa multo recentior, ut posthac apparebit: distichorum illorum fabrica minime dolosa; repertam enim in codice archetypo lacunam fuisse arbitror. quam fuisse trium, non duorum versuum arguit mihi v. 130, cuius sententia insipida, neque ad vv. 123 124, neque ad ea, quae sequuntur, satis adcommoda, ubi mortis supplicia non praecipue, sed alternatim post aerumnas vitae vv. 251 ad 274, 343 ad 361, 415 ad 432, 451 ad 458, 537 ad 544, 561 ad 566 denuntiantur.

Lacunarum resarciendarum pericula saepissime in codicibus veteribus a librariis, quos alibi vitasse talia et perspexisse videas, maxime in Ponticis, exhibentur. indicia sunt sententiae bifariam aut aliqui variatae, sive in diversis libris seorsum, sive in eodem continuatae reperiuntur; si ordo, quo positae, non constat; si remotis eis quae relinquitur oratio, hiscit et claudicat; si in eodem disticho pars altera utra, hexameter vel pentameter, aut varie concepta, uti habes in Trist. I VIII 33, aut in bonis libris omissa est.

Haec quia propemodum omnia in illo, de quo exors sum, loco deprehenduntur, librorum ipsorum hanc inte polationis significationem dixi. · tantum de pentametro 1: evidentia eorum nulla erat; quam opinionem posui, a miniculo utitur eorum, quae sequuntur. siquando eiu dem modi iudicium ferendum sit, de simili firmamen providendum erit.

Versuum singulorum lacunae in codicibus satis v tustis longe sunt frequentiores, quam expectaveris, u metro elegiaco librariorum adcuratio sustentari potera sed aliquo tempore ante saeculum x certum est Fastorui Ponticorum, Tristium libros pentametris non subduct scriptos fuisse. qui versus neglegentia scribarum inte ciderunt, saeculis inde ab XI haud ita inepte interdu suppleti reperiuntur. alterum genus est eorum, q labe aliqua veteris archetypi absumpti fuerunt, de quib sine idoneis argumentis coniectura non est capienda: t men quinque, quae ponam, exempla collineare ad eius r in Ibide speciem informandam putaverim.

V. 374 *qui tecta Intrarunt caecae non redeunda d mus* pridem Schradero displicuit. *tecta caecae domus* cu versu Metamorphoseon VIII 153 mediocriter conspirai *tecta non redeunda* satis infeliciter imitantur *inremeabile errorem* Vergilii V 591: putes ab hoc homine *texta r deunda* ex Vergiliano *Parietibus textum iter* 589 scri potuisse. Neuius de locutione Ovidiana non dubitav: scripsit similem eis, de quibus II pp. 260 261 exposu cuius modi apud Ovidium sunt *cessata tempora* Met. X 6(et *arva* Fast. IIII 617, *errati agri* Fast. III 655, *terrae* II 673, *redundatae aquae* VI 422 Trist. III x 52, *Cyb exululata* Fast. VI 136. putaverim et haec satis differi nec quae proxime paginis quattuor doctissimis percensentu quicquam conferre, praeter fortassis illud, quod Plir placuit, Nat. h. XXXVI 104 de urbe Roma per cloac *pensili* facta et *subter navigata*: nam *urbem navigari* n multo commodius dici reor, quam *domum non redeunda* stribliginem manifestam.

V. 396 rectissime Ellisius notavit; 'unde' scripsit 'hic Lemniades? cetera enim serie rerum cohaerent, sicut apud Apollodorum' rell.

V. 418 plane balbutientis scribae deliramentum videtur, unde nihil sani extunditur. libri enim consentiunt, nisi quod meus A Hauptio teste et alter non vulgaris distichon 417 418 ante 415 416 locant, quo argumento siquis totum distichon, non modo pentametrum spurium existimare velit, nihil decedit observationi nostrae. Schraderus quod nexum inter 413 414 et 415 416 desiderabat, possit id elevari, si versum 418, qui genuinus fuit, apodosin habuisse putemus.

V. 508 pentameter, an distichon, quod totum locutionem scholasticam habet, interpolatoris, certe num unius auctoris sit, dubitari potest. pars inscitior est pentameter.

V. 556 exemplum Glauci Anthedonii quam sit absurdum, supra est indicatum.

Horum locorum tres priores inter se vigenorum binorum versuum intervallo distant: quod spatium si putes paginarum codicis alicuius archetypi fuisse, quales in editionis nostrae marginibus adnotatas habes, desierunt igitur paginae tres in eos locos, desiit pagina (6) in locum, quem interpolatum supra intelleximus: nulla usquam inaequalitas paginarum extat, praeterquam in pagina (23), quae uno disticho, et (25), quae duobus modulum illum superat; de qua re posthac dicetur.

Aetatem huius archetypi non definiverim: corruptelas quasdam eius memini e scriptura unciali, qualis est fragmenti Guelferbytani, ortas videri, cuius paginae sunt versuum vigenarum quinarum, altitudinis quam habet editio mea Reimeriana. Plinii quos Moneus descripsit codices multo antiquiores pp. XVI XXXV XXXIX, eodem fere sunt versuum per paginas numero. id volumen cum senium iam duxisset, situ aut madore ab inferiori parte affectum, — quem ipsum in modum Aeschyli archetypum vitiatum fuisse demonstravi, codicem Bessarionis bombycinum a parte

superiore exoletum vidi — singulos passim aut plures versus oblitteratos haberet, transcribi in alia exemplaria potuit, vel eodem vel ampliato paginarum modo, notato, puto, plerumque versuum, qui legi non potuerant, numero; quas lacunas non eodem tempore omnes, ante saeculum tamen XII propemodum sedulo omnes expletas credibile est.

Sunt haec paulo explicatius declaranda. rem tamen ipsam, de qua agitur, satis iam reor patescere, quae in carmine tantulo plenam explicationem non habebit. paginarum archetypi dinumeratione triplex illud interpolationis genus proponitur: unum, quo detrimenta supplentur; alterum, siquid in paginis supra legitimum versuum numerum infertum, velut de (23) et (25) indicabamus; tertium, minus per singula conspicuum, quod, integris archetypi paginis comprehensum, aetatis superioris esse oportebit.

Primi generis in extremis paginis quaedam latere possunt. in serie illa continua paginarum priorum XVII offendor disticho 197 198. *Inde* quod legimus, referri non potest ad *tanta mala* quae dicuntur v. 196 et enarrantur inde a v. 161: non sunt ea *cuncta*, quae indicantur v. 203, unde partem depropturus est poeta. accedit quod *pauca* se cantaturum dicit, vv. 247 248 plenius vaticinium pridem sibi demandatum dis iuvantibus orditur. credo distichon olim adfuisse in hanc fere sententiam, 'nescio unde initium capiam uberis, quod proposui, argumenti'. levigatur ita transitus ille ad Ibidis natales v. 207. — distichon quod est in extrema p. (3), non putaverim Ovidii esse. sententia vulgaris et debilis: si Ibis, quod puto, tumidus poeta fuit, involucra illa fabularum non ad obtegendam dirarum acrimoniam, sed ad exacuendam spectabant; id quod versibus 58 59 60 adeo perspicue proditum videtur, ut si dissimulare poeta ista figuratione voluisset, frustra fuisset. tamen lacunae locum non dispicio; crediderim interpolatoris veteris appendiculam iam in archetypo inventam. — versus qui edebantur 41 42, primus sustulisse videor: Schraderus

tamen ascripserat 'male apud Burm.' inferti quin sint ex loco inferiore 133 134, dubium non esse potest, etsi de causa non plane liquet. absunt hoc loco in codicibus minimum quinque non contemnendis, inter quos est G Ellisii, qui vetus illud paginae (6) supplementum habet, quod quam maxime disticho 133 134 incommodat; scilicet quia qui fabricatus, oculos non erexit in paginam proximam. altero deinde supplemento id distichon muniebatur, codd. P Ell. CDG mei suppeditarunt, quod edidi. at F Ell. B meus rursus id distichon subnectunt supplemento illi *Finiet* et eidem idem habent, B post v. 40, F post 38. credo secutos exemplar, in quo diorthota vv. 133 134 suo loco punctis aut cancellis notatos circa v. 40 in margine perscripserat; quod ille voluit, examussim sequitur A, qui non nisi post v. 40 id distichon habet. solus codex T inter meliores utroque loco, et posteriore subiunctum supplemento *Auferet* rell., servavit. credibile mihi est diorthotam a lacunae signo, quod fuit post v. 40, profectum circumspexisse, ecquid, quod huc quadraret, in proximis tolli posset, et repperisse tertia dehinc pagina. in fervidissimo illo exordio distichon 43 44 nimis solitarium me iudice et incomptum positum est.

Ceterum simile quid gestum fortassis in distichis 439 440 et 461 462. habent haec eum, quo eduntur, locum in codd. GP Ell., DEFG meis. at in THM Ell. meisque aliquot vulgaribus coniuncta extant inter vv. 338 et 339. utroque loco scripta sunt in Francofurtano teste Ellisio, neutro in Vindobonensi teste Hauptio, quod de Francof. quoque Heinsius scripsit. eaedem sunt vicissitudines in disticho, quod editur 637 638 ex T, sed in PFH Ell., meis DE post v. 339, in GM utroque loco, in A meo neutro legitur. si de distichis 339 340, 461 462 codicem G sequimur, dispunctio nostra paginarum (10) ad (15) vera esse poterit: si T sequendus sit, duo disticha, quibus p. (16) accrevit, superioribus erunt detrahenda. poterit circumscribi 231 232, quod

Heinsio pridem displicuit, et paginae quinque produci, tum 337 338, quos Schraderus suspectos habebat, 'tamen' ut 'eiici vix posse' putaret. sed qui interpolavit, id ipsum spectavit, ne *Utque* v. 335 sine apodosi esset, quo tamen nihil frequentius in carmine. scholion quod est apud Ellisium, *Isti duo versus correspondent* rell., potest esse eius, qui de distichi fide dubitaret. interpolatorem scholia non legisse oportet, quae cum Heraclidis de morte adulteri testimonio conspirant.

Satis est credibile haec disticha, vel si spuria sint, ut Schradero visum, priore loco coniuncta fuisse, quem admodum historiam utramque apud Ovidium, Senecam, alios usurpari docuit Ellisius p. 139: quod *ferox* intra versus septem recurrit, non est tanti, ut corrigatur ad exemplum illud Metam. VI 556 *linguam abstulit ense fero.* transposita in locos posteriores cur sint, facilius intellegas, quam quomodo inde in priorem commigrarint. diorthota duo certe disticha spuria repperit, alterum hoc 337 338, alterum illud 637 638, de quo Schraderus 'melius fortasse aberit. quasi hoc crudelius omnibus supplicium! non sic ineptiebat Ovidius'. potuerunt in margine perscribi exadversum illa, *Utque* rell., *Aut ut* rell. de ea congerie omni arbitrium semel factum: 337 338 omitti non posse visum, 637 638 in eum locum ablegatum, cui ipsa *Denique* vocula videbatur adsignari: duo illa didita sunt in paginas, quae post suppletas iam (17) (18) (19) detrimenti signa servabant.

Id nisi factum esset, in decursu versuum 419 ad 509 paginarum discrimina tria quaesituri eramus, nec certa fide inventuri. namque etiamnum, paginarum (22) et (23) quod fuerit, ignoramus; quod posui, quod distichon seclusi, commendationem non habet. non ubique in promptu est de eis iudicare, quae praeter mensuram paginarum archetypi institutam adiecta sunt. potuerunt ea, si fors ferret, ex marginibus archetypi ipsius sublegi, neque multum differre ab eis, quae in illo iamdudum in ordinem recepta spuria insunt. nec in hoc quidem

libello, in tanta additamentorum brevitate, dignoscere ausim, quae in codices nostros tres saeculi XII commenta saeculi X aut XI inferri et scholiis adstrui potuerint. sunt in p. 23 vulgaria plura.

Duae restant paginae proximae, (24) et (25), quarum summa versuum distichis duobus legitimum numerum excedit. in priori quod suspicionem supra modum moveat, nihil video, nisi v. 517 Peregrinum Proteum delitiscere credamus, quod exploratum non est. inde a vv. 533 et 551 ubertim adsunt, quae quivis mediocris versificator consarcinare potuit. selegi duo, quae peculiarem labeculam praeferunt. distichon 539 540 in codicibus omnibus corruptum, scholiis distortum eruditae lectionis aliquantulum prodit, indiculi historici et fabularum, qualis mythographus Vaticanus primus, qui montis Cyrae et Batti migrationis mentionem habuit. scriptura codicum bonorum est *Conditor ut tardus*; de errorum eximio numero ratio hominem fefellit. — vv. 543 544 quo tempore interpositos dicam, non habeo. soli tamen sunt in his XXV archetypi paginis, quibus fabula iam delibata iteratur. distichon 291 292 a Bentleio confossum vix ipsum genuinum, sed ab archetypo afuisse non puto. nomina et personas aliquotiens propter varia quae subierunt aut perpetrarunt supplicia aut facinora, induci, velut est in Lycaone 327 431, aut obiter commemorari, ut Limonen 335, nihil mirum: at reliqua, quae Ellisius p. XLVII recidivarum fabularum exempla proposuit, numeros versuum, qui sunt post 556 nec in censum veniunt, referre videas, inprimis 563 564 565 566 577 578.

Utilitas in his ratiunculis haec potissimum est, quod a locorum non paucorum emendatione prorsus est abstinendum. nescio an praestiterit etiam ab eis abstineri, qui saeculis prioribus adiecti videntur. Pacatus rhetor legit distichon 159 160 exeunte saeculo quarto, legit fortasse ita emendatum, uti pridem conieceram: at insiticium totum puto, effictum propter intellectas v. 161 non furias, uti Fast. VI 489, sed Furiarum ultricium co-

mitatum, ut habet Pacatus: in Fastis satis frequens id genus supplementorum. v. 292 quod edidi, potuit ipse interpolator praeferre: explorati nihil est. v. 434 *Celeique* dedi, quod non videbam, quo modo Harpalyce vel filio vel fratre interempto *vim numinis* temptavisset: *te posito* non de mensa apposita interpretabar, sed de alio quovis vitae discrimine, cui obiectus puer et velut interpositus fuisset. Demophon Celei filius apud Apollodorum I 5 comburitur, quia soror clamore sublato *vim numinis temptaverat.* de locutione ipsa hac non dubitaverim, sed pentameter in re absurda duriuscula utitur, 'tu sis ille', qua interpolator etiam 509 443. nec quod 492 editum est multo rectius habet, quam quod falsarius eo, quem Ellisius indicavit, sensu scripsit: apud illum *aquae* pro rupibus aut aris dictae offendunt, *nomine saepit* Ovidianum non est. proximo versu *Nec* intellegi volebam ut Met. V 3; ac quod infra est 559 560 eodem sensu, cum hoc ex eodem Ciceronis loco inferri potuit: sed nec in Tiberino 514 aliud quam mortem recensuit homo. restant igitur, quarum minus paeniteat, coniecturae tres vel quattuor. v. 140 *immanis* sive *in manis* pauci mei libri habebant. Schraderus adscripserat 'videtur corruptum . de vivo agit ad v. 161'. correctio non violenta. v. 357 intellego, 'si cui facis ignem, ardeat eo, quo Canace'. *facere somnos* est Fast. III 18, *facere dolorem, desiderium, iram, timorem* vulgaria. v. 512 in librorum scriptura *Stella Leoprepidae cum fuit aequa viro Leoprepidae viro* iure displicebat Schradero, temptabat *dei. aequa* languidum nec latinum quidem, nisi ad illud velis referre, quod est apud Ciceronem, *reliquum a suis Tyndaridis peteret.* maxime vero improbabile illud, quod etiam Schraderus habet, 'stella pro Tyndaridis', quamquam adiecto 'modo sit locus sanus'. de catasterismo Geminorum nemo cogitabit, quamquam *stella* pro *sidere* dicitur. sed nec *sidus* Fast. V 720 aliud significat quam stellas illas, quas moris fuit ἀναπέμπειν εἰς τὴν τῶν Διοσκούρων ἐπιφάνειαν, Diod. IV 43; sed τοὺς χειμαζομένους τῶν

πλεόντων, non ut licenter *stella* de Castoribus intellegi possit, quos nec Euripides Hel. 1499 El. 991 aliud quid quam λαμπρῶν ἄςτρων ὑπ' ἀέλλαις et φλογερὰν αἰθέρ' ἐν ἄςτροις ναίειν testatur. de veritate coniecturae nihil receperim. v. 576 scripsi *Argolisin*, argumento postulante, usu poetae permittente. cfr. Neuius I p. 318. Ellisium occupasse modo demum video: quo admoneri me intellego, discedendum ab opusculo exagitato esse cum gratissima editoris meritorum recordatione et memoria.

Siquid in Ibide molestius fere quam necesse erat, disceptatum est, in Ponticis respiratio dabitur, quorum ratio eadem, sed apertior in tanto ampliore materia.

Lacunas manifestas in libris extare vides quattuor: post versum I II 11, paginae archetypi (4); post v. I VIII 19, paginae (27); post v. II II 32 paginae (39); post v. IIII III 43 paginae (110). accedit quarto loco habenda, quam schedae integrae indicavi post v. II V 36.

Earum primae in Hamburgensi nullum indicium, nisi forte signum extremo versui 11 adpositum, *fateri* ·/., ita interpretandum; quale etiam II VII 42 extremo adiectum monet v. 43 deesse in ordine, qui subiunctus in fine paginae, quantum notavi, non iterato signo. idem positum I II 89 et 91, sed ineuntibus, v. 90 omisso; quem admodum quod adnotavit Korn in versu III I 108, distichi absumpti notam fuisse puto. hexametro I II 11 subiungitur pro pentametro 13, sequuntur 14 15 pro disticho, pentametris praeposito o, hexametro, quod mireris, eodem illo ·/.. versum 12 olim scribae neglegentia excidisse putabam, quem admodum propter iteratum *hiems* (*hyemps*) distichon 27 28 (non quod Korn scripsit), et propter *Ille Ille* versus 36 (non 34) in Hamb. exciderunt. nunc illud me maxime advertit, quod inter omissos pentametros 12 et 36, si 27 28 etiam in archetypo loco motum fuisse putes, ipsi XXII versus schedae aversae intersunt. sed credibile non est, a diorthotis aut librariis ullis archetypo pleniores codices consultos, aut versum 36 felici coniectura suppletum esse. itaque tantum versus 11 lacunam statuo

ex archetypo traditam, eiusque rei argumentum mihi est interpolatio codicis Argentor. et posteriorum, duorum distichorum, quae plane referunt illa, quae Ibidis post v. 130 erant: utrobique ex uno distichi versu bifariam suppleto bina disticha procusa.

Lacuna secunda nec ipsa in Hamb. indicatur; tantum vv. 20 ad 42, viginti duo, ita scripti, ut hexametri succedant pentametris. in codice Monacensi vetustiore miserum est supplementum, in recentioribus, puto etiam Argorat., alterum.

Tertio loco edita sunt quae Hamb. habet; punctis finiuntur. librarius ipse supplementorum farraginem, quam novisse potuit, aversatus esse videtur: versus 36 ad 40 rhetoricam habent amplificationem, qualis in Heroidibus et Metam. dominatur. Hamburgensis talia reddit III I 109, IIII X 21, alibi.

Lacuna quarta non est amissi pentametri aut distichi, sed sermonis post versum illum dehiscentis defectus, integra ab utraque parte paginarum mensura, ut aut novum carmen magna elocutionis importunitate sit ordiendum, quod quidam fecerunt, aut schedae unius, paginarum (52) (53), archetypi amissio informanda. crediderim duas ad Cassium Salanum, qui est apud Plinium N. h. XXXIIII 47, datas epistolas eodem aliquo consilio continuatas, quo libro IIII ad Sex. Pompeium IIII et V, ad Tuticanum XII et XIIII locum habent.

Quinto in loco qui versus deest in codice Monacensi, dubium vix est, quin etiam afuerit Hamburgensi et Argentoratensi; supplementa servata sunt in recentioribus.

His igitur discriminibus partitio corporis in sectiones efficitur, primam IIII, secundam XIII, tertiam XII, quartam XIII, quintam LVII, sextam XXXVI paginarum archetypi, quarum unius cuiusque idem, qui in Ibide fuit, modus perquisitus lacunarum et supplementorum aliquot praeterea vestigia proferre, tum interpolationis vetustae aut recentis limitem ostendere hic quoque poterit. titulis librorum, ubicumque positi fuerunt, binorum versuum

spatium erit concedendum: elegiarum nullum fuit interstitium neque inscriptiones ullae in archetypo.

Primarum igitur paginarum (2) et (3) eandem condicionem puto fuisse, quam quartae: detritum unum in omnibus distichon, suffecta ubique bina, fortasse non omnia eodem tempore. disticha 65 ad 68 proscripsit Bentleius, alterum non propter pentametri clausulam solam, puto, sed propter argutiarum tumorem; etiam proximum plane evagatur a sententia instituta: non de animi infirmitate agitur, ut I II 55, unde haec sumpta, sed de morsu stimulisque conscientiae, qui reconciliatione levari possunt. eius spei aliqua mentio versus 63 et 68 conexuerit, oportet. inter 40 et 45 quid exciderit, dici non potest: interpolator alter propter vocem *vaticinor* v. 47, quod est eo sensu, quo Met. VI 159 XV 174, *vaticinatorem*, quod vocabulum duobus saeculis Ovidio recentius esse videtur, eumque Dianae, plane, puto, alias incognitum, induxit: alter aliter excusandam superstitionem putavit, quasi de hac potissimum re ageretur.

Proximarum XIII paginarum (8) extrema distichon habet, quod neque emendari posse videtur, neque uti edi solet, sensum habet: 'di, inter quos ipse Caesar, faciant, ut sub hoc terra sit'. adiciendum erat post v. 100 velut: 'Si maiestatem sanctae clementia mentis, Iustitiam veniae si comitatur amor'. namque sine aliqua eius modi conversione quod sequitur, *At tu* inconcinnum foret. ita vero si pagina finitur, priores inde a (5) alicubi abundant disticho: delendum proposui I II 36 37, quod certe supervacuum, importunum adeo, quantum sentio; nihil tamen certi plerumque in hoc genere. sequuntur paginae (9) ad (15) integrae. pagina (16) desinit in distichum, quod Heinsius, Schraderus, alii iure improbarunt. quaeri potest, num suppletum sit pro altero, quod evanuerat, an a novicio interpolatore adiectum. si in proximis, quibus de navigatione poetae dicitur, quam in Pontum ipsum nullam fecit, recentioris manus fraudem suspicari liceret, minus negotii esset in difficultate, quam

ut potui sustuli. in paginis (17) adusque (24), si cum Bentleio I v 81 82 et I vii 21 22 exemeris, abundant disticha quattuor, si p. (17) a v. 35 duci possit, tria. ea siquidem ex p. (17) detrahi non possunt, neque in margine aut aliqui praeter ordinem adhaesisse dicendi sunt, uti in Lucretii schedae unius utraque pagina factum scripsit Lachmannus p. 5, restat, ut paginae inaequali versuum numero fuisse putentur. id in libris multis et egregiis usu venit; fragmentum Guelf. non ubique xxv habuisse videtur, Monacensis fluctuat inter xli et xlvi, Hamburgensem, Parisinum Heroidum 'plerumque' tricenos, undetricenos habere olim scripsi; Marcianum Metam. xli, xlii, xliii Korn p. viii. non dubitavi quaternionis dimidiati, quales solitarii intercurrunt, paginis octo singulos versus adicere: disticha eo modo aliquotiens discissa non potuerunt offendere, si archetypus pentametros a regula non reductos habuit, quod sunt quae prodere videantur. — intra p. (26) Bentleius vv. 65 66 deletos volebat, qui si facilem emendationem habent, expellere videntur 63 64.

Intervallum xii paginarum quod est inter secundam et tertiam lacunam, nisi forte p. (31) supplemento terminatam habet, integrum perstitit.

Proximum a p. (40) ad versus II iii 15 16 a Bentleio confossos paginas quinque habuisse convenit. distichon id operosius scriptum est, quam quae a recentibus interpolatoribus animi causa in margine adici solent; vocula *Nec* lacunam expletam esse indicare videtur. at paginae illae quinque versus continent ciiii cum debeant cx, desunt tria disticha, quod solum est in omni hac dispunctione paulo gravius impedimentum. locum tamen, quo excidisse videantur, dispicere fortassis licet, eumque plane quem breviorum lacunarum vidimus, in extrema p. (41): neglectum mature ut signum aliquod fuerit. *Ipse,* qui intelligendus v. 31, Tiberius est, ac potest indicatus videri verbis *Caesareum pedem* versus superioris, quem admodum est Fast. V 393, 396 *Perspicit* — *Achilleae manus*, maxime si *pes* ille corporeus et aspectabilis

imperatoris accipitur, cui in curru triumphali effigies provinciae affabre facta supposita fuit, velut legimus Trist. IV II 43 *Crinibus fertur Germania passis, Et ducis invicti sub pede maesta sedet,* Pont. II VIII 39, III IV 107. ipsa tamen verba ad locutionem figuratam competunt, quam praebent Fasti I 701 *religata catenis Iampridem vestro sub pede bella iacent,* 645, Trist. III XII 48, IV II 2 *Caesaribus Germania Victa potes flexo succubuisse genu*; ubi quem admodum *Caesares, Caesar uterque, qui iuvenes Caesareo sub nomine crescunt* nuncupantur, etiam *Caesareum pedem* interpretari possis de militia Augusti et Tiberii, adeo Germanici, qui bello Pannonico dona triumphalia meruit. Tiberii et Augusti paulo ante triumphum *aequum ius in provinciis exercitibusque* ut esset, decretum secundum Velleium II 121. ita *Ipse* vix habebit unde pendeat. triumphasse Tiberium constat, et subegisse Illyrios testatur Velleius II 39 et 123: triumphum de iis actum nusquam reperio. ipsius triumphi recenti memoria auspicatum et *aptum precibus tempus* fuisse consentaneum est; sed quae de devictis illis gentibus dicuntur, acta erant biennio aut triennio ante, secuta erat clades Variana, deinde expeditio Germanica aliaeque res a Tiberio gestae. ea si commemorarentur, triumphus demum, qui dilatus fuerat propter rerum iniquitates, quanto stetisset, patebat. poterant certe eatenus attingi, ut Tiberii convenienter persona induceretur, ad quam illud *Ipse* referretur. si verecundabatur poeta ponere quod Velleius edisseruit, *post cladem sub Varo acceptam ocius prosperrimo rerum eventu eandem excisam Germaniam triumphum summi ducis adornare debuisse,* potuit ita scribere, ut *placidum* illud *os, pacifica laurus,* vv. 81 82, illa *laetitia* v. 88 triumphantium ad istam bene gestorum praeter bellum Pannonicum summam spectare intelligeretur. sed nimis operose, credo, sex versiculis locum quaesivi, quos quivis casus undecumque abripere potuit.

A supplemento illo vv. II III 15 16 ad II V 36 integrae paginae septem decurrunt; nec inde ad finem

libri secundi quidquam dinumerationi nostrae obstat praeter disticha a Bentleio iure optimo abiecta II v 67 68 et II vi 23 24. inscriptio libri tertii adiecta fuit in calce p. (71), ut Georgicon scripta est in extrema pagina Bucolicon codicis Medicei: de quo antiquorum librariorum usu commemoravit Lachmannus ad Lucr. p. 72. capitula archetypi Lucretiani ita adhaerent paginis 159, 194, 263: inscriptio MESSALINO in Hamburgensi Pont. II ii versui II i 68, MACRO II viiii 80 adiecta. p. (72) inepte resarcinatum habere videtur postremum distichon. p. (76) manifesta sunt additamenta duo, interpolatoris recentioris utrumque, a Kornio recte seclusa. p. (78) III i 143 144 Heinsius et alii expunxerunt, in p. (79) extrema lacuna suppleta, quod Kornius intellexit. etiam extrema p. (102) quae circumscripta dedi, habent insubidi multum et incompositi, nec mutaverim iudicium. in aliis eiusdem in paginis loci, (78), (81), (91) cancellos removi, aut sublatos velim: in media p. (90) nescio quo errore illati sint. reliqua omnia examussim collineant.

Post p. (110) quae restant paginae XXXVI lacunarum finalium supplementis satis manifestis et ineptis duobus IIII viiii 94 95 et xv 34 dirimi atque inde paginas dimetiendas putabam. in paginis (111) ad (128) unum distichon abundat: Bentleius IIII viiii 25 26 tollendum putabat, quo sublato nec proximum, aeque fatuum et ex Fast. I 82 effictum, perstare poterit. versus paginae duó supremi suppleti, alterum distichon posthac adiectum videtur. pagina proxima pentametrum certe suffectum habuit, siquidem popa aut cultrarius, non consul boves trucidat.

Atque in his satius erat subsistere, cum paginarum quae restant XVIII descriptio aeque sit incerta atque in Ibide. IIII xv 34 si solus pentameter suppletus, clausisse paginam putandus est: si ad hanc a clausula superiore paginae XVI informantur, versus XII tamen exsuperant. versus decem epistolae x pridem suspecti mihi erant

versus 31 ad 20 commodius iungitur quam ad 30. qui intercedunt, comparant Ulixis et poetae res adversas, cum satis fuerit alteri sex annos insuavissimos continuos, alteri quattuor intercisos obtigisse. Phyacen commenticium putaverim, Heniochos et Achaeos a Plinio H. n. VI 16 et 30 sumptos, in quos locos incidit qui de fluviis Penio et Parthenio quaesivit: de regionum immani discrimine excusatione vv. 29 30 utendum vidit. agnoscas tamen interpolationis non noviciae scholasticae, sed argutae, rhetoricae vetustioris colorem, qualis fere est in Heroidibus. accedit quod et hi XII versus et distichon epistolae VIIII 131 132, quod mirabile visum, in fragmento Guelferbytano extant, aut adfuisse videntur, quod archetypo nostro annis CC inferius esse prope liquet. possunt haec circumscribi, quamquam propemodum paenitet: paginarum modum et ordinem praestituere non debebant, quoniam nec epistolae XV distichon 33 34 a recenti interpolatore in media pagina, an versiculus ad supplendam lacunam additus sit, ullo modo exploratum est aut quicquam refert.

Emendavi in Ponticis: I II 20 quod in libris est *At semel intentus — inresoluta manet. Tecta rigent — veluti velata sagittis.* constructionem illicitam non puto pro eo, quod esse debebat, 'simul atque insonuerit arcus'. *vallata* iam olim edideram, estque abunde munitum locutionibus, quas lexica habent, *Sol radiis vallatus acutis* Her. IIII 159, *vallant tempora dentes* Sen. Herc. Oct. 1935.

III 86 nolui mutare ea, quae neglegentius a poeta fortasse scribi potuerunt. Bentleius distichon damnabat. temptabam *Qui facit ex dictis nomina magna*; facit tamquam aes alienum, qui philosophorum sententias suscipit, ad effectum adducere nequit. V 6 sequor codicem Hamb., *Ut capeant vitio ni moveantur*: alii *capiant vitium ni.* conversio est orationis, omisso *tantummodo,* fere ut IIII X 74 *vetat Tranquilli comitem temporis esse fidem.* V 21, 22 *Lissum* ex Herodoto *H* 108 desumpseram. *frondes Alpibus addat,* quod editur, nihili

videtur, latere locutio satis usitata, IIII II 13 *frondes erat addere silvis.* VII 12 *pugnet* librorum mutavi ad exemplum IIII XIIII 28 *pulsetur ab hoste.* 57 *Ni claudum,* uti est III I 86 *clauda officii pars*, putavi latuisse in *Nec tam̃* librorum. 66 *pati* dederam pridem pro *dati*, in hunc sensum, 'haud gravate, quantum dignitas pateretur, ultro multos demerebas', et de locutione antestabar Heinsii Adversaria, p. 537. VIII 23 *quod et praestat* explicatum non habebat. 60 *dare iam* vitiosum videtur, *porgam*, *dirimam* non satisfaciunt. 67 *petentem* libri: *potens* paulo singularius frequens est in Metamorphosibus, IIII 325 XIIII 657.

Lib. II II 91 libri *diem quamque (qua quam, quaqua) decreta*: fuit DIĒNOUA, Q lectum pro O. 'hanc diem colet prae illa, qua in bello Pannonico ipso ornamenta triumphalia decreta sunt'. Graeber, Quaest. Ov. p. XIX.

IIII 7 Hamburgensis: *nostros tua .e. tua semper.* VII 5 libri *timor ipse.* I III 13 *nostrae de gurgite curae, tumor rerum* apud Ciceronem, *tumidae undae* III VII 28.

24 emendavit pulchre Ellisius. VIII 11 libri *Quanta meridi, Quanta a te merui.* restat corruptela.

X 45 libri *Ipse quidem certe* (*certo*). 49 libri *celeberrimus.*

Lib. III I 126 libri *falsa tulit. luit* pro eo, quod est *diluit*, dictum puto. *diluere crimen*, *diluere et falsum esse docere* sunt apud Ciceronem, *luere insontes errore* apud Val. Flaccum. II 2 libri *perveniatque precor.*

23 antiquior nulla scriptura servata est, quam codicis Hamb., qui *sientq;*. id ortum fuisse censeo ex *spentque* cum compendio syllabae *per*. is codex ipse ubi scriptum perperam o pro i corrigendum erat, ut II XI 15 *hermoone*, 28 *solo*, *i* singulari forma superingerit, quod imitatus Korn in exemplo lithographico: effecta ita est priore certe loco figura litterae *p*, non qua ipse Hamburgensis, sed, puto, eiusdem fere aevi codices utuntur. librarium autem suspicor *i* reddidisse quod *per* erat. 83 libri *alter ut e nobis.* IIII 108 libri *potat (portet)*

aquas. correxi secundum Fast. I 286. v 41 liber *Queror ut interdum tua mens.* quod sequitur *sui,* est possessivum, ut Met. III 435, non ut Pont. IIII VIIII 100. proximo versu *Utque* librorum vix est, cur mutetur.
VIIII 21 librorum *labor minuitque laborem* non visum ferri posse; quod scripsi, suppeditabat versus proximus, in quo tamen *Cumque suo crescens pectore* non intelligebam. dedi *quassum pectus,* ut sunt *tempora quassa* Rem. 146, *mentem quatit incola Pythius* apud Horatium. 26 *cupidi cursus* librorum mutavi facili correctione: litterarum *en* lineola directa, *ur* crispata est compendium. censor Aristarchus potuit admonere census ordinis equestris, quem poeta subisse se commemorat Trist. II 542. *cupidus equus* paulum insolens; est minus apud Lucretium II 265 *prorumpere equorum Vim cupidam.*

Lib. IIII II 17 *in undis* minus bene positum videtur; temptabam *hiulcas*, quod expressisset Statius Theb. VIIII 450 *hiulcis flumina venis Suggerit.* proximo versu *Laesaque* librorum mutavi. VI 34 librorum *tinctum* non habebam, quo tuerer. VIIII 79 *Troesmin* inscriptio habet, publicata in *Bullet. di corrisp. arch.* 1864.
X 42 libri *Et sumit vires a propiore loco. caeli morem, Hadriae mores* habent Verg. Ge. I 51, Stat. Silv. III II 87.

XV 25 libri *Erroris nam*, quod nisi aegre intelligi nequit, quamquam nec correctio satisfacit. XVI 15 *Quique Sinatroncem* Bergkius Opusc. I p. 664.

Postremo nec Fastorum quidem emendatio illa de archetypi paginis quaestione supersedere potest, si interpolationis diversitas animadvertenda est. cancellis promiscue de universa significationem feci.

Lacunae in libris aperte nullae traditae sunt, indicium, quale in Ibide, unum in quibusdam; supplementa, quae mihi videantur, similia plerisque Ponticorum, minus barbara quam Ibidis.

Paginam archetypi XXXXII desiisse existimo in versum II 201 ita, ut unus post eum pentameter evanidus fuerit. eius versus 201 duplex fuit scriptura, altera

dextra est via proxima iano codicis Ursiniani, Petaviani a ma. sec., plurimorum, quae convenit cum Festo XIII 21, 5 *Religioni est quibusdam porta Carmentali egredi et in aede Iani, quae est extra eam, senatum haberi, quod ea egressi sex et trecenti Fabii apud Cremeram omnes interfecti sunt* et XV 7, 5 *scele]rata autem quod per eam ... Fabii c]um clientium millibus .... Etruscos ad amnem .... inter]fecti. qua ex cau[sa .... intr]are egredive ..*, unde glossema codicis recentis *iano*] *templo iani.* id igitur traditum legerunt Ovidius et Verrius Flaccus. altera scriptura est codicum paucorum saepe interpolatorum, *dextro via proxima iano*, quae Livium reddit II 48, *infelici via dextro iano portae Carmentalis profecti*, sed in qua *proxima* sensum non habet, quamquam credo enarrari 'quae proxima, sive brevissima via ad Cremeram ducebat'. illius igitur hexametri altera scriptura supplebatur pentametro 204 *Porta vacat culpa, sed tamen omen habet,* altera hoc, 202 *Ire per hanc noli* rell., ut *per hanc* et *omen habet* ad pertam referantur, quae ad *dextram viam* non quadrant. uterque is pentameter in ordinem receptus est et interpositus hexameter 203, in quo *Illa exisse* ad portam spectat. atqui supplendum erat id, quod ad totius loci intellectum quam maxime deest, profectionem illam factum esse *postero die* post senatum habitnm, Liv. II 48, 49, die postriduano et atro, qui indicatur v. 197: *susceperat*, i. e. 'cum pridie suscepisset'. quod in pagina mea 241 positum est 14 EN coniungi debuit cum 13 DEID·Nↄ prioris. siquid olim affuit huius modi, *Carmentis portae dextra est via proxima Iano, Quae Fabios atra misit ad Urbe die*, narrationis simul nexui, quae abruptior nunc est, provisum erit. Niebuhrius rectissime '*auch der Tag, an dem das Heldengeschlecht Rom verliess, konnte nicht vergessen sein*', modo ne Idus infaustas putasset.

Paginam arch. LII claudebant vv. II 423 424, quod 'abruptum distichon' iudicabat Schraderus. non videtur tamen confictum ab interpolatore, quia, si demas, hiulca

aliquantum oratio restat; sed insertum lacunae, quamvis ascitum fortassis ex margine archetypi, ut de locis Ibidis 439, 461 visum. eodem plane modo V 633 antiquariae doctrinae frustulum loco non suo in extrema pagina positum, qualia alibi, ut I 323 609, III 233, locum servant.

Pag. XCV extrema tria sunt disticha, III 499 ad 504, unum absurdum nec emendabile, duo sententiis coactis et affectatis, quae neque scripsisse poetam, neque, si deleantur, reliqua tam ieiuna et asperá voluisse putaverim; nec nunc dubitaverim, quin numerus versuum amissorum velut a Lucretii scriba traditus fuerit.

Pag. CXVI versus IIII 81 ad 84 non circumscripsi, quia vitia dictionis aut absona aliqui, ut reliqui omnes hi loci, non habent. possunt autem commemorari controversiae illius nomine, quae est de retractatione Fastorum post annum U. c. DCCLXI, de qua olim egi in ed. Reim. p. CCLVII. non spernenda est interpolationis haec, siqua est, probabilitas, si scrupulum illum eximere possit. versibus quattuor, qui evanuerant, non est credibile alios nominatos fuisse Graeciae advenas, Idomeneum, Epeum, Philocteten; nec suppetit, quid dici potuerit. v. 83 quae incongrua, ne emendari quidem commode possunt. admonet me res inexspectata versus Aeschylei Pers. 850, qui A. Koechlyum multis annis exagitabat et ad ingeniosum de ea fabulae commentum adduxit: namque ille quoque versus cadit in paginae archetypi XXIII lacunam ac conflatus e duobus lectu difficilibus videtur.

Pag. CXXV distichon IIII 234 235 spurium et absurdum egregie indicavit vir doctus W. Gemoll in annalibus Fleckeis. anni 1878. sed inserendi causam nullam dispicias, nisi lacuna inventa fuerit. crediderim eiusdem arch. schedae pagina aversa etiam pentametrum ablatum fuisse; nam qui adest 306, Ovidii non videtur, quem non memini *nobilitatem faciei* aut alius rei externae dixisse, praeterquam uno loco, quem posthac corruptum demonstrabo, a quo interpolator etiam ablativum '*nobilitate pro ti*', ut vetus glossator habebat, ascivit.

Pag. CLXXXV distichon V 633 634 ridicule insertum est in media de ponte sublicio Tiberis narratione, quod de pontibus saeptorum in Campo agit, e Festo XV 3, ut videtur, expressum. inserendi autem causa quae fuerit, nulla intellegitur praeterquam lacuna: positum certe aliquod, quod vetustius Urbe, fuit.

Pag. CCV distichon VI 345 346 damnarunt Heinsius, ut puto etiam Bentleius; maxime, expositis rationibus Schraderus, qui ex I 391, 439, versum 346 ex I 450 confectum intelligebat. alii tueri conati, quorum Bergkium Opusc. p. 664 miror insignem pentametri barbariem, quae plane Ibidis supplementorum de genere est, non animadvertisse. nec verum est, quod alius vir dss. monet, tolli totum distichon non posse, aut *Quem* ad Priapum relatum iri, quamquam veteres magnos criticos de lacuna paginae cogitasse non constat.

Pag. CCVIIII distichon VI 433 434, quod mirifice interpretantur, certe aut vitiosa aut molesta structura laborat: vitiosa, si *sive*, *sive* sine verbo pro *aut, aut* usurpatum est, quod puto, hoc sensu, '*aut ille*, *aut ille erepti signi laudem tulit*'. ita *celebrare kalendas munus habent* III 229, *emeruit habere fidem* IIII 58, *posse datur reddere causas* V 5, *relegari poena futura fuit* Pont. I VII 42, *animus vires corpus habere facit* III VII 76. *si demas velle iuvare* VIIII 24. *muneris instar Germanam vidisse dabis* Met. VI 443. noverat id dicendi genus etiam saec. VI poeta apud Pol. Leyserum p. 82. molestior quam pro Ovidio locutio, nec sententia satis recta foret haec, sublato post *ferunt* graviore interductu, '*sive ille*, *sive ille titulum habet*, *res est romana*, *etiamsi auctor dubius manet*': nam qui titulum, laudem fert, non est dubius. nec *genus Adrasti* de nepote ex filia Deipyla, quod apud Hyginum iteratur, LXVIIII, XCVII, CLXXV, et librorum est meliorum, ab interpolatore alienum est: si Ovidii sit, certe pentametrum suppositum in lacuna crediderim.

Loci hi octo si in imis Fastorum archetypi paginis fuisse putentur, partes voluminis discriminant novem,

quarum nescio an dispositio aeque ad facilitatem antistet Ponticis, ac Pontica superabant Ibin.

Prima series paginarum est XLII, ad II 204 usque. libri primi versibus DCCXXIIII si addas inscriptionis versus duos, explentur ipsae paginae XXXIII. si plusculum spatii ab initio relictum putes, inveniri possunt, quae saeculo VI aut VII adiecta videantur; velut Schraderus acri iudicio 395 396, 565 566 damnabat, aliis 205 206 offensioni fuerunt. ita fieri possit, ut quae sola circumscripsi, 323 ad 326, in paginae XV finem promoveantur; sunt enim de eo genere commenta, ut II 423 V 633. adicienda etiam paginae XXXIII inscriptio libri secundi, uti supra in libro III Ponticorum usu venit. namque primae novem libri secundi paginae, XXXIIII ad XLII, cum versus capiant CXCVIII, habent nunc, etiamsi sequaris quae de vv. 196 ad 204 statuimus, ducentos: expungendum igitur fuit Schradero auctore inficetum et male natum distichon II 109 110.

Secunda series erit intervalli versuum CCXX inde a II 205 ad 424, paginarum archetypi decem, quibus novicium nihil accessisse videtur: quae displicere possunt, 209 210, 341 342, non sunt interpolationes, sed ludibundi veteris lectoris temptamina, ut fortasse etiam 367 368, in quibus quod maxime culpabat Schraderus, iteratum *dabant*, non ausim elevare scribendo *corpora nuda beant*.

Tertia pars est interstitii satis spatiosi, quod est inter II 424 et III 505, paginarum archetypi XXXXIIII. paginae priores XX ad finem libri secundi distichon habent, quod insiticium iure videatur, 683 684; item duo in extrema pagina LXIII, 663 ad 666, tamen ut manus interpolatoris aut lacunae, quae fuerit, indicium non appareat. libri tertii versus, si inscriptionem accenseas, DVI, paginas implent XXIII, ut quaecumque suspiciosa sunt, maxime 233 234, fortassis 411 412, 441 442, vetustioris originis esse oporteat.

Quarta continuatio paginarum XXI a nonagesima

sexta, III 505 ad IIII 84, cum inscriptione libri qu versuum CCCCLXII summam duobus distichis exce ea propter cancellis instruxi 593 594, prorsus inut post v. 589, ex aliis locis consarcinatos, nec emendati dignas; et IIII 11 12, non necessarios post v. 3, confla ex I 1, 7, 2, cordato poeta indignos.

Quinta pars paginarum novem ducentos versus ha a IIII 85 ad 284: non mihi dubium, quin distichon 1 128 insertum sit ab aliquo, qui nesciret *Nec, et* r procari, 'neque Veneri tempus ullum aptius erat, ne Venus tempori inconveniens'; inficeta versus 126 am ficatione locus disperditus est.

Sexta pars sola habet quod conciliari confident non possit, non dissimulandum. qui inter IIII 285 et V 6 versus sunt MCCCIIII, additis duobus in titulum libri paginas LVIIII exsuperant versibus octo. eliminandi s Bentleii et aliorum auctoritate vv. 273 274 pro ditamento novicio, cancellis inclusi ex Heinsii, Bentl Schraderi sententia V 37 38; sed non sunt supplement lacunae pag. CLVIII saeculi quinti, quippe qui exscriban a Lactantio Placido ad Stat. Theb. V 569, qui eiusd aevi fuisse creditur. incerta, fateor, coniectura sup sita dixerim disticha duo IIII 853 854, 855 856, q vale dixisse Romulum fratri, feretrum in rogo posit vix convenit ante unctos artus, quod ipse interpola scripsit Met. II 626 627; quod *Tum* 855 incommode situm, *Ultima flamma* 856 insolenter dictum, ut *Pluri Aetna* Ibidis v. 598; quod, si poetam illo *vale* venuste efficaciter narrationem terminasse putes, interpolationi p fecto locus patebat. postremo tertium distichon suspect habuerim 861 862, quod nescio quomodo poetae saec sexti magis quam Ovidii colorem praeferre videtur.

Septima portio paginarum XX a V 634 ad VI 3 versus habet, si accenseas inscriptionem libri, CCCCXLV decedunt tamen tria disticha post 271, quae libror auctoritate nulla utuntur. praeterea eiciendum cen V 647 648. nego fieri potuisse, ut Ovidius versu

ccLvi intervallo versum, qui est huius libri 391, repeteret. si de scriptura illius loci recte iudicaverim, id quod certum non habeo, interpolator usus fuerit corruptela saeculi septimi, cum U et Є rotunda scripta sunt, ut in fragm. Guelf. *Pallantii* ex oppido Pallantio ducta appellatio etsi inusitata, secundum Pausaniam VIII 41 fortassis recte habet: sed Caci mentio versus sequentis introducta est ab eo, qui aut non meminisset Herculis Victoris, aut minus perspicuam eam interpretationem putaret. huius modi additamenta extant I 395 396 secundum Schraderum, propter supplendum ad v. 397 verbum ex 399; III 411; IIII 11; VI 739, 806.

Pars octava paginarum quinque examussim concinit. quae post VI 434 restant, ut in Ibide, paginarum determinationem non admittunt. vv. 739 740 ab 805 806 trium paginarum legitimo spatio distant, sed vix distichon prius, a Schradero quoque damnatum, lacunam supplevisse videtur: alterum, 805 806, confictum est, ut *forma*, de qua v. 807, antecesserit. distichon 751 752 Schraderus spurium habuit: de 557 558 dubitabam.

Emendavi in Fastis: I 143 PACTA LOCUTUS. *pauca* libri. quod v. 146 in libris antiquioribus praeter Ursin. et Vatic. Heinsii est, *pactus erat*, puto ex hoc inrepsisse; talia interpretandi causa reciprocantur, velut IIII 135 136. *pacta* sunt, de quibus convenerat, Met. IIII 116 VIIII 722, ut *quaesitus furor* IIII 246, de quo quaesitum fuerat. convenerat, postquam poeta gratias et plura, vel plurima perquisiturum se denunciavit.
245 VOLSUS QUEM. in scriptura *cultrix quem* codicis, ut accepi, saec. XII nihil pensi habeo praeter ordinem verborum. *volsus* et *volgus* in litteratura Plinii Moneani vix differt. solum vellitur, quod arbusta non altis radicibus habet, velut perpetuo Vergilius utitur Aen. III 24, 28, 31. *planus vertex* fuit Ovidii aevo, uti Martialis IIII LXIIII 5. quod v. 243 antecedit de *incaedua silva*, nisi opponi his intellegatur, facile offendere potest; quemadmodum de transponendis distichis sententiam latam video.

248 MIXTA LOCIS. librorum hanc scripturam ferri non posse rectissime Schraderus monuit. si *mixta* repetendum est ab Arati Phaen. 104 ἀναμὶξ ἐκάθητο, quod Germanicus 109, 124 de *tectis hominum*, *lare* et *penatibus* interpretatus, Ovidius meminisse debebat, quae ipse de more prisco Italico, puto, etiam Saturni et Iani aevo, tradit VI 301, *At focus — in primis aedibus ante fuit — Ante focos olim scamnis considere longis Mos fuit, et mensae credere adesse deos.* edendum fuit *mixta focis.* 264 PER FORA. ita dedi e codicibus optimis; etiam in Ursiniano, qui *et* sane a prima manu habet, vidi subesse rasuram, sub qua dignoscebam *p*. interpretabar de clivo Capitolino, qui praeter forum Romanum ad arcum Sept. Severi, deinde versus septentrionem porrectus inter carcerem Mamertinum et parietem illum veterem, qui extabat in crypta aedis S. Martinae gradibus XXII infra solum, quod erat ante annos viginti, protenus inter fora Augusti et Romanum iter praebuerit in valles, quae sunt post montem Quirinalem; *per fora* dictum ut IIII 567 *Perque urbes Asiae.* obiciebat optimus Beckerus pp. 349 et 222, clivum Capitolinum ultra forum non produci. sed id non ita esse deprehendebam: transit vetus clivi pavimentum arcum Severi aliquot passibus, pertinebat ad murum usque transversum impositum; ac legebam nuper in ephem. *Allgem. Zeit.* 1883 p. 1203 de effosso eo tractu — '*und wer von der Gegend der Kaiserfora her sich nach dem Capitol oder der Tiber begiebt*' (p. 1204 '*die Strecke der Sacra via vom Severusbogen bis hinter den Saturntempel*)', '*wandelt wieder auf dem Lavapflaster der Sacra via*'. qui hodie viri docti de clivo aliter praecipiunt, descendisse post aedem Saturni in forum affirmant, eo in itinere *fora* ut VI 401, *fora* et *valles* ut II 391 392, sed non Lautolas aut aediculam Iani praesto habituros putaverim. 296 PARS STET ET IPSA. liber optimus *pars sit et ipsa.* ita supra 190 *pars mihi de festo ne labet ulla,* Ib. 88 *Et sit pars voti nulla caduca.* 589 ONERIS PROVINCIA VESTRI.

quod olim conieci *immunis provincia,* non potest sine ambagibus etymologicis effici, ut significet quas Tacitus tribus locis *inermes provincias* dixit. vulgatum *omnis provincia* scio a viro eximio acceptum de *republica in senatus populique Romani arbitrium translata*, quod Augustus ipse in monumento Ancyrano de se professus. de vocabuli *provincia* proprietate non ausim iudicare: Ovidium crediderim potissimum de summa potentia denuo feliciter accepta praedicaturum fuisse. apud Dionem certe de provinciarum divisione tam plana ac diserta mentio est, ut leni emendatione ad eam redire liceat. *oñis* est *omnis, oñis oneris. vestri* scripsi pro eo, quod est *vestro* in codicibus vetustissimis Petaviano et Ursiniano, quorum ille syllabam *ue* adrasam, alter integram a prima manu, super scripto a secunda *no*, habebat. *orbis onus* proxime est v. 616, *civitatis onus* apud Livium II 49. genetivus est qualis apud Livium XXII 40 *consulum anni prioris M. Atilium*, Ciceronem de prov. cons. 2 § 4 *provincias, quarum Macedonia — vexatur. provincia* pro parte provinciarum offensionis nihil habet.

LIB. II 103 METU VIDUUS. libri *metu pavidus.* 195 VEIENTIBUS ARMIS. ita libri meliore uno excepto omnes. versum sequentem spurium habeo, quod cladis ad Cremeram acceptae memoria cum Alliensi coniuncta adeo constanter prodita est, ut Ovidium ipsum I 59 eius respectu scripsisse credendum sit. de exitu Fabiorum hic agi etiam v. 235 indicare videtur: coepta tamen est narratio ab actione consulari in senatu, quam pridie eius diei fuisse constabat: inde a v. 197 ad a. d. XV Kl' Mart. pergitur, cui rei non obstat v. 245, cum quae sidera Idibus latent, non appareant nocte sequenti, nisi altero die interiecto. ante v. 197 vero reponendum indicavi 198: eum cum librarius momento omisisset, subiunxit proximo, binos hexametros et pentametros copulavit; qua incuria saepissime in codice Hamburgensi Ponticorum, omisso pentametro I II 12, 36, VIII 20, II VII 42, sine causa I II 86 aliquamdiu pentametri promoventur, hexametri subducuntur,

postquam exemplar, quod neutros a linea reductos habuit, mandato magistri ad alteram normam conversum est. id cum in his fieret, — si adeo recens corruptela existimari debet — visi sunt, quia 197 198 haud ita male conveniebant, unus hexameter et unus pentameter deesse, confecti sunt importunus 196 et de *castris eisdem* ineptiens 199. constructio *fuit dies, qua sumunt* nihilo insolentior quam VI 769 *superat et cecidit.* *sumunt arma* illud est, quod Kaeso Fabius apud Livium dixit, II 49, *bellum privato sumptu gerere in animo est.* dativum, quem dedi, *armis*, pendere existimo a participio *professa*; *profiteri* dictum de eo, qui ex provocatione ad pugnam congressurus sit, haud aliter ac parasitus apud Plautum Capt. 430 postulat parochum; dativum id verbum admittere, uti verba *condicere, promittere*, quibus ad cenam se venturos spondent. *arma professa Veientibus armis* erunt Fabiorum, qui provocantibus Veientibus 'hostes dantur', ut est apud Livium. *arma coerceat armis* est I 715, *Mutinensia perculit arma* IIII 629, *arma Persica contudit armis* Pont. I III 69.
398 NESCIO QUEM VENIS SUSPICOR ESSE DEUM. cod. Petav. *quem vobis*, Ursin. *quem e vobis. Volnus alit venis* Verg. 457 IAM IOVIS. libri *Iam levis.* 568 QUOT HABENT CARMINA NOSTRA PEDES. quod in loco difficillimo temptaveram, non longe aberat a rationibus Orphei aut Pythiae, qui hexametrum dixerunt ὄρθιον ἑξαμερὲς τετόρων καὶ εἴκοσι μέτρων, sed abhorret a sermonis latini consuetudine. octiduum designari putaveram, quod est inter Feralia et Kalendas; Feralia dici *hanc lucem* v. 569 et proximo *illam diem*: quae pronomina solent de rebus diversis opponi, III 401 IIII 432 433 V 700 VI 85 86. est vero duplex rei sacrae genus, de quo agitur: alterum Feralia, in fastis perscripta, quorum ex ordine post Quirinalia a poeta ratio habenda erat; atque eo potissimum refero quod v. 569 est, *Hanc.* sed interposuit de altero genere, *diebus parentalibus* 548, *ferali tempore* V 486, quod post Quirinalia initium cepisse non videtur: nam si Iunius mensis quinque Lemuriorum diebus

partem veteris sacri servavit, V 428, Februarium, ad quem totum translatum, aliquanto plures habuisse oportet. nisi forte poeta ipse incertus haesit, ut III 792, vero similius totum mensem, diebus forsitan aliquot exceptis, deorum inferorum religioni cessisse, hoc est, ad Terminalia usque, quod II 50 legimus, *Tu quoque sacrorum, Termine, finis eras* et olim ex Augustino protuli. atque hic mihi videtur *ille dies* 570, VII Kl' Mart., post quem restant de mense dies quinque. nolo, quod, cum bissextum intercalatur, dies sex sunt, facetiam poetae imputare, quasi id ad versuum suorum pedum discrimen rettulerit. sed *carmina* sunt elegi, qui nomen habent ab *elego,* hoc est, pentametro: Diomed. p. 503, 20 *geminum comma, id est elegus.* ita graeci grammatici certe ἐλεγεῖον de disticho et de pentametro: nec dubium apud Critiam fr. III 3. quae igitur versuum mensura propria elegiaco carmini, haec est.

LIB. III 229 DIEM, QUAE PRIVA. libri boni *quae prima*, interpolati *primasque. diem privam* Matronalium intellegi volui, qua tota solae matronae feriatae sint. dies Matraliorum III Id. Iun. praeterquam Matris Matutae etiam Fortunae ferias habebat; in his quamquam et ipsis matronae VI 621 nominantur, tamen matronarum singularis dignatio, quod *munus* est V 190 VI 210, neutro in sacro denotatur. versu proximo *Hac quia* scripsi, quod in libris est *Aut quia,* in Ursiniano *An quia.* 411, 412 spuria putabam de eo genere, quo insolentior aliqua locutio expletur. *ramus* dictum fuit ut *rami* Met. V 299 X 510 Verg. Aen. III 650. 573 non eget emendatione, quamquam intellectum non puto. *et* transpositum, ut III 8 *et quod inermis*, IIII 699 *Et tamen assiduis*, V 400 *Et gemit Alcides*, Trist. V X 27 *et tamen intus. servasset,* sine signo ullo, est 'servare debebat', ut Trist. III XIII 8.

664 IN SACRI VERTICE MONTIS EGET. libri *montis erat, montis abit. egere* absolute dictum, quo convenit quod sequitur *quoque*; tempora verborum variata ut IIII 696 697 V 131 132 Met. XIIII 460 462. 693 AMATOREM, CARA EST. libri *amatorem carae*, quod fuerit

cara ê, ut Met. XIII 423, 556 libri *hecube*, hoc est, *hecubae*, *Hecuba est*, *Hecuba et*, ubi mira constantia editur quod nihili est. 716 SARCINA MATRIS ERAS. libri *parvus inermis eras*, e male diremptis syllabis, PARC INAM̃RIS, qualia plurima in Petaviano, I 397, 658, 671 *matre stellus*, II 155 425 796 *regi star..q*, Ursiniano I 593 *aleris aura*, II 397 *voltum si*, 444 *abest rusca*; addita syllaba vel apiculo. 829 TURBA PHARI. libri *turba feri*. recepi veterem coniecturam. *f* et *ph* in Petaviano aeque promiscuae sunt, atque in Mediceo Vergilii. intellego grammaticos vel grammatistas graecos, quales in inscriptionibus a latinis discernuntur, Alexandrinos, vel qui dici cupiebant, inter insignes aevi Nasoniani Urbis doctores, Trist. IIII X 16, Verrium Flaccum, Crassitium, Hyginum, Clodium Tuscum, Caecilium Epirotam, contemni coeptos.

LIB. IIII 209 CLIPEOS MANIBUS. revocavi scripturam librorum meliorum, quia tympana certe 183 213 342 manibus pulsantur. de Lactantii scriptura *sudibus* non satis mihi constat: si constaret, Lobeckii correctio *tudibus*, quae neque e Festo satis tuto depromitur et in Aetna spreta est ab editore doctissimo, poterat tamen placere. *rudibus* est codicum interpolatorum, quod ad cymbala recte conveniret, vix ad galeas, ad scuta nullo modo: gracile et inefficax ad pulsum id ferramentum fuit, ferulae ad modum, secundum Plinium Nat. h. XXXIIII 170. 329 TIBERINA PRIORES ATRIA DIXERUNT. cum hanc scripturam primum e codicibus introduxi, incertus eram de interpretatione, p. CXLVII ed. Reim. ibi quae posthac Romae adscripsi, ad verbum hic posita sunto: '*ist so. wo die Via portuensis zuerst den fluss berührt, ohngefähr drei miglien von Porta flumentana, ist das ufer höher als irgendwo in den ersten miglien. in ihm tritt ein senkrechter viereckiger fels hervor, links neben ihm feigenbäume und myrten, etwas rechts vier grosse felsblöcke im halbkreis aus dem wasser ragend. der fluss biegt selbst nach links aus, fast im halbkreis, so dass man nach einigen hundert schritten den romantischen punkt ziemlich gegenüber betrachten kann.*

in der nähe am ufer reste alter baulichkeiten, reticularwerk, in der nächsten vigna der fels zu kellern ausgehöhlt. am linken ufer weite pläne, mit verstreuten eichen bestanden. 343 LAETO CELEBERRIMA VOLGO. emendavit Fr. Pollius adhibito quod in Met. VI 165 est, *comitum Niobe celeberrima turba.* 429 FUERANT. non fuit hoc temptandum ab Heinsio et Bentleio. posueram eius locutionis aliquot exempla ad Trist. pp. 10 et 292, alia eodem tempore Fr. Haasius ad Reisigiana adnot. 456. sunt etiam III 33 34 149 V 184 VI 722. 479 insimulor identidem incuriae, quod ediderim *Peloriaden*, idque contra librorum quorundam testimonium. secutus fueram Santenii observationem ineditam et Lobeckium Agl. p. 982. extat de re etiam dissertatio Fleckeiseni in Annal. phil. cl. quod v. 475 *Melan* edidi, non feci quod ignoraverim fluvios eo nomine notos *Melana* facere quartum casum, aut putaverim *Melam* facere potuisse, ut quaedam apud Neuium I p. 339, sed propter librorum auctoritatem et quo amplietur causa. 709 DEICERE CAPTAM. posterior vox exigua librorum fide utitur: plerique *certam,* ut *certa lex* - Met. V 531 - monumentum illud dici videatur. *deicere* est manu occidere apud Vergilium et Caesarem, quod elicui ex eo, quod libri habent, *dicere.* synaloephen tueatur scriptura codicis Bernensis Hor. sat. I VI 39 *Deicere de saxo cives aut tradere Cadmo; eicit* et *reicere,* quae binis locis adnotavit Munro ad Lucr. III 877.

LIB. V 21 PLUS QUAM DEUS ADVENA. libri *quisquam deus advena.* hyperbaton volui esse, 'deus plus quam advena', uti *plus quam solitum opus* I 170, *plus quam pro parte* IIII 301; Trist. V v 18, Lucan. I 1. 131 ARS ERAT ILLA. Jordani et Hauptii *Arserat* egregia est coniectura, sola fortassis, quae annis multis huius notae facta sit: veram tamen negaverim. *quidem* ne plane superfluat, ex oppositu intelligendum erit, qui est sigillorum affabre olim factorum et tempore adesorum, non arae eiusque reliquiarum. saxo quadrato non multum senecta nocet: signa gemella maxime quaesiverat poeta,

v. 143. *ars erat illa* interpretor: illud quod supeı ars, hoc est, artificum Curensium labor, ut est Pont. I 29, fuit. *artes* dici solent apud latinos, sed τέ; τέχνημα graeci poetae. 158 SECUTA VICEM.] *secuta virum.* 391 HOSPITIO IUNCTUM. libri *spitio iuuenem,* quae Herculis aetas quamquám II 305 dicatur, non videbatur convenire appellationi, quae adest vv. 388 394. ac videtur hospitium traditum iı Chironem et Herculem secundum Theocrit. VII 149, schol. ποιεῖ δὲ τὸν Χείρωνα cυναποδεχόμενον τῷ Φι τὸν Ἡρακλέα, et Philostr. Her. p. 308, 20 Kays. θι ζειν δὲ καὶ Ἡρακλέα τῷ Χείρωνι, ὅτε μὴ ἀπάγι αὐτὸν οἱ ἆθλοι.

LIB. VI 40 A NULLO NOMINA MENSE TRAH obelus ponendus erat, si interpretatio nulla suppet praeter vulgarem et veterum scholasticorum, quas ads psi in ed. Reim. quivis mensis Lucinae, quae luces de debet aliquid, ut v. 79 est, nomen fecit: ea nomina nisi ab uno dea velit *trahere,* puto, *retrahere*, ut est a Tacitum Ann. XIII 23 *oblitterata aerarii nomina retrahe* apud Terentium Heaut. 678 *retrahere (fugitivam) p niam; trahere decumas* apud Ciceronem Verr. III 227 libris quibusdam; *contrahere pecuniam* satis vulgare. 178 MISERAT ANTE FERAS. nihil sanius hoc ve *tellus* est quae post aquas 173, aerem 175, ita com moranda erat, ut Pont. I X 9 *Quod mare, quod tellus — quod educat aer*, Met. VIII 830 *quod pontus, q terra, quod educat aer.* ea *ante,* hoc est, olim, ut I : *Ante deos homini* rell., V 198 *fortunatis ante fuisse v.* VI 265 *quae nunc manet, ante fuisse*, ea igitur caı undecumque feras in leporaria et παραδείcουc mise ubi alerentur. 316 STRATAQUE ERA. libri *Stra que erat*, locutione inconcinna. etiam Seneca Epp. X II 23 *panem, quem primo cinis calidus et fervens t percoxit*, Cato de r. r. LXXVI *focum, ubi coquas, calfa bene et testum.* sed fiebat id per eram, matronam, uti vv. 531 532. 349 NOMINE QUAM FERTO CELEB

OR. libri *Nomine quam pretio.* ara pretio celebrata surde dicitur. celebratur adoratione, consecrationibus, ale est *fertum* quod praeter Ianum Iovi potissimum movetur apud Catonem CXXXIIII 2 et 4. apud flaminem alem repositum narrat Gellius X XV 14. 380 NEC ESES DESERE, VESTA, TUOS. libri *sedes desere tuas,* orsus contrarium versui 365: virgines Vestales cum cris Caere pridem abierant, forum et mons Palatinus a allis obtinebantur, in Capitolio sedes nulla, quam Vesta serere posset. 571 ET CONSTAT ENIM. corrupta dentur, nihil in promptu; putabam *ht, habet instar enim.*

304 IN QUA PARS FACIES NOBILITATE SUA EST. ori *par facies nobilitate sua.* nihil in interpretatione ofectum; non intellectum, *in qua facies nobilissima,* vel idquid eius modi dicatur, indecore dici. adieci *s* litte-m et adsumpsi *est* e codicibus non paucis, quo sententia ficietur 'in qua nobilitate pars sua', hoc est, conveniens, iam expectes, ut *sua causa* IIII 368, VI 284, 'facies t'. Trist. IIII IIII 31 *Deque meis illo referebat versibus e, In quo pars altae nobilitatis erat.*

Scr. m. Ian. MDCCCLXXXIIII.

TRISTIA.

IBIS. EX PONTO LIBRI.

FASTI.

TRISTIUM LIBER PRIMUS.

I.

Parve, nec invideo, sine me, liber, ibis in Urbem.
Ei mihi, quod domino non licet ire tuo!
Vade, sed incultus, qualem decet exulis esse:
Infelix habitum temporis huius habe.
Nec te purpureo velent vaccinia fuco —
Non est conveniens luctibus ille color —
Nec titulus minio, nec cedro charta notetur,
Candida nec nigra cornua fronte geras.
Felices ornent haec instrumenta libellos:
Fortunae memorem te decet esse meae.
Nec fragili geminae poliantur pumice frontes,
Hirsutus sparsis ut videare comis.
Neve liturarum pudeat. qui viderit illas,
De lacrimis factas sentiet esse meis.
Vade, liber, verbisque meis loca grata saluta:
Contingam certe quo licet illa pede.
Siquis, ut in populo, nostri non inmemor illi,
Siquis, qui, quid agam, forte requirat, erit,
Vivere me dices, salvum tamen esse negabis;
Id quoque, quod vivam, munus habere dei.
Atque ita tu tacitus, quaerenti plura legendus,
Ne, quae non opus est, forte loquare, cave!
Protinus admonitus repetet mea crimina lector,
Et peragar populi publicus ore reus.
Tu cave defendas, quamvis mordebere dictis:
Causa patrocinio non bona peior erit.
Invenies aliquem, qui me suspiret ademptum,
Carmina nec [illegible]legat ista genis,

Et tacitus secum, ne quis malus audiat, optet,
Sit mea lenito Caesare poena levis:
Nos quoque, quisquis erit, ne sit miser ipse, precamur,
Placatos misero qui volet esse deos.
Quaeque volet, rata sint, ablataque principis ira
Sedibus in patriis det mihi posse mori!
Ut peragas mandata, liber, culpabere forsan
Ingeniique minor laude ferere mei.
Iudicis officium est, ut res, ita tempora rerum
Quaerere. quaesito tempore tutus eris.
Carmina proveniunt animo deducta sereno:
Nubila sunt subitis tempora nostra malis.
Carmina secessum scribentis et otia quaerunt:
Me mare, me venti, me fera iactat hiems.
Carminibus metus omnis obest: ego perditus ensem
Haesurum iugulo iam puto iamque meo.
Haec quoque quod facio, iudex mirabitur aequus,
Scriptaque cum venia qualiacumque leget.
Da mihi Maeoniden et tot circumice casus,
Ingenium tantis excidet omne malis.
Denique securus famae, liber, ire memento,
Nec tibi sit lecto displicuisse pudor.
Non ita se praebet nobis fortuna secundam,
Ut tibi sit ratio laudis habenda tuae.
Donec eram sospes, tituli tangebar amore,
Quaerendique mihi nominis ardor erat.
Carmina nunc si non studiumque, quod obfuit, odi,
Sit satis. ingenio sic fuga parta meo.
Tu tamen i pro me, tu, cui licet, aspice Romam!
Di facerent, possem nunc meus esse liber!
Nec te, quod venias magnam peregrinus in Urbem,
Ignotum populo posse venire puta.
Ut titulo careas, ipso noscere colore:
Dissimulare velis, te liquet esse meum.
Clam tamen intrato, ne te mea carmina laedant.
Non sunt, ut quondam, plena favoris, erant.

Siquis erit, qui te, quia sis meus, esse legendum
Non putet, e gremio reiciatque suo,
'Inspice' dic 'titulum. non sum praeceptor amoris.
Quas meruit, poenas iam dedit illud opus.'
Forsitan expectes, an in alta palatia missum
Scandere te iubeam Caesareamque domum?
Ignoscant augusta mihi loca dique locorum!
Venit in hoc illa fulmen ab arce caput.
Esse quidem memini mitissima sedibus illis
Numina. sed timeo, qui nocuere, deos.
Terretur minimo pennae stridore columba,
Unguibus, accipiter, saucia facta tuis.
Nec procul a stabulis audet discedere, siqua
Excussa est avidi dentibus agna lupi.
Vitaret caelum Phaëthon, si viveret, et quos
Optarat stulte, tangere nollet equos.
Me quoque, quae sensi, fateor Iovis arma timere.
Me reor infesto, cum tonat, igne peti.
Quicumque Argolica de classe Capherea fugit,
Semper ab Euboicis vela retorsit aquis.
Et mea cumba, semel vasta percussa procella
Illum, quo laesa est, horret adire locum.
Ergo cave, liber, et timida circumspice mente:
Ut satis a media sit tibi plebe legi.
Dum petit infirmis nimium sublimia pennis
Icarus, aequoreis nomina fecit aquis.
Difficile est tamen, hinc remis utaris an aura
Dicere. consilium resque locusque dabunt.
Si poteris vacuo tradi, si cuncta videbis
Mitia, si vires fregerit ira suas,
Siquis erit, qui te dubitantem et adire timentem
Tradat, et ante tamen pauca loquatur, adi.
Luce bona dominoque tuo felicior ipso
Pervenias illuc et mala nostra leves.
Namque ea vel nemo, vel qui mihi vulnera fecit
Solus Achilleo tollere more potest.
Tantum ne noceas, dum vis prodesse, videto!

Nam spes est animi nostra timore minor.
Quaeque quiescebat, ne mota resaeviat ira
Et poenae tu sis altera causa, cave!
Cum tamen in nostrum fueris penetrale receptus,
Contigerisque tuam, scrinia curva, domum:
Aspicies illic positos ex ordine fratres,
Quos studium cunctos evigilavit idem.
Cetera turba palam titulos ostendet apertos,
Et sua detecta nomina fronte geret.
Tres procul obscura latitantes parte videbis; —
Sic quoque, quod nemo nescit, amare docent —
Hos tu vel fugias, vel, si satis oris habebis,
Oedipodas facito Telegonosque voces.
Deque tribus, moneo, si qua est tibi cura parentis,
Ne quemquam, quamvis ipse docebit, ames.
Sunt quoque mutatae, ter quinque volumina, formae,
Nuper ab exequiis carmina rapta meis.
His mando dicas, inter mutata referri
Fortunae vultum corpora posse meae.
Namque ea dissimilis subito est effecta priori,
Flendaque nunc, aliquo tempore laeta fuit.
Plura quidem mandare tibi, si quaeris, habebam.
Sed vereor tardae causa fuisse morae,
Et si, quae subeunt, tecum, liber, omnia ferres,
Sarcina laturo magna futurus eras.
Longa via est, propera! nobis habitabitur orbis
Ultimus, a terra terra remota mea.

II.

Di maris et caeli, — quid enim nisi vota supersunt? —
Solvere quassatae parcite membra ratis,
Neve, precor, magni subscribite Caesaris irae!
Saepe premente deo fert deus alter opem.
Mulciber in Troiam, pro Troia stabat Apollo:
Aequa Venus Teucris, Pallas iniqua fuit.

Oderat Aenean propior Saturnia Turno:
Ille tamen Veneris numine tutus erat.
Saepe ferox cautum petiit Neptunus Ulixen:
Eripuit patruo saepe Minerva suo.
Et nobis aliquod, quamvis distamus ab illis,
Quis vetat irato numen adesse deo?
Verba miser frustra non proficientia perdo.
Ipsa graves spargunt ora loquentis aquae,
Terribilisque notus iactat mea dicta, precesque
Ad quos mittuntur, non sinit ire deos.
Ergo idem venti, ne causa laedar in una,
Velaque nescio quo votaque nostra ferunt.
Me miserum, quanti montes volvuntur aquarum!
Iam iam tacturos sidera summa putes.
Quantae diducto subsidunt aequore valles!
Iam iam tacturas Tartara nigra putes.
Quocumque aspicio, nihil est nisi pontus et aër,
Fluctibus hic tumidus, nubibus ille minax.
Inter utrumque fremunt inmani murmure venti.
Nescit, cui domino pareat, unda maris.
Nam modo purpureo vires capit eurus ab ortu,
Nunc zephyrus sero vespere missus adest,
Nunc sicca gelidus boreas bacchatur ab arcto,
Nunc notus adversa proelia fronte gerit.
Rector in incerto est, nec quid fugiatve petatve
Invenit: ambiguis ars stupet ipsa malis.
Scilicet occidimus, nec spes est ulla salutis,
Dumque loquor, vultus obruit unda meos.
Opprimet hanc animam fluctus, frustraque precanti
Ore necaturas accipiemus aquas.
At pia nil aliud quam me dolet exule coniunx:
Hoc unum nostri scitque gemitque mali.
Nescit in inmenso iactari corpora ponto,
Nescit agi ventis, nescit adesse necem.
O bene, quod non sum mecum conscendere passus,
Ne mihi mors misero bis patienda foret!
At nunc, ut peream, quoniam caret illa periclo,

Dimidia certe parte superstes ero.
Ei mihi, quam celeri micuerunt nubila flamma!
Quantus ab aetherio personat axe fragor!
Nec levius tabulae laterum feriuntur ab undis,
Quam grave balistae moenia pulsat onus.
Qui venit hic fluctus, flüctus supereminet omnes;
Posterior nono est undecimoque prior.
Nec letum timeo; genus est miserabile leti.
Demite naufragium, mors mihi munus erit.
Est aliquid, fatove suo ferrove cadentem
In solida moriens ponere corpus humo,
Et mandare suis aliqua et sperare sepulcrum
Et non aequoreis piscibus esse cibum.
Fingite me dignum tali nece, non ego solus
Hic vehor. inmeritos cur mea poena trahit?
Pro superi viridesque dei, quibus aequora curae,
Utraque iam vestras sistite turba minas:
Quamque dedit vitam mitissima Caesaris ira,
Hanc sinite infelix in loca iussa feram.
Si, quantam merui, poena me perdere vultis,
Culpa mea est ipso iudice morte minor.
Mittere me Stygias si iam voluisset ad undas
Caesar, in hoc vestra non eguisset ope.
Est illi nostri non invidiosa cruoris
Copia. quodque dedit, cum volet, ipse feret.
Vos modo, quos certe nullo, puto, crimine laesi,
Contenti nostris iam, precor, este malis!
Nec tamen, ut cuncti miserum servare velitis,
Quod periit, salvum iam caput esse potest.
Ut mare considat ventisque ferentibus utar,
Ut mihi parcatis, non minus exul ero!
Non ego divitias avidus sine fine parandi
Latum mutandis mercibus aequor aro:
79 Non ut Alexandri claram delatus ad urbem
80 Delicias videam, Nile iocose, tuas;
77 Nec peto, quas quondam petii studiosus, Athenas,
78 Oppida non Asiae, non loca visa prius.

Quod faciles opto ventos, — quis credere posset —
Sarmatis est tellus, quam mea vela petunt.
Obligor, ut tangam laevi fera litora Ponti;
Quodque sit a patria tam fuga tarda, queror.
Nescio quo videam positos ut in orbe Tomitas,
Exilem facio per mea vota viam.
Seu me diligitis, tantos conpescite fluctus,
Pronaque sint nostrae numina vestra rati;
Seu magis odistis, iussae me advertite terrae:
Supplicii pars est in regione mei.
Ferte — quid hic facio? — rapidi mea corpora venti!
Ausonios fines cur mea vela volunt?
Noluit hoc Caesar. quid, quem fugat ille, tenetis?
Aspiciat vultus Pontica terra meos.
Et iubet et merui. nec, quae damnaverit ille,
Crimina defendi fasque piumque puto.
Si tamen acta deos numquam mortalia fallunt,
A culpa facinus scitis abesse mea.
Immo ita, si scitis, si me meus abstulit error,
Stultaque mens nobis, non scelerata fuit:
Quod licet et minimis, domui si favimus illi,
Si satis Augusti publica iussa mihi:
Hoc duce si dixi felicia saecula, proque
Caesare tura piis Caesaribusque dedi:
Si fuit hic animus nobis, ita parcite divi!
Si minus, alta cadens obruat unda caput!
Fallor, an incipiunt gravidae vanescere nubes,
Victaque mutati frangitur unda maris?
Non casu! vos sed sub condicione vocati,
Fallere quos non est, hanc mihi fertis opem.

III.

Cum subit illius tristissima noctis imago,
Qua mihi supremum tempus in Urbe fuit,
Cum repeto noctem, qua tot mihi cara reliqui,
Labitur ex oculis nunc quoque gutta meis.

Iam prope lux aderat, qua me discedere Caesar
Finibus extremae iusserat Ausoniae.
Nec spatium fuerat, nec mens satis apta parandi:
Torpuerant longa pectora nostra mora.
Non mihi servorum, comites non cura legendi,
Non aptae profugo vestis opisve fuit.
Non aliter stupui, quam qui Iovis ignibus ictus
Vivit et est vitae nescius ipse suae.
Ut tamen hanc animi nubem dolor ipse removit,
Et tandem sensus convaluere mei,
Adloquor extremum maestos abiturus amicos,
Qui modo de multis unus et alter erant.
Uxor amans flentem flens acrius ipsa tenebat,
Imbre per indignas usque cadente genas.
Nata procul Libycis aberat diversa sub oris,
Nec poterat fati certior esse mei.
Quocumque aspiceres, luctus gemitusque sonabant,
Formaque non taciti funeris intus erat.
Femina virque meo, pueri quoque funere maerent,
Inque domo lacrimas angulus omnis habet:
Si licet exemplis in parvis grandibus uti,
Haec facies Troiae, cum caperetur, erat.
Iamque quiescebant voces hominumque canumque,
Lunaque nocturnos alta regebat equos.
Hanc ego suspiciens et ab hac Capitolia cernens,
Quae nostro frustra iuncta fuere lari,
'Numina vicinis habitantia sedibus', inquam
'Iamque oculis numquam templa videnda meis,
Dique relinquendi, quos urbs habet alta Quirini,
Este salutati tempus in omne mihi!
Et quamquam sero clipeum post vulnera sumo,
Attamen hanc odiis exonerate fugam,
Caelestique viro, quis me deceperit error,
Dicite, pro culpa ne scelus esse putet!
Ut quod vos scitis, poenae quoque sentiat auctor,
Placato possum non miser esse deo.'
Hac prece adoravi superos ego, pluribus uxor,

Singultu medios impediente sonos.
Illa etiam ante lares passis adstrata capillis
Contigit extinctos ore tremente focos,
Multaque in adversos effudit verba penates
Pro deplorato non valitura viro.
Iamque morae spatium nox praecipitata negabat,
Versaque ab axe suo Parrhasis arctos erat.
Quid facerem? blando patriae retinebar amore:
Ultima sed iussae nox erat illa fugae.
A! quotiens aliquo dixi properante 'Quid urgues?
Vel quo festinas ire, vel unde, vide!'
A! quotiens certam me sum mentitus habere
Horam, propositae quae foret apta viae.
Ter limen tetigi, ter sum revocatus, et ipse
Indulgens animo pes mihi tardus erat.
Saepe vale dicto rursus sum multa locutus,
Et quasi discedens oscula summa dedi.
Saepe eadem mandata dedi meque ipse fefelli,
Respiciens oculis pignora cara meis.
Denique 'Quid propero? Scythia est, quo mittimur', inquam
'Roma relinquenda est. utraque iusta mora est.
Uxor in aeternum vivo mihi viva negatur,
Et domus et fidae dulcia membra domus,
Quosque ego dilexi fraterno more sodales,
O mihi Thesea pectora iuncta fide!
Dum licet, amplectar. numquam fortasse licebit
Amplius. in lucro est quae datur hora mihi.'
Nec mora, sermonis verba inperfecta relinquo,
Complectens animo proxima quaeque meo.
Dum loquor et flemus, caelo nitidissimus alto,
Stella gravis nobis, Lucifer ortus erat.
Dividor haud aliter, quam si mea membra relinquam,
Et pars abrumpi corpore visa suo est.
Sic doluit Mettus tunc, cum in contraria versos
Ultores habuit proditionis equos.
Tum vero exoritur clamor gemitusque meorum,

Et feriunt maestae pectora nuda manus.
Tum vero coniunx, umeris abeuntis inhaerens,
Miscuit haec lacrimis tristia verba meis:
'Non potes avelli. simul hinc, simul ibimus' inquit:
'Te sequar et coniunx exulis exul ero.
Et mihi facta via est, et me capit ultima tellus:
Accedam profugae sarcina parva rati.
Te iubet a patria discedere Caesaris ira,
Me pietas. pietas haec mihi Caesar erit.'
Talia temptabat, sicut temptaverat ante,
Vixque dedit victas utilitate manus.
Egredior, sive illud erat sine funere ferri,
Squalidus inmissis hirta per ora comis.
Illa dolore amens tenebris narratur obortis
Semianimis media procubuisse domo,
Utque resurrexit foedatis pulvere turpi
Crinibus et gelida membra levavit humo,
Se modo, desertos modo complorasse penates,
Nomen et erepti saepe vocasse viri,
Nec gemuisse minus, quam si nataeque meumque
Vidisset structos corpus habere rogos,
Et voluisse mori, moriendo ponere sensus,
Respectuque tamen non periisse mei.
Vivat! et absentem — quoniam sic fata tulerunt —
Vivat ut, auxilio sublevet usque suo.

IV.

Tinguitur oceano custos Erymanthidos ursae,
Aequoreasque suo sidere turbat aquas.
Nos tamen Ionium non nostra findimus aequor
Sponte, sed audaces cogimur esse metu.
Me miserum! quantis increscunt aequora ventis,
Erutaque ex imis fervet harena fretis!
Monte nec inferior prorae puppique recurvae
Insilit et pictos verberat unda deos.
Pinea texta sonant pulsu, stridore rudentes,

Ingemit et nostris ipsa carina malis.
Navita, confessus gelidum pallore timorem,
Iam sequitur victus, non regit arte ratem.
Utque parum validus non proficientia rector
Cervicis rigidae frena remittit equo,
Sic non quo voluit, sed quo rapit impetus undae,
Aurigam video vela dedisse rati.
Quod nisi mutatas emiserit Aeolus auras,
In loca iam nobis non adeunda ferar.
Nam procul Illyriis laeva de parte relictis
Interdicta mihi cernitur Italia.
Desinat in vetitas, quaeso, contendere terras,
Et mecum magno pareat aura deo.
Dum loquor, et timeo pariter cupioque repelli,
Increpuit quantis viribus unda latus!
Parcite caerulei, vos parcite, numina ponti,
Infestumque mihi sit satis esse Iovem.
Vos animam saevae fessam subducite morti,
Si modo, qui periit, non periisse potest.

V.

O mihi post nullos umquam memorande sodales,
O cui praecipue sors mea visa sua est,
Attonitum qui me, memini, carissime, primus
Ausus es adloquio sustinuisse tuo,
Qui mihi consilium vivendi mite dedisti,
Cum foret in misero pectore mortis amor,
Scis bene, cui dicam, positis pro nomine signis,
Officium nec te fallit, amice, tuum.
Haec mihi semper erunt imis infixa medullis,
Perpetuusque animae debitor huius ero,
Spiritus et vacuas prius hic tenuandus in auras
Ibit, et in tepido deseret ossa rogo,
Quam subeant animo meritorum oblivia nostro,
Et longa pietas excidat ista die.
Di tibi sint faciles, tibi di nullius egentem

Fortunam praestent dissimilemque meae.
Si tamen haec navis vento ferretur amico,
Ignoraretur forsitan ista fides.
Thesea Pirithous non tam sensisset amicum,
Si non infernas vivus adisset aquas.
Ut foret exemplum veri Phoceus amoris,
Fecerunt furiae, tristis Oresta, tuae.
Si non Euryalus Rutulos cecidisset in hostes,
Hyrtacidae Nisi gloria nulla foret.
Scilicet ut fulvum spectatur in ignibus aurum,
Tempore sic duro est inspicienda fides.
Dum iuvat et vultu ridet Fortuna sereno,
Indelibatas cuncta sequuntur opes:
At simul intonuit, fugiunt, nec noscitur ulli,
Agminibus comitum qui modo cinctus erat.
Atque haec, exemplis quondam collecta priorum,
Nunc mihi sunt propriis cognita vera malis.
Vix duo tresve mihi de tot superestis amici;
Cetera Fortunae, non mea turba fuit.
Quo magis, o pauci, rebus succurrite laesis,
Et date naufragio litora tuta meo,
Neve metu falso nimium trepidate, timentes,
Hac offendatur ne pietate deus!
Saepe fidem adversis etiam laudavit in armis,
Inque suis amat hanc Caesar, in hoste probat.
Causa mea est melior, qui non contraria fovi
Arma, sed hanc merui simplicitate fugam.
Invigiles igitur nostris pro casibus, oro,
Deminui siqua numinis ira potest.
Scire meos casus siquis desiderat omnis,
Plus, quam quod fieri res sinit, ille petit.
Tot mala sum passus, quot in aethere sidera lucent,
Parvaque quot siccus corpora pulvis habet:
Multaque credibili tulimus maiora, ratamque,
Quamvis acciderint, non habitura fidem.
Pars etiam quaedam mecum moriatur oportet,
Meque velim possit dissimulante tegi.

Si vox infragilis, pectus mihi firmius aere,
Pluraque cum linguis pluribus ora forent,
Non tamen idcirco complecterer omnia verbis,
Materia vires exsuperante meas.
Pro duce Neritio docti mala nostra poetae
Scribite: Neritio nam mala plura tuli.
Ille brevi spatio multis erravit in annis
Inter Dulichias Iliacasque domos:
Nos freta sideribus totis distantia mensos
† Detulit in Geticos Sarmaticosque sinus.
Ille habuit fidamque manum sociosque fideles:
Me profugum comites deseruere mei.
Ille suam laetus patriam victorque petebat:
A patria fugi victus et exul ego.
Nec mihi Dulichium domus est Ithaceve Samosve,
Poena quibus non est grandis abesse locis,
Sed quae de septem totum circumspicit orbem
Montibus, imperii Roma deumque locus.
Illi corpus erat durum patiensque laborum:
Invalidae vires ingenuaeque mihi.
Ille erat assidue saevis agitatus in armis:
Adsuetus studiis mollibus ipse fui.
Me deus oppressit, nullo mala nostra levante:
Bellatrix illi diva ferebat opem.
Cumque minor Iove sit, tumidis qui regnat in undis,
Illum Neptuni, me Iovis ira premit.
Adde, quod illius pars maxima ficta laborum;
Ponitur in nostris fabula nulla malis.
Denique quaesitos tetigit tamen ille penates,
Quaeque diu petiit, contigit arva tamen:
At mihi perpetuo patria tellure carendum est,
Ni fuerit laesi mollior ira dei.

VI.

Nec tantum Clario Lyde dilecta poetae,
Nec tantum Coo Bittis amata suo est,

Pectoribus quantum tu nostris, uxor, inhaeres,
Digna minus misero, non meliore viro.
Te mea supposita veluti trabe fulta ruina est:
Siquid adhuc ego sum, muneris omne tui est.
Tu facis, ut spolium non sim, nec nuder ab illis
Naufragii tabulas qui petiere mei.
Utque rapax stimulante fame cupidusque cruoris
Incustoditum captat ovile lupus,
Aut ut edax vultur corpus circumspicit ecquod
Sub nulla positum cernere possit humo,
Sic mea nescio quis, rebus male fidus acerbis,
In bona venturus, si paterere, fuit.
Hunc tua per fortis virtus summovit amicos,
Nulla quibus reddi gratia digna potest.
Ergo quam misero, tam vero teste probaris,
Hic aliquod pondus si modo testis habet.
Nec probitate tua prior est aut Hectoris uxor,
Aut comes extincto Laodamia viro.
Tu si Maeonium vatem sortita fuisses,
Penelopes esset fama secunda tuae.
33 Prima locum sanctas heroidas inter haberes,
34 Prima bonis animi conspicerere tui:
Sive tibi hoc debes, nullo pia facta magistro,
Cumque nova mores sunt tibi luce dati,
Femina seu princeps omnes tibi culta per annos
Te docet exemplum coniugis esse bonae,
Adsimilemque sui longa adsuetudine fecit,
Grandia si parvis adsimulare licet.
Ei mihi, non magnas quod habent mea carmina vires
Nostraque sunt meritis ora minora tuis,
Siquid et in nobis vivi fuit ante vigoris,
Extinctum longis occidit omne malis!
Quantumcumque tamen praeconia nostra valebunt,
Carminibus vives tempus in omne meis.

VII.

Siquis habes nostris similes in imagine vultus,
Deme meis hederas, Bacchica serta, comis.
Ista decent laetos felicia signa poetas:
Temporibus non est apta corona meis.
Hoc tibi dissimula, senti tamen, optime, dici,
In digito qui me fersque refersque tuo,
Effigiemque meam fulvo complexus in auro
Cara relegati, quae potes, ora vides.
Quae quotiens spectas, subeat tibi dicere forsan
'Quam procul a nobis Naso sodalis abest!'
Grata tua est pietas. sed carmina maior imago
Sunt mea, quae mando qualiacumque legas,
Carmina mutatas hominum dicentia formas,
Infelix domini quod fuga rupit opus.
Haec ego discedens, sicut bene multa meorum,
Ipse mea posui maestus in igne manu.
Utque cremasse suum fertur sub stipite natum
Thestias et melior matre fuisse soror,
Sic ego non meritos mecum peritura libellos
Imposui rapidis viscera nostra rogis:
Vel quod eram Musas, ut crimina nostra, perosus,
Vel quod adhuc crescens et rude carmen erat.
Quae quoniam non sunt penitus sublata, sed extant, —
Pluribus exemplis scripta fuisse reor —
Nunc precor, ut vivant et non ignava legentem
Otia delectent admoneantque mei.
Nec tamen illa legi poterunt patienter ab ullo,
Nesciet his summam siquis abesse manum.
Ablatum mediis opus est incudibus illud,
Defuit et scriptis ultima lima meis.
Et veniam pro laude peto, laudatus abunde,
Non fastiditus si tibi, lector, ero.
Hos quoque sex versus, in primi fronte libelli
Si praeponendos esse putabis, habe:
'Orba parente suo quicumque volumina tangis,

His saltem vestra detur in Urbe locus!
Quoque magis faveas, haec non sunt edita ab ipso,
Sed quasi de domini funere rapta sui.
Quicquid in his igitur vitii rude carmen habebit,
Emendaturus, si licuisset, eram.'

VIII.

In caput alta suum labentur ab aequore retro
Flumina, conversis Solque recurret equis,
Terra feret stellas, caelum findetur aratro,
Unda dabit flammas et dabit ignis aquas,
Omnia naturae praepostera legibus ibunt,
Parsque suum mundi nulla tenebit iter,
Omnia iam fient, fieri quae posse negabam,
Et nihil est, de quo non sit habenda fides.
Haec ego vaticinor, quia sum deceptus ab illo,
Laturum misero quem mihi rebar opem.
Tantane te, fallax, cepere oblivia nostri,
Afflictumque fuit tantus adire timor,
Ut neque respiceres nec solarere iacentem,
Dure, nec exequias prosequerere meas?
Illud amicitiae sanctum et venerabile nomen
Re tibi pro vili sub pedibusque iacet?
Quid fuit, ingenti prostratum mole sodalem
Visere et adloquiis parte levare tuis,
Inque meos si non lacrimam demittere casus,
Pauca tamen ficto verba dolore pati,
Idque, quod ignoti faciunt, vel dicere saltem,
Et vocem populi publicaque ora sequi,
Denique lugubres vultus numquamque videndos
Cernere supremo dum licuitque die,
Dicendumque semel toto non amplius aevo
Accipere, et parili reddere voce, vale?
At fecere alii nullo mihi foedere iuncti,
Et lacrimas animi signa dedere sui.
Quid, nisi convictu causisque valentibus essem

Temporis et longi iunctus amore tibi?
Quid, nisi tot lusus et tot mea seria nosses,
Tot nossem lusus seriaque ipse tua?
Quid, si dumtaxat Romae tibi cognitus essem,
Ascitus totiens in genus omne loci?
Cunctane in aequoreos abierunt irrita ventos?
Cunctane Lethaeis mersa feruntur aquis?
Non ego te genitum placida reor urbe Quirini,
Urbe mea, quae iam non adeunda mihi,
Sed scopulis, ponti quos haec habet ora sinistri,
Inque feris Scythiae Sarmaticisque iugis,
Et tua sunt silicis circum praecordia venae,
Et rigidum ferri semina pectus habet,
Quaeque tibi tenero quondam ducenda palato
Plena dedit nutrix ubera, tigris erat:
Aut mala nostra minus, quam nunc, aliena putares,
Duritiaeque mihi non agerere reus.
Sed quoniam accedit fatalibus hoc quoque damnis,
Ut careant numeris tempora prima suis,
Effice, peccati ne sim memor huius, et illo
Officium laudem, quo queror, ore tuum.

VIIII.

Detur inoffenso vitae tibi tangere metam,
Qui legis hoc nobis non inimicus opus.
Atque utinam pro te possent mea vota valere,
Quae pro me duros non tetigere deos!
Donec eris sospes, multos numerabis amicos:
Tempora si fuerint nubila, solus eris.
Aspicis, ut veniant ad candida tecta columbae,
Accipiat nullas sordida turris aves?
Horrea formicae tendunt ad inania numquam:
Nullus ad amissas ibit amicus opes.
Utque comes radios per solis euntibus umbra est,
Cum latet hic pressus nubibus, illa fugit,
Mobile sic sequitur Fortunae lumina vulgus:

Quae simul inducta nube teguntur, abit.
Haec precor ut semper possint tibi falsa videri;
Sunt tamen eventu vera fatenda meo.
Dum stetimus, turbae quantum satis esset, habebat
Nota quidem, sed non ambitiosa domus.
At simul impulsa est, omnes timuere ruinam
Cautaque communi terga dedere fugae.
Saeva neque admiror metuunt si fulmina, quorum
Ignibus adflari proxima quaeque solent.
Sed tamen in duris remanentem rebus amicum
Quamlibet inviso Caesar in hoste probat,
Nec solet irasci, — neque enim moderatior alter —
Cum quis in adversis, siquid amavit, amat.
De comite Argolici postquam cognovit Orestis,
Narratur Pyladen ipse probasse Thoas.
Quae fuit Actoridae cum magno semper Achille,
Laudari solita est Hectoris ore fides.
Quod pius ad manes Theseus comes iret amico,
Tartareum dicunt indoluisse deum.
Euryali Nisique fide tibi, Turne, relata
Credibile est lacrimis inmaduisse genas.
Praestita nam miseris pietas et in hoste probatur.
Ei mihi, quam paucos haec mea dicta movent!
Is status, haec rerum nunc est fortuna mearum,
Debeat ut lacrimis nullus adesse modus.
At mea sunt, proprio quamvis maestissima casu,
Pectora processu facta serena tuo.
Hoc ego venturum iam tum, carissime, vidi,
Ferret adhuc ista cum minor aura ratem.
Sive aliquod morum, seu vitae labe carentis
Est pretium, nemo pluris emendus erat:
Sive per ingenuas aliquis caput extulit artes —
Quaelibet eloquio fit bona causa tuo.
His ego commotus dixi tibi protinus ipsi
'Scaena manet dotes grandis, amice, tuas.'
Haec mihi non ovium fibrae tonitrusve sinistri,
Linguave servatae pennave dixit avis:

Augurium ratio est et coniectura futuri:
Hac divinavi notitiamque tuli.
Quae quoniam vera est, tota tibi mente mihique
Gratulor, ingenium non latuisse tuum.
At nostrum tenebris utinam latuisset in imis!
Expediit studio lumen abesse meo.
Utque tibi prosunt artes, facunde, severae,
Dissimiles illis sic nocuere mihi.
Vita tamen tibi nota mea est. scis artibus illis
Auctoris mores abstinuisse sui:
Scis vetus hoc iuveni lusum mihi carmen, et istos,
Ut non laudandos, sic tamen esse iocos.
Ergo ut defendi nullo mea posse colore,
Sic excusari crimina posse puto.
Qua potes, excusa, nec amici desere causam!
Qua bene coepisti, sic bene semper eas.

X.

Est mihi sitque, precor, flavae tutela Minervae,
Navis et a picta casside nomen habet.
Sive opus est velis, minimam bene currit ad auram;
Sive opus est remo, remige carpit iter.
Nec comites volucri contenta est vincere cursu,
Occupat egressas quamlibet ante rates;
† Et patitur fluctus fertque assilientia longe
Aequora, nec saevis victa fatiscit aquis.
Illa, Corinthiacis primum mihi cognita Cenchreis,
Fida manet trepidae duxque comesque fugae;
Perque tot eventus et iniquis concita ventis
Aequora Palladio numine tuta fuit.
Nunc quoque tuta, precor, vasti secet ostia Ponti,
Quasque petit, Getici litoris intret aquas.
Quae simul Aeoliae mare me deduxit in Helles,
Et longum tenui limite fecit iter,
Fleximus in laevum cursus, et ab Hectoris urbe
Venimus ad portus, Imbria terra, tuos.

Inde, levi vento Zerynthia litora nacta,
Threïciam tetigit fessa carina Samon.
Saltus ab hac contra brevis est Tempyra petenti:
Hac dominum tenus est illa secuta suum.
Nam mihi Bistonios placuit pede carpere campos:
Hellespontiacas illa relegit aquas,
Dardaniamque petit, auctoris nomen habentem,
Et te ruricola, Lampsace, tuta deo,
Quodque per angustas vectae male virginis undas
Seston Abydena separat urbe fretum,
Inque Propontiacis haerentem Cyzicon oris,
Cyzicon, Haemoniae nobile gentis opus,
Quaeque tenent Ponti Byzantia litora fauces:
Hic locus est gemini ianua vasta maris.
Haec, precor, evincat, propulsaque fortibus austris
Transeat instabilis strenua Cyaneas
Thyniacosque sinus, et ab his per Apollinis urbem
Arta sub Anchiali moenia tendat iter.
Inde Mesembriacos portus et Odesson et arces
Praetereat dictas nomine, Bacche, tuo,
Et quos Alcathoi memorant e moenibus ortos
Sedibus his profugos constituisse larem.
A quibus adveniat Miletida sospes ad urbem,
Offensi quo me detulit ira dei.
Haec si contigerint, meritae cadet agna Minervae:
Non facit ad nostras hostia maior opes.
Vos quoque, Tyndaridae, quos haec colit insula, fratres,
Mite precor duplici numen adesse viae!
Altera namque parat Symplegadas ire per artas,
Scindere Bistonias altera puppis aquas.
Vos facite, ut ventos, loca cum diversa petamus,
Illa suos habeat, nec minus illa suos.

XI.

Littera quaecumque est toto tibi lecta libello,
Est mihi sollicito tempore facta viae.
Aut haec me, gelido tremerem cum mense Decembri,
Scribentem mediis Hadria vidit aquis:
Aut, postquam bimarem cursu superavimus Isthmon,
Alteraque est nostrae sumpta carina fugae,
Quod facerem versus inter fera murmura ponti,
Cycladas Aegaeas obstipuisse puto.
Ipse ego nunc miror tantis animique marisque
Fluctibus ingenium non cecidisse meum.
Seu stupor huic studio, sive est insania nomen,
Omnis ab hac cura mens relevata mea est.
Saepe ego nimbosis dubius iactabar ab Haedis,
Saepe minax Steropes sidere pontus erat,
Fuscabatque diem custos Erymanthidos ursae,
Aut Hyadas seris hauserat auster aquis,
Saepe maris pars intus erat. tamen ipse trementi
Carmina ducebam qualiacumque manu.
Nunc quoque contenti stridunt aquilone rudentes,
Inque modum tumuli concava surgit aqua.
Ipse gubernator tollens ad sidera palmas
Exposcit votis, inmemor artis, opem.
Quocumque aspexi, nihil est nisi mortis imago,
Quam dubia timeo mente, timensque precor.
Attigero portum, portu terrebor ab ipso:
Plus habet infesta terra timoris aqua.
Nam simul insidiis hominum pelagique laboro,
Et faciunt geminos ensis et unda metus.
Ille meo vereor ne speret sanguine praedam,
Haec titulum nostrae mortis habere velit.
Barbara pars laeva est avidaeque adsueta rapinae,
Quam cruor et caedes bellaque semper habent.
Cumque sit hibernis agitatum fluctibus aequor,
Pectora sunt ipso turbidiora mari.
Quo magis his debes ignoscere, candide lector,

Si spe sunt, ut sunt, inferiora tua.
Non haec in nostris, ut quondam, scripsimus hortis,
Nec, consuete, meum, lectule, corpus habes.
Iactor in indomito brumali luce profundo,
Ipsaque caeruleis charta feritur aquis.
Improba pugnat hiems indignaturque, quod ausim
Scribere se rigidas incutiente minas.
Vincat hiems hominem! sed eodem tempore, quaeso,
Ipse modum statuam carminis, illa sui.

LIBER SECUNDUS.

Quid mihi vobiscum est, infelix cura, libelli,
Ingenio perii qui miser ipse meo?
Cur modo damnatas repeto, mea crimina, Musas?
An semel est poenam commeruisse parum?
Carmina fecerunt, ut me cognoscere vellet
Omine non fausto femina virque meo:
Carmina fecerunt, ut me moresque notaret
Iam demum visa Caesar ab Arte mea.
Deme mihi studium, vitae quoque crimina demes.
Acceptum refero versibus, esse nocens.
Hoc pretium curae vigilatorumque laborum
Cepimus. ingenio est poena reperta meo.
Si saperem, doctas odissem iure sorores,
Numina cultori perniciosa suo.
At nunc — tanta meo comes est insania morbo —
Saxa malum refero rursus ad ista pedem:
Scilicet ut victus repetit gladiator harenam,
Et redit in tumidas naufraga puppis aquas.
Forsitan, ut quondam Teuthrantia regna tenenti,
Sic mihi res eadem vulnus opemque feret,
Musaque, quam movit, motam quoque leniet iram:
Exorant magnos carmina saepe deos.
Ipse quoque Ausonias Caesar matresque nurusque
Carmina turrigerae dicere iussit Opi.
Iusserat et Phoebo dici, quo tempore ludos

Fecit, quos aetas aspicit una semel.
His precor exemplis tua nunc, mitissime Caesar,
Fiat ab ingenio mollior ira meo.
Illa quidem iusta est, nec me meruisse negabo; —
Non adeo nostro fugit ab ore pudor —
Sed nisi peccassem, quid tu concedere posses?
Materiam veniae sors tibi nostra dedit.
Si, quotiens peccant homines, sua fulmina mittat
Iuppiter, exiguo tempore inermis erit;
Nunc, ubi detonuit strepituque exterruit orbem,
Purum discussis aëra reddit aquis.
Iure igitur genitorque deum rectorque vocatur,
Iure capax mundus nil Iove maius habet.
Tu quoque, cum patriae rector dicare paterque,
Utere more dei nomen habentis idem.
Idque facis, nec te quisquam moderatius umquam
Imperii potuit frena tenere sui.
Tu veniam parti superatae saepe dedisti,
Non concessurus quam tibi victor erat.
Divitiis etiam multos et honoribus auctos
Vidi, qui tulerant in caput arma tuum.
Quaeque dies bellum, belli tibi sustulit iram,
Parsque simul templis utraque dona tulit.
Utque tuus gaudet miles, quod vicerit hostem,
Sic victum cur se gaudeat, hostis habet.
Causa mea est melior, qui nec contraria dicor
Arma, nec hostiles esse secutus opes.
Per mare, per terras, per tertia numina iuro,
Per te praesentem conspicuumque deum,
Hanc animam favisse tibi, vir maxime, meque,
Qua sola potui, mente fuisse tuum.
Optavi, peteres caelestia sidera tarde,
Parsque fui turbae parva precantis idem;
Et pia tura dedi pro te, cumque omnibus unus
Ipse quoque adiuvi publica vota meis.
Quid referam libros, illos quoque, crimina nostra,
Mille locis plenos nominis esse tui?

Inspice maius opus, quod adhuc sine fine tenet
In non credendos corpora versa modos:
Invenies vestri praeconia nominis illic,
Invenies animi pignora multa mei.
Non tua carminibus maior fit gloria, nec quo,
Ut maior fiat, crescere possit, habet.
Fama Iovi superest: tamen hunc sua facta refeı
Et se materiam carminis esse iuvat,
Cumque Gigantei memorantur proelia belli,
Credibile est laetum laudibus esse suis.
Te celebrant alii quanto decet ore, tuasque
Ingenio laudes uberiore canunt.
Sed tamen, ut fuso taurorum sanguine centum,
Sic capitur minimo turis honore deus.
A! ferus et nobis crudelior omnibus hostis,
Delicias legit qui tibi cumque meas!
Carmina nam nostris quot te venerantia libris
Indicio possint candidiore legi!
Esse sed irato quis te mihi posset amicus?
Vix tunc ipse mihi non inimicus eram.
Cum coepit quassata domus subsidere, partes
In proclinatas omne recumbit onus,
Cunctaque fortuna rimam faciente dehiscunt.
† Ipse suo quodam pondere tracta ruunt.
Ergo hominum quaesitum odium mihi carmine, quosque
Debuit, est vultus turba secuta tuos.
At, memini, vitamque meam moresque probabas
Illo, quem dederas, praetereuntis equo.
[Quod si non prodest et honesti gloria nulla
Redditur, at nullum crimen adeptus erit.]
Nec male commissa est nobis fortuna reorum
Lisque decem deciens inspicienda viris.
Res quoque privatas statui sine crimine iudex,
Deque mea fassa est pars quoque victa fide.
Me miserum! potui, si non extrema nocerent,
Iudicio tutus non semel esse tuo.

Ultima me perdunt, imoque sub aequore mergit
Incolumem totiens una procella ratem.
Nec mihi pars nocuit de gurgite parva, sed omnes
Pressere hoc fluctus oceanusque caput.
Cur aliquid vidi? cur noxia lumina feci?
Cur imprudenti cognita culpa mihi?
Inscius Actaeon vidit sine veste Dianam:
Praeda fuit canibus non minus ille suis.
Scilicet in superis etiam fortuna luenda est,
Nec veniam laeso numine casus habet.
Illa nostra die, qua me malus abstulit error,
Parva quidem periit, sed sine labe domus:
Sic quoque parva tamen, patrio dicatur ut arvo
Clara nec ullius nobilitate minor,
Et neque divitiis nec paupertate notanda;
[Unde sit in neutrum conspiciendus eques.
Si quoque parva domus vel censu nostra vel astu,]
Ingenio certe non latet illa meo.
Quo videar quamvis nimium iuvenaliter usus,
Grande tamen toto nomen ab orbe fero,
Turbaque doctorum Nasonem novit et audet
Non fastiditis adnumerare viris.
Corruit haec igitur Musis accepta, sub uno,
Sed non exiguo crimine lapsa, domus:
Atque ea sic lapsa est, ut surgere, si modo laesi
Ematuruerit Caesaris ira, queat:
Cuius in eventu poenae clementia tanta est,
Venerit ut nostro lenior illa metu.
Vita data est, citraque necem tua constitit ira,
O princeps parce viribus use tuis!
Insuper accedunt, te non adimente, paternae,
Tamquam vita parum muneris esset, opes.
Nec mea decreto damnasti facta senatus,
Nec mea selecto iudice iussa fuga est:
Tristibus invectus verbis — ita principe dignum —
Ultus es offensas, ut decet, ipse tuas.
Adde, quod edictum, quamvis immite minaxque,

Attamen in poenae nomine lene fuit:
Quippe relegatus, non exul dicor in illo,
Privaque fortunae sunt ibi verba meae.
Nulla quidem sano gravior mentisque potenti
Poena est, quam tanto displicuisse viro;
Sed solet interdum fieri placabile numen:
Nube solet pulsa candidus ire dies.
Vidi ego pampineis oneratam vitibus ulmum,
Quae fuerat saevi fulmine tacta Iovis.
Ipse licet sperare vetes, sperabimus usque;
Hoc unum fieri te prohibente potest.
Spes mihi magna subit, cum te, mitissime princeps,
Spes mihi, respicio cum mea facta, cadit.
Ac veluti ventis agitantibus aëra non est
Aequalis rabies continuusque furor;
Sed modo subsidunt intermissique silescunt,
Vimque putes illos deposuisse suam:
Sic abeunt redeuntque mei variantque timores,
Et spem placandi dantque negantque tui.
Per superos igitur, qui dant tibi longa dabuntque
Tempora, Romanum si modo nomen amant,
Per patriam, quae te tuta et secura parente est,
Cuius, ut in populo, pars ego nuper eram, —
Sic tibi, quem semper factis animoque mereris,
Reddatur gratae debitus Urbis amor:
Livia sic tecum sociales compleat annos,
Quae, nisi te, nullo coniuge digna fuit,
Quae si non esset, caelebs te vita deceret,
Nullaque, cui posses esse maritus, erat:
Sospite sic te sit natus quoque sospes, et olim
Imperium regat hoc cum seniore senex:
Ut faciuntque tui, sidus iuvenale, nepotes,
Per tua perque sui facta parentis eant:
Sic adsueta tuis semper Victoria castris
Nunc quoque se praestet notaque signa petat,
Ausoniumque ducem solitis circumvolet alis,
Ponat et in nitida laurea serta coma:

Per quem bella geris, cuius nunc corpore pugnas,
Auspicium cui das grande deosque tuos,
[Dimidioque tui praesens et respicis urbem,
Dimidio procul es saevaque bella geris:]
Hic tibi sic redeat superato victor ab hoste,
Inque coronatis fulgeat altus equis! —
Parce, precor, fulmenque tuum, fera tela, reconde,
Heu nimium misero cognita tela mihi!
Parce, pater patriae, nec nominis inmemor huius
Olim placandi spem mihi tolle tui!
Non precor, ut redeam, quamvis maiora petitis
Credibile est magnos saepe dedisse deos:
Mitius exilium si das propiusque roganti,
Pars erit ex poena magna levata mea.
Ultima perpetior medios eiectus in hostes,
Nec quisquam patria longius exul abest.
Solus ad egressus missus septemplicis Histri
Parrhasiae gelido virginis axe premor;
[Iazyges et Colchi Metereaque turba Getaeque
Danuvii mediis vix prohibentur aquis.]
Cumque alii causa tibi sint graviore fugati,
Ulterior nulli, quam mihi, terra data est.
Longius hac nihil est, nisi tantum frigus et hostes,
Et maris adstricto quae coit unda gelu.
Hactenus Euxini pars est Romana sinistri:
Proxima Basternae Sauromataeque tenent.
Haec est Ausonio sub iure novissima vixque
Haeret in imperii margine terra tui.
Unde precor supplex ut nos in tuta releges,
Ne sit cum patria pax quoque adempta mihi,
Ne timeam gentes, quas non bene summovet Hister,
Neve tuus possim civis ab hoste capi.
Fas prohibet Latio quemquam de sanguine natum
Caesaribus salvis barbara vincla pati.
Perdiderint cum me duo crimina, carmen et error,
Alterius facti culpa silenda mihi:
Nam non sum tanti, renovem ut tua vulnera, Caesar,

Quem nimio plus est indoluisse semel.
Altera pars superest, qua turpi carmine factus
Arguor obsceni doctor adulterii.
Fas ergo est, aliqua caelestia pectora falli,
Et sunt notitia multa minora tua?
Utque deos caelumque simul sublime tuenti
Non vacat exiguis rebus adesse Iovi,
De te pendentem sic dum circumspicis orbem,
Effugiunt curas inferiora tuas?
Scilicet imperii princeps statione relicta
Imparibus legeres carmina facta modis?
Non ea te moles Romani nominis urguet,
Inque tuis umeris tam leve fertur onus,
Lusibus ut possis advertere numen ineptis,
Excutiasque oculis otia nostra tuis.
Nunc tibi Pannonia est, nunc Illyris ora domanda
Raetica nunc praebent Thraciaque arma metum;
Nunc petit Armenius pacem, nunc porrigit arcus
Parthus eques timida captaque signa manu;
Nunc te prole tua iuvenem Germania sentit,
Bellaque pro magno Caesare Caesar obit;
Denique, ut in tanto, quantum non extitit umquam
Corpore, pars nulla est, quae labet, imperii.
Urbs quoque te et legum lassat tutela tuarum
Et morum, similis quos cupis esse tuis,
Nec tibi contingunt, quae gentibus otia praestas,
Bellaque cum multis inrequieta geris.
Mirer in hoc igitur tantarum pondere rerum
Te numquam nostros evoluisse iocos?
At si, quod mallem, vacuum tibi forte fuisset,
Nullum legisses crimen in Arte mea.
Illa quidem fateor frontis non esse severae
Scripta, nec a tanto principe digna legi:
Non tamen idcirco legum contraria iussis
Sunt ea Romanas erudiuntque nurus.
Neve, quibus scribam, possis dubitare, libellos,
Quattuor hos versus e tribus unus habet:

'Este procul, vittae tenues, insigne pudoris,
Quaeque tegis medios instita longa pedes!
Nil nisi legitimum concessaque furta canemus,
Inque meo nullum carmine crimen erit.'
Ecquid ab hac omnes rigide summovimus Arte,
Quas stola contingi vittaque sumpta vetat?
'At matrona potest alienis artibus uti,
Quodque trahat, quamvis non doceatur, habet.'
Nil igitur matrona legat, quia carmine ab omni
Ad delinquendum doctior esse potest.
Quodcumque attigerit, siqua est studiosa sinistri,
Ad vitium mores instruet inde suos.
Sumpserit Annales, — nihil est hirsutius illis —
Facta sit unde parens Ilia, nempe leget.
Sumpserit, Aeneadum genetrix ubi prima, requiret,
Aeneadum genetrix unde sit alma Venus.
[Persequar inferius, modo si licet ordine ferri,
Posse nocere animis carminis omne genus.]
Non tamen idcirco crimen liber omnis habebit.
Nil prodest, quod non laedere possit idem.
Igne quid utilius? siquis tamen urere tecta
Comparat, audaces instruit igne manus.
Eripit interdum, modo dat medicina salutem,
Quaeque iuvet, monstrat, quaeque sit herba nocens.
Et latro et cautus praecingitur ense viator;
Ille sed insidias, hic sibi portat opem.
Discitur innocuas ut agat facundia causas;
Protegit haec sontes, inmeritosque premit.
Sic igitur carmen, recta si mente legatur,
Constabit, nulli posse nocere meum.
'At quasdam vitio.' quicumque hoc concipit, errat,
Et nimium scriptis arrogat ille meis.
Ut tamen hoc fatear, ludi quoque semina praebent
Nequitiae: tolli tota theatra iube!
Peccandi causam mimi quam saepe dedérunt!
Martia cur durum sternit harena solum!
Tollatur circus! non tuta licentia circi est:

Hic sedet ignoto iuncta puella viro.
Cum quaedam spatientur in hoc, ut amator eodem
Conveniat, quare porticus ulla patet?
Quis locus est templis augustior? haec quoque vitet
In culpam siqua est ingeniosa suam!
Cum steterit Iovis aede, Iovis succurret in aede,
Quam multas matres fecerit ille deus.
Proxima adoranti Iunonis templa subibit,
Paelicibus multis hanc doluisse deam.
Pallade conspecta, natum de crimine virgo
Sustulerit quare, quaeret, Erichthonium.
Venerit in magni templum, tua munera, Martis,
Stat Venus Ultori iuncta, vir ante fores.
Isidis aede sedens, cur hanc Saturnia, quaeret,
Egerit Ionio Bosphorioque mari?
In Venerem Anchises, in Lunam Latmius heros,
In Cererem Iasion, qui referatur, erit.
Omnia perversas possunt corrumpere mentes;
Stant tamen illa suis omnia tuta locis.
Et procul a scripta solis meretricibus Arte
Summovet ingenuas pagina prima manus.
Quaecumque erupit, qua non sinit ire sacerdos,
Protinus huic dempti criminis ipsa rea est.
Nec tamen est facinus, versus evolvere mollis,
Multa licet castae non facienda legant.
Saepe supercilii nudas matrona severi
Et veneris stantis ad genus omne videt.
Corpora Vestales oculi meretricia cernunt,
Nec domino poenae res ea causa fuit.
At cur in nostra nimia est lascivia Musa,
Curve meus cuiquam suadet amare liber?
Nil nisi peccatum manifestaque culpa fatenda est:
Paenitet ingenii iudiciique mei.
Cur non Argolicis potius quae concidit armis
Vexata est iterum carmine Troia meo?
Cur tacui Thebas et vulnera mutua fratrum,
Et septem portas, sub duce quamque suo?

Nec mihi materiam bellatrix Roma negabat,
Et pius est, patriae facta referre, labor.
Denique cum meritis impleveris omnia, Caesar,
Pars mihi de multis una canenda fuit,
Utque trahunt oculos radiantia lumina solis,
Traxissent animum sic tua facta meum.
Arguor inmerito. tenuis mihi campus aratur:
Illud erat magnae fertilitatis opus.
Non ideo debet pelago se credere, siqua
Audet in exiguo ludere cumba lacu.
Forsan — et hoc dubitem — numeris levioribus aptus
Sim satis, in parvos sufficiamque modos:
At si me iubeas domitos Iovis igne Gigantes
Dicere, conantem debilitabit onus.
Divitis ingenii est immania Caesaris acta
Condere, materia ne superetur opus.
Et tamen ausus eram; sed detrectare videbar,
Quodque nefas, damno viribus esse tuis.
Ad leve rursus opus, iuvenalia carmina, veni,
Et falso movi pectus amore meum.
Non equidem vellem. sed me mea fata trahebant,
Inque meas poenas ingeniosus eram.
Ei mihi, quod didici! cur me docuere parentes
Litteraque est oculos ulla morata meos!
Haec tibi me invisum lascivia fecit, ob Artes,
Quis ratus es vetitos sollicitare toros.
Sed neque me nuptae didicerunt furta magistro,
Quodque parum novit, nemo docere potest.
Sic ego delicias et mollia carmina feci,
Strinxerit ut nomen fabula nulla meum.
Nec quisquam est adeo media de plebe maritus,
Ut dubius vitio sit pater ille meo.
Crede mihi, distant mores a carmine nostro —
Vita verecunda est, Musa iocosa mea —
Magnaque pars mendax operum est et ficta meorum:
Plus sibi permisit compositore suo.
Nec liber indicium est animi, sed honesta voluptas

Plurima mulcendis auribus apta ferens:
Accius esset atrox, conviva Terentius esset,
Essent pugnaces, qui fera bella canunt.
Denique composui teneros non solus amores:
Composito poenas solus amore dedi.
Quid, nisi cum multo Venerem confundere vino
Praecepit lyrici Teïa Musa senis?
Lesbia quid docuit Sappho, nisi amare, puellas?
Tuta tamen Sappho, tutus et ille fuit.
Nec tibi, Battiade, nocuit, quod saepe legenti
Delicias versu fassus es ipse tuas.
Fabula iucundi nulla est sine amore Menandri,
Et solet hic pueris virginibusque legi.
Ilias ipsa quid est aliud nisi adultera, de qua
Inter amatorem pugna virumque fuit?
Quid prius est illi flamma Briseidos utque
Fecerit iratos rapta puella duces?
Aut quid Odyssea est nisi femina propter amorem,
Dum vir abest, multis una petita viris?
Quis nisi Maeonides Venerem Martemque ligatos
Narrat, in obsceno corpora prensa toro?
Unde, nisi indicio magni sciremus Homeri,
Hospitis igne duas incaluisse deas?
Omne genus scripti gravitate tragoedia vincit:
Haec quoque materiam semper amoris habet.
Num quid in Hippolyto, nisi caecae flamma novercae?
Nobilis est Canace fratris amore sui.
Quid? non Tantalides, agitante Cupidine currus,
Pisaeam Phrygiis vexit eburnus equis?
Tingueret ut ferrum natorum sanguine mater,
Concitus a laeso fecit amore dolor.
Fecit amor subitas volucres cum paelice regem
Quaeque suum luget nunc quoque mater Ityn.
Si non Aëropen frater sceleratus amasset,
Aversos Solis non legeremus equos.
Impia nec tragicos tetigisset Scylla cothurnos,
Ni patrium crinem desecuisset amor.

Qui legis Electran et egentem mentis Orestem,
Aegisthi crimen Tyndaridosque legis.
Num quid de tetrico referam domitore Chimaerae,
Quem leto fallax hospita paene dedit?
Quid loquar Hermionen, quid te, Schoeneïa virgo,
Teque, Mycenaeo Phoebas amata duci?
Quid Danaën Danaësque nurum matremque Lyaei
Haemonaque et noctes cui coiere duae?
Quid Peliae generum, quid Thesea, quique Pelasgum
Iliacam tetigit de rate primus humum?
Huc Iole Pyrrhique parens, huc Herculis uxor,
Huc accedat Hylas Iliacusque puer.
Tempore deficiar, tragicos si persequar ignes,
Vixque meus capiet nomina nuda liber.
Est et in obscenos deflexa tragoedia risus,
Multaque praeteriti verba pudoris habet.
Nec nocet auctori, mollem qui fecit Achillem,
Infregisse suis fortia facta modis.
Iunxit Aristides Milesia crimina secum,
Pulsus Aristides nec tamen urbe sua est.
Nec qui descripsit corrumpi semina matrum,
Eubius, impurae conditor historiae,
Nec qui composuit nuper Sybaritica, fugit,
Nec qui concubitus non tacuere suos.
Suntque ea doctorum monumentis salva virorum,
Muneribusque ducum publica facta patent.
Neve peregrinis tantum defendar ab armis:
Et Romanus habet multa iocosa liber.
Utque suo Martem cecinit gravis Ennius ore,
Ennius ingenio maximus, arte rudis,
Explicat ut causas rapidi Lucretius ignis,
Casurumque triplex vaticinatur opus,
Sic sua lascivo cantata est saepe Catullo
Femina, cui falsum Lesbia nomen erat;
Nec contentus ea multos vulgavit amores,
In quibus ipse suum fassus adulterium est.
Par fuit exigui similisque licentia Calvi,

Detexit variis qui sua furta modis.
Quid referam Ticidae, quid Memmi carmen, apud quos
Rebus adest nomen nominibusque pudor?
Cinna quoque his comes est, Cinnaque procacior Anser,
Et leve Cornifici parque Catonis opus.
[Et quorum libris modo dissimulata Perillae
Nomine, nunc legitur dicta, Metelle, tuo.]
Is quoque, Phasiacas Argon qui duxit in undas,
Non potuit Veneris furta tacere suae.
Nec minus Hortensi, nec sunt minus improba Servi
Carmina. quis dubitet nomina tanta sequi?
Vertit Aristidem Sisenna, nec obfuit illi
Historiae turpis inseruisse iocos.
Non fuit opprobrio celebrasse Lycorida Gallo,
Sed linguam nimio non tenuisse mero.
Credere iuranti durum putat esse Tibullus,
Sic etiam de se quod neget illa viro.
Fallere custodem dominam docuisse fatetur,
Seque sua miserum nunc ait arte premi,
Saepe, velut gemmam dominae signumve probaret,
Per causam meminit se tetigisse manum;
Utque refert, digitis saepe est nutuque locutus,
Et tacitam mensae duxit in orbe notam;
Et quibus e sucis abeat de corpore livor,
Impresso fieri qui solet ore, docet:
Denique ab incauto nimium petit ille marito,
Se quoque uti servet, peccet ut illa minus.
Scit, cui latretur, cum solus obambulet ipse,
Cur totiens clausas excreet ante fores,
Multaque dat furti talis praecepta docetque,
Qua nuptae possint fallere ab arte viros.
Non fuit hoc illi fraudi, legiturque Tibullus
Et placet, et iam te principe notus erat.
Invenies eadem blandi praecepta Properti:
Destrictus minima nec tamen ille nota est.
His ego successi, quoniam praestantia candor
Nomina vivorum dissimulare iubet.

Non timui, fateor, ne, qua tot iere carinae,
Naufraga servatis omnibus una foret.
Sunt aliis scriptae, quibus alea luditur, artes: —
Hoc est ad nostros non leve crimen avos —
Quid valeant tali, quo possis plurima iactu
Figere, damnosos effugiasque canes,
Tessera quos habeat numeros, distante vocato
Mittere quo deceat, quo dare missa modo,
Discolor ut recto grassetur limite miles,
Cum medius gemino calculus hoste perit,
† Ut mare velle sequens sciat et revocare priorem
Nec tuto fugiens incomitatus eat,
Parva sit ut ternis instructa tabella lapillis,
In qua vicisse est continuasse suos,
Quique alii lusus — neque enim nunc persequar omnes —
Perdere rem caram, tempora nostra, solent.
Ecce canit formas alius iactusque pilarum,
Hic artem nandi praecipit, ille trochi.
Composita est aliis fucandi cura coloris,
Hic epulis leges hospitioque dedit;
Alter humum, de qua fingantur pocula, monstrat,
Quaeque, docet, liquido testa sit apta mero.
Talia luduntur fumoso mense Decembri,
Quae damno nulli composuisse fuit.
His ego deceptus non tristia carmina feci,
Sed tristis nostros poena secuta iocos.
Denique nec video de tot scribentibus unum,
Quem sua perdiderit Musa; repertus ego.
Quid, si scripsissem mimos obscena iocantes,
Qui semper vetiti crimen amoris habent?
In quibus assidue cultus procedit adulter,
Verbaque dat stulto callida nupta viro.
Nubilis hos virgo matronaque virque puerque
Spectat, et ex magna parte senatus adest.
Nec satis incestis temerari vocibus aures;
Adsuescunt oculi multa pudenda pati:

Cumque fefellit amans aliqua novitate maritum,
Plauditur et magno palma favore datur.
Quodque minus prodest, scaena est lucrosa poetae
Tantaque non parvo crimina praetor emit.
Inspice ludorum sumptus, Auguste, tuorum:
Empta tibi magno talia multa leges.
Haec tu spectasti spectandaque saepe dedisti, —
Maiestas adeo comis ubique tua est —
Luminibusque tuis, totus quibus utitur orbis,
Scaenica vidisti lentus adulteria.
Scribere si fas est imitantes turpia mimos,
Materiae minor est debita poena meae.
An genus hoc scripti faciunt sua pulpita tutum,
Quodque licet, mimis scaena licere dedit?
Et mea sunt populo saltata poemata saepe,
Saepe oculos etiam detinuere tuos.
Scilicet in domibus nostris ut prisca virorum
Artificis fulgent corpora picta manu,
Sic, quae concubitus varios venerisque figuras
Exprimat, est aliquo parva tabella loco.
Utque sedet vultu fassus Telamonius iram,
Inque oculis facinus barbara mater habet,
Sic madidos siccat digitis Venus uda capillos,
Et modo maternis tecta videtur aquis.
Bella sonant alii telis instructa cruentis,
Parsque tui generis, pars tua facta canunt.
Invida me spatio natura coercuit arto,
Ingenio vires exiguasque dedit.
Et tamen ille tuae felix Aeneidos auctor
Contulit in Tyrios arma virumque toros,
Nec legitur pars ulla magis de corpore toto,
Quam non legitimo foedere iunctus amor.
Phyllidis hic idem teneraeque Amaryllidis ignes
Bucolicis iuvenis luserat ante modis.
Nos quoque iam pridem scripto peccavimus isto:
Supplicium patitur non nova culpa novum;
Carminaque edideram, cum te delicta notantem

Praeterii totiens inrevocatus eques.
Ergo quae iuvenis mihi non nocitura putavi
Scripta parum prudens, nunc nocuere seni.
Sera redundavit veteris vindicta libelli,
Distat et a meriti tempore poena sui.
Ne tamen omne meum credas opus esse remissum,
Saepe dedi nostrae grandia vela rati.
Sex ego Fastorum scripsi totidemque libellos,
Cumque suo finem mense volumen habet,
Idque tuo nuper scriptum sub nomine, Caesar,
Et tibi sacratum sors mea rupit opus;
Et dedimus tragicis scriptum regale cothurnis,
Quaeque gravis debet verba cothurnus habet;
Dictaque sunt nobis, quamvis manus ultima coeptis
Defuit, in facies corpora versa novas.
Atque utinam revoces animum paulisper ab ira,
Et vacuo iubeas hinc tibi pauca legi,
Pauca, quibus prima surgens ab origine mundi
In tua deduxi tempora, Caesar, opus!
Aspicies, quantum dederis mihi pectoris ipse,
Quoque favore animi teque tuosque canam.
Non ego mordaci destrinxi carmine quemquam,
Nec meus ullius crimina versus habet.
Candidus a salibus suffusis felle refugi:
Nulla venenato littera mixta ioco est.
Inter tot populi, tot scriptis, milia nostri,
Quem mea Calliope laeserit, unus ero.
Non igitur nostris ullum gaudere Quiritem
Auguror, at multos indoluisse malis;
Nec mihi credibile est, quemquam insultasse iacenti,
Gratia candori siqua relata meo.
His, precor, atque aliis possint tua numina flecti,
O pater, o patriae cura salusque tuae!
Non, ut in Ausoniam redeam, nisi forsitan olim,
Cum longo poenae tempore victus eris,
Tutius exilium pauloque quietius oro,
Ut par delicto sit mea poena suo.

LIBER TERTIUS.

I.

'Missus in hanc venio timide, liber exulis, urbem:
Da placidam fesso, lector amice, manum;
Neve reformida, ne sim tibi forte pudori:
Nullus in hac charta versus amare docet.
Haec domini fortuna mei est, ut debeat illam
Infelix nullis dissimulare iocis.
Id quoque, quod viridi quondam male lusit in aevo,
Heu nimium sero! damnat et odit opus.
Inspice, quid portem! nihil hic nisi triste videbis,
Carmine temporibus conveniente suis.
Clauda quod alterno subsidunt carmina versu,
Vel pedis hoc ratio, vel via longa facit;
Quod neque sum cedro flavus nec pumice levis,
Erubui domino cultior esse meo;
Littera suffusas quod habet maculosa lituras,
Laesit opus lacrimis ipse poeta suum.
Siqua videbuntur casu non dicta Latine,
In qua scribebat, barbara terra fuit.
Dicite, lectores, si non grave, qua sit eundum,
Quasque petam sedes hospes in Urbe liber.'
Haec ubi sum furtim lingua titubante locutus,
Qui mihi monstraret, vix fuit unus, iter.
'Di tibi dent, nostro quod non tribuere poetae,
Molliter in patria vivere posse tua!
Duc age! namque sequar, quamvis terraque marique
Longinquo referam lassus ab orbe pedem.'
Paruit, et ducens 'Haec sunt fora Caesaris,' inquit
'Haec est a sacris quae via nomen habet,
Hic locus est Vestae, qui Pallada servat et ignem,
Haec fuit antiqui regia parva Numae.'
Inde petens dextram 'Porta est' ait 'ista Palati,
Hic Stator, hoc primum condita Roma loco est.'
Singula dum miror, video fulgentibus armis

Conspicuos postes tectaque digna deo.
'Et Iovis haec' dixi 'domus est?' quod ut esse putarem,
Augurium menti querna corona dabat.
Cuius ut accepi dominum, 'Non fallimur', inquam
'Et magni verum est hanc Iovis esse domum.
Cur tamen opposita velatur ianua lauro,
Cingit et augustas arbor opaca comas?
Num quia perpetuos meruit domus ista triumphos,
An quia Leucadio semper amata deo est,
Ipsane quod festa est, an quod facit omnia festa?
Quam tribuit terris, pacis an ista nota est?
Utque viret semper laurus nec fronde caduca
Carpitur, aeternum sic habet illa decus?
Causa superpositae scripto testata coronae *est*:
Servatos cives indicat huius ope.
Adice servatis unum, pater optime, civem,
Qui procul extremo pulsus in orbe latet,
In quo poenarum, quas se meruisse fatetur,
Non facinus causam, sed suus error habet.
Me miserum! vereorque locum vereorque potentem,
Et quatitur trepido littera nostra metu.
Aspicis exangui chartam pallere colore?
Aspicis alternos intremuisse pedes?
Quandocumque, precor, nostro placere parenti
Isdem *et* sub dominis aspiciare domus!'
Inde tenore pari gradibus sublimia celsis
Ducor ad intonsi candida templa dei,
Signa peregrinis ubi sunt alterna columnis,
Belides et stricto barbarus ense pater,
Quaeque viri docto veteres cepere novique
Pectore, lecturis inspicienda patent.
Quaerebam fratres, exceptis scilicet illis,
Quos suus optaret non genuisse pater.
Quaerentem frustra custos e sedibus illis
Praepositus sancto iussit abire loco.
Altera templa peto, vicino iuncta theatro:

Haec quoque erant pedibus non adeunda meis.
Nec me, quae doctis patuerunt prima libellis,
Atria Libertas tangere passa sua est.
In genus auctoris miseri fortuna redundat,
Et patimur nati, quam tulit ipse, fugam.
Forsitan et nobis olim minus asper et illi
Evictus longo tempore Caesar erit.
Di, precor, atque adeo — neque enim mihi turba roganda est —
Caesar, ades voto, maxime dive, meo!
Interea, quoniam statio mihi publica clausa est,
Privato liceat delituisse loco!
Vos quoque, si fas est, confusa pudore repulsae
Sumite plebeiae carmina nostra manus!

II.

Ergo erat in fatis Scythiam quoque visere nostris,
Quaeque Lycaonio terra sub axe iacet?
Nec vos, Pierides, nec stirps Letoia, vestro
Docta sacerdoti turba tulistis opem.
Nec mihi, quod lusi vero sine crimine, prodest,
Quodque magis vita Musa iocata mea est,
Plurima sed pelago terraque pericula passum
Ustus ab assiduo frigore Pontus habet.
Quique fugax rerum securaque in otia natus,
Mollis et inpatiens ante laboris eram,
Ultima nunc patior, nec me mare portubus orbum
Perdere, diversae nec potuere viae,
Suffecitque malis animus. nam corpus ab illo
Accepit vires vixque ferenda tulit.
Dum tamen et terris dubius iactabar et undis,
Fallebat curas aegraque corda labor:
Ut via finita est et opus requievit eundi,
Et poenae tellus est mihi tacta meae,
Nil nisi flere libet, nec nostro parcior imber
Lumine, de verna quam nive manat aqua.

Roma domusque subit desideriumque locorum,
Quicquid et amissa restat in urbe mei.
Ei mihi, quod totiens nostri pulsata sepulcri
Ianua, sed nullo tempore aperta fuit!
Cur ego tot gladios fugi totiensque minata
Obruit infelix nulla procella caput?
Di, quos experior nimium constanter iniquos,
Participes irae quos deus unus habet,
Exstimulate, precor, cessantia fata meique
Interitus clausas esse vetate fores!

III.

Haec mea, si casu miraris, epistula quare
Alterius digitis scripta sit: aeger eram.
Aeger in extremis ignoti partibus orbis,
Incertusque meae paene salutis eram.
Quem mihi nunc animum dira regione iacenti
Inter Sauromatas esse Getasque putes?
Nec caelum patior, nec aquis adsuevimus istis,
Terraque nescio quo non placet ipsa modo.
Non domus apta satis, non hic cibus utilis aegro,
Nullus, Apollinea qui levet arte malum,
Non qui soletur, non qui labentia tarde
Tempora narrando fallat, amicus adest.
Lassus in extremis iaceo populisque locisque,
Et subit adfecto nunc mihi, quicquid abest.
Omnia cum subeant, vincis tamen omnia, coniunx
Et plus in nostro pectore parte tenes.
Te loquor absentem, te vox mea nominat unam;
Nulla venit sine te nox mihi, nulla dies.
Quin etiam sic me dicunt aliena locutum,
Ut foret amenti nomen in ore tuum.
Si iam deficiam, subpressaque lingua palato
Vix instillato restituenda mero,
Nuntiet huc aliquis dominam venisse, resurgam,
Spesque tui nobis causa vigoris erit.

Ergo ego sum dubius vitae, tu forsitan istic
Iucundum nostri nescia tempus agis?
Non agis; adfirmo. liquet hoc, carissima, nobis,
Tempus agi sine me non nisi triste tibi.
Si tamen inplevit mea sors, quos debuit, annos,
Et mihi vivendi tam cito finis adest,
Quantum erat, o magni, morituro parcere, divi,
Ut saltem patria contumularer humo?
Vel poena in tempus mortis dilata fuisset,
Vel praecepisset mors properata fugam.
Integer hanc potui nuper bene reddere lucem;
Exul ut occiderem, nunc mihi vita data est.
Tam procul ignotis igitur moriemur in oris,
Et fient ipso tristia fata loco;
Nec mea consueto languescent corpora lecto,
Depositum nec me qui fleat, ullus erit;
Nec dominae lacrimis in nostra cadentibus ora
Accedent animae tempora parva meae;
Nec mandata dabo, nec cum clamore supremo
Labentes oculos condet amica manus,
Sed sine funeribus caput hoc, sine honore sepulcri
Indeploratum barbara terra teget!
Ecquid, ubi audieris, tota turbabere mente,
Et feries pavida pectora fida manu?
Ecquid, in has frustra tendens tua brachia partes,
Clamabis miseri nomen inane viri?
Parce tamen lacerare genas, nec scinde capillos:
Non tibi nunc primum, lux mea, raptus ero.
Cum patriam amisi, tunc me periisse putato.
Et prior et gravior mors fuit illa mihi.
Nunc, si forte potes, — sed non potes, optima coniunx —
Finitis gaude tot mihi morte malis.
Quod potes, extenua forti mala corde ferendo,
Ad quae iam pridem non rude pectus habes.
Atque utinam pereant animae cum corpore nostrae,
Effugiatque avidos pars mihi nulla rogos.

Nam si morte carens vacua volat altus in aura
Spiritus, et Samii sunt rata dicta senis,
Inter Sarmaticas Romana vagabitur umbras,
Perque feros manes hospita semper erit;
Ossa tamen facito parva referantur in urna:
Sic ego non etiam mortuus exul ero.
Non vetat hoc quisquam: fratrem Thebana peremptum
Supposuit tumulo rege vetante soror.
Atque ea cum foliis et amomi pulvere misce,
Inque suburbano condita pone solo;
Quosque legat versus oculo properante viator,
Grandibus in tituli marmore caede notis:
HIC · EGO · QUI · IACEO · TENERORUM · LUSOR · AMORUM
INGENIO · PERII · NASO · POETA · MEO
AT · TIBI · QUI · TRANSIS · NE · SIT · GRAVE · QUISQUIS · AMASTI
DICERE · NASONIS · MOLLITER · OSSA · CUBENT
Hoc satis in titulo est. etenim maiora libelli
Et diuturna magis sunt monimenta mihi,
Quos ego confido, quamvis nocuere, daturos
Nomen et auctori tempora longa suo.
Tu tamen extincto feralia munera semper
Deque tuis lacrimis umida serta dato.
Quamvis in cineres corpus mutaverit ignis,
Sentiet officium maesta favilla pium.
Scibere plura libet. sed vox mihi fessa loquendo
Dictandi vires siccaque lingua negat.
Accipe supremo dictum mihi forsitan ore,
Quod, tibi qui mittit, non habet ipse, vale!

IV.

O mihi care quidem semper, sed tempore duro
Cognite, res postquam procubuere meae,
Usibus edocto si quicquam credis amico,
Vive tibi et longe nomina magna fuge.
Vive tibi, quantumque potes praelustria vita:

Saevum praelustri fulmen ab igne venit.
[Nam quamquam soli possunt prodesse potentes,
Non prosit potius, plurimum obesse potest.]
Effugit hibernas demissa antemna procellas,
Lataque plus parvis vela timoris habent.
Aspicis, ut summa cortex levis innatet unda,
Cum grave nexa simul retia mergat onus?
Haec ego si monitor monitus prius ipse fuissem,
In qua debebam, forsitan Urbe forem.
Dum tecum vixi, dum me levis aura ferebat,
Haec mea per placidas cumba cucurrit aquas.
Qui cadit in plano, — vix hoc tamen evenit ipsum —
Sic cadit, ut tacta surgere possit humo:
At miser Elpenor tecto delapsus ab alto
Occurrit regi debilis umbra suo.
Quid fuit, ut tutas agitaret Daedalus alas,
Icarus inmensas nomine signet aquas?
Nempe quod hic alte, demissius ille volabat;
Nam pennas ambo non habuere suas.
Crede mihi, bene qui latuit, bene vixit, et intra
Fortunam debet quisque manere suam.
Non foret Eumedes orbus, si filius eius
Stultus Achilleos non adamasset equos;
Nec natum in flamma vidisset, in arbore natas,
Cepisset genitor si Phaëthonta Merops.
Tu quoque formida nimium sublimia semper,
Propositique, precor, contrahe vela tui.
Nam pede inoffenso spatium decurrere vitae
Dignus es et fato candidiore frui.
Quae pro te ut voveam, miti pietate mereris
Haesuraque fide tempus in omne mihi.
Vidi ego te tali vultu mea fata gementem,
Qualem credibile est ore fuisse meo.
Nostra tuas vidi lacrimas super ora cadentes,
Tempore quas uno fidaque verba bibi.
Nunc quoque summotum studio defendis amicum,
Et mala vix ulla parte levanda levas.

Vive sine invidia, mollesque inglorius annos
Exige, amicitias et tibi iunge pares,
Nasonisque tui, quod adhuc non exulat unum,
Nomen ama: Scythicus cetera Pontus habet.

IV^{b}.

Proxima sideribus tellus Erymanthidos ursae
Me tenet, adstricto terra perusta gelu.
Bosphoros et Tanais superant Scythiaeque paludes
Vix satis et noti nomina pauca loci.
Ulterius nihil est nisi non habitabile frigus.
Heu quam vicina est ultima terra mihi!
At longe patria est, longe carissima coniunx,
Quicquid et haec nobis post duo dulce fuit.
Sic tamen haec adsunt, ut quae contingere non est
Corpore: sunt animo cuncta videnda meo.
Ante oculos errant domus, urbsque et forma locorum,
Acceduntque suis singula facta locis.
Coniugis ante oculos, sicut praesentis, imago est.
Illa meos casus ingravat, illa levat:
Ingravat hoc, quod abest; levat hoc, quod praestat amorem
Inpositumque sibi firma tuetur onus.
Vos quoque pectoribus nostris haeretis, amici,
Dicere quos cupio nomine quemque suo.
Sed timor officium cautus compescit, et ipsos
In nostro poni carmine nolle puto.
Ante volebatis, gratique erat instar honoris,
Versibus in nostris nomina vestra legi.
Quod quoniam est anceps, intra mea pectora quemque
Adloquar, et nulli causa timoris ero.
Nec meus indicio latitantis versus amicos
Protrahit. occulte siquis amabat, amet.
Scite tamen, quamvis longa regione remotus
Absim, vos animo semper adesse meo;
Et qua quisque potest, aliqua mala nostra levate,

Fidam proiecto neve negate manum.
Prospera, sic maneat vobis fortuna, nec umquam
Contacti simili sorte rogetis idem.

V.

Usus amicitiae tecum mihi parvus, ut illam
Non aegre posses dissimulare, fuit,
Nec me complexus vinclis propioribus esses
Nave mea vento, forsan, eunte suo.
Ut cecidi, cunctique metu fugere ruinam,
Versaque amicitiae terga dedere meae,
Ausus es igne Iovis percussum tangere corpus
Et deploratae limen adire domus:
Idque recens praestas nec longo cognitus usu,
Quod veterum misero vix duo tresve mihi.
Vidi ego confusos vultus, visosque notavi,
Osque madens fletu pallidiusque meo,
Et lacrimas cernens in singula verba cadentes
Ore meo lacrimas, auribus illa bibi;
Brachiaque accepi presso pendentia collo,
Et singultatis oscula mixta sonis.
Sum quoque, care, tuis defensus viribus absens: —
Scis carum veri nominis esse loco —
Multaque praeterea manifesti signa favoris
Pectoribus teneo non abitura meis.
Di tibi posse tuos tribuant defendere semper,
Quos in materia prosperiore iuves.
Si tamen interea, quid in his ego perditus oris —
Quod te credibile est quaerere — quaeris, agam:
Spe trahor exigua, quam tu mihi demere noli,
Tristia leniri numina posse dei.
Seu temere expecto, sive id contingere fas est,
Tu mihi, quod cupio, fas, precor, esse proba,
Quaeque tibi linguae facundia, confer in illud,
Ut doceas votum posse valere meum.
Quo quisque est maior, magis est placabilis irae,

Et faciles motus mens generosa capit.
Corpora magnanimo satis est prostrasse leoni,
Pugna suum finem, cum iacet hostis, habet:
At lupus et turpes instant morientibus ursi
Et quaecumque minor nobilitate fera.
Maius apud Troiam forti quid habemus Achille?
Dardanii lacrimas non tulit ille senis.
Quae ducis Emathii fuerit clementia, Porus
Dareique docent funeris exequiae.
Neve hominum referam flexas ad mitius iras,
Iunonis gener est, qui prius hostis erat.
Denique non possum nullam sperare salutem,
Cum poenae non sit causa cruenta meae.
Non mihi, quaerenti pessumdare cuncta, petitum
Caesareum caput est, quod caput orbis erat;
Non aliquid dixi violataque lingua loquendo est
Lapsaque sunt nimio verba profana mero:
Inscia quod crimen viderunt lumina, plector,
Peccatumque oculos est habuisse meum.
Non equidem totam possum defendere culpam:
Sed partem nostri criminis error habet.
Spes igitur superest, facturum, ut molliat ipse
Mutati poenam condicione loci.
Hos utinam nitidi Solis praenuntius ortus
Afferat admisso Lucifer albus equo!

VI.

Foedus amicitiae nec vis, carissime, nostrae,
Nec si forte velis, dissimulare potes.
Donec enim licuit, nec te mihi carior alter,
Nec tibi me tota iunctior Urbe fuit.
Isque erat usque adeo populo testatus, ut esset
Paene magis quam tu quamque ego notus, amor.
[Quique est in caris animi tibi candor amicis.
Cognita sunt ipsi, quem colis, ista viro.]
Nil ita celabas, ut non ego conscius essem,

Pectoribusque dabas multa tegenda meis:
Cuique ego narrabam secreti quicquid habebam,
Excepto quod me perdidit, unus eras.
Id quoque si scisses, salvo fruerere sodali,
Consilioque forem sospes, amice, tuo.
Sed mea me in poenam nimirum fata trahebant:
Omne bonae claudent utilitatis iter.
Sive malum potui tamen hoc vitare cavendo,
Seu ratio fatum vincere nulla valet:
Tu tamen, o nobis usu iunctissime longo,
Pars desiderii maxima paene mei,
Sis memor, et siquas fecit tibi gratia vires,
Illas pro nobis experiare, rogo,
Numinis ut laesi fiat mansuetior ira,
Mutatoque minor sit mea poena loco.
Idque ita, si nullum scelus est in pectore nostro,
Principiumque mei criminis error habet.
Nec breve nec tutum, quo sint mea, dicere, casu
Lumina funesti conscia facta mali;
Mensque reformidat, veluti sua vulnera, tempus
Illud, et admonitu fit novus ipse pudor,
Et quaecumque adeo possunt afferre pudorem,
Illa tegi caeca condita nocte decet.
Nil igitur referam, nisi me peccasse, sed illo
Praemia peccato nulla petita mihi,
Stultitiamque meum crimen debere vocari,
Nomina si facto reddere vera velis.
Quae si non ita sunt — alium, quo longius absim,
Quaere! — suburbana est hic mihi terra locus.

VII.

Vade salutatum, subito perarata, Perillam,
Littera, sermonis fida ministra mei!
Aut illam invenies dulci cum matre sedentem,
Aut inter libros Pieridasque suas.
Quicquid aget, cum te scierit venisse, relinquet,

Nec mora, quid venias quidve, requiret, agam.
Vivere me dices, sed sic, ut vivere nolim,
Nec mala tam longa nostra levata mora;
Et tamen ad Musas, quamvis nocuere, reverti,
Aptaque in alternos cogere verba pedes.
Tu quoque, dic, studiis communibus ecquid inhaeres,
Doctaque non patrio carmina more canis?
Nam tibi cum fatis mores natura pudicos
Et raras dotes ingeniumque dedit.
Hoc ego Pegasidas deduxi primus ad undas,
Ne male fecundae vena periret aquae;
Primus id aspexi teneris in virginis annis,
Utque pater natae duxque comesque fui.
Ergo si remanent ignes tibi pectoris idem,
Sola tuum vates Lesbia vincet opus.
Sed vereor, ne te mea nunc fortuna retardet,
Postque meos casus sit tibi pectus iners.
Dum licuit, tua saepe mihi, tibi nostra legebam;
Saepe tui iudex, saepe magister eram:
Aut ego praebebam factis modo versibus aures,
Aut, ubi cessares, causa ruboris eram.
Forsitan exemplo, quia me laesere libelli,
Tu quoque sis † poenae facta secuta meae.
Pone, Perilla, metum; tantummodo femina nulla
Neve vir a scriptis discat amare tuis!
Ergo desidiae remove, doctissima, causas,
Inque bonas artes et tua sacra redi!
Ista decens facies longis vitiabitur annis,
Rugaque in antiqua fronte senilis erit;
Inicietque manum formae damnosa senectus,
Quae strepitum passu non faciente venit;
Cumque aliquis dicet 'Fuit haec formosa', dolebis,
Et speculum mendax esse querere tuum.
Sunt tibi opes modicae, cum sis dignissima magnis:
Finge sed inmensis censibus esse pares;
Nempe dat id, quodcumque libet, fortuna rapitque;
Irus et est subito, qui modo Croesus erat.

Singula quid referam? nil non mortale tenemus
Pectoris exceptis ingeniique bonis.
En ego, cum caream patria vobisque domoque,
Raptaque sint, adimi quae potuere mihi,
Ingenio tamen ipse meo comitorque fruorque:
Caesar in hoc potuit iuris habere nihil.
Quilibet hanc saevo vitam mihi finiat ense;
Me tamen extincto fama superstes erit,
Dumque suis victrix omnem de montibus orbem
Prospiciet domitum Martia Roma, legar.
Tu quoque, quam studii maneat felicior usus,
Effuge venturos, qua potes, usque rogos!

VIII.

Nunc ego Triptolemi cuperem consistere curru,
Misit in ignotam qui rude semen humum;
Nunc ego Medeae vellem frenare dracones,
Quos habuit fugiens arce, Corinthe, tua;
Nunc ego iactandas optarem sumere pennas,
Sive tuas, Perseu, Daedale, sive tuas:
Ut tenera nostris cedente volatibus aura
Aspicerem patriae dulce repente solum,
Desertaeque domus vultus, memoresque sodales,
Caraque praecipue coniugis ora meae.
Stulte, quid haec frustra votis puerilibus optas,
Quae non ulla tibi fertque feretque dies?
Si semel optandum est, Augusti numen adora,
Et, quem sensisti, rite precare deum.
Ille tibi pennasque potest currusque volucres
Tradere. det reditum, protinus ales eris.
Si precer hoc — neque enim possum maiora rogare —
Ne mea sint, timeo, vota modesta parum.
Forsitan hoc olim, cum iam satiaverit iram,
Tunc quoque sollicita mente, rogandus erit.
Quod minus, interea est instar mihi muneris ampli:
Ex his me iubeat quolibet ire locis.

Nec caelum, nec aquae faciunt, nec terra, nec aurae;
Ei mihi, perpetuus corpora languor habet!
Seu vitiant artus aegrae contagia mentis,
Sive mei causa est in regione mali,
Ut tetigi Pontum, vexant insomnia, vixque
Ossa tegit macies, nec iuvat ora cibus;
Quique per autumnum percussis frigore primo
Est color in foliis, quae nova laesit hiems,
Is mea membra tenet; nec viribus adlevor ullis,
Et numquam queruli causa doloris abest.
Nec melius valeo, quam corpore, mente, sed aegra est
Utraque pars aeque binaque damna fero.
Haeret et ante oculos veluti spectabile corpus
Astat fortunae forma legenda meae:
Cumque locum moresque hominum cultusque sonumque
Cernimus, et quid sim quid fuerimque, subit,
Tantus amor necis est, querar ut cum Caesaris ira,
Quod non offensas vindicet ense suas.
At quoniam semel est odio civiliter usus,
Mutato levior sit fuga nostra loco!

VIIII.

Hic quoque sunt igitur Graiae — quis crederet? — urbes
Inter inhumanae nomina barbariae;
Huc quoque Mileto missi venere coloni,
Inque Getis Graias constituere domos.
Sed vetus huic nomen positaque antiquius urbe
Constat ab Absyrti caede fuisse loco.
Nam rate, quae cura pugnacis facta Minervae
Per non temptatas prima cucurrit aquas,
Impia desertum fugiens Medea parentem
Dicitur his remos applicuisse vadis.
Quem procul ut vidit tumulo speculator ab alto,
'Hospes,' ait 'nosco, Colchide, vela, venit!'

Dum trepidant Minyae, dum solvitur aggere funis,
Dum sequitur celeres ancora tracta manus,
Conscia percussit meritorum pectora Colchis
Ausa atque ausura multa nefanda manu;
Et, quamquam superest ingens audacia menti,
Pallor in attonitae virginis ore fuit.
Ergo ubi prospexit venientia vela, 'Tenemur,
Et pater est aliqua fraude morandus' ait.
Dum quid agat, quaerit, dum versat in omnia vultus,
Ad fratrem casu lumina flexa tulit.
Cuius ut oblata est praesentia, 'Vicimus' inquit:
'Hic mihi morte sua causa salutis erit.'
Protinus ignari nec quicquam tale timentis
Innocuum rigido perforat ense latus,
Atque ita divellit, divulsaque membra per agros
Dissipat in multis invenienda locis.
Neu pater ignoret, scopulo proponit in alto
Pallentesque manus sanguineumque caput,
Ut genitor luctuque novo tardetur et, artus
Dum legit extinctos, triste retardet iter.
Inde Tomis dictus locus hic, quia fertur in illo
Membra soror fratris consecuisse sui.

X.

Siquis adhuc istic meminit Nasonis adempti,
Et superest sine me nomen in Urbe meum,
Suppositum stellis numquam tangentibus aequor
Me sciat in media vivere barbaria.
Sauromatae cingunt, fera gens, Bessique Getaeque,
Quam non ingenio nomina digna meo!
Dum tamen aura tepet, medio defendimur Histro:
Ille suis liquidus bella repellit aquis.
At cum tristis hiems squalentia protulit ora,
Terraque marmoreo est candida facta gelu,
† Dum patet et boreas et nix iniecta sub arcto
Tum patet, has gentes axe tremente premi.

Nix iacet, et iactam ne sol pluviaeque resolvant,
Indurat boreas perpetuamque facit.
Ergo ubi delicuit nondum prior, altera venit,
Et solet in multis bima manere locis.
Tantaque commoti vis est aquilonis, ut altas
Aequet humo turres tectaque rapta ferat.
Pellibus et sutis arcent mala frigora bracis,
Oraque de toto corpore sola patent.
Saepe sonant moti glacie pendente capilli,
Et nitet inducto candida barba gelu;
Nudaque consistunt, formam servantia testae,
Vina nec hausta meri, sed data frusta bibunt.
Quid loquar, ut vincti concrescant frigore rivi,
Deque lacu fragiles effodiantur aquae?
Ipse, papyrifero qui non angustior amne
Miscetur vasto multa per ora freto,
Caeruleos ventis latices durantibus, Hister
Congelat et tectis in mare serpit aquis.
Quaque rates ierant, pedibus nunc itur, et undas
Frigore concretas ungula pulsat equi;
Perque novos pontes subter labentibus undis
Ducunt Sarmatici barbara plaustra boves.
Vix equidem credar, sed cum sint praemia falsi
Nulla, ratam debet testis habere fidem.
Vidimus ingentem glacie consistere pontum,
Lubricaque inmotas testa premebat aquas.
Nec vidisse sat est; durum calcavimus aequor,
Undaque non udo sub pede summa fuit.
Si tibi tale fretum quondam, Leandre, fuisset,
Non foret angustae mors tua crimen aquae.
Tum neque se pandi possunt delphines in auras
Tollere; conantes dura coërcet hiems.
Et quamvis boreas iactatis insonet alis,
Fluctus in obsesso gurgite nullus erit;
Inclusaequae gelu stabunt in marmore puppes,
Nec poterit rigidas findere remus aquas.
Vidimus in glacie pisces haerere ligatos,

Sed pars ex illis tunc quoque viva fuit.
Sive igitur nimii boreae vis saeva marinas,
Sive redundatas flumine cogit aquas,
Protinus, aequato siccis aquilonibus Histro,
Invehitur celeri barbarus hostis equo,
Hostis equo pollens longeque volante sagitta
Vicinam late depopulatur humum.
Diffugiunt alii, nullisque tuentibus agros
Incustoditae diripiuntur opes,
Ruris opes parvae, pecus et stridentia plaustra
Et quas divitias incola pauper habet.
Pars agitur vinctis post tergum capta lacertis,
Respiciens frustra rura laremque suum,
Pars cadit hamatis misere confixa sagittis:
Nam volucri ferro tinctile virus inest.
Quae nequeunt secum ferre aut abducere, perdunt,
Et cremat insontes hostica flamma casas.
Tunc quoque, cum pax est, trepidant formidine belli,
Nec quisquam presso vomere sulcat humum.
Aut videt aut metuit locus hic, quem non videt, hostem;
Cessat iners rigido terra relicta situ.
Non hic pampinea dulcis latet uva sub umbra,
Nec cumulant altos fervida musta lacus.
Poma negat regio. nec haberet Acontius, in quo
Scriberet hic dominae verba legenda suae.
Aspiceres nudos sine fronde, sine arbore campos:
Heu loca felici non adeunda viro!
Ergo tam late pateat cum maximus orbis,
Haec est in poenam terra reperta meam.

XI.

Siquis es, insultes qui casibus, improbe, nostris,
Meque reum dempto fine cruentus agas,
Natus es e scopulis, nutritus lacte ferino,
Et dicam silices pectus habere tuum.

Quis gradus ulterior, quo se tua porrigat ira,
Restat? quidve meis cernis abesse malis?
Barbara me tellus et inhospita litora Ponti
Cumque suo borea Maenalis ursa videt.
Nulla mihi cum gente fera commercia linguae:
Omnia solliciti sunt loca plena metus.
Utque fugax avidis cervus deprensus ab ursis,
Cinctaque montanis ut pavet agna lupis,
Sic ego belligeris a gentibus undique saeptus
Terreor, hoste meum paene premente latus.
Utque sit exiguum poenae, quod coniuge cara,
Quod patria careo pignoribusque meis,
Ut mala nulla feram nisi nudam Caesaris iram,
Nuda parum nobis Caesaris ira mali est?
Et tamen est aliquis, qui vulnera cruda retractet,
Solvat et in mores ora diserta meos?
In causa facili cuivis licet esse disertum,
Et minimae vires frangere quassa valent.
Subruere est arces et stantia moenia virtus;
Quamlibet ignavi praecipitata premunt.
Non sum ego quod fueram. quid inanem proteris umbram?
Quid cinerem saxis bustaque nostra petis?
Hector erat tunc, cum bello certabat; at idem
Vinctus ad Haemonios non erat Hector equos.
Me quoque, quem noras olim, non esse memento:
Ex illo superant haec simulacra viro.
Quid simulacra, ferox, dictis incessis amaris?
Parce, precor, manes sollicitare meos!
Omnia vera puta mea crimina, nil sit in illis,
Quod magis errorem quam scelus esse putes:
Pendimus en profugi — satia tua pectora! — poenas
Exilioque graves exiliique loco.
Carnifici fortuna potest mea flenda videri:
Et tamen est uno iudice mersa parum!
Saevior es tristi Busiride, saevior illo,
Qui falsum lento torruit igne bovem,

Quique bovem Siculo fertur donasse tyranno,
Et dictis artes conciliasse suas:
'Munere in hoc, rex, est usus, sed imagine maior,
Nec sola est operis forma probanda mei.
Aspicis a dextra latus hoc adapertile tauri?
Hac tibi, quem perdes, coniciendus erit.
Protinus inclusum lentis carbonibus ure:
Mugiet, et veri vox erit illa bovis.
Pro quibus inventis, ut munus munere penses,
Da, precor, ingenio praemia digna meo!'
Dixerat. at Phalaris 'Poenae mirande repertor,
Ipse tuum praesens imbue' dixit 'opus!'
Nec mora, monstratis crudeliter ignibus ustus
Exhibuit geminos ore gemente sonos.
Quid mihi cum Siculis inter Scythiamque Getasque?
Ad te, quisquis is es, nostra querella redit.
Utque sitim nostro possis explere cruore,
Quantaque vis, avido gaudia corde feras:
Tot mala sum fugiens tellure, tot aequore passus,
Te quoque ut auditis posse dolere putem.
Crede mihi, si sit nobis collatus Ulixes,
Neptuni minor est, quam Iovis ira fuit.
Ergo quicumque es, rescindere crimina noli,
Deque gravi duras vulnere tolle manus.
Utque meae famam tenuent oblivia culpae,
Facta cicatricem ducere nostra sine;
Humanaeque memor sortis, quae tollit eosdem
Et premit, incertas ipse verere vices!
Et quoniam, fieri quod numquam posse putavi,
Est tibi de rebus maxima cura meis,
Non est, quod timeas. fortuna miserrima nostra est,
Omne trahit secum Caesaris ira malum.
Quod magis ut liqueat, neve hoc ego fingere credar
Ipse, velim, poenas experiare meas.

XII.

Frigora iam zephyri minuunt, annoque peracto
Longior antiquis visa Tomitis hiems,
Inpositamque sibi qui non bene pertulit Hellen,
Tempora nocturnis aequa diurna facit.
Iam violam puerique legunt hilaresque puellae,
Rustica quae nullo nata serente venit;
Prataque pubescunt variorum flore colorum,
Indocilique loquax gutture vernat avis;
Utque malae matris crimen deponat, hirundo
Sub trabibus cunas tectaque parva facit;
Herbaque, quae latuit Cerealibus obruta sulcis,
Exit et expandit molle cacumen humo;
Quoque loco est vitis, de palmite gemma movetur:
Nam procul a Getico litore vitis abest;
Quoque loco est arbor, turgescit in arbore ramus:
Nam procul a Geticis finibus arbor abest.
Otia nunc istic, iunctisque ex ordine ludis
Cedunt verbosi garrula bella fori.
Usus equi nunc est, levibus nunc luditur armis,
Nunc pila, nunc celeri volvitur orbe trochus,
Nunc, ubi perfusa est oleo labente, iuventus
Defessos artus Virgine tinguit aqua.
Scaena viget, studiisque favor distantibus ardet,
Proque tribus resonant terna theatra foris.
O quater, o quotiens non est numerare, beatum,
Non interdicta cui licet Urbe frui!
At mihi sentitur nix verno sole soluta,
Quaeque lacu duro non fodiuntur aquae;
Nec mare concrescit glacie, nec ut ante, per Histrum
Stridula Sauromates plaustra bubulcus agit.
Incipient aliquae tamen huc adnare carinae,
Hospitaque in Ponti litore puppis erit.
Sedulus occurram nautae, dictaque salute,
Quid veniat, quaeram, quisve quibusve locis.
Ille quidem mirum ni de regione propinqua

Non nisi vicinas tutus ararit aquas.
Rarus ab Italia tantum mare navita transit,
Litora rarus in haec portubus orba venit.
Sive tamen Graeca scierit, sive ille Latina
Voce loqui, — certe gratior huius erit;
Fas quoque ab ore freti longaeque Propontidos undis
Huc aliquem certo vela dedisse noto —
Quisquis is est, memori rumorem voce referre
Et fieri famae parsque gradusque potest.
Is, precor, auditos possit narrare triumphos
Caesaris et Latio reddita vota Iovi,
Teque, rebellatrix, tandem, Germania, magni
Triste caput pedibus supposuisse ducis.
Haec mihi qui referet, quae non vidisse dolebo,
Ille meae domui protinus hospes erit.
Ei mihi! iamne domus Scythico Nasonis in orbe est,
Iamque suum mihi dat pro lare poena locum?
Di facite, ut Caesar non hic penetrale domumque,
Hospitium poenae sed velit esse meae!

XIII.

Ecce supervacuus — quid enim fuit utile gigni? —
Ad sua Natalis tempora noster adest.
Dure, quid ad miseros veniebas exulis annos?
Debueras illis inposuisse modum.
Si tibi cura mei, vel si pudor ullus inesset,
Non ultra patriam me sequerere meam,
Quoque loco primum tibi sum male cognitus infans,
Illo temptasses ultimus esse mihi,
Inque relinquendo, quod idem fecere sodales,
Tu quoque dixisses tristis in Urbe vale.
Quid tibi cum Ponto? num te quoque Caesaris ira
Extremam gelidi misit in orbis humum?
Scilicet expectas solitum tibi moris honorem,
Pendeat ex umeris vestis ut alba meis,
Fumida cingatur florentibus ara coronis,

Micaque sollemni turis in igne sonet,
Libaque dem proprie genitale notantia tempus,
Concipiamque bonas ore favente preces?
Non ita sum positus, nec sunt ea tempora nobis,
Adventu possim laetus ut esse tuo.
Funeris ara mihi, ferali cincta cupressu,
Convenit et structis flamma parata rogis.
Nec dare tura libet nil exorantia divos,
In tantis subeunt nec bona verba malis.
Si tamen est aliquid nobis hac luce petendum,
In loca ne redeas amplius ista, precor,
Dum me terrarum pars paene novissima, Pontus,
Euxinus falso nomine dictus, habet.

XIV.

Cultor et antistes doctorum sancte virorum,
Quid facis, ingenio semper amice meo?
Ecquid, ut incolumem quondam celebrare solebas,
Nunc quoque, ne videar totus abesse, caves?
Suspicis exceptis ecquid mea carmina solis
Artibus, artifici quae nocuere suo?
Immo ita fac, quaeso, vatum studiose novorum,
Quaque potes, retine corpus in Urbe meum.
Est fuga dicta mihi, non est fuga dicta libellis,
Qui domini poenam non meruere sui.
Saepe per extremas profugus pater exulat oras,
Urbe tamen natis exulis esse licet.
Palladis exemplo de me sine matre creata
Carmina sunt: stirps haec progeniesque mea est.
Hanc tibi commendo, quae quo magis orba parente est,
Hoc tibi tutori sarcina maior erit.
Tres mihi sunt nati contagia nostra secuti:
Cetera fac curae sit tibi turba palam.
Sunt quoque mutatae, ter quinque volumina, formae,
Carmina de domini funere rapta sui.
Illud opus potuit, si non prius ipse perissem,

Certius a summa nomen habere manu.
Nunc incorrectum populi pervenit in ora,
In populi quicquam si tamen ore mei est.
Hoc quoque nescio quid nostris appone libellis,
Diverso missum quod tibi ab orbe venit.
Quod quicumque leget, — si quis leget — aestimet ante,
Compositum quo sit tempore quoque loco.
Aequus erit scriptis, quorum cognoverit esse
Exilium tempus barbariamque locum:
Inque tot adversis carmen mirabitur ullum
Ducere me tristi sustinuisse manu.
Ingenium fregere meum mala, cuius et ante
Fons infecundus parvaque vena fuit.
Sed quaecumque fuit, nullo exercente refugit,
Et longo periit arida facta situ.
Non hic librorum, per quos inviter alarque,
Copia: pro libris arcus et arma sonant.
Nullus in hac terra, recitem si carmina, cuius
Intellecturis auribus utar, adest.
Nec quo secedam, locus est: custodia muri
Summovet infestos clausaque porta Getas.
Saepe aliquod quaero verbum nomenque locumque,
Nec quisquam est, a quo certior esse queam.
Dicere saepe aliquid conanti — turpe fateri! —
Verba mihi desunt, dedidicique loqui.
Threïcio Scythicoque fere circumsonor ore,
Et videor Geticis scribere posse modis:
Crede mihi, timeo, ne sint inmixta Latinis
Inque meis scriptis Pontica verba legas.
Qualemcumque igitur venia dignare libellum,
Sortis et excusa condicione meae.

LIBER QUARTUS.

I.

Siqua meis fuerint, ut erunt, vitiosa libellis,
Excusata suo tempore, lector, habe.
Exul eram, requiesque mihi, non fama petita est,
Mens intenta suis ne foret usque malis.
Hoc est, cur cantet vinctus quoque compede fossor,
Indocili numero cum grave mollit opus.
Cantat et innitens limosae pronus harenae,
Adverso tardam qui trahit amne ratem;
Quique refert pariter lentos ad pectora remos,
In numerum pulsa brachia † pulsat aqua.
Fessus ut incubuit baculo, saxove resedit
Pastor, arundineo carmine mulcet oves.
Cantantis pariter, pariter data pensa trahentis
Fallitur ancillae decipiturque labor.
Fertur et abducta Lyrneside tristis Achilles
Haemonia curas attenuasse lyra.
Cum traheret silvas Orpheus et dura canendo
Saxa, bis amissa coniuge maestus erat.
Me quoque Musa levat Ponti loca iussa petentem:
Sola comes nostrae perstitit illa fugae;
Sola nec insidias, Sinti nec militis ensem,
Nec mare, nec ventos barbariamque timet.
Scit quoque, cum perii, quis me deceperit error,
Et culpam in facto, non scelus esse meo,
Scilicet hoc ipso nunc aequa, quod obfuit ante,
Cum mecum iuncti criminis acta rea est.
Non equidem vellem, quoniam nocitura fuerunt,
Pieridum sacris inposuisse manum.
Sed nunc quid faciam? vis me tenet ipsa sacrorum,
Et carmen demens carmine laesus amo.
Sic nova Dulichio lotos gustata palato
Illo, quo nocuit, grata sapore fuit.
Sentit amans sua damna fere, tamen haeret in illis,

Materiam culpae persequiturque suae.
Nos quoque delectant, quamvis nocuere, libelli,
Quodque mihi telum vulnera fecit, amo.
Forsitan hoc studium possit furor esse videri,
Sed quiddam furor hic utilitatis habet.
Semper in obtutu mentem vetat esse malorum,
Praesentis casus inmemoremque facit.
Utque suum Bacche non sentit saucia vulnus,
Dum stupet Idaeis exululata modis,
Sic ubi mota calent viridi mea pectora thyrso,
Altior humano spiritus ille malo est.
Ille nec exilium, Scythici nec litora ponti,
Ille nec iratos sentit habere deos.
Utque soporiferae biberem si pocula Lethes,
Temporis adversi sic mihi sensus abest.
Iure deas igitur veneror mala nostra levantes,
Sollicitae comites ex Helicone fugae,
Et partim pelago partim vestigia terra
Vel rate dignatas vel pede nostra sequi.
Sint, precor, haec saltem faciles mihi! namque deorum
Cetera cum magno Caesare turba facit,
Meque tot adversis cumulant, quot litus arenas,
Quotque fretum pisces, ovaque piscis habet.
Vere prius flores, aestu numerabis aristas,
Poma per autumnum frigoribusque nives,
Quam mala, quae toto patior iactatus in orbe,
Dum miser Euxini litora laeva peto.
Nec tamen, ut veni, levior fortuna malorum est:
Huc quoque sunt nostras fata secuta vias.
Hic quoque cognosco natalis stamina nostri,
Stamina de nigro vellere facta mihi.
Utque nec insidias capitisque pericula narrem,
Vera quidem, veri sed graviora fide:
Vivere quam miserum est inter Bessosque Getasque
Illum, qui populi semper in ore fuit!
Quam miserum est, porta vitam muroque tueri,
Vixque sui tutum viribus esse loci!

Aspera militiae iuvenis certamina fugi,
Nec nisi lusura movimus arma manu;
Nunc senior gladioque latus scutoque sinistram,
Canitiem galeae subicioque meam.
Nam dedit e specula custos ubi signa tumultus,
Induimus trepida protinus arma manu.
Hostis, habens arcus imbutaque tela venenis,
Saevus anhelanti moenia lustrat equo;
Utque rapax pecudem, quae se non texit ovili,
Per sata, per silvas fertque trahitque lupus:
Sic, siquem nondum portarum saepe receptum
Barbarus in campis repperit hostis, habet:
Aut sequitur captus coniectaque vincula collo
Accipit, aut telo virus habente perit.
Hic ego sollicitae lateo novus incola sedis:
Heu nimium fati tempora lenta mei!
Et tamen ad numeros antiquaque sacra reverti
Sustinet in tantis hospita Musa malis!
Sed neque, cui recitem, quisquam est, mea carmina, nec qui
Auribus accipiat verba Latina suis.
Ipse mihi — quid enim faciam? — scriboque legoque,
Tutaque iudicio littera nostra suo est.
Saepe tamen dixi 'Cui nunc haec cura laborat?
An mea Sauromatae scripta Getaeque legent?'
Saepe etiam lacrimae me sunt scribente profusae,
Umidaque est fletu littera facta meo.
Corque vetusta meum, tamquam nova, vulnera novit,
Inque sinum maestae labitur imber aquae,
Cum vice mutata qui sim fuerimque, recordor,
Et, tulerit quo me casus et unde, subit.
Saepe manus demens, studiis irata sibique,
Misit in arsuros carmina nostra rogos.
Atque ita, de multis quoniam non multa supersunt,
Cum venia facito, quisquis es, ista legas!
Tu quoque non melius, quam sunt mea tempora, carmen,
Interdicta mihi, consule, Roma, boni!

II.

Iam fera Caesaribus Germania, totus ut orbis,
Victa potest flexo succubuisse genu,
Altaque velentur fortasse Palatia sertis,
Turaque in igne sonent inficiantque diem,
Candidaque adducta collum percussa securi
Victima purpureo sanguine pulset humum,
Donaque amicorum templis promissa deorum
Reddere victores Caesar uterque parent
Et qui Caesareo iuvenes sub nomine crescunt,
Perpetuo terras ut domus illa regat,
Cumque bonis nuribus pro sospite Livia nato
Munera det meritis, saepe datura, deis,
Et pariter matres et quae sine crimine castos
Perpetua servant virginitate focos;
Plebs pia cumque pia laetetur plebe senatus,
Parvaque cuius eram pars ego nuper, eques.
Nos procul expulsos communia gaudia fallunt,
Famaque tam longe non nisi parva venit.
Ergo omnis populus poterit spectare triumphos,
Cumque ducum titulis oppida capta leget,
Vinclaque captiva reges cervice gerentes
Ante coronatos ire videbit equos,
Et cernet vultus aliis pro tempore versos,
Terribiles aliis inmemoresque sui.
Quorum pars causas et res et nomina quaeret,
Pars referet, quamvis noverit illa parum.
'Hic, qui Sidonio fulget sublimis in ostro,
Dux fuerat belli, proximus ille duci.
Hic, qui nunc in humo lumen miserabile fixit,
Non isto vultu, cum tulit arma, fuit.
Ille ferox et adhuc oculis hostilibus ardens
Hortator pugnae consiliumque fuit.
Perfidus hic nostros inclusit fraude locorum,
Squalida promissis qui tegit ora comis.
Illo, qui sequitur, dicunt mactata ministro

Saepe recusanti corpora capta deo.
Hic lacus, hi montes, haec tot castella, tot amnes
Plena ferae caedis, plena cruoris erant:
Drusus in his meruit quondam cognomina terris,
Quae bona progenies, digna parente, fuit.
Cornibus hic fractis, viridi male tectus ab ulva,
Decolor ipse suo sanguine Rhenus erat.
Crinibus en etiam fertur Germania passis
Et ducis invicti sub pede maesta sedet;
Collaque Romanae praebens animosa securi
Vincula fert illa, qua tulit arma, manu.'
Hos super in curru, Caesar, victore veheris
Purpureus populi rite per ora tui:
Quaque ibis, manibus circumplaudere tuorum,
Undique iactato flore tegente vias.
Tempora Phoebea lauro cingetur, 'Io' que
Miles, 'Io,' magna voce, 'Triumphe' canet.
Ipse sono plausuque simul fremituque canente
Quadriiugos cernes saepe resistere equos.
Inde petes arcem et delubra faventia votis,
Et dabitur merito laurea vota Iovi.
Haec ego summotus, qua possum, mente videbo:
Erepti nobis ius habet illa loci.
Illa per inmensas spatiatur libera terras,
In caelum celeri pervenit illa via;
Illa meos oculos mediam deducit in Urbem,
Immunes tanti nec sinit esse boni;
Invenietque animus, qua currus spectet eburnos:
Sic certe in patria per breve tempus ero.
Vera tamen capiet populus spectacula felix,
Laetaque erit praesens cum duce turba suo.
At mihi fingendo tantum longeque remotis
Auribus hic fructus percipiendus erit,
Atque procul Latio diversum missus in orbem
Qui narret cupido, vix erit, ista mihi.
Is quoque iam serum referet veteremque triumphum:
Quo tamen audiero tempore, laetus ero.

Illa dies veniet, mea qua lugubria ponam,
Causaque privata publica maior erit.

III.

Magna minorque ferae, quarum regis altera Graias,
Altera Sidonias, utraque sicca, rates,
Omnia cum summo positae videatis in axe,
Et maris occiduas non subeatis aquas,
Aetheriamque suis cingens amplexibus arcem
Vester ab intacta circulus extet humo,
Aspicite illa, precor, quae non bene moenia quondam
Dicitur Iliades transiluisse Remus,
Inque meam nitidos dominam convertite vultus,
Sitque memor nostri necne, referte mihi.
Ei mihi, cur timeo? quae sunt manifesta, requiro!
Cur iacet ambiguo spes mea mixta metu?
Crede, quod est et vis, ac desine tuta vereri,
Deque fide certa sit tibi certa fides.
Quodque polo fixae nequeunt tibi dicere flammae,
Non mentitura tu tibi voce refer:
Esse tui memorem, de qua tibi maxima cura est,
Quodque potest, secum nomen habere tuum.
Vultibus illa tuis tamquam praesentis inhaeret,
Teque remota procul, si modo vivit, amat.
Ecquid, ubi incubuit iusto mens aegra dolori,
Lenis ab admonito pectore somnus abit?
Non subeunt curae, dum te lectusque locusque
Tangit et oblitam non sinit esse mei?
Et veniunt aestus, et nox inmensa videtur,
Fessaque iactati corporis ossa dolent?
Non equidem dubito, quin haec et cetera fiant,
Detque tuus maesti signa doloris amor,
Nec cruciere minus, quam cum Thebana cruentum
Hectora Thessalico vidit ab axe rapi.
Quid tamen ipse precer, dubito. nec dicere possum,
Affectum quem te mentis habere velim.

Tristis es? indignor, quod sim tibi causa doloris:
Non es? at, amisso coniuge digna, fores.
Tu vero tua damna dole, mitissima coniunx,
Tempus et a nostris exige triste malis,
Fleque meos casus! est quaedam flere voluptas:
Expletur lacrimis egeriturque dolor.
Atque utinam lugenda tibi non vita, sed esset
Mors mea, morte fores sola relicta mea!
Spiritus hic per te patrias exisset in auras,
Sparsissent lacrimae corpora nostra piae,
Supremoque die notum spectantia caelum
Texissent digiti lumina nostra tui.
Et cinis in tumulo positus iacuisset avito,
Tactaque nascenti corpus haberet humus;
Denique, ut et vixi, sine crimine mortuus essem.
Nunc mea supplicio vita pudenda suo est.
Me miserum, si tu, cum diceris exulis uxor,
Avertis vultus et subit ora rubor!
Me miserum, si turpe putas mihi nupta videri!
Me miserum, si te iam pudet esse meam!
Tempus ubi est illud, quo te iactare solebas
Coniuge, nec nomen dissimulare viri?
Tempus ubi est, quo te — nisi non vis illa referri —
Et dici, memini, iuvit et esse meam?
Utque proba dignum est, omni tibi dote placebam:
Addebat veris multa faventis amor.
Nec, quem praeferres — ita res tibi magna videbar —
Quemque tuum malles esse, vir alter erat.
Nunc quoque ne pudeat, quod sis mihi nupta; tuusque
Non debet dolor hinc, debet abesse pudor.
Cum cecidit Capaneus subito temerarius ictu,
Num legis Euadnen erubuisse viro?
Nec quia rex mundi compescuit ignibus ignes,
Ipse suis Phaëthon infitiandus erat;
Nec Semele Cadmo facta est aliena parenti,
Quod precibus periit ambitiosa suis.
Nec tibi, quod saevis ego sum Iovis ignibus ictus,

Purpureus molli fiat in ore pudor.
Sed magis in curam nostri consurge tuendi,
Exemplumque mihi coniugis esto bonae,
Materiamque tuis tristem virtutibus imple:
Ardua per praeceps gloria vadit iter.
Hectora quis nosset, felix si Troia fuisset?
Publica virtutis per mala facta via est.
Ars tua, Tiphy, vacet, si non sit in aequore fluctus:
Si valeant homines, ars tua, Phoebe, vacet.
Quae latet inque bonis cessat non cognita rebus,
Apparet virtus arguiturque malis.
Dat tibi nostra locum tituli fortuna, caputque
Conspicuum pietas qua tua tollat, habet.
Utere temporibus, quorum nunc munere † freta est
Et patet in laudes area magna tuas!

IV.

O qui, nominibus cum sis generosus avorum,
Exsuperas morum nobilitate genus,
Cuius inest animo patrii candoris imago,
Non careat nervis candor ut iste suis,
Cuius in ingenio est patriae facundia linguae,
Qua prior in Latio non fuit ulla foro —
Quod minime volui, positis pro nomine signis
Dictus es: ignoscas laudibus ipse tuis!
Nil ego peccavi; tua te bona cognita produnt.
Si quod es, appares, culpa soluta mea est.
Nec tamen officium nostro tibi carmine factum
Principe tam iusto posse nocere puto.
Ipse pater patriae — quid enim est civilius illo? —
Sustinet in nostro carmine saepe legi.
Nec prohibere potest, quia res est publica Caesar,
Et de communi pars quoque nostra bono est.
Iuppiter ingeniis praebet sua numina vatum,
Seque celebrari quolibet ore sinit.
Causa tua exemplo superorum tuta duorum est,

Quorum hic aspicitur, creditur ille deus.
Ut non debuerim, tamen hoc ego crimen habebo:
Non fuit arbitrii littera nostra tui.
Nec nova, quod tecum loquor, est iniuria nostra,
Incolumis cum quo saepe locutus eram.
Quo vereare minus, ne sim tibi crimen amicus,
Invidiam, siqua est, auctor habere potest.
Nam tuus est primis cultus mihi semper ab annis —
Hoc certe noli dissimulare — pater;
Ingeniumque meum — potes hoc meminisse — probabat,
Plus etiam, quam me iudice dignus eram;
Deque meis illo referebat versibus ore,
In quo pars magnae nobilitatis erat.
Non igitur tibi nunc, quod me domus ista recepit,
Sed prius auctori sunt data verba tuo.
Non data sunt, mihi crede tamen. sed in omnibus actis,
Ultima si demas, vita tuenda mea est.
Hanc quoque, qua perii, culpam scelus esse negabis,
Si tanti series sit tibi nota mali.
Aut timor aut error nobis, prius obfuit error.
A! sine me fati non meminisse mei.
Neve retractando nondum coëuntia rumpe
Vulnera! vix illis proderit ipsa quies.
Ergo ut iure damus poenas, sic abfuit omne
Peccato facinus consiliumque meo.
Idque deus sentit. pro quo nec lumen ademptum,
Nec mihi detractas possidet alter opes.
Forsitan hanc ipsam, vivam modo, finiet olim,
Tempore cum fuerit lenior ira, fugam.
Nunc, precor, hinc alio iubeat discedere, si non
Nostra verecundo vota pudore carent.
Mitius exilium pauloque propinquius opto,
Quique sit a saevo longius hoste locus;
Quantaque in Augusto clementia, siquis ab illo
Hoc peteret pro me, forsitan ille daret.

Frigida me cohibent Euxini litora Ponti:
Dictus ab antiquis Axenus ille fuit.
Nam neque iactantur moderatis aequora ventis,
Nec placidos portus hospita navis adit.
Sunt circa gentes, quae praedam sanguine quaerunt;
Nec minus infida terra timetur aqua.
Illi, quos audis hominum gaudere cruore,
Paene sub eiusdem sideris axe iacent.
Nec procul a nobis locus est, ubi Taurica dira
Caede pharetratae spargitur ara deae.
Haec prius, ut memorant, non invidiosa nefandis
Nec cupienda bonis regna Thoantis erant.
Hic pro supposita virgo Pelopeïa cerva
Sacra deae coluit qualiacumque suae.
Quo postquam, dubium, pius an sceleratus, Orestes
Exactus furiis venerat ipse suis,
Et comes exemplum veri Phoceus amoris,
Qui duo corporibus, mentibus unus erant,
Protinus evincti tristem ducuntur ad aram,
Quae stabat geminas ante cruenta fores.
Nec tamen hunc sua mors, nec mors sua terruit illum:
Alter ob alterius funera maestus erat.
Et iam constiterat stricto mucrone sacerdos,
Cinxerat et Graias barbara vitta comas,
Cum vice sermonis fratrem cognovit, et illi
Pro nece complexus Iphigenia dedit.
Laeta deae signum, crudelia sacra perosae,
Transtulit ex illis in meliora locis.
Haec igitur regio, magni paene ultima mundi,
Quam fugere homines dique, propinqua mihi est;
Atque meam terram prope sunt funebria sacra,
Si modo Nasoni barbara terra sua est.
O utinam venti, quibus est ablatus Orestes,
Placato referant et mea vela deo!

V.

O mihi dilectos inter pars prima sodales,
Unica fortunis ara reperta meis,
Cuius ab adloquiis anima haec moribunda revixit,
Ut vigil infusa Pallade flamma solet;
Qui veritus non es portus aperire fideles
Fulmine percussae confugiumque rati;
Cuius eram censu non me sensurus egentem,
Si Caesar patrias eripuisset opes!
Temporis oblitum dum me rapit impetus huius,
Excidit heu! nomen quam mihi paene tuum!
Tu tamen agnoscis tactusque cupidine laudis,
'Ille ego sum' cuperes dicere posse palam.
Certe ego, si sineres, titulum tibi reddere vellem,
Et raram famae conciliare fidem.
Ne noceam grato vereor tibi carmine, neve
Intempestivus nominis obstet honor.
Quod licet et tutum est, intra tua pectora gaude,
Meque tui memorem teque fuisse pium.
Utque facis, remis ad opem luctare ferendam,
Dum veniat placido mollior aura deo;
Et tutare caput nulli servabile, si non
Qui mersit Stygia, sublevet illud, aqua:
Teque, quod est rarum, praesta constanter ad omne
Indeclinatae munus amicitiae!
Sic tua processus habeat fortuna perennes,
Sic ope non egeas ipse, iuvesque tuos!
Sic aequet tua nupta virum bonitate perenni,
Incidat et vestro rara querella toro.
Diligat et semper socius te sanguinis illo,
Quo pius affectu Castora frater amat!
Sic iuvenis similisque tibi sit natus, et illum
Moribus agnoscat quilibet esse tuum!
Sic faciat socerum taeda te nata iugali,
Nec tardum iuveni det tibi nomen avi!

VI.

Tempore ruricolae patiens fit taurus aratri,
Praebet et incurvo colla premenda iugo;
Tempore paret equus lentis animosus habenis,
Et placido duros accipit ore lupos;
Tempore Poenorum compescitur ira leonum,
Nec feritas animo, quae fuit ante, manet,
Quaeque sui monitis obtemperat Inda magistri
Belua, servitium tempore victa subit.
Tempus, ut extensis tumeat, facit, uva racemis,
Vixque merum capiant grana, quod intus habent;
Tempus et in canas semen producit aristas,
Et ne sint tristi poma sapore, cavet.
Hoc tenuat dentem terram renovantis aratri,
Hoc rigidas silices, hoc adamanta terit.
Hoc etiam saevas paulatim mitigat iras,
Hoc minuit luctus maestaque corda levat.
Cuncta potest igitur tacito pede lapsa vetustas
Praeterquam curas attenuare meas.
Ut patria careo, bis frugibus area trita est,
Dissiluit nudo pressa bis uva pede.
Nec quaesita tamen spatio patientia longo est,
Mensque mali sensum nostra recentis habet.
Scilicet et veteres fugiunt iuga saepe iuvenci,
Et domitus freno saepe repugnat equus.
Tristior est etiam praesens aerumna priore:
Ut sit enim sibi par, crevit et aucta mora est.
Nec tam nota mihi, quam sunt, mala nostra fuerunt;
Nunc magis hoc, quo sunt cognitiora, gravant.
Est quoque non nihilum, vires afferre recentes,
Nec praeconsumptum temporis esse malis.
Fortior in fulva novus est luctator harena,
Quam cui sunt tarda brachia fessa mora.
Integer est melior nitidis gladiator in armis,
Quam cui tela suo sanguine tincta rubent.
Fert bene praecipites navis modo facta procellas:

Quamlibet exiguo solvitur imbre vetus.
Nos quoque, quae ferimus, tulimus patientius ante
Quam mala sunt longa multiplicata die.
Credite, deficio; nostroque a corpore quantum
Auguror, accedunt tempora parva malis.
Nam neque sunt vires, nec qui color esse solebat:
Vix habeo tenuem, quae tegat ossa, cutem.
Corpore sed mens est aegro magis aegra, malique
In circumspectu stat sine fine sui.
Urbis abest facies, absunt, mea cura, sodales,
Et, qua nulla mihi carior, uxor abest.
Vulgus adest Scythicum bracataque turba Getarum:
Sic me, quae video non videoque, movent.
Una tamen spes est, quae me soletur in istis,
Haec fore morte mea non diuturna mala.

VII.

Bis me sol adiit gelidae post frigora brumae,
Bisque suum tacto Pisce peregit iter.
Tempore tam longo cur non tua dextera versus
Quamlibet in paucos officiosa fuit?
Cur tua cessavit pietas, scribentibus illis,
Exiguus nobis cum quibus usus erat?
Cur, quotiens alicui chartae sua vincula dempsi,
Illam speravi nomen habere tuum?
Di faciant, ut saepe tua sit epistula dextra
Scripta, sed e multis reddita nulla mihi!
Quod precor, esse liquet. credam prius ora Medusae
Gorgonis anguineis cincta fuisse comis,
Esse canes utero sub virginis, esse Chimaeram,
A truce quae flammis separet angue leam,
Quadrupedesque hominis cum pectore pectora iunctos,
Tergeminumque virum tergeminumque canem,
Sphingaque et Harpyias serpentipedesque Gigantes,
Centimanumque Gyan semibovemque virum.

Haec ego cuncta prius, quam te, carissime, creda
Mutatum curam deposuisse mei.
Innumeri montes inter me teque viaeque
Fluminaque et campi nec freta pauca iacent.
Mille potest causis, a te quae littera saepe
Missa sit, in nostras rara venire manus;
Mille tamen causas scribendo vince frequenter,
Excusem ne te semper, amice, mihi!

VIII.

Iam mea cycneas imitantur tempora plumas,
Inficit et nigras alba senecta comas.
Iam subeunt anni fragiles et inertior aetas,
Iamque parum firmo me mihi ferre grave est.
Nunc erat, ut posito deberem fine laborum
Vivere, me nullo sollicitante metu,
Quaeque meae semper placuerunt otia menti
Carpere et in studiis molliter esse meis,
Et parvam celebrare domum veteresque Penates
Et quae nunc domino rura paterna carent,
Inque sinu dominae carisque sodalibus inque
Securus patria consenuisse mea.
Haec mea sic quondam peragi speraverat aetas,
Hos ego sic annos ponere dignus eram.
Non ita dis visum, qui me terraque marique
Actum Sarmaticis exposuere locis.
In cava ducuntur quassae navalia puppes,
Ne temere in mediis destituantur aquis.
Ne cadat et multas palmas inhonestet adeptus,
Languidus in pratis gramina carpit equus.
Miles ubi emeritis non est satis utilis annis,
Ponit ad antiquos, quae tulit, arma Lares.
Sic igitur, tarda vires minuente senecta,
Me quoque donari iam rude tempus erat.
Tempus erat nec me peregrinum ducere caelum,
Nec siccam Getico fonte levare sitim,

Sed modo, quos habui, vacuos secedere in hortos,
Nunc hominum visu rursus et Urbe frui.
Sic animo quondam non divinante futura
Optabam placide vivere posse senex.
Fata repugnarunt, quae cum mihi tempora prima
Mollia praebuerint, posteriora gravant.
Iamque decem lustris omni sine labe peractis
Parte premor vitae deteriore meae;
Nec procul a metis, quas paene tenere videbar,
Curriculo gravis est facta ruina meo.
Ergo illum demens in me saevire coegi,
Mitius inmensus quo nihil orbis habet?
Ipsaque delictis victa est clementia nostris,
Nec tamen errori vita negata meo est?
Vita procul patria peragenda sub axe boreo,
Qua maris Euxini terra sinistra iacet?
Hoc mihi si Delphi Dodonaque diceret ipsa,
Esse videretur vanus uterque locus.
Nil adeo validum est, adamas licet alliget illud,
Ut maneat rapido firmius igne Iovis;
Nil ita sublime est supraque pericula tendit,
Non sit ut inferius suppositumque deo.
Nam quamquam vitio pars est contracta malorum,
Plus tamen exitii numinis ira dedit.
At vos admoniti nostris quoque casibus este,
Aequantem superos emeruisse virum!

VIIII.

Si licet et pateris, nomen facinusque tacebo,
Et tua Lethaeis acta dabuntur aquis,
Nostraque vincetur lacrimis clementia seris:
Fac modo, te pateat paenituisse tui.
Fac modo, te damnes cupiasque eradere vitae
Tempora, si possis, Tisiphonea tuae.
Sin minus, et flagrant odio tua pectora nostro,
Induet infelix arma coacta dolor.

Sim licet extremum, sicut sum, missus in orbem,
Nostra suas istuc porriget ira manus.
Omnia, si nescis, Caesar mihi iura reliquit,
Et sola est patria poena carere mea.
Et patriam, modo sit sospes, speramus ab illo:
Saepe Iovis telo quercus adusta viret.
Denique vindictae si sit mihi nulla facultas,
Pierides vires et sua tela dabunt.
Quod Scythicis habitem longe summotus in oris,
Siccaque sint oculis proxima signa meis:
Nostra per inmensas ibunt praeconia gentes,
Quodque querar, notum, qua patet orbis, erit.
Ibit ad occasum, quicquid dicemus, ab ortu,
Testis et hesperiae vocis eous erit.
Trans ego tellurem, trans altas audiar undas,
Et gemitus vox est magna futura mei,
Nec tua te sontem tantummodo saecula norint:
Perpetuae crimen posteritatis eris.
Iam feror in pugnas, et nondum cornua sumpsi,
Nec mihi sumendi causa sit ulla, velim.
Circus adhuc cessat; spargit tamen acer arenam
Taurus et infesto iam pede pulsat humum.
Hoc quoque, quam volui, plus est. cane, Musa, receptus,
Dum licet huic nomen dissimulare suum!

X.

Ille ego qui fuerim, tenerorum lusor amorum,
Quem legis, ut noris, accipe posteritas.
Sulmo mihi patria est, gelidis uberrimus undis,
Milia qui novies distat ab Urbe decem.
Editus hic ego sum; nec non ut tempora noris,
Cum cecidit fato consul uterque pari.
Siquid id est, usque a proavis vetus ordinis heres,
Non modo fortunae munere factus eques.
Nec stirps prima fui; genito sum fratre creatus,

Qui tribus ante quater mensibus ortus erat.
Lucifer amborum natalibus affuit idem;
Una celebrata est per duo liba dies:
Haec est armiferae festis de quinque Minervae,
Quae fieri pugna prima cruenta solet.
Protinus excolimur teneri, curaque parentis
Imus ad insignes Urbis ab arte viros.
Frater ad eloquium viridi tendebat ab aevo,
Fortia verbosi natus ad arma fori;
At mihi iam puero caelestia sacra placebant,
Inque suum furtim Musa trahebat opus.
Saepe pater dixit 'Studium quid inutile temptas?
Maeonides nullas ipse reliquit opes.'
Motus eram dictis, totoque Helicone relicto
Scribere temptabam verba soluta modis.
Sponte sua carmen numeros veniebat ad aptos,
Et quod temptabam scribere, versus erat.
Interea tacito passu labentibus annis
Liberior fratri sumpta mihique toga est,
Induiturque umeris cum lato purpura clavo,
Et studium nobis, quod fuit ante, manet.
Iamque decem vitae frater geminaverat annos,
Cum perit, et coepi parte carere mei.
Cepimus et tenerae primos aetatis honores,
Eque viris quondam pars tribus una fui.
Curia restabat. clavi mensura coacta est:
Maius erat nostris viribus illud onus.
Nec patiens corpus, nec mens fuit apta labori,
Sollicitaeque fugax ambitionis eram,
Et petere Aoniae suadebant tuta sorores
Otia, iudicio semper amata meo.
Temporis illius colui fovique poetas,
Quotque aderant vates, rebar adesse deos.
Saepe suas volucres legit mihi grandior aevo,
Quaeque nocet serpens, quae iuvat herba, Macer.
Saepe suos solitus recitare Propertius ignes
Iure sodalitii, quo mihi iunctus erat.

Ponticus heroo, Bassus quoque clarus iambis
Dulcia convictus membra fuere mei;
Et tenuit nostras numerosus Horatius aures,
Dum ferit Ausonia carmina culta lyra.
Vergilium vidi tantum; nec amara Tibullo
Tempus amicitiae fata dedere meae.
Successor fuit hic tibi, Galle, Propertius illi;
Quartus ab his serie temporis ipse fui.
Utque ego maiores, sic me coluere minores,
Notaque non tarde facta Thalia mea est.
Carmina cum primum populo iuvenalia legi,
Barba resecta mihi bisve semelve fuit.
Moverat ingenium totam cantata per Urbem
Nomine non vero dicta Corinna mihi.
Multa quidem scripsi, sed quae vitiosa putavi,
Emendaturis ignibus ipse dedi.
Tunc quoque, cum fugerem, quaedam placitura cremavi,
Iratus studio carminibusque meis.
Molle Cupidineis nec inexpugnabile telis
Cor mihi, quodque levis causa moveret, erat.
Cum tamen hic essem, minimoque accenderer igni
Nomine sub nostro fabula nulla fuit.
Paene mihi puero nec digna nec utilis uxor
Est data, quae tempus per breve nupta fuit.
Illi successit, quamvis sine crimine coniunx,
Non tamen in nostro firma futura toro.
Ultima, quae mecum seros permansit in annos,
Sustinuit coniunx exulis esse viri.
Filia me mea bis prima fecunda iuventa,
Sed non ex uno coniuge, fecit avum.
Et iam complerat genitor sua fata, novemque
Addiderat lustris altera lustra novem.
Non aliter flevi, quam me fleturus ademptum
Ille fuit. matri proxima iusta tuli.
Felices ambo tempestiveque sepulti,
Ante diem poenae quod periere meae!

Me quoque felicem, quod non viventibus illis
Sum miser, et de me quod doluere nihil!
Si tamen extinctis aliquid nisi nomina restant,
Et gracilis structos effugit umbra rogos:
Fama, parentales, si vos mea contigit, umbrae,
Et sunt in Stygio crimina nostra foro:
Scite, precor, causam — nec vos mihi fallere fas est —
Errorem iussae, non scelus, esse fugae.
Manibus hoc satis est. ad vos, studiosa, revertor,
Pectora, quae vitae quaeritis acta meae.
Iam mihi canities pulsis melioribus annis
Venerat, antiquas miscueratque comas,
Postque meos ortus Pisaea vinctus oliva
Abstulerat decies praemia victor eques,
Cum maris Euxini positos ad laeva Tomitas
Quaerere me laesi principis ira iubet.
Causa meae cunctis nimium quoque nota ruinae
Indicio non est testificanda meo.
Quid referam comitumque nefas famulosque nocentes?
Ipsa multa tuli non leviora fuga.
Indignata malis mens est succumbere, seque
Praestitit invictam, viribus usa suis;
Oblitusque mei ductaeque per otia vitae
Insolita cepi temporis arma manu.
Totque tuli casus pelago terraque, quot inter
Occultum stellae conspicuumque polum.
Tacta mihi tandem longis erroribus acto
Iuncta pharetratis Sarmatis ora Getis.
Hic ego finitimis quamvis circumsoner armis,
Tristia, quo possum, carmine fata levo.
Quod quamvis nemo est, cuius referatur ad aures,
Sic tamen absumo decipioque diem.
Ergo quod vivo, durisque laboribus obsto,
Nec me sollicitae taedia lucis habent,
Gratia, Musa, tibi! nam tu solacia praebes,
Tu curae requies, tu medicina venis.

Tu dux et comes es; tu nos abducis ab Histro,
In medioque mihi das Helicone locum;
Tu mihi, quod rarum est, vivo sublime dedisti
Nomen, ab exequiis quod dare fama solet.
Nec, qui detrectat praesentia, Livor iniquo
Ullum de nostris dente momordit opus.
Nam tulerint magnos cum saecula nostra poetas,
Non fuit ingenio fama maligna meo,
Cumque ego praeponam multos mihi, non minor illis
Dicor et in toto plurimus orbe legor.
Siquid habent igitur vatum praesagia veri,
Protinus ut moriar, non ero, terra, tuus.
Sive favore tuli, sive hanc ego carmine famam,
Iure tibi grates, candide lector, ago.

LIBER QUINTUS.

I.

Hunc quoque de Getico, nostri studiose, libellum
Litore praemissis quattuor adde meis.
Hic quoque talis erit, qualis fortuna poetae:
Invenies toto carmine dulce nihil.
Flebilis ut noster status est, ita flebile carmen,
Materiae scripto conveniente suae.
Integer et laetus laeta et iuvenalia lusi:
Illa tamen nunc me composuisse piget.
Ut cecidi, subiti perago praeconia casus,
Sumque argumenti conditor ipse mei.
Utque iacens ripa deflere Caystrius ales
Dicitur ore suam deficiente necem,
Sic ego, Sarmaticas longe proiectus in oras,
Efficio, tacitum ne mihi funus eat.
Delicias siquis lascivaque carmina quaerit,
Praemoneo: non est, scripta quod ista legat!
Aptior huic Gallus blandique Propertius oris,

Aptior, ingenium mite, Tibullus erit.
Atque utinam numero non nos essemus in isto!
Ei mihi, cur umquam Musa iocata mea est!
Sed dedimus poenas, Scythicique in finibus Histri
Ille pharetrati lusor Amoris abest.
Quod superest, numeros ad publica carmina flexi,
Et memores iussi nominis esse sui.
Si tamen e vobis aliquis, tam multa, requiret,
Unde dolenda canam: multa dolenda tuli.
Non haec ingenio, non haec componimus arte:
Materia est propriis ingeniosa malis.
Et quota fortunae pars est in carmine nostrae?
Felix, qui patitur quae numerare potest!
Quot frutices silvae, quot flavas Thybris harenas,
Mollia quot Martis gramina campus habet,
Tot mala pertulimus, quorum medicina quiesque
Nulla nisi in studio est Pieridumque mora.
'Quis tibi, Naso, modus lacrimosi carminis?' inquis:
Idem, fortunae qui modus huius erit.
Quod querar, illa mihi pleno de fonte ministrat,
Nec mea sunt, fati verba sed ista mei.
At mihi si cara patriam cum coniuge reddas,
Sint vultus hilares, simque quod ante fui.
Lenior invicti si sit mihi Caesaris ira,
Carmina laetitiae iam tibi plena dabo.
Nec tamen ut lusit, rursus mea littera ludet:
Sit semel illa ioco luxuriata meo!
Quod probet ipse, canam, poenae modo parte levata
Barbariam rigidos effugiamque Getas.
Interea nostri quid agant, nisi triste, libelli?
Tibia funeribus convenit ista meis.
'At poteras' inquis 'melius mala ferre silendo,
Et tacitus casus dissimulare tuos.'
Exigis, ut nulli gemitus tormenta sequantur,
Acceptoque gravi vulnere flere vetas?
Ipse Perilleo Phalaris permisit in aere
Edere mugitus et bovis ore queri.

Cum Priami lacrimis offensus non sit Achilles,
Tu fletus inhibes, durior hoste, meos?
Cum faceret Nioben orbam Latonia proles,
Non tamen et siccas iussit habere genas.
Est aliquid, fatale malum per verba levare:
Hoc querulam Procnen Alcyonenque facit.
Hoc erat, in gelido quare Poeantius antro
Voce fatigaret Lemnia saxa sua.
Strangulat inclusus dolor atque exaestuat intus,
Cogitur et vires multiplicare suas.
Da veniam potius, vel totos tolle libellos,
Si mihi quod prodest, hoc tibi, lector, obest.
Sed neque obesse potest, ulli nec scripta fuerunt
Nostra nisi auctori perniciosa suo.
'At mala sunt.' fateor. quis te mala sumere cogit?
Aut quis deceptum ponere sumpta vetat?
Ipse nec hoc mando; sed, ut hic deducta, legantur:
Non sunt illa suo barbariora loco.
Nec me Roma suis debet conferre poetis:
Inter Sauromatas ingeniosus eram.
Denique nulla mihi captatur gloria quaeque
Ingenio stimulos subdere fama solet.
Nolumus assiduis animum tabescere curis,
Quae tamen inrumpunt quoque vetantur eunt.
Cur scribam, docui; cur mittam, quaeritis, isto?
Vobiscum cupio quolibet esse modo.

II.

Ecquid, ubi e Ponto nova venit epistula, palles,
Et tibi sollicita solvitur illa manu?
Pone metum, valeo; corpusque, quod ante laborum
Inpatiens nobis invalidumque fuit,
Sufficit, atque ipso vexatum induruit usu.
An magis infirmo non vacat esse mihi?
Mens tamen aegra iacet, nec tempore robora sumpsit,

Affectusque animi qui fuit ante, manet.
Quaeque mora spatioque suo coitura putavi
Vulnera, non aliter, quam modo facta dolent.
Scilicet exiguis prodest annosa vetustas;
Grandibus accedunt tempore damna malis.
Paene decem totis aluit Poeantius annis
Pestiferum tumido vulnus ab angue datum.
Telephus aeterna consumptus tabe perisset,
Si non quae nocuit, dextra tulisset opem.
Et mea, si facinus nullum commisimus, opto,
Vulnera qui fecit, facta levare velit;
Contentusque mei iam tandem parte doloris
Exiguum pleno de mare demat aquae.
Detrahat ut multum, multum restabit acerbi,
Parsque meae poenae totius instar erit.
Litora quot conchas, quot amoena rosaria flores,
Quotve soporiferum grana papaver habet;
Silva feras quot alit, quot piscibus unda natatur,
Quot tenerum pennis aëra pulsat avis,
Tot premor adversis: quae si comprendere coner,
Icariae numerum dicere coner aquae.
Utque viae casus, ut amara pericula ponti,
Ut taceam strictas in mea fata manus:
Barbara me tellus orbisque novissima magni
Sustinet et saevo cinctus ab hoste locus.
Hinc ego traicerem, — neque enim mea culpa cruenta est —
Esset, quae debet, si tibi cura mei.
Ille deus, bene quo Romana potentia nixa est,
Saepe suo victor lenis in hoste fuit.
Quid dubitas et tuta times? accede rogaque:
Caesare nil ingens mitius orbis habet.
Me miserum! quid agam, si proxima quaeque relinquunt?
Subtrahis effracto tu quoque colla iugo?
Quo ferar? unde petam lassis solacia rebus?
Ancora iam nostram non tenet ulla ratem.

Videris! ipse sacram, quamvis invisus, ad aram
Confugiam: nullas summovet ara manus.

Adloquor en absens absentia numina supplex,
Si fas est homini cum Iove posse loqui.
Arbiter imperii, quo certum est sospite cunctos
Ausoniae curam gentis habere deos,
O decus, o patriae per te florentis imago,
O vir non ipso, quem regis, orbe minor —
Sic habites terras et te desideret aether,
Sic ad pacta tibi sidera tardus eas —
Parce, precor, minimamque tuo de fulmine parte
Deme! satis poenae quod superabit, erit.
Ira quidem moderata tua est, vitamque dedisti,
Nec mihi ius civis nec mihi nomen abest,
Nec mea concessa est aliis fortuna, nec exul
Edicti verbis nominor ipse tui.
Omniaque haec timui, quia me meruisse videbam:
Sed tua peccato lenior ira meo est.
Arva relegatum iussisti visere Ponti,
Et Scythicum profuga scindere puppe fretum.
Iussus ad Euxini deformia litora veni
Aequoris — haec gelido terra sub axe iacet —
Nec me tam cruciat numquam sine frigore caelun
Glebaque canenti semper obusta gelu,
Nesciaque est vocis quod barbara lingua Latinae,
Graecaque quod Getico victa loquella sono est;
Quam quod finitimo cinctus premor undique Mart
Vixque brevis tutos murus ab hoste facit.
Pax tamen interdum est, pacis fiducia numquam.
Sic hic nunc patitur, nunc timet arma locus.
Hinc ego dum muter, vel me Zanclaea Charybdis
Devoret atque suis ad Styga mittat aquis,
Vel rapidae flammis urar patienter in Aetnae,
Vel freta Leucadii mittar in alta dei.
Quod petimus, poena est. neque enim miser esse recus
Sed precor, ut possim tutius esse miser.

III.

Illa dies haec est, qua te celebrare poetae,
Si modo non fallunt tempora, Bacche, solent,
Festaque odoratis innectunt tempora sertis,
Et dicunt laudes ad tua vina tuas.
Inter quos, memini, dum me mea fata sinebant,
Non invisa tibi pars ego saepe fui,
Quem nunc suppositum stellis Cynosuridos Ursae
Iuncta tenet crudis Sarmatis ora Getis.
Quique prius mollem vacuamque laboribus egi
In studiis vitam Pieridumque choro,
Nunc procul a patria Geticis circumsonor armis,
Multa prius pelago multaque passus humo.
Sive mihi casus sive hoc dedit ira deorum,
Nubila nascenti seu mihi Parca fuit,
Tu tamen e sacris hederae cultoribus unum
Numine debueras sustinuisse tuo.
An dominae fati quicquid cecinere sorores,
Omne sub arbitrio desinit esse dei?
Ipse quoque aetherias meritis invectus es arces,
Quo non exiguo facta labore via est.
Nec patria est habitata tibi, sed adusque nivosum
Strymona venisti Marticolamque Geten
Persidaque et lato spatiantem flumine Gangen,
Et quascumque bibit decolor Indus aquas.
Scilicet hanc legem nentes fatalia Parcae
Stamina bis genito bis cecinere tibi.
Me quoque, si fas est exemplis ire deorum,
Ferrea sors vitae difficilisque premit.
Illo nec levius cecidi, quem magna locutum
Reppulit a Thebis Iuppiter igne suo.
Ut tamen audisti percussum fulmine vatem,
Admonitu matris condoluisse potes,
Et potes, aspiciens circum tua sacra poetas,
'Nescio quis nostri' dicere 'cultor abest.'
Fer, bone Liber, opem: sic altera degravet ulmum

Vitis, et incluso plena sit uva mero;
Sic tibi cum bacchis satyrorum gnava iuventus
Assit, et attonito non taceare sono;
Ossa bipenniferi sic sint male pressa Lycurgi,
Impia nec poena Pentheos umbra vacet;
Sic micet aeternum vicinaque sidera vincat
Coniugis in caelo clara corona tuae!
Huc ades et casus releves, pulcherrime, nostros,
Unum de numero me memor esse tuo!
Sunt dis inter se commercia. flectere tempta
Caesareum numen numine, Bacche, tuo!
Vos quoque, consortes studii, pia turba, poetae,
Haec eadem sumpto quisque rogate mero!
Atque aliquis vestrum, Nasonis nomine dicto,
† Apponat lacrimis pocula mixta suis,
Admonitusque mei, cum circumspexerit omnes,
Dicat 'Ubi est nostri pars modo Naso chori?'
Idque ita, si vestrum merui candore favorem,
Nullaque iudicio littera laesa meo est,
Si, veterum digne veneror cum scripta virorum,
Proxima non illis esse minora reor.
Sic igitur dextro faciatis Apolline carmen!
Quod licet, inter vos nomen habete meum!

IV.

Litore ab Euxino Nasonis epistula veni,
Lassaque facta mari lassaque facta via,
Qui mihi flens dixit 'Tu, cui licet, aspice Romam!
Heu quanto melior sors tua sorte mea est!'
Flens quoque me scripsit. nec qua signabar, ad os est
Ante, sed ad madidas gemma relata genas.
Tristitiae causam siquis cognoscere quaerit,
Ostendi solem postulat ille sibi,
Nec frondem in silvis, nec aperto mollia prato
Gramina, nec pleno flumine cernit aquam;

Quid Priamus doleat, mirabitur, Hectore rapto,
Quidve Philoctetes ictus ab angue gemat.
Di facerent utinam, talis status esset in illo,
Ut non tristitiae causa dolenda foret!
Fert tamen, ut debet, casus patienter amaros,
More nec indomiti frena recusat equi.
Nec fore perpetuam sperat sibi numinis iram,
Conscius, in culpa non scelus esse sua.
Saepe refert, sit quanta dei clementia, cuius
Se quoque in exemplis adnumerare solet:
Nam, quod opes teneat patrias, quod nomina civis,
Denique quod vivat, munus habere dei.
Te tamen, o, siquid credis mihi, carior illi
Omnibus, in toto pectore semper habet:
Teque Menoetiaden, te, qui comitatus Orestem,
Te vocat Aegiden Euryalumque suum.
Nec patriam magis ille suam desiderat et quae
Plurima cum patria sentit abesse sibi,
Quam vultus oculosque tuos, o dulcior illo
Melle, quod in ceris Attica ponit apis.
Saepe etiam maerens tempus reminiscitur illud,
Quod non praeventum morte fuisse dolet;
Cumque alii fugerent subitae contagia cladis,
Nec vellent ictae limen adire domus,
Te sibi cum paucis meminit mansisse fidelem,
Si paucos aliquis tresve duosve vocat.
Quamvis attonitus, sensit tamen omnia, nec te
Se minus adversis indoluisse suis.
Verba solet vultumque tuum gemitusque referre,
Et te flente suos emaduisse sinus:
Quam sibi praestiteris, qua consolatus amicum
Sis ope, solandus cum simul ipse fores.
Pro quibus affirmat fore se memoremque piumque,
Sive diem videat, sive tegatur humo,
Per caput ipse suum solitus iurare tuumque,
Quod scio non illi vilius esse suo.
Plena tot ac tantis referetur gratia factis,

Nec sinet ille tuos litus arare boves.
Fac modo, constanter profugum tueare! quod ille,
Qui bene te novit, non rogat, ipsa rogo.

V.

Annuus adsuetum dominae natalis honorem
Exigit: ite manus ad pia sacra meae!
Sic quondam festum Laërtius egerat heros
Forsan in extremo coniugis orbe diem.
Lingua favens assit, nostrorum oblita malorum,
Quae, puto, dedidicit iam bona verba loqui;
Quaeque semel toto vestis mihi sumitur anno,
Sumatur fatis discolor alba meis;
Araque gramineo viridis de caespite fiat,
Et velet tepidos nexa corona focos.
Da mihi tura, puer, pingues facientia flammas,
Quodque pio fusum stridat in igne, merum.
Optime Natalis, quamvis procul absumus, opto
Candidus huc venias dissimilisque meo;
Si quod et instabat dominae miserabile vulnus,
Sit perfuncta meis tempus in omne malis;
Quaeque gravi nuper plus quam quassata procella est,
Quod superest, tutum per mare navis eat!
Illa domo nataque sua patriaque fruatur —
Erepta haec uni sit satis esse mihi —
Quatenus et non est in caro coniuge felix,
Pars vitae tristi cetera nube vacet.
Vivat ametque virum, quoniam sic cogitur, absens,
Consumatque annos, sed diuturna, suos.
Adicerem, et nostros. sed ne contagia fati
Corrumpant timeo, quos agit ipsa, mei.
Nil homini certum est. fieri quis posse putaret,
Ut facerem in mediis haec ego sacra Getis?
Aspice, ut aura tamen fumos e ture coortos
In partes Italas et loca dextra ferat!
Sensus inest igitur nebulis, quas exigit ignis:

Consilio fugiunt aethera, Ponte, tuum.
Consilio, commune sacrum cum fiat in ara
Fratribus, alterna qui periere manu,
Ipsa sibi discors, tamquam mandetur ab illis,
Scinditur in partes atra favilla duas.
Hoc, memini, quondam fieri non posse loquebar,
Et me Battiades iudice falsus erat:
Omnia nunc credo, cum tu non stultus ab arcto
Terga, vapor, dederis Ausoniamque petas.
Haec ergo lux est, quae si non orta fuisset,
Nulla fuit misero festa videnda mihi.
Edidit haec mores illis heroisin aequos,
Quis erat Eëtion Icariusque pater.
Nata pudicitia est † moris probitasque fidesque:
At non sunt ista gaudia nata die,
Sed labor et curae fortunaque moribus impar,
Iustaque de viduo paene querella toro.
Scilicet adversis probitas exercita rebus
Tristi materiam tempore laudis habet.
Si nihil infesti durus vidisset Ulixes,
Penelope felix, sed sine laude foret.
Victor Echionias si vir penetrasset in arces,
Forsitan Euadnen vix sua nosset humus.
Cum Pelia genitae tot sint, cur nobilis una est?
Nempe fuit misero nupta quod una viro.
Effice, ut Iliacas tangat prior alter harenas:
Laodamia nihil cur referatur, erit.
Et tua, quod malles, pietas ignota maneret,
Implerent venti si mea vela sui.
Di tamen et Caesar dis accessure, sed olim,
Aequarint Pylios cum tua fata dies,
Non mihi, qui poenam fateor meruisse, sed illi
Parcite, quae nullo digna dolore dolet!

VI.

Tu quoque, nostrarum quondam fiducia rerum,
Qui mihi confugium, qui mihi portus eras,
Tu quoque suscepti curam dimittis amici,
Officiique pium tam cito ponis onus?
Sarcina sum, fateor, quam si tu tempore duro
Depositurus eras, non subeunda fuit.
Fluctibus in mediis navem, Palinure, relinquis?
Ne fuge, neve tua sit minor arte fides!
Numquid Achilleos inter fera proelia fidi
Deseruit levitas Automedontis equos?
Quem semel excepit, numquam Podalirius aegro
Promissam medicae non tulit artis opem.
Turpius eicitur, quam non admittitur hospes;
Quae patuit, dextrae firma sit ara meae.
Nil nisi me solum primo tutatus es; at nunc
Me pariter serva iudiciumque tuum,
Si modo non aliqua est in me nova culpa, tuamque
Mutarunt subito crimina nostra fidem.
Spiritus hic, Scythica quem non bene ducimus aura,
Quod cupio, membris exeat ante meis,
Quam tua delicto stringantur pectora nostro,
Et videar merito vilior esse tibi.
Non adeo toti fatis urguemur iniquis,
Ut mea sit longis mens quoque mota malis.
Finge tamen motam, quotiens Agamemnone natum
Dixisse in Pyladen improba verba putas?
Nec procul a vero est, quin et pulsarit amicum:
Mansit in officiis non minus ille suis.
Hoc est cum miseris solum commune beatis,
Ambobus tribui quod solet obsequium:
Ceditur et caecis et quos praetexta verendos
Virgaque cum verbis imperiosa facit.
Si mihi non parcis, fortunae parcere debes:
Non habet in nobis ullius ira locum.
Elige nostrorum minimum minimumque malorum:

Isto, quod reris, grandius illud erit.
Quam multa madidae celebrantur arundine fossae,
Florida quam multas Hybla tuetur apes,
Quam multae gracili terrena sub horrea ferre
Limite formicae grana reperta solent,
Tam me circumstant densorum turba malorum.
Crede mihi, vero est nostra querella minor.
His qui contentus non est, in litus harenas,
In segetem spicas, in mare fundat aquas.
Intempestivos igitur compesce tumores,
Vela neque in medio desere nostra mari!

VII.

Quam legis, ex illa tibi venit epistula terra,
Latus ubi aequoreis additur Hister aquis.
Si tibi contingit cum dulci vita salute,
Candida fortunae pars manet una meae.
Scilicet, ut semper, quid agam, carissime, quaeris,
Quamvis hoc vel me scire tacente potes:
Sum miser; haec brevis est nostrorum summa malorum,
Quisquis et offenso Caesare vivit, erit.
Turba Tomitanae quae sit regionis et inter
Quos habitem mores, discere cura tibi est?
Mixta sit haec quamvis inter Graecosque Getasque,
A male pacatis plus trahit ora Getis.
Sarmaticae maior Geticaeque frequentia gentis
Per medias in equis itque reditque vias.
In quibus est nemo, qui non coryton et arcum
Telaque vipereo lurida felle gerat.
Vox fera, trux vultus, verissima Martis imago;
Non coma, non ulla barba resecta manu,
Dextera non segnis fixo dare vulnera cultro,
Quem iunctum lateri barbarus omnis habet.
Vivit in his heu! nunc, lusorum oblitus amorum,
Hos videt, hos vates audit, amice, tuus!

Atque utinam vivat et non moriatur in illis,
Absit ab invisis et tamen umbra locis!
Carmina quod pleno saltari nostra theatro
Versibus et plaudi scribis, amice, meis:
Nil equidem feci — tu scis hoc ipse — theatris,
Musa nec in plausus ambitiosa mea est.
Non tamen ingratum est, quodcumque oblivia nostri
Impedit et profugi nomen in ora refert.
Quamvis interdum, quae me laesisse recordor
Carmina devoveo Pieridasque meas,
Cum bene devovi, nequeo tamen esse sine illis,
Vulneribusque meis tela cruenta sequor;
Quaeque modo Euboicis lacerata est fluctibus, audet
Graia Caphercam currere puppis aquam.
Nec tamen, ut lauder, vigilo curamque futuri
Nominis, utilius quod latuisset, ago.
Detineo studiis animum falloque dolores,
Experior curis et dare verba meis.
Quid potius faciam desertis solus in oris,
Quamve malis aliam quaerere coner opem?
Sive locum specto, locus est inamabilis, et quo
Esse nihil toto tristius orbe potest,
Sive homines, vix sunt homines hoc nomine digni,
Quamque lupi saevae plus feritatis habent.
Non metuunt leges, sed cedit viribus aequum,
Victaque pugnaci iura sub ense iacent.
Pellibus et laxis arcent mala frigora bracis,
Oraque sunt longis horrida tecta comis.
In paucis extant Graecae vestigia linguae,
Haec quoque iam Getico barbara facta sono.
Unus in hoc nemo est populo, qui forte Latine
Quaelibet e medio reddere verba queat.
Ille ego Romanus vates — ignoscite, Musae! —
Sarmatico cogor plurima more loqui.
En pudet et fateor, iam desuetudine longa
Vix subeunt ipsi verba Latina mihi.
Nec dubito, quin sint et in hoc non pauca libello

Barbara: non hominis culpa sed ista loci.
Ne tamen Ausoniae perdam commercia linguae,
Et fiat patrio vox mea muta sono,
Ipse loquor mecum desuetaque verba retracto,
Et studii repeto signa sinistra mei.
Sic animum tempusque traho, sic meque reduco
A contemplatu summoveoque mali.
Carminibus quaero miserarum oblivia rerum:
Praemia si studio consequar ista, sat est.

VIII.

Non adeo cecidi, quamvis abiectus, ut infra
Te quoque sim, inferius quo nihil esse potest.
Quae tibi res animos in me facit, improbe, curve
Casibus insultas, quos potes ipse pati?
Nec mala te reddunt mitem placidumque iacenti
Nostra, quibus possint inlacrimare ferae,
Nec metuis dubio Fortunae stantis in orbe
Numen et exosae verba superba deae.
Exigit a dignis ultrix Rhamnusia poenas!
Inposito calcas quid mea fata pede?
Vidi ego, naufragium qui risit, in aequore mergi,
Et 'Numquam' dixi 'iustior unda fuit.'
Vilia qui quondam miseris alimenta negarat,
Nunc mendicato pascitur ipse cibo.
Passibus ambiguis Fortuna volubilis errat
Et manet in nullo certa tenaxque loco,
Sed modo laeta venit, vultus modo sumit acerbos,
Et tantum constans in levitate sua est.
Nos quoque floruimus, sed flos erat ille caducus,
Flammaque de stipula nostra brevisque fuit.
Neve tamen tota capias fera gaudia mente:
Non est placandi spes mihi nulla dei,
Vel quia peccavi citra scelus, utque pudore
Non caret, invidia sic mea culpa caret,
Vel quia nil ingens ad finem solis ab ortu

Illo, cui paret, mitius orbis habet.
Scilicet ut non est per vim superabilis ulli,
Molle cor ad timidas sic habet ille preces,
Exemploque deum, quibus accessurus et ipse est,
† Cum poenae venia plura roganda petam.
Si numeres anno soles et nubila toto,
Invenies nitidum saepius esse diem.
Ergo ne nimium nostra laetere ruina,
Restitui quondam me quoque posse puta.
Posse puta fieri, lenito principe vultus
Ut videas media tristis in Urbe meos,
Utque ego te videam causa graviore fugatum.
Haec sunt a primis proxima vota meis.

VIIII.

O tua si sineres in nostris nomina poni
Carminibus, positus quam mihi saepe fores!
Te canerem solum, meriti memor, inque libellis
Crevisset sine te pagina nulla meis.
Quid tibi deberem, tota sciretur in Urbe,
Exul in amissa si tamen Urbe legor.
Te praesens mitem nosset, te serior aetas,
Scripta vetustatem si modo nostra ferunt,
Nec tibi cessaret doctus bene dicere lector.
Hic te servato vate maneret honor.
Caesaris est primum munus, quod ducimus auras;
Gratia post magnos est tibi habenda deos.
Ille dedit vitam; tu, quam dedit ille, tueris,
Et facis accepto munere posse frui.
Cumque perhorruerit casus pars maxima nostros,
Pars etiam credi pertimuisse velit,
Naufragiumque meum tumulo spectarit ab alto,
Nec dederit nanti per freta saeva manum,
Seminecem Stygia revocasti solus ab unda.
Hoc quoque, quod memores possumus esse, tuum est.
Di tibi se tribuant cum Caesare semper amicos:

Non potuit votum plenius esse meum.
Haec meus argutis, si tu paterere, libellis
Poneret in multa luce videnda labor;
Nunc quoque se, quamvis est iussa quiescere, quin te
Nominet invitum, vix mea Musa tenet.
Utque canem pavidae nactum vestigia cervae
Latrantem frustra copula dura tenet;
Utque fores nondum reserati carceris acer
Nunc pede, nunc ipsa fronte lacessit equus,
Sic mea lege data vincta atque inclusa Thalia
Per titulum vetiti nominis ire cupit.
Ne tamen officio memoris laedaris amici,
Parebo iussis — parce timere — tuis.
At non parerem, si non meminisse putares.
Hoc quod non prohibet vox tua, gratus ero.
Dumque — quod o breve sit! — lumen vitale videbo,
Serviet officio spiritus iste tuo.

X.

Ut sumus in Ponto, ter frigore constitit Hister,
Facta est Euxini dura ter unda maris.
At mihi iam videor patria procul esse tot annis,
Dardana quot Graio Troia sub hoste fuit.
Stare putes, adeo procedunt tempora tarde,
Et peragit lentis passibus annus iter.
Nec mihi solstitium quicquam de noctibus aufert,
Efficit angustos nec mihi bruma dies.
Scilicet in nobis rerum natura novata est,
Cumque meis curis omnia longa facit.
An peragunt solitos communia tempora motus,
Suntque magis vitae tempora dura meae,
Quem tenet Euxini mendax cognomine litus,
Et Scythici vere terra sinistra freti?
Innumerae circa gentes fera bella minantur,
Quae sibi non rapto vivere turpe putant.
Nil extra tutum est: tumulus defenditur ipse

Moenibus exiguis ingenioque loci.
Cum minime credas, ut avis, densissimus hostis
Advolat et praedam vix bene visus agit.
Saepe intra muros clausis venientia portis
Per medias legimus noxia tela vias.
Est igitur rarus, rus qui colere audeat, isque
Hac arat infelix, hac tenet arma manu.
Sub galea pastor iunctis pice cantat avenis,
Proque lupo pavidae bella verentur oves.
Vix ope castelli defendimur. et tamen intus
Mixta facit Graecis barbara turba metum.
Quippe simul nobis habitat discrimine nullo
Barbarus et tecti plus quoque parte tenet.
Quos ut non timeas, possis odisse videndo
Pellibus et longa corpora tecta coma.
Hos quoque, qui geniti Graia creduntur ab urbe,
Pro patrio cultu Persica braca tegit.
Exercent illi sociae commercia linguae:
Per gestum res est significanda mihi.
Barbarus hic ego sum, qui non intellegor ulli,
Et rident stolidi verba Latina Getae;
Meque palam de me tuto male saepe loquuntur
Forsitan obiciunt exiliumque mihi,
† Utque fit, in me aliquid, si quid dicentibus illis
Abnuerim quotiens adnuerimque, putant.
Adde, quod iniustum rigido ius dicitur ense,
Dantur et in medio vulnera saepe foro.
O duram Lachesin, quae tam grave sidus habenti
Fila dedit vitae non breviora meae!
Quod patriae vultu vestroque caremus, amici,
Atque hic in Scythicis gentibus esse queror:
Utraque poena gravis. merui tamen Urbe carere,
Non merui tali forsitan esse loco.
Quid loquor a! demens? ipsam quoque perdere vitam,
Caesaris offenso numine, dignus eram.

XI.

Quod te nescio quis per iurgia dixerit esse
Exulis uxorem, littera questa tua est.
Indolui, non tam mea quod fortuna male audit,
Qui iam consuevi fortiter esse miser,
Quam quod, cui minime vellem, sum causa pudoris,
Teque reor nostris erubuisse malis.
Perfer et obdura! multo graviora tulisti,
Eripuit cum me principis ira tibi.
Fallitur iste tamen, quo iudice nominor exul:
Mollior est culpam poena secuta meam.
Maxima poena mihi est, Ipsum offendisse, priusque
Venisset mallem funeris hora mihi.
Quassa tamen nostra est, non mersa nec obruta navis,
Utque caret portu, sic tamen extat aquis.
Nec vitam nec opes nec ius mihi civis ademit,
Quae merui vitio perdere cuncta meo;
Sed quia peccato facinus non affuit illi,
Nil nisi me patriis iussit abesse focis.
Utque aliis, quorum numerum comprendere non est,
Caesareum numen sic mihi mite fuit.
Ipse relegati, non exulis utitur in me
Nomine: tuta suo iudice causa mea est.
Iure igitur laudes, Caesar, pro parte virili
Carmina nostra tuas qualiacumque canunt;
Iure deos, ut adhuc caeli tibi limina claudant,
Teque velint sine se, comprecor, esse deum.
Optat idem populus; sed ut in mare flumina vastum,
Sic solet exiguae currere rivus aquae.
At tu fortunam, cuius vocor exul ab ore,
Nomine mendaci parce gravare meam!

XII.

Scribis, ut oblectem studio lacrimabile tempus,
Ne pereant turpi pectora nostra situ.

Difficile est, quod, amice, mones, quia carmina laetum
Sunt opus et pacem mentis habere volunt.
Nostra per adversas agitur fortuna procellas,
Sorte nec ulla mea tristior esse potest.
Exigis, ut Priamus natorum funere ludat,
Et Niobe festos ducat ut orba choros?
Luctibus an studio videor debere teneri,
Solus in extremos iussus abire Getas?
Des licet in valido pectus mihi robore fultum,
Fama refert Anyti quale fuisse reo:
Fracta cadet tantae sapientia mole ruinae.
Plus valet humanis viribus ira dei.
Ille senex, dictus sapiens ab Apolline, nullum
Scribere in hoc casu sustinuisset opus.
Ut veniant patriae, veniant oblivia vestri,
Omnis et amissi sensus abesse queat:
At timor officio fungi vetat ipse quietum:
Cinctus ab innumero me tenet hoste locus!
Adde, quod ingenium longa robigine laesum
Torpet et est multo, quam fuit ante, minus.
Fertilis, assiduo si non renovatur aratro,
Nil nisi cum spinis gramen habebit ager.
Tempore qui longo steterit, male curret et inter
Carceribus missos ultimus ibit equus.
Vertitur in teneram cariem rimisque dehiscit,
Siqua diu solitis cumba vacabit aquis.
Me quoque despera, fuerim cum parvus et ante,
Illi, qui fueram, posse redire parem.
Contudit ingenium patientia longa malorum,
Et pars antiqui nulla vigoris adest.
Siqua tamen nobis, ut nunc quoque, sumpta tabella est,
Inque suos volui cogere verba pedes,
Carmina nulla mihi sunt scripta, aut qualia cernis,
Digna sui domini tempore, digna loco.
Denique non parvas animo dat gloria vires,

Et fecunda facit pectora laudis amor.
Nominis et famae quondam fulgore trahebar,
Dum tulit antemnas aura secunda meas.
Non adeo est bene nunc, ut sit mihi gloria curae:
Si liceat, nulli cognitus esse velim.
An quia cesserunt primo bene carmina, suades
Scribere, successus ut sequar ipse meos?
Pace, novem, vestra liceat dixisse, sorores:
Vos estis nostrae maxima causa fugae.
Utque dedit iustas tauri fabricator aëni,
Sic ego do poenas artibus ipse meis.
Nil mihi debebat cum versibus amplius esse,
Cum fugerem, merito naufragus, omne fretum.
At, puto, si demens studium fatale retemptem,
Hic mihi praebebit carminis arma locus.
Non liber hic ullus, non, qui mihi commodet aurem,
Verbaque significent quid mea, norit, adest.
Omnia barbariae loca sunt vocisque ferinae,
Omniaque hostilis plena timore soni.
Ipse mihi videor iam dedidicisse Latine:
Nam didici Getice Sarmaticeque loqui.
Nec tamen, ut verum fatear tibi, nostra teneri
A componendo carmine Musa potest.
Scribimus et scriptos absumimus igne libellos:
Exitus est studii parva favilla mei.
Nec possum et cupio non nullos ducere versus:
Ponitur idcirco noster in igne labor,
Nec nisi pars casu flammis erepta dolove
Ad vos ingenii pervenit ulla mei.
Sic utinam, quae nil metuentem tale magistrum
Perdidit, in cineres Ars mea versa foret!

XIII.

Hanc tuus e Getico mittit tibi Naso salutem,
Mittere si quisquam, quo caret ipse, potest.
Aeger enim traxi contagia corpore mentis,

Libera tormento pars mihi ne qua vacet,
Perque dies multos lateris cruciatibus uror,
Seu me non modico frigore laesit hiems.
Si tamen ipse vales, aliqua nos parte valemus:
Quippe mea est umeris fulta ruina tuis,
Qui, mihi cum dederis ingentia pignora cumque
Per numeros omnes hoc tueare caput,
Quod tua me raro solatur epistola, peccas.
Remne piam praestas, si mihi verba negas?
Hoc, precor, emenda! quod si correxeris unum,
Nullus in egregio corpore naevus erit.
Pluribus accusem, fieri nisi possit, ut ad me
Littera non veniat, missa sit illa tamen.
Di faciant, ut sit temeraria nostra querella,
Teque putem falso non meminisse mei!
Quod precor, esse liquet. neque enim mutabile robur
Credere me fas est pectoris esse tui.
Cana prius gelido desint absinthia Ponto,
Et careat dulci Trinacris Hybla thymo,
Inmemorem quam te quisquam convincat amici.
Non ita sunt fati stamina nigra mei!
Tu tamen, ut possis falsae quoque pellere culpae
Crimina, quod non es, ne videare, cave!
Utque solebamus consumere longa loquendo
Tempora, sermonem deficiente die,
Sic ferat ac referat tacitas nunc littera voces,
Et peragant linguae charta manusque vices.
Quod fore ne nimium videar diffidere, sitque
Versibus hoc paucis admonuisse satis,
Accipe, quo semper finitur epistula verbo,
Atque, meis distent ut tua fata, vale!

XIV.

Quanta tibi dederim nostris monumenta libellis,
O mihi me coniunx carior, ipsa vides.
Detrahat auctori multum fortuna, licebit:

Tu tamen ingenio clara ferere meo;
Dumque legar, pariter mecum tua fama legetur,
Nec potes in maestos omnis abire rogos;
Cumque viri casu possis miseranda videri,
Invenies aliquas, quae, quod es, esse velint,
Quae te, nostrorum cum sis in parte malorum,
Felicem dicant invideantque tibi.
Non ego divitias dando tibi plura dedissem:
Nil feret ad manes divitis umbra suos.
Perpetui fructum donavi nominis idque,
Quo dare nil potui munere maius, habes.
Adde, quod, ut rerum sola es tutela mearum,
Ad te non parvi venit honoris onus,
Quod numquam vox est de te mea muta tuique
Indiciis debes esse superba viri.
Quae ne quis possit temeraria dicere, persta,
Et pariter serva meque piamque fidem!
Nam tua, dum stetimus, turpi sine crimine mansit
Et tantum probitas inreprehensa fuit.
Area de nostra nunc est tibi facta ruina;
Conspicuum virtus hic tua ponat opus!
Esse bonam facile est, ubi, quod vetet esse, remotum est,
Et nihil officio nupta quod obstet habet:
Cum deus intonuit, non se subducere nimbo,
Id demum est pietas, id socialis amor.
Rara quidem virtus, quam non Fortuna gubernet,
Quae maneat stabili, cum fugit illa, pede.
Siqua tamen † pretium sibi merces ipsa petitum,
Inque parum laetis ardua rebus adest,
Ut tempus numeres, per saecula nulla tacetur,
Et loca mirantur, qua patet orbis iter.
Aspicis, ut longo teneat laudabilis aevo
Nomen inextinctum Penelopea fides?
Cernis, ut Admeti cantetur et Hectoris uxor
Ausaque in accensos Iphias ire rogos;
Ut vivat fama coniunx Phylaceïa, cuius

Iliacam celeri vir pede pressit humum?
Morte nihil opus est pro me, sed amore fideque:
Non ex difficili fama petenda tibi est.
Nec te credideris, quia non facis, ista moneri!
Vela damus, quamvis remige puppis eat.
Qui monet, ut facias, quod iam facis, ille monend
Laudat et hortatu comprobat acta suo.

IBIS.

Tempus ad hoc, lustris bis iam mihi quinque peractis,
  Omne fuit Musae carmen inerme meae;
Nullaque, quae possit, scriptis tot milibus, extat
  Littera Nasonis sanguinolenta legi:
Nec quemquam nostri nisi me laesere libelli,
  Artificis periit cum caput Arte sua.
Unus — et hoc ipsum est iniuria magna — perennem
  Candoris titulum non sinit esse mei.
Quisquis is est, — nam nomen adhuc utcumque tacebo —
  Cogit inassuetas sumere tela manus.
Ille relegatum gelidos aquilonis ad ortus
  Non sinit exilio delituisse meo;
Vulneraque inmitis requiem quaerentia vexat,
  Iactat et in toto nomina nostra foro;
Perpetuoque mihi sociatam foedere lecti
  Non patitur vivi funera flere viri.
Cumque ego quassa meae complectar membra carinae,
  Naufragii tabulas pugnat habere mei:
Et qui debuerat subitas extinguere flammas,
  Hic praedam medio raptor ab igne petit.
Nititur, ut profugae desint alimenta senectae. (2)
  Heu! quanto est nostris dignior ipse malis!

Di melius; quorum longe mihi maximus ille est,
Qui nostras inopes noluit esse vias.
Huic igitur meritas grates, ubicumque licebit,
Pro tam mansueto pectore semper agam.
Audiat hoc Pontus. faciet quoque forsitan idem,
Terra sit ut propior testificanda mihi.
At tibi, calcasti qui me, violente, iacentem,
Qua licet ei! misero, debitus hostis ero.
Desinet esse prius contrarius ignibus umor,
Iunctaque cum luna lumina solis erunt;
Parsque eadem caeli zephyros emittet et euros,
Et tepidus gelido flabit ab axe notus;
Et nova fraterno veniet concordia fumo,
Quem vetus accensa separat ira pyra;
Et ver autumno, brumae miscebitur aestas,
Atque eadem regio vesper et ortus erit:
Quam mihi sit tecum positis, quae sumpsimus, armis
Gratia, commissis, improbe, rupta tuis.
Pax erit haec nobis, donec mihi vita manebit, (3)
Cum pecore infirmo quae solet esse lupis.
Prima quidem coepto committam proelia versu,
Non soleant quamvis hoc pede bella geri:
Utque petit primo plenum flaventis harenae
Nondum calfacti militis hasta solum,
Sic ego te nondum ferro iaculabor acuto,
Protinus invisum nec petet hasta caput;
Et neque nomen in hoc, nec dicam facta libello,
Teque brevi, qui sis, dissimulare sinam.
Postmodo, si perges, in te mihi liber iambus
Tincta Lycambeo sanguine tela dabit.
Nunc quo Battiades inimicum devovet Ibin,
Hoc ego devoveo teque tuosque modo.
Utque ille, historiis involvam carmina caecis:
Non soleam quamvis hoc genus ipse sequi.
Illius ambages imitatus in Ibide dicar
Oblitus moris iudiciique mei.

Et quoniam, qui sis, nondum quaerentibus edo,
  Ibidis interea tu quoque nomen habe;
Utque mei versus aliquantum noctis habebunt,
  Sic vitae series tota sit atra tuae.
Haec tibi natali facito, Ianique kalendis (4)
  Non mentituro quilibet ore legat.
Di maris et terrae, quique his meliora tenetis
  Inter diversos cum Iove regna polos,
Huc, precor, huc vestras omnes advertite mentes,
  Et sinite optatis pondus inesse meis:
Ipsaque tu Tellus, ipsum cum fluctibus aequor,
  Ipse meas aether accipe summe preces;
Sideraque et radiis circumdata solis imago,
  Lunaque, quae numquam quo prius, orbe micas,
Noxque tenebrarum specie reverenda tuarum;
  Quaeque ratum triplici pollice netis opus,
Quique per infernas horrendo murmure valles
  Inperiuratae laberis amnis aquae,
Quasque ferunt torto vittatis angue capillis
  Carceris obscuras ante sedere fores;
Vos quoque, plebs superum, fauni satyrique laresque
  Fluminaque et nymphae semideumque genus:
Denique ab antiquo divi veteresque novique
  In nostrum cuncti tempus, adeste, chao,
Carmina dum capiti male fido dira canuntur
  Et peragunt partes ira dolorque suas.
Adnuite optatis omnes ex ordine nostris, (5)
  Et pars sit voti nulla caduca mei.
Quaeque precor, fiant: ut non mea dicta, sed illa
  Pasiphaës generi verba fuisse putet.
Quasque ego transiero poenas, patiatur et illas;
  Plenius ingenio sit miser ille meo!
Neve minus noceant fictum execrantia nomen
  Vota, minus magnos commoveantve deos:
Illum ego devoveo, quem mens intellegit, Ibin,
  Qui scit se factis has meruisse preces.

Nulla mora est in me: peragam rata vota sacerdos.
'Quisquis ades sacris, ore favete, meis;
Quisquis ades sacris, lugubria dicite verba,
Et fletu madidis Ibin adite genis:
Ominibusque malis pedibusque occurrite laevis,
Et nigrae vestes corpora vestra tegant!
Tu quoque, quid dubitas ferales sumere vittas?
Iam stat, ut ipse vides, funeris ara tui.
Pompa parata tibi est. votis mora tristibus absit:
Da iugulum cultris, hostia dira, meis.
Terra tibi fruges, amnis tibi deneget undas.
Deneget afflatus ventus et aura suos.
Nec tibi sol calidus, nec sit tibi lucida Phoebe, [6]
Destituant oculos sidera clara tuos.
Nec se Vulcanus, nec se tibi praebeat aër,
Nec tibi det tellus nec tibi pontus iter.
Exul, inops erres, alienaque limina lustres,
Exiguumque petas ore tremente cibum.
Nec corpus querulo, nec mens vacet aegra dolore,
Noxque die gravior sit tibi, nocte dies.
Sisque miser semper, nec sis miserabilis ulli:
Gaudeat adversis femina virque tuis.
Accedat lacrimis odium, dignusque puteris,
Qui mala cum tuleris plurima, plura feras.
Sitque, quod est rarum, solito defecta favore
Fortunae facies invidiosa tuae.
Causaque non desit, desit tibi copia mortis:
Optatam fugiat vita coacta necem:
Luctatusque diu cruciatos spiritus artus
Deserat, et longa torqueat ante mora.
Evenient. dedit ipse mihi modo signa futuri
Phoebus, et a laeva maesta volavit avis.
Certe ego, quae voveo, superos motura putabo,
[Speque tuae mortis, perfide, semper alar.
Et prius hanc animam, nimium tibi saepe petitam,
Auferet illa dies, quae mihi sera venit,]
Quam dolor hic umquam spatio evanescere possit, [7]

Leniat aut odium tempus et hora meum.
Pugnabunt arcu dum Thraces, Iazyges hasta,
Dum tepidus Ganges, frigidus Hister erit;
Robora dum montes, dum mollia pabula campi,
Dum Tiberis liquidas Tuscus habebit aquas,
Tecum bella geram. nec mors mihi finiet iras,
Saeva sed innocuis manibus arma dabit.
Tunc quoque, cum fuero vacuas dilapsus in auras,
Exanimis mores oderit umbra tuos,
Tunc quoque factorum veniam memor umbra tuorum,
Insequar et vultus ossea forma tuos.
Sive ego, quod nollem, longis consumptus ab annis,
Sive manu facta morte solutus ero:
Sive per inmensas iactabor naufragus undas,
Nostraque longinquus viscera piscis edet:
Sive peregrinae carpent mea membra volucres:
Sive meo tinguent sanguine rostra lupi:
Sive aliquis dignatus erit subponere terrae
Et dare plebeio corpus inane rogo:
Quidquid ero, Stygiis erumpere nitar ab oris,
Et tendam gelidas ultor in ora manus.
Me vigilans cernes, tacitis ego noctis in umbris (8)
Excutiam somnos visus adesse tuos.
Denique quidquid ages, ante os oculosque volabo
Et querar, et nulla sede quietus eris.
Verbera torta dabunt sonitum nexaeque colubrae,
Conscia fumabunt semper ad ora faces.
His vivus furiis agitabere, mortuus isdem,
Et brevior poena vita futura tua est.
Nec tibi continget funus lacrimaeque tuorum;
Indeploratum proiciere caput;
Carnificisque manu, populo plaudente, traheris,
Infixusque tuis ossibus uncus erit.
Ipsae te fugient, quae carpunt omnia, flammae;
Respuet invisum iusta cadaver humus.
Unguibus et rostro crudus trahet ilia vultur
Et scindent avidi perfida corda canes.

Deque tuo fiet — licet hac sis laude superbus —
  Insatiabilibus corpore rixa lupis.
In loca ab Elysiis diversa vocabere campis,
  Quasque tenet sedes noxia turba, coles.
Sisyphus est illic saxum volvensque petensque,
  Quique agitur rapidae vinctus ab orbe rotae,
Quaeque gerunt umeris perituras Belides undas, (9
  Exulis Aegypti, turba cruenta, nurus.
Poma pater Pelopis praesentia quaerit, et idem
  Semper eget, liquidis semper abundat aquis;
Iugeribusque novem summus qui distat ab imo,
  Visceraque assiduae debita praebet avi.
Hic tibi de Furiis scindet latus una flagello,
  Ut sceleris numeros confiteare tui:
Altera Tartareis sectos dabit anguibus artus:
  Tertia fumantes incoquet igne genas.
Noxia mille modis lacerabitur umbra, tuasque
  Aeacus in poenas ingeniosus erit.
In te transcribet veterum tormenta reorum:
  Omnibus antiquis causa quietis eris.
Sisyphe, cui tradas revolubile pondus, habebis:
  Versabunt celeres nunc nova membra rotae:
Hic et erit, ramos frustra qui captet et undas:
  Hic inconsumpto viscere pascet aves.
Nec mortis poenas mors altera finiet huius,
  Horaque erit tantis ultima nulla malis.
Inde ego pauca canam, frondes ut siquis ab Ida
  Aut summam Libyco de mare carpat aquam.
Nam neque quot flores Sicula nascantur in Hybla, (10
  Quotve ferat, dicam, terra Cilissa crocos,
Nec cum tristis hiems Aquilonis inhorruit alis,
  Quam multa fiat grandine canus Athos;
Nec mala voce mea poterunt tua cuncta referri,
  Ora licet tribuas multiplicata mihi.
Tot tibi vae! misero venient talesque ruinae,
  Ut cogi in lacrimas me quoque posse putem.
Illae me lacrimae facient sine fine beatum:

Dulcior hic risu tunc mihi fletus erit.
Natus es infelix, — ita di voluere — nec ulla
Commoda nascenti stella levisve fuit.
Non Venus affulsit, non illa Iuppiter hora,
Lunaque non apto solque fuere loco,
Nec satis utiliter positos tibi praebuit ignes
Quem peperit magno lucida Maia Iovi.
Te fera nec quicquam placidum spondentia Martis
Sidera presserunt falciferique senis.
Lux quoque natalis, ne quid nisi triste videres,
Turpis et inductis nubibus atra fuit.
Haec est, in fastis cui dat gravis Allia nomen,
Quaeque dies Ibin, publica damna, tulit.
Qui simul impurae matris prolapsus ab alvo (11)
Cinyphiam foedo corpore pressit humum,
Sedit in adverso nocturnus culmine bubo,
Funereoque graves edidit ore sonos.
Protinus Eumenides lavere palustribus undis,
Qua cava de Stygiis fluxerat unda vadis,
Pectoraque unxerunt Erebeae felle colubrae,
Terque cruentatas increpuere manus.
Gutturaque imbuerant infantia lacte canino:
Hic primus pueri venit in ora cibus:
Perbibit inde suae rabiem nutricis alumnus,
Latrat et in toto verba canina foro.
Membraque vinxerunt tinctis ferrugine pannis,
A male deserto quos rapuere rogo:
Et ne non fultum nuda tellure iaceret,
Molle super silices inposuere caput.
Iamque recessurae viridi de stipite factas
Admorunt oculos usque sub ora faces.
Flebat, ut est infans fumis contactus amaris,
De tribus est cum sic una locuta soror:
'Tempus in inmensum lacrimas tibi movimus istas,
Quae semper causa sufficiente cadent.'
Dixerat. at Clotho iussit promissa valere, (12)
Nevit et infesta stamina pulla manu;

Et ne longa suo praesagia diceret ore,
'Fata canet vates qui tua', dixit 'erit.'
Ille ego sum vates. ex me tua vulnera disces,
Dent modo di vires in mea verba suas,
Carminibusque meis accedant pondera rerum,
Quae rata per luctus experiare tuos.
Neve sine exemplis aevi cruciere prioris,
Sint tua Troianis non leviora malis.
Quantaque clavigeri Poeantius Herculis heres,
Tanta venenato vulnera crure geras.
Nec levius doleas, quam qui bibit ubera cervae,
Armatique tulit vulnus, inermis opem.
Quique ab equo praeceps in Aleïa decidit arva,
Exitio facies cui sua paene fuit.
Id, quod Amyntorides, videas, trepidumque ministro
Praetemptes baculo luminis orbus iter.
Nec plus aspicias, quam quem sua filia rexit,
Expertus scelus est cuius uterque parens:
Qualis erat, postquam est iudex de lite iocosa
Sumptus, Apollinea clarus in arte senex:
Qualis et ille fuit, quo praecipiente columba (13)
Est data Palladiae praevia duxque rati:
Quique oculis caruit, per quos male viderat aurum,
Inferias nato quos dedit orba parens:
Pastor ut Aetnaeus, cui casus ante futuros
Telemus Eurymides vaticinatus erat:
Ut duo Phinidae, quibus idem lumen ademit,
Qui dedit: ut Thamyrae Demodocique caput.
Sic aliquis tua membra secet, Saturnus ut illas
Subsecuit partes, unde creatus erat.
Nec tibi sit melior tumidis Neptunus in undis,
Quam cui sunt subitae frater et uxor aves;
Sollertique viro, lacerae quem fracta tenentem
Membra ratis Semeles est miserata soror.
Vel tua, ne poenae genus hoc cognoverit unus,
Viscera diversis scissa ferantur equis:
Vel quae qui redemi Romano turpe putavit,

A duce Puniceo pertulit, ipse feras.
Nec tibi subsidio praesens sit numen, ut illi,
Cui nil Rhoetei profuit ara Iovis.
Utque dedit saltus de summa Thessalus Ossa,
Tu quoque saxoso praecipitere iugo.
— Aut velut Eurylochi, qui sceptrum cepit ab illo, (14)
Sint artus avidis anguibus esca tui.
Vel tua maturet, sicut Minoïa fata,
Per caput infusae fervidus umor aquae.
Utque operum mitis, sed non impune, Prometheus,
Aërias volucres compede fixus alas.
— Aut velut Etracides, magno ter ab Hercule quintus,
Caesus in inmensum proiciare fretum.
Aut ut Amyntiaden, turpi dilectus amore
Oderit, et saevo vulneret ense puer.
Nec tibi fida magis misceri pocula possint,
Quam qui cornigero de Iove natus erat.
More vel intereas capti suspensus Achaei,
Qui miser aurifera teste pependit aqua.
Aut ut Achilliden, cognato nomine clarum,
Opprimat hostili tegula iacta manu.
Nec tua quam Pyrrhi felicius ossa quiescant,
Sparsa per Ambracias quae iacuere vias.
Nataque ut Aeacidae iaculis moriaris adactis;
Non licet hoc Cereri dissimulare sacrum.
Utque nepos dicti nostro modo carmine regis,
Cantharidum sucos dante parente bibas.
Aut pia te caeso dicatur adultera, sicut (15)
Qua cecidit Leucon vindice, dicta pia est.
Inque pyram tecum carissima corpora mittas,
Quem finem vitae Sardanapallus habet.
Utque Iovis Libyci templum violare parantes,
Acta noto vultus condat harena tuos.
Utque necatorum Darei fraude secundi,
Sic tua subsidens devoret ora cinis.
Aut ut olivifera quondam Sicyone profecto,
Sit frigus mortis causa famesque tuae.

Aut ut Atarnites, insutus pelle iuvenci
Turpiter ad dominum praeda ferare tuum.
Inque tuo thalamo ritu iugulere Pheraei,
Qui datus est leto coniugis ense suae.
Quosque putas fidos, ut Larisaeus Aleuas
Vulnere non fidos experiare tuo.
— Utque Milo, sub quo cruciata est Pisa tyranno,
Vivus in occultas praecipiteris aquas.
Quaeque in Aphidantum Phylaceïa regna tenentem
A Iove venerunt, te quoque tela petant.
— Aut ut Amastriacis quondam Lenaeus ab oris,
Nudus Achillea destituaris humo.
Utque vel Eurydamas ter circum busta Thrasylli (1
Est Larisaeis raptus ab hoste rotis,
Vel qui, quae fuerat tutatus moenia saepe,
Corpore lustravit non diuturna suo,
Utque novum passa genus Hippomeneïde poenae
Tractus in Actaea fertur adulter humo,
Sic, ubi vita tuos invisa reliquerit artus,
Ultores rapiant turpe cadaver equi.
Viscera sic aliquis scopulus tua figat, ut olim
Fixa sub Euboico Graia fuere sinu;
Utque ferox periit et fulmine et aequore raptor,
Sic te mersuras adiuvet ignis aquas.
Mens quoque sic furiis vecors agitetur, ut illi,
Unum qui toto corpore vulnus habet;
Utque Dryantiadae Rhodopeïa regna tenenti,
In gemino dispar cui pede cultus erat;
Ut fuit Oetaeo quondam generoque draconum
Tisamenique patri Callirhoësque viro.
Nec tibi contingat matrona pudicior illa,
Qua potuit Tydeus erubuisse nuru:
Quaeque sui Venerem iunxit cum fratre mariti,
Locris in ancillae dissimulata nece.
Tam quoque, di faciant, possis gaudere fideli (17)
Coniuge, quam Talai Tyndareique gener:
Quaeque parare suis letum patruelibus ausae

Belides assidua colla premuntur aqua.
Byblidos et Canaces, si cui facis, ardeat igne,
Nec nisi per crimen sit tibi fida soror.
Filia si fuerit, sit quod Pelopea Thyesti,
Myrrha suo patri, Nyctimeneque suo.
Neve magis pia sit capitique parentis amica,
Quam sua vel Pterelae, vel tibi, Nise, fuit:
Infamemque locum sceleris quae nomine fecit,
Pressit et inductis membra paterna rotis.
Ut iuvenes pereas, proiecta cadavera quorum,
Oraque Pisaeae sustinuere fores:
Ut qui perfusam miserorum saepe procorum
Ipse suo melius sanguine tinxit humum:
Proditor ut saevi periit auriga tyranni,
Qui nova Myrtoae nomina fecit aquae:
Ut qui velocem frustra petiere puellam,
Dum facta est pomis tardior illa tribus:
Ut qui tecta novi formam celantia monstri
[Intrarunt caecae non redeunda domus.]
Ut quorum Aeacides misit violentus in altum (18)
Corpora cum senis altera sena rogum.
Ut quos, obscuri victos ambagibus oris,
Legimus infandae Sphinga dedisse neci:
Ut qui Bistoniae templo cecidere Minervae,
Propter quod facies nunc quoque tecta deaest:
Ut qui Threïcii quondam praesepia regis
Fecerunt dapibus sanguinolenta suis:
— Therodamanteos ut qui sensere leones,
Quique Thoanteae Taurica sacra deae:
Ut quos Scylla vorax Scyllaeque adversa Charybdis
Dulichiae pavidos eripuere rati:
Ut quos demisit vastam Polyphemus in alvum:
Ut Laestrygonias qui subiere manus:
Ut quos dux Poenus mersit putealibus undis
Et iacto canas pulvere fecit aquas.
Sex bis ut Icaridos famulae periere procique,
Inque caput domini qui dabat arma procis:

Ut iacet Aonio luctator ab hospite fusus,
Qui, mirum, victor, cum cecidisset, erat:
Ut quos Antaei fortes pressere lacerti:
[Quosque ferae morti Lemnia turba dedit:]
Ut qui post longum, sacri monstrator iniqui, (19)
Elicuit pluvias victima caesus aquas:
Frater ut Antaei quo sanguine debuit, aras
Tinxit, et exemplis occidit ipse suis:
Ut qui terribiles pro gramen habentibus herbis
Impius humano viscere pavit equos:
Ut duo diversis sub eodem vindice caesi
Vulneribus, Nessus Dexamenique gener:
Ut pronepos, Saturne, tuus, quem reddere vitam
Urbe Coronides vidit ab ipse sua:
Ut Sinis et Sciron et cum Polypemone natus:
Quique homo parte sui, parte iuvencus erat:
Quique trabes pressas in humum mittebat in auras,
Aequoris aspiciens huius et huius aquas:
Quaeque Ceres laeto vidit pereuntia vultu
Corpora Thesea Cercyonea manu.
Haec tibi, quem meritis precibus mea devovet ira,
Eveniant, aut his non leviora malis:
Qualis Achaemenides Sicula desertus in Aetna,
Troica cum vidit vela venire, fuit:
Qualis erat nec non fortuna binominis Iri,
[Quique tenent pontem, quae tibi maior erit.]
Filius et Cereris frustra tibi semper ametur, (20)
Destituatque tuas usque petitus opes:
Utque per alternos unda labente recursus
Subtrahitur presso mollis harena pedi,
Sic tua nescio qua semper fortuna liquescat,
Lapsaque per medias effluat usque manus.
Utque pater solitae varias mutare figuras,
Plenus inextincta destituare fame.
Nec dapis humanae tibi sint fastidia. quaque
Parte potes, Tydeus temporis huius eris.
Atque aliquid facias, a vespere Solis ad ortus

Cur externati rursus agantur equi.
Foeda Lycaoniae repetes convivia mensae,
Temptabisque cibi fallere fraude Iovem.
Teque aliquis posito temptet vim numinis opto,
Tantalides ut sis tu Celeique puer.
Et tua sic latos spargantur membra per agros,
Tamquam quae patrias detinuere vias.
Aere Perilleo veros imitere iuvencos,
Ad formam tauri conveniente sono.
Utque ferox Phalaris, lingua prius ense resecta
More bovis Paphio clausus in aere gemas.
Dumque redire voles aevi melioris in annos, (21)
Ut vetus Admeti decipiare socer.
Aut eques in medii mergare voragine caeni,
Dummodo sint fati nomina nulla tui.
Atque utinam pereas, veluti de dentibus orti
Sidonia iactis Graia per arva manu.
Et quae Pitthides fecit, pariterque Molinae
Eveniant capiti vota sinistra tuo:
Et quibus exiguo est volucris devota libello,
Corpora proiecta quae sua purgat aqua.
Vulnera totque feras, quot dicitur ille tulisse,
Cuius ab inferiis culter abesse solet.
Attonitusque seces, ut quos Cybeleïa mater
Incitat, ad Phrygios vilia membra modos.
Deque viro fias nec femina nec vir, ut Attis,
Et quatias molli tympana rauca manu.
Inque pecus subito Magnae vertare parentis,
Victor ut est celeri victaque versa pede.
Solaque Limone poenam ne senserit illam,
Et tua dente fero viscera carpat equus.
Aut ut Cassandreus, domino non mitior illo
Saucius ingesta contumuleris humo.
Aut ut Abantiades, aut ut Cygneïus heros, (22)
Clausus in aequoreas praecipiteris aquas.
Victima vel Phoebo sacras macteris ad aras,
Quam tulit a saevo Theudotus hoste necem.

Aut te devoveat certis Abdera diebus,
Saxaque devotum grandine plura petant.
Aut Iovis infesti telo feriare trisulco,
Ut satus Hipponoo, Dexionesque pater,
Ut soror Autonoes, ut cui matertera Maia,
Ut temere optatos qui male rexit equos;
Ut ferus Aeolides, ut sanguine sexus eodem,
Quo genita est liquidis quae caret Arctos aqui
Ut Macelo rapidis icta est cum coniuge flammis,
Sic, precor, aetherii vindicis igne cadas.
Praedaque sis illis, quibus est Latonia Delos
Ante diem rapto non adeunda Thaso:
Quique verecundae speculantem labra Dianae,
Quique Crotopiaden diripuere Linum.
Neve venenato levius feriaris ab angue,
Quam senis Oeagri Calliopesque nurus:
Quam puer Hypsipyles, quam qui cava primus ac
Cuspide suspecti robora fixit equi.
Neve gradus adeas Elpenore cautius altos,
Vimque feras vini quo tulit ille modo.
Tamque cadas domitus, quam quisquis ad arma vocantem
Iuvit inhumanum Thiodamanta Dryops:
[Quam ferus ipse suo periit mactatus in antro
Proditus inclusae Cacus ab ore bovis:]
Quam qui dona tulit Nesseo tincta veneno,
Euboicasque suo nomine saepit aquas.
Nec de praecipiti venias in Tartara saxo,
Ut qui Socraticum de nece legit opus;
Ut qui Theseae fallacia vela carinae
Vidit, ut Iliaca missus ab arce puer,
Ut teneri nutrix, eadem matertera, Bacchi,
Ut cui causa necis serra reperta fuit;
Lydia se scopulis ut virgo misit ab altis,
Dixerat invito quae mala verba deo.
Feta tibi occurrat patrio popularis in arvo,
Sitque Phalaeceae causa leaena necis.

Quique Lycurgiden letavit, et arbore natum,
Idmonaque audacem, te quoque rumpat aper.
Isque vel exanimis faciat tibi vulnus, ut illi,
Ora super fixi quem cecidere suis.
Sive idem, simili pinus quem morte peremit,
[Phryx et venator sis Berecyntiades.]
Si tua contigerit Minoas puppis harenas, (24)
Te Corcyraeum Cressia turba putet.
Lapsuramque domum subeas, ut sanguis Aleuae,
Sella Leoprepidae cum ruit absque viro.
Utque vel Euenus, torrenti flumine mersus
514 Nomina des rapidae, vel Tiberinus, aquae.
— Astacidaeque modo defixa cadavera trunco,
Digna feris, hominis sit caput esca tuum,
— Quodque ferunt Brotean fecisse cupidine mortis,
Des tua succensae membra cremanda pyrae.
Inclususque necem cavea patiaris, ut ille
Non profecturae conditor historiae.
Utque repertori nocuit pugnacis iambi,
Sic sit in exitium lingua proterva tuum.
Utque parum stabili qui carmine laesit Athenas,
Invisus pereas deficiente cibo.
Utque lyrae vates fertur periisse severae,
Causa sit exitii dextera laesa tui.
Utque Agamemnonio vulnus dedit anguis Oresti,
Tu quoque de morsu virus habente cadas.
Sit tibi coniugii nox prima novissima vitae:
Eupolis hoc periit et nova nupta modo.
Utque cothurnatum cecidisse Lycophrona narrant, (25)
Haereat in fibris fixa sagitta tuis.
Aut lacer in silva manibus spargare tuorum,
Sparsus ut est Thebis angue creatus avo.
Perque feros montes tauro rapiente traharis,
Ut tracta est coniunx imperiosa Lyci.
Quodque suae passa est paelex invita sororis,
Excidat ante pedes lingua resecta tuos.
[Conditor ut tardae, Blaesus cognomine, Cyrae,

Orbis in innumeris inveniare locis.]
Inque tuis opifex, vati quod fecit Achaeo,
Noxia luminibus spicula condat apis.
[Fixus et in duris carparis viscera saxis,
Ut cui Pyrrha sui filia fratris erat.]
Ut puer Harpagides referas exempla Thyestae,
Inque tui caesus viscera patris eas.
Trunca geras saevo mutilatis partibus ense,
Qualia Mamertae membra fuisse ferunt.
Utque Syracosio praestricta fauce poetae,
Sic animae laqueo sit via clausa tuae.
Nudave derepta pateant tua viscera pelle,
Ut Phrygium cuius nomina flumen habet.
Saxificae videas infelix ora Medusae,
Cephenum multos quae dedit una neci.
Potniadum morsus subeas, ut Glaucus, equarum,
[Inque maris salias, Glaucus ut alter, aquas.]
[Utque duobus idem dictis modo nomen habenti, (26)
Praefocent animae noxia mella viam.]
Sollicitoque bibas, Anyti doctissimus olim
Inperturbato quod bibit ore reus.
Nec tibi, siquid amas, felicius Haemone cedat:
Utque sua Macareus, sic potiare tua.
Vel videas, quod iam cum flammae cuncta tenerent,
Hectoreus patria vidit ab arce puer.
Sanguine probra luas, ut avo genitore creatus,
Per facinus soror est cui sua facta parens.
Ossibus inque tuis teli genus haereat illud,
Traditur Icarii quo cecidisse gener.
Utque loquax in equo est elisum guttur acerno,
Sic tibi claudatur pollice vocis iter.
Aut ut Anaxarchus, pila minuaris in alta,
Ictaque pro solitis frugibus ossa sonent.
Utque patrem Psamathes, condat te Phoebus in ima
Tartara, quod natae fecerat ille suae.
Inque tuos ea pestis eat, quam dextra Coroebi
Vicit, opem miseris Argolisinque tulit.

Utque nepos Aethrae, Veneris moriturus ob iram,
Exul ab attonitis excutiaris equis.
Propter opes magnas ut perdidit hospes alumnum,
Perdat ob exiguas te tuus hospes opes.
Utque ferunt caesos sex cum Damasichthone fratres, (27)
Intereat tecum sic genus omne tuum.
Addidit ut fidicen miseris sua funera natis,
Sic tibi sint vitae taedia iusta tuae.
Utve soror Pelopis, saxo dureris oborto,
Et laesus lingua Battus ab ipse sua.
Aëra si misso liquidum iaculabere disco,
Quo puer Oębalides, ictus ab orbe cadas.
Siqua per alternos pulsabitur unda lacertos,
Omnis Abydena sit tibi peior aqua.
Comicus ut mediis periit, dum nabat, in undis,
Et tua sic Stygius strangulet ora liquor.
Aut ubi ventosum superaris naufragus aequor,
Contacta pereas, ut Palinurus, humo.
Utque cothurnatum vatem tutela Dianae,
Dilaniet vigilum te quoque turba canum.
Aut ut Trinacrius, salias super ora gigantis,
Plurima qua flammas Sicanis Aetna vomit.
Diripiantque tuos insanis unguibus artus
Strymoniae matres, Orpheos esse ratae.
Natus ut Althaeae flammis absentibus arsit,
Sic tuus ardescat stipitis igne rogus.
Ut nova Phasiaca comprensa est nupta corona, (28)
Utque pater nuptae, cumque parente domus;
Ut cruor Herculeos abiit diffusus in artus;
Corpora pestiferum sic tua virus edat.
— Qua sua Penthaliden proles est ulta Lycurgum,
Haec maneat teli te quoque plaga novi.
Utque Milo robur diducere fissile temptes,
Nec possis captas inde referre manus.
Muneribusque tuis laedaris, ut Icarus, in quem
Intulit armatas ebria turba manus.

Quodque dolore necis patriae pia filia fecit,
Vincula per laquei fac tibi guttur eat.
Obstructoque famem patiaris limine tecti,
Ut legem poenae cui dedit ipsa parens.
Illius exemplo violes simulacra Minervae,
Aulidis a portu qui leve vertit iter.
Naupliadaeve modo poenas pro crimine falso
Morte luas, nec te non meruisse iuvet.
— Aethalon ut vita spoliavit Isindius hospes,
Quem memor a sacris nunc quoque pellit Ion:
Utque Melanthea tenebris a caede latentem
Prodidit officio luminis ipsa parens:
Sic tua coniectis fodiantur pectora telis,
Sic precor auxiliis impediare tuis.
Qualis equos pacto, quos fortis agebat Achilles,
Acta Phrygi timido, nox tibi talis eat.
Nec tu quam Rhesus somno meliore quiescas,
Quam comites Rhesi tum necis, ante viae;
Quam quos cum Rutulo morti Ramnete dederunt
Impiger Hyrtacides Hyrtacidaeque comes.
Cliniadaeve modo circumdatus ignibus atris
Membra feras Stygiae semicremata neci.
Utque Remo muros auso transire recentes,
Noxia sint capiti rustica tela tuo.
Denique Sarmaticas inter Geticasque sagittas
His precor ut vivas et moriare locis.
Haec tibi tantisper subito sint missa libello,
Inmemores ne nos esse querare tui.
Pauca quidem, fateor: sed di dent plura rogatis
Multiplicentque suo vota favore mea.
Postmodo plura leges et nomen habentia verum,
Et pede quo debent acria bella geri.

EX PONTO LIBER PRIMUS.

I.

Naso Tomitanae iam non novus incola terrae (1)
Hoc tibi de Getico litore mittit opus.
Si vacat, hospitio peregrinos, Brute, libellos
Excipe, dumque aliquo, quolibet abde loco.
Publica non audent intra monimenta venire,
Ne suus hoc illis clauserit auctor iter.
A! quotiens dixi 'certe nil turpe docetis:
Ite, patet castis versibus ille locus!'
Non tamen accedunt, sed, ut aspicis ipse, latere
Sub lare privato tutius esse putant.
Quaeris, ubi hos possis nullo componere laeso?
Qua steterant Artes, pars vacat illa tibi.
Quid veniant, novitate roges fortasse sub ipsa.
Accipe, quodcumque est; dummodo non sit amor.
Invenies, quamvis non est miserabilis index,
Non minus hoc illo triste, quod ante dedi.
Rebus idem, titulo differt; et epistola, cui sit
Non occultato nomine missa, docet.
Nec vos hoc vultis: sed nec prohibere potestis,
Musaque ad invitos officiosa venit.
Quidquid id est, adiunge meis. nihil impedit ortos (2)
Exule servatis legibus Urbe frui.
Quod metuas non est. Antoni scripta leguntur,
Doctus et in promptu scrinia Brutus habet.
Nec me nominibus furiosus confero tantis:
Saeva deos contra non tamen arma tuli.
Denique Caesareo, quod non desiderat ipse,
Non caret e nostris ullus honore liber.
Si dubitas de me, laudes admitte deorum,
Et carmen dempto nomine sume meum.
Adiuvat in bello pacatae ramus olivae:
Proderit auctorem pacis habere nihil?

Cum foret Aeneae cervix subiecta parenti,
Dicitur ipsa viro flamma dedisse viam:
Fert liber Aeneaden, et non iter omne patebit?
At patriae pater hic, ipsius ille fuit.
Ecquis ita est audax, ut limine cogat abire
Iactantem Pharia tinnula sistra manu?
Ante deum Matrem cornu tibicen adunco
Cum canit, exiguae quis stipis aera negat?
[Scimus ab imperio fieri nil tale Dianae:
Unde tamen vivat, vaticinator habet.]
[Ipsa movent animos superorum numina nostros,
Turpe nec est tali credulitate capi.]
En, ego pro sistro Phrygiique foramine buxi (3)
Gentis Iuleae nomina sancta fero.
Vaticinor moneoque: locum date sacra ferenti!
Non mihi, sed magno poscitur ille deo.
Nec quia vel merui, vel sensi principis iram,
A nobis ipsum nolle putate coli.
Vidi ego linigerae numen violasse fatentem
Isidis Isiacos ante sedere focos.
Alter, ob huic similem privatus lumine culpam,
Clamabat media se meruisse via.
Talia caelestes fieri praeconia gaudent,
Ut sua quid valeant numina, teste probent.
Saepe levant poenas ereptaque lumina reddunt,
Cum bene peccati paenituisse vident.
Paenitet, o! si quid miserorum creditur ulli,
Paenitet, et facto torqueor ipse meo.
Cumque sit exilium, magis est mihi culpa dolori:
Estque pati poenam, quam meruisse, minus.
Ut mihi di faveant, quibus est manifestior ipse:
Poena potest demi, culpa perennis erit.
[Mors faciet certe, ne sim, cum venerit, exul:
Ne non peccarim, mors quoque non faciet.]
[Non igitur mirum, si mens mea tabida facta
De nive manantis more liquescit aquae.]
Estur ut occulta vitiata teredine navis, (4)

Aequorei scopulos ut cavat unda salis;
Roditur ut scabra positum robigine ferrum,
Conditus ut tineae carpitur ore liber:
Sic mea perpetuos curarum pectora morsus,
Fine quibus nullo conficiantur, habent.
Nec prius hi mentem stimuli, quam vita relinquet;
Quique dolet, citius quam dolor ipse cadet.
Hoc mihi si superi, quorum sumus omnia, credent,
Forsitan exigua dignus habebor ope,
Inque locum Scythico vacuum mutabor ab arcu.
Plus isto, duri, si precer, oris ero.

II.

Maxime, qui tanti mensuram nominis imples
Et geminas animi nobilitate genus:
Qui nasci ut posses, quamvis cecidere trecenti,
Non omnis Fabios abstulit una dies:
Forsitan haec a quo mittatur epistola, quaeras,
Quisque loquar tecum, certior esse velis.
Ei mihi! quid faciam? vereor, ne nomine lecto
Durus et aversa cetera mente legas.
Videris: audebo tibi me scripsisse fateri
. . . .
Qui, cum me poena dignum graviore fuisse
Confitear, possum vix graviora pati.
Hostibus in mediis interque pericula versor,
Tamquam cum patria pax sit adempta mihi:
Qui, mortis saevo geminent ut vulnere causas,
Omnia vipereo spicula felle linunt.
His eques instructus perterrita moenia lustrat
More lupi clausas circueuntis oves:
At simul intentus nervo levis arcus equino,
Vincula semper habens inresoluta, canet,
Tecta rigent fixis veluti vallata sagittis,
Portaque vix firma summovet arma sera.
Adde loci faciem nec fronde nec arbore laeti,

Et quod iners hiemi continuatur hiemps.
Hic me pugnantem cum frigore cumque sagittis
Cumque meo fato quarta fatigat hiemps.
Fine carent lacrimae, nisi cum stupor obstitit illis,
Et similis morti pectora torpor habet.
Felicem Nioben, quamvis tot funera vidit,
Quae posuit sensum, saxea facta, mali!
Vos quoque felices, quarum clamantia fratrem
Cortice velavit populus ora novo.
Ille ego sum, lignum qui non admittar in ullum: (6)
Ille ego sum, frustra qui lapis esse velim.
[Ipsa Medusa oculis veniat licet obvia nostris,
Amittet vires ipsa Medusa suas.]
Vivimus, ut numquam sensu careamus amaro,
Et gravior longa fit mea poena mora.
Sic inconsumptum Tityi semperque renascens
Non perit, ut possit saepe perire, iecur.
At, puto, cum requies medicinaque publica curae
Somnus adest, solitis nox venit orba malis.
Somnia me terrent veros imitantia casus,
Et vigilant sensus in mea damna mei.
Aut ego Sarmaticas videor vitare sagittas,
Aut dare captivas ad fera vincla manus.
Aut ubi decipior melioris imagine somni,
Aspicio patriae tecta relicta meae.
Et modo vobiscum, quos sum veneratus, amici,
Et modo cum cara coniuge multa loquor.
Sic ubi percepta est brevis et non vera voluptas,
Peior ab admonitu fit status iste boni.
Sive dies igitur caput hoc miserabile cernit,
Sive pruinosi Noctis aguntur equi,
Sic mea perpetuis liquefiunt pectora curis,
Ignibus admotis ut nova cera solet.
Saepe precor mortem, mortem quoque deprecor idem, (7)
Ne mea Sarmaticum contegat ossa solum.
Cum subit, Augusti quae sit clementia, credo

Mollia naufragiis litora posse dari.
Cum video, quam sint mea fata tenacia, frangor;
Spesque levis magno victa timore cadit.
Nec tamen ulterius quicquam sperove precorve,
Quam male mutato posse carere loco.
Aut hoc, aut nihil est, pro me temptare modeste
Gratia quod salvo vestra pudore queat.
Suscipe, Romanae facundia, Maxime, linguae
Difficilis causae mite patrocinium.
Est mala, confiteor: sed te bona fiet agente:
Lenia pro misera fac modo verba fuga.
Nescit enim Caesar, quamvis deus omnia norit,
Ultimus hic qua sit condicione locus.
Magna tenent illud numen molimina rerum;
Haec est caelesti pectore cura minor.
Nec vacat, in qua sint positi regione Tomitae,
Quaerere, finitimo vix loca nota Getae:
Aut quid Sauromatae faciant, quid Iazyges acres,
Cultaque Oresteae Taurica terra deae:
Quaeque aliae gentes, ubi frigore constitit Hister, (8)
Dura meant celeri terga per amnis equo.
Maxima pars hominum nec te, pulcherrima, curat,
Roma, nec Ausonii militis arma timet.
Dant illis animos arcus plenaeque pharetrae
Quamque libet longis cursibus aptus equus,
Quodque sitim didicere diu tolerare famemque,
Quodque sequens nullas hostis habebit aquas.
Ira viri mitis non me misisset in istam,
Si satis haec illi nota fuisset humus.
Nec me, nec quemquam Romanum gaudet ab hoste,
Meque minus, vitam cui dabat ipse, capi.
Noluit, ut poterat, minimo me perdere nutu.
Nil opus est ullis in mea fata Getis.
Sed neque, cur morerer, quicquam mihi comperit actum,
Et minus infestus, quam fuit, esse potest.
Tunc quoque nil fecit, nisi quod facere ipse coegi:

Paene etiam merito parcior ira meo est.
Di faciant igitur, quorum iustissimus ipse est,
Alma nihil maius Caesare terra ferat:
[Utque diu sub eo sic sit sub Caesare terra,
Perque manus huius tradita gentis eat.]
At tu tam placido, quam nos quoque sensimus illum, (9)
Iudice pro lacrimis ora resolve meis.
Non petito, ut bene sit; sed uti male tutius, utque
Exilium saevo distet ab hoste meum:
Quamque dedere mihi praesentia numina vitam,
Non adimat stricto squalidus ense Getes:
Denique, si moriar, subeam pacatius arvum,
Ossa nec a Scythica nostra premantur humo,
Nec male compositos, ut scilicet exsule dignum,
Bistonii cineres ungula pulset equi:
Et ne, si superest aliquis post funera sensus,
Terreat et manes Sarmatis umbra meos.
Caesaris haec animum poterant audita movere,
Maxime, movissent si tamen ante tuum.
Vox, precor, Augustas pro me tua molliat aures,
Auxilio trepidis quae solet esse reis:
Adsuetaque tibi doctae dulcedine linguae
Aequandi superis pectora flecte viri.
Non tibi Theromedon crudusque rogabitur Atreus,
Quique suis homines pabula fecit equis:
Sed piger ad poenas princeps, ad praemia velox,
Quique dolet, quotiens cogitur esse ferox.
Qui vicit semper, victis ut parcere posset, (10)
Clausit et aeterna civica bella sera:
Multa metu poenae, poena qui pauca coercet,
Et iacit invita fulmina rara manu.
Ergo tam placidas orator missus ad aures,
Ut propior patriae sit fuga nostra, roga.
Ille ego sum, qui te colui, quem festa solebat
Inter convivas mensa videre tuos:
Ille ego, qui duxi vestros Hymenaeon ad ignes,

Et cecini fausto carmina digna toro:
Cuius te solitum memini laudare libellos
  Exceptis, domino qui nocuere suo:
Cui tua nonnumquam miranti scripta legebas:
  Ille ego, de vestra cui data nupta domo est.
Hanc probat et primo dilectam semper ab aevo
  Est inter comites Marcia censa suas,
Inque suis habuit matertera Caesaris ante:
  Quarum iudicio siqua probata, proba est.
Ipsa sua melior fama, laudantibus istis,
  Claudia divina non eguisset ope.
Nos quoque praeteritos sine labe peregimus annos:
  Proxima pars vitae transilienda meae.
Sed de me ut sileam, coniunx mea sarcina vestra est: (11)
  Non potes hanc salva dissimulare fide.
Confugit haec ad vos, vestras amplectitur aras —
  Iure venit cultos ad sibi quisque deos —
Flensque rogat, precibus lenito Caesare vestris,
  Busta sui fiant ut propiora viri.

III.

Hanc tibi Naso tuus mittit, Rufine, salutem:
  Qui miser est, ulli si suus esse potest.
Reddita confusae nuper solacia menti
  Auxilium nostris spemque tulere malis.
Utque Machaoniis Poeantius artibus heros
  Lenito medicam vulnere sensit opem,
Sic ego mente iacens et acerbo saucius ictu
  Admonitu coepi fortior esse tuo:
Et iam deficiens sic ad tua verba revixi,
  Ut solet infuso vena redire mero.
Non tamen exhibuit tantas facundia vires,
  Ut mea sint dictis pectora sana tuis.
Ut multum demas nostrae de gurgite curae,
  Non minus exhausto quod superabit, erit.

Tempore ducetur longo fortasse cicatrix;
Horrent admotas vulnera cruda manus.
Non est in medico semper, relevetur ut aeger. (12)
Interdum docta plus valet arte malum.
Cernis, ut e molli sanguis pulmone remissus
Ad Stygias certo limite ducat aquas.
Afferat ipse licet sacras Epidaurius herbas,
Sanabit nulla vulnera cordis ope.
Tollere nodosam nescit medicina podagram,
Nec formidatis auxiliatur aquis.
Cura quoque interdum nulla medicabilis arte, —
Aut, ut sit, longa est extenuanda mora.
Cum bene firmarunt animum praecepta iacentem,
Sumptaque sunt nobis pectoris arma tui,
Rursus amor patriae ratione valentior omni
Quod tua fecerunt scripta, retexit opus.
Sive pium vis hoc, sive hoc muliebre vocari,
Confiteor misero molle cor esse mihi.
Non dubia est Ithaci prudentia: sed tamen optat
Fumum de patriis posse videre focis.
Nescio qua natale solum dulcedine cunctos
Ducit, et inmemores non sinit esse sui.
Quid melius Roma? Scythico quid frigore peius?
Huc tamen ex illa barbarus urbe fugit.
Cum bene sit clausae cavea Pandione natae, (13)
Nititur in silvas illa redire suas.
Adsuetos tauri saltus, adsueta leones —
Nec feritas illos impedit — antra petunt.
Tu tamen exilii morsus e pectore nostro
Fomentis speras cedere posse tuis.
Effice, vos ipsi ne tam mihi sitis amandi,
Talibus ut levius sit caruisse malum.
At, puto, qua fueram genitus, tellure carenti
In tamen humano contigit esse loco.
Orbis in extremi iaceo desertus harenis,
Fert ubi perpetuas obruta terra nives.
Non ager hic pomum, non dulces educat herbas,

Non salices ripa, robora monte virent.
Neve fretum laudes terra magis, aequora semper
Ventorum rabie solibus orba tument.
Quocumque aspicies, campi cultore carentes
Vastaque, quae nemo vindicet, arva iacent.
Hostis adest dextra laevaque a parte timendus,
Vicinoque metu terret utrumque latus.
Altera Bistonias pars est sensura sarissas:
Altera Sarmatica spicula missa manu.
I nunc et veterum nobis exempla virorum, (14)
Qui forti casum mente tulere, refer,
Et grave magnanimi robur mirare Rutili
Non usi reditus condicione dati.
Smyrna virum tenuit, non Pontus et hostica tellus,
Paene minus nullo Smyrna petenda loco.
Non doluit patria Cynicus procul esse Sinopeus;
Legit enim sedes, Attica terra, tuas.
Arma Neoclides qui Persica contudit armis,
Argolica primam sensit in urbe fugam.
Pulsus Aristides patria Lacedaemona fugit,
Inter quas dubium, quae prior esset, erat.
Caede puer facta Patroclus Opunta reliquit,
Thessalicamque adiit hospes Achillis humum.
Exul ab Haemonia Pirenida cessit ad undam,
Quo duce trabs Colcha sacra cucurrit aqua.
Liquit Agenorides Sidonia moenia Cadmus,
Poneret ut muros in meliore loco.
Venit ad Adrastum Tydeus Calydone fugatus,
Et Teucrum Veneri grata recepit humus.
Quid referam veteres Romanae gentis, apud quos
Exulibus tellus ultima Tibur erat?
Persequar ut cunctos, nulli datus omnibus aevis (15)
Tam procul a patria est horridiorve locus.
Quo magis ignoscat sapientia vestra dolenti,
Qui facit ex dictis non ita multa tuis. —
Nec tamen infitior, si possint nostra coire
Vulnera, praeceptis posse coire tuis.

Sed vereor, ne me frustra servare labores,
Neu iuver admota perditus aeger ope.
Nec loquor haec, quia sit maior prudentia nobis;
Sed sum quam medico notior ipse mihi.
Ut tamen hoc ita sit, munus tua grande voluntas
Ad me pervenit, consuliturque boni.

IIII.

Iam mihi deterior canis aspergitur aetas,
Iamque meos vultus ruga senilis arat:
Iam vigor et quasso languent in corpore vires;
Nec, iuveni lusus qui placuere, iuvant.
Nec, si me subito videas, agnoscere possis:
Aetatis facta est tanta ruina meae.
Confiteor facere hoc annos: sed et altera causa est
Anxietas animi continuusque labor.
Nam mea per longos siquis mala digerat annos,
Crede mihi, Pylio Nestore maior ero.
Cernis, ut in duris — et quid bove firmius? — arvis (16)
Fortia taurorum corpora frangat opus.
Quae numquam vacuo solita est cessare novali,
Fructibus assiduis lassa senescit humus.
Occidet, ad circi siquis certamina semper
Non intermissis cursibus ibit equus.
Firma sit illa licet, solvetur in aequore navis,
Quae numquam liquidis sicca carebit aquis.
Me quoque debilitat series inmensa malorum,
Ante meum tempus cogit et esse senem.
Otia corpus alunt, animus quoque pascitur illis:
Inmodicus contra carpit utrumque labor.
Aspice, in has partis quod venerit Aesone natus,
Quam laudem a sera posteritate ferat.
At labor illius nostro leviorque minorque est,
Si modo non verum nomina magna premunt.
Ille est in Pontum Pelia mittente profectus,

Qui vix Thessaliae fine timendus erat.
Caesaris ira mihi nocuit, quem solis ab ortu
Solis ad occasus utraque terra tremit.
[Iunctior Haemonia est Ponto, quam Roma sit Histro;
Et brevius, quam nos, ille peregit iter.]
Ille habuit comites primos telluris Achivae: (17)
At nostram cuncti destituere fugam.
Nos fragili ligno vastum sulcavimus aequor:
Quae tulit Aesoniden, densa carina fuit.
Nec mihi Tiphys erat rector, nec Agenore natus
Quas fugerem, docuit, quas sequererque vias.
Illum tutata est cum Pallade regia Iuno:
Defendere meum numina nulla caput.
Illum furtivae iuvere Cupidinis artes;
Quas a me vellem non didicisset Amor.
Ille domum rediit: nos his moriemur in arvis,
Perstiterit laesi si gravis ira dei.
Durius est igitur nostrum, fidissima coniunx,
Illo, quod subiit Aesone natus, onus.
Te quoque, quam iuvenem discedens Urbe reliqui,
Credibile est nostris insenuisse malis.
O! ego, di faciant, talem te cernere possim,
Caraque mutatis oscula ferre comis;
Amplectique meis corpus non pingue lacertis,
Et 'gracile hoc fecit' dicere 'cura mei:'
Et narrare meos flenti flens ipse labores,
Sperato numquam conloquioque frui,
Turaque Caesaribus cum coniuge Caesare digna,
Dis veris, memori debita ferre manu! (18)
Memnonis hanc utinam, lenito principe, mater
Quam primum roseo provocet ore diem!

V.

Ille tuos quondam non ultimus inter amicos,
Ut sua verba legas, Maxime, Naso rogat.

In quibus ingenium desiste requirere nostrum,
Nescius exilii ne videare mei.
Cernis, ut ignavum corrumpant otia corpus,
Ut careant vitio, si moveantur, aquae.
Et mihi siquis erat ducendi carminis usus,
Deficit, estque minor factus inerte situ.
Haec quoque, quae legitis, siquid mihi, Maxime, credis,
Scribimus invita vixque coacta manu.
Non libet in talis animum contendere curas,
Nec venit ad duros Musa vocata Getas.
Ut tamen ipse vides, luctor deducere versum:
Sed non fit fato mollior ille meo.
Cum relego, scripsisse pudet, quia plurima cerno
Me quoque, qui feci, iudice digna lini.
Nec tamen emendo. labor hic quam scribere maior,
Mensque pati durum sustinet aegra nihil.
Scilicet incipiam lima mordacius uti,
Et sub iudicium singula verba vocem?
Torquet enim fortuna parum, nisi Lissus in Hebrum (19)
Confluat, et frondes saltibus addat Atho?
Parcendum est animo miserabile vulnus habenti.
Subducunt oneri colla perusta boves.
At, puto, fructus adest, iustissima causa laborum,
Et sata cum multo fenore reddit ager?
Tempus ad hoc nobis, repetas licet omnia, nullum
Profuit — atque utinam non nocuisset! — opus.
Cur igitur scribam, miraris? miror et ipse,
Et tecum quaero saepe, quid inde petam.
An populus vere sanos negat esse poetas?
Sumque fides huius maxima vocis ego?
Qui, sterili totiens cum sim deceptus ab arvo,
Damnosa persto condere semen humo.
Scilicet est cupidus studiorum quisque suorum,
Tempus et adsueta ponere in arte iuvat.
Saucius eiurat pugnam gladiator, et idem

Inmemor antiqui vulneris arma capit.
Nil sibi cum pelagi dicit fore naufragus undis,
Et ducit remos qua modo navit aqua.
Sic ego constanter studium non utile servo,
Et repeto, nollem quas coluisse deas.
Quid potius faciam? non sum, qui segnia ducam
Otia. mors nobis tempus habetur iners. (20)
Nec iuvat in lucem nimio marcescere vino:
Nec tenet incertas alea blanda manus.
Cum dedimus somno quas corpus postulat horas,
Quo ponam vigilans tempora longa modo?
Moris an oblitus patrii contendere discam
Sarmaticos arcus, et trahar arte loci?
Hoc quoque me studium prôhibent adsumere vires,
Mensque magis gracili corpore nostra valet.
Cum bene quaesieris, quid agam, magis utile nil est
Artibus his, quae nil utilitatis habent.
Consequor ex illis casus oblivia nostri:
Hanc messem satis est si mea reddit humus.
Gloria vos acuat; vos, ut recitata probentur
Carmina, Pieriis invigilate choris.
Quod venit ex facili, satis est componere nobis,
Et nimis intenti causa laboris abest.
Cur ego sollicita poliam mea carmina cura?
An verear, ne non approbet illa Getes?
Forsitan audacter faciam, sed glorior Histrum
Ingenio nullum maius habere meo.
Hoc, ubi vivendum est, satis est, si consequor arvo,
Inter inhumanos esse poeta Getas.
Quo mihi, diversum fama contendere in orbem? (21)
Quem fortuna dedit, Roma sit ille locus.
Hoc mea contenta est infelix Musa theatro:
Sic merui, magni sic voluere dei.
Nec reor hinc istuc nostris iter esse libellis,
Quo boreas pinna deficiente venit.
Dividimur caelo; quaeque est procul urbe Quirini,
Aspicit hirsutos comminus Ursa Getas.

Per tantum terrae, tot aquas vix credere possum
Indicium studii transiluisse mei.
Finge legi, quodque est mirabile, finge placere:
Auctorem certe res iuvat ista nihil.
Quid tibi, si calida, prosit, laudere Syene,
Aut ubi Taprobanen Indica cingit aqua?
[Altius ire libet? si te distantia longe
Pleïadum laudent signa, quid inde feras?]
Sed neque pervenio scriptis mediocribus istuc,
Famaque cum domino fugit ab Urbe suo.
Vosque, quibus perii, tunc cum mea fama sepulta est,
Nunc quoque de nostra morte tacere reor.

VI.

Ecquid, ut audisti — nam te diversa tenebat
Terra — meos casus, cor tibi triste fuit?
Dissimules metuasque licet, Graecine, fateri;
Si bene te novi, triste fuisse liquet.
Non cadit in mores feritas inamabilis istos,
Nec minus a studiis dissidet illa tuis. 22)
Artibus ingenuis, quarum tibi maxima cura est,
Pectora mollescunt asperitasque fugit.
Nec quisquam meliore fide complectitur illas,
Qua sinit officium militiaeque labor.
Certe ego cum primum potui sentire quid essem, —
Nam fuit attonito mens mihi nulla diu —
Hoc quoque fortunae sensi, quod amicus abesses,
Qui mihi praesidium grande futurus eras.
Tecum tunc aberant aegrae solacia mentis,
Magnaque pars animi consiliique mei.
At nunc, quod superest, fer opem, precor, eminus unam,
Alloquioque iuva pectora nostra tuo,
Quae, non mendaci si quicquam credis amico,
Stulta magis dici, quam scelerata, decet.
Nec breve, nec tutum, peccati quae sit origo,

Scribere. tractari vulnera nostra timent.
Qualicumque modo mihi sint ea facta, rogare
Desine. non agites, siqua coire velis.
Quidquid id est, ut non facinus, sic culpa vocanda est.
Omnis an in magnos culpa deos scelus est?
Spes igitur menti poenae, Graecine, levandae
Non est ex toto nulla relicta meae.
Haec dea, cum fugerent sceleratas numina terras, (23)
In dis invisa sola remansit humo.
Haec facit, ut vivat fossor quoque compede vinctus,
Liberaque a ferro crura futura putet.
Haec facit, ut, videat cum terras undique nullas,
Naufragus in mediis brachia iactet aquis.
Saepe aliquem sollers medicorum cura reliquit,
Nec spes huic vena deficiente cadit.
Carcere dicuntur clausi sperare salutem,
Atque aliquis pendens in cruce vota facit.
Haec dea quam multos laqueo sua colla ligantis
Non est proposita passa perire nece!
Me quoque conantem gladio finire dolorem
Arguit, iniecta continuitque manu,
'Quid'que 'facis? lacrimis opus est, non sanguine,' dixit
'Saepe per has flecti principis ira solet.'
Quamvis est igitur meritis indebita nostris,
Magna tamen spes est in bonitate dei.
Qui ne difficilis mihi sit, Graecine, precare,
Confer et in votum tu quoque verba meum.
Inque Tomitana iaceam tumulatus harena,
Si te non nobis ista vovere liquet.
Nam prius incipient turris vitare columbae,
Antra ferae, pecudes gramina, mergus aquas, (24)
Quam male se praestet veteri Graecinus amico.
Non ita sunt fatis omnia versa meis!

VII.

Littera pro verbis tibi, Messaline, salutem
  Quam legis, a saevis attulit usque Getis.
Indicat auctorem locus? an, nisi nomine lecto,
  Haec me Nasonem scribere verba latet?
Ecquis in extremo positus iacet orbe tuorum,
  Me tamen excepto, qui precor esse tuus?
Di procul a cunctis, qui te venerantur amantque,
  Huius notitiam gentis habere velint.
Nos satis est inter glaciem Scythicasque sagittas
  Vivere: si vita est mortis habenda genus.
Nos premat aut bello tellus, aut frigore caelum,
  Truxque Getes armis, grandine pungat hiems:
Nos habeat regio nec pomo feta nec uvis,
  Et cuius nullum cesset ab hoste latus.
Cetera sit sospes cultorum turba tuorum,
  In quibus, ut populo, pars ego parva fui.
Me miserum, si tu verbis offenderis istis,
  Nosque negas ulla parte fuisse tuos!
[Idque sit ut verum, mentito ignoscere debes.
  Nil demit laudi gloria nostra tuae.
Quis se Caesaribus notus non fingit amicum?
  Da veniam fasso, tu mihi Caesar eras.]
Nec tamen inrumpo, quo non licet ire: satisque est, (2
  Atria si nobis non patuisse negas.
Utque tibi fuerit mecum nihil amplius, uno
  Nempe salutaris, quam prius, ore minus,
Nec tuus est genitor nos infitiatus amicos,
  Hortator studii causaque faxque mei:
Cui nos et lacrimas, supremum in funere munus,
  Et dedimus medio scripta canenda foro.
Adde quod est frater, tanto tibi iunctus amore,
  Quantus in Atridis Tyndaridisque fuit:
Is me nec comitem nec dedignatus amicum est:
  Si tamen haec illi non nocitura putas.

Si minus, hac quoque me mendacem parte fatebor.
Clausa mihi potius tota sit ista domus.
Sed neque claudenda est, et nulla potentia vires
Praestandi, nequid peccet amicus, habet.
Et tamen ut cuperem culpam quoque posse negari,
Sic facinus nemo nescit abesse mihi.
Quod nisi delicti pars excusabilis esset,
Parva relegari poena futura fuit.
Ipse sed hoc vidit, qui pervidet omnia, Caesar,
Stultitiam dici crimina posse mea:
Quaque ego permisi, quaque est res passa, pepercit, (26)
Usus et est modice fulminis igne sui.
Nec vitam, nec opes, nec ademit posse reverti,
Si sua per vestras victa sit ira preces.
At graviter cecidi.. quid enim mirabile, siquis
A Iove percussus non leve vulnus habet?
Ipse suas etiam vires inhiberet Achilles,
Missa gravis ictus Pelias hasta dabat.
Iudicium nobis igitur cum vindicis adsit,
Non est cur tua me ianua nosse neget.
Culta quidem, fateor, citra, quam debuit, illa est:
Sed fuit in fatis hoc quoque, credo, meis.
Ni claudum officium sensit domus altera nostrum,
Hic, illic, vestro sub lare semper eram;
Quaeque tua est pietas, ut te non excolat ipsum,
Ius aliquod tecum fratris amicus habet.
Quid quod, ut emeritis referenda est gratia semper,
Sic est fortunae promeruisse tuae.
[Quod si permittis nobis suadere, quid optes,
Ut des, quam reddas, plura, precare deos!]
Idque facis, quantumque licet meminisse, solebas
Officii causam pluribus esse pati.
Quo libet in numero me, Messaline, repone,
Sim modo pars vestrae non aliena domus:
Et mala Nasonem, quoniam meruisse videtur, (27)
Si non ferre doles, at meruisse dole.

VIII.

A tibi dilecto missam Nasone salutem
Accipe, pars animae magna, Severe, meae.
Neve roga, quid agam. si persequar omnia, flebis:
Summa satis nostri si tibi nota mali.
Vivimus assiduis expertes pacis in armis,
Dura pharetrato bella movente Geta.
Deque tot expulsis sum miles in exule solus:
Tuta, neque invideo, cetera turba latet.
Quoque magis nostros venia dignere libellos,
Haec in procinctu carmina facta leges.
Stat vetus urbs, ripae vicina binominis Histri,
Moenibus et positu vix adeunda loci.
Caspios Aegisos, de se si credimus ipsis,
Condidit, et proprio nomine dixit opus.
Hanc ferus, Odrysiis inopino Marte peremptis,
Cepit, et in regem sustulit arma Getes.
Ille memor magni generis, virtute quod auget,
Protinus innumero milite cinctus adest.
Nec prius abscessit, merita quam caede nocentum
. . . .
At tibi, rex aevo, detur, fortissime nostro, (28)
Semper honorata sceptra tenere manu.
Teque, quod et praesto est — quid enim tibi plenius optem? —
Martia cum magno Caesare Roma probet.
Sed memor unde abii, queror, o iocunde sodalis,
Accedant nostris saeva quod arma malis.
Ut careo vobis, Scythicas detrusus in oras,
Quattuor autumnos Pleïas orta facit.
Nec tu credideris urbanae commoda vitae
Quaerere Nasonem: quaerit et illa tamen.
Nam modo vos animo dulces reminiscor amici,
Nunc mihi cum cara coniuge nata subit:
Aque domo rursus pulchrae loca vertor ad Urbis,
Cunctaque mens oculis pervidet usa suis.

Nunc fora, nunc aedes, nunc marmore tecta theatra,
Nunc subit aequata porticus omnis humo.
Gramina nunc Campi pulchros spectantis in hortos,
Stagnaque et euripi, Virgineusque liquor.
At, puto, sic Urbis misero est erepta voluptas,
Quolibet ut saltem rure frui liceat?
Non meus amissos animus desiderat agros,
Ruraque Paeligno conspicienda solo,
Nec quos piniferis positos in collibus hortos (29)
Spectat Flaminiae Clodia iuncta viae,
Quos ego nescio cui colui, quibus ipse solebam
Ad sata fontanas, nec pudet, addere aquas:
Sunt ubi, si vivunt, nostra quoque consita quaedam,
Sed non et nostra poma legenda manu.
Pro quibus amissis utinam contingere possit
Hic saltem profugo glaeba colenda mihi!
Ipse ego pendentis, liceat modo, rupe capellas,
Ipse velim baculo pascere nixus oves.
Ipse ego, ne solitis insistant pectora curis,
Ducam ruricolas sub iuga curva boves,
Et discam Getici quae norunt verba iuvenci,
Adsuetas illis adiciamque minas.
Ipse manu capulum pressi moderatus aratri
Experiar mota spargere semen humo.
Nec dubitem longis purgare ligonibus herbas,
Et dare iam sitiens quas bibat hortus, aquas. —
Unde sed hoc nobis, minimum quos inter et hostem
Discrimen murus clausaque porta facit?
At tibi nascenti, quod toto pectore laetor,
Nerunt fatales fortia fila deae.
Te modo campus habet, densa modo porticus umbra: (30)
Nunc, in quo ponis tempora rara, forum.
Umbria nunc revocat, nec non Albana potentem
Appia ferventi ducit in arva rota.
Forsitan hic optes, ut iustam supprimat iram
Caesar, et hospitium sit tua villa meum.

A! nimium est, quod, amice, petis. moderatius opta
Et voti quaeso contrahe vela tui.
Terra velim propior nullique obnoxia bello
Detur; erat nostris pars bona dempta malis.

VIIII.

Quae mihi de rapto tua venit epistola Celso,
Protinus est lacrimis umida facta meis.
Quodque nefas dictu, fieri nec posse putavi,
Invitis oculis littera lecta tua est.
Nec quicquam ad nostras pervenit acerbius aures
Ut sumus in Ponto, perveniatque, precor.
Ante meos oculos tamquam praesentis imago
Haeret, et extinctum vivere fingit amor.
Saepe refert animus lusus gravitate carentes,
Seria cum liquida saepe peracta fide.
Nulla tamen subeunt mihi tempora densius illis,
Quae vellem vitae summa fuisse meae,
Cum domus ingenti subito mea lapsa ruina (31)
Concidit in domini procubuitque caput.
Affuit ille mihi, cum me pars magna reliquit,
Maxime! fortunae nec fuit ipse comes.
Illum ego non aliter flentem mea funera vidi,
Ponendus quam si frater in igne foret.
Haesit in amplexu consolatusque iacentem est,
Cumque meis lacrimis miscuit usque suas.
O! quotiens vitae custos invisus amarae
Continuit promptas in mea fata manus!
O! quotiens dixit 'placabilis ira deorum est:
Vive, nec ignosci tu tibi posse nega.'
Vox tamen illa fuit celeberrima, 'respice, quantum
Debeat auxilium Maximus esse tibi.
Maximus incumbet, quaque est pietate, rogabit,
Ne sit ad extremum Caesaris ira tenax:
Cumque suis fratris vires adhibebit, et omnem,
Quo levius doleas, experietur opem.'

Haec mihi verba malae minuerunt taedia vitae.
  Quae tu ne fuerint, Maxime, vana, cave.
Huc quoque venturum mihi se iurare volebat,
  Non nisi te longae ius sibi dante viae.
Nam tua non alio coluit penetralia ritu, 182)
  Terrarum dominos quam colis ipse deos.
Crede mihi, multos habeas cum dignus amicos,
  Non fuit e multis quolibet ille minor.
Si modo non census nec clarum nomen avorum,
  Sed probitas magnos ingeniumque facit.
Iure igitur lacrimas Celso libamus adempto,
  Cum fugerem, vivo quas dedit ille mihi:
Carmina iure damus raros testantia mores,
  Ut tua venturi nomina, Celse, legant.
Hoc est, quod possim Geticis tibi mittere ab arvis:
  Hoc solum est, istic quod liquet esse meum.
Funera non potui comitare, nec ungere corpus:
  Aque tuis toto dividor orbe rogis.
Qui potuit, quem tu pro numine vivus habebas,
  Praestitit officium Maximus omne tibi.
Ille tibi exequias et magni funus honoris
  Fecit, et in gelidos versit amoma sinus,
Diluit et lacrimis maerens unguenta profusis,
  Ossaque vicina condita texit humo.
Qui quoniam extinctis quae debet, praestat amicis,
  Et nos extinctis adnumerare potest.

X.

Naso suo profugus mittit tibi, Flacce, salutem: 183)
  Mittere rem siquis, qua caret ipse, potest.
Longus enim curis vitiatum corpus amaris
  Non patitur vires languor habere suas.
Nec dolor ullus adest, nec febribus uror anhelis,
  Et peragit soliti vena tenoris iter.
Os hebes est, positaeque movent fastidia mensae,
  Et queror, invisi cum venit hora cibi.

Quod mare, quod tellus, appone, quod educat aer,
Nil ibi, quod nobis esuriatur, erit.
Nectar et ambrosiam, latices epulasque deorum,
Det mihi formosa nava Iuventa manu,
Non tamen exacuet torpens sapor ille palatum,
Stabit et in stomacho pondus inerte diu.
Haec ego non ausim, cum sint verissima, cuivis
Scribere, delicias ne mala nostra vocet.
Scilicet is status est, ea rerum forma mearum,
Deliciis etiam possit ut esse locus!
Delicias illi precor has contingere, siquis
Ne mihi sit levior Caesaris ira, timet.
Is quoque, qui gracili cibus est in corpore, somnus,
Non alit officio corpus inane suo.
Sed vigilo, vigilantque mei sine fine dolores, (34)
Quorum materiam dat locus ipse mihi.
Vix igitur possis visos agnoscere vultus,
Quoque ierit, quaeras, qui fuit ante color.
Parvus in exiles sucus mihi pervenit artus,
Membraque sunt cera pallidiora nova.
Non haec inmodico contraxi damna Lyaeo:
Scis, mihi quam solae paene bibantur aquae.
Non epulis oneror: quarum si tangar amore,
Est tamen in Geticis copia nulla locis.
Nec vires adimit Veneris damnosa voluptas:
Non solet in maestos illa venire toros.
Unda locusque nocent et causa valentior istis,
Anxietas animi, quae mihi semper adest.
Hanc nisi tu pariter simili cum fratre levares,
Vix mens tristitiae nostra tulisset onus.
Vos estis fracto tellus non dura phaselo:
Quamque negant multi, vos mihi fertis opem.
Ferte, precor, semper, quia semper egebimus illa,
Caesaris offensum dum mihi numen erit.
Qui meritam nobis minuat, non finiat iram,
Suppliciter vestros quisque rogate deos.

LIBER SECUNDUS. (35)

I.

Huc quoque Caesarei pervenit fama triumphi,
Languida quo fessi vix venit aura noti.
Nil fore dulce mihi Scythica regione putavi:
Iam minus hic odio est, quam fuit ante, locus.
Tandem aliquid pulsa curarum nube serenum
Vidi, fortunae verba dedique meae.
Nolit ut ulla mihi contingere gaudia Caesar,
Velle potest cuivis haec tamen una dari.
Di quoque, ut a cunctis hilari pietate colantur,
Tristitiam poni per sua festa iubent.
Denique, quod certus furor est audere fateri,
Hac ego laetitia, si vetet ipse, fruar.
Iuppiter utilibus quotiens iuvat imbribus agros,
Mixta tenax segeti crescere lappa solet.
Nos quoque frugiferum sentimus inutilis herba
Numen, et invita saepe iuvamur ope.
Gaudia Caesareae mentis pro parte virili
Sunt mea: privati nil habet illa domus.
Gratia, fama, tibi! per quam spectata triumphi
Incluso mediis est mihi pompa Getis.
Indice te didici, nuper visenda coisse (36)
Innumeras gentes ad ducis ora sui:
Quaeque capit vastis inmensum moenibus orbem,
Hospitiis Romam vix habuisse locum.
Tu mihi narrasti, cum multis lucibus ante
Fuderit assiduas nubilus auster aquas,
Numine caelesti solem fulsisse serenum,
Cum populi vultu conveniente die.
Atque ita victorem cum magnae vocis honore
Bellica laudatis dona dedisse viris,
Claraque sumpturum pictas insignia vestes
Tura prius sanctis inposuisse focis,
Iustitiamque sui caste placasse parentis

Illo, quo templum pectore semper habet.
Quaque ierit, felix adiectum plausibus omen,
Saxaque roratis erubuisse rosis.
Protinus argento versos imitantia muros
Barbara cum pictis oppida lata viris,
Fluminaque et montes et in altis proelia silvis
Armaque cum telis in strue mixta sua,
Deque tropaeorum, quod sol incenderit, auro
Aurea Romani tecta fuisse fori.
Totque tulisse duces captivis addita collis (37)
Vincula, paene hostis quot satis esse fuit.
Maxima pars horum vitam veniamque tulerunt,
In quibus et belli summa caputque Bato.
Cur ego posse negem minui mihi numinis iram,
Cum videam mitis hostibus esse deos?
Pertulit hic idem nobis, Germanice, rumor,
Oppida sub titulo nominis isse tui,
Atque ea te contra nec muri mole, nec armis,
Nec satis ingenio tuta fuisse loci.
Di tibi dent annos! a te nam cetera sumes,
Sint modo virtuti tempora longa tuae.
Quod precor, eveniet. sunt quiddam oracula vatum:
Nam deus optanti prospera signa dedit.
Te quoque victorem Tarpeias scandere in arces
Laeta coronatis Roma videbit equis.
Maturosque pater nati spectabit honores,
Gaudia percipiens, quae dedit ipse suis.
Iam nunc haec a me, iuvenum belloque togaque
Maxime, dicta tibi vaticinante nota.
Hunc quoque carminibus referam fortasse triumphum,
Sufficiet nostris si modo vita malis;
Imbuero Scythicas si non prius ipse sagittas, (38)
Abstuleritque ferox hoc caput ense Getes.
Quae si me salvo dabitur tua laurea templis,
Omina bis dices vera fuisse mea.

II.

Ille domus vestrae primis venerator ab annis,
  Pulsus ad Euxini Naso sinistra freti,
Mittit ab indomitis hanc, Messaline, salutem,
  Quam solitus praesens est tibi ferre, Getis.
Ei mihi! quid lecto vultus tibi nomine non est
  Qui fuit, et dubitas cetera perlegere?
Perlege, nec mecum pariter mea verba relega:
  Urbe licet vestra versibus esse meis.
Non ego concepi, si Pelion Ossa tulisset,
  Clara mea tangi sidera posse manu;
Nec nos Enceladi dementia castra secuti
  In rerum dominos movimus arma deos:
Nec, quod Tydidae temeraria dextera fecit,
  Numina sunt telis ulla petita meis.
Est mea culpa gravis, sed quae me perdere solum
  Ausa sit, et nullum maius adorta nefas.
Nil nisi non sapiens possum timidusque vocari:
  Haec duo sunt animi nomina vera mei.
Esse quidem fateor meritam post Caesaris iram (39)
  Difficilem precibus te quoque iure meis;
Quaeque tua est pietas in totum nomen Iuli,
  Te laedi, cum quis laeditur inde, putas.
Sed licet arma feras et vulnera saeva mineris,
  Non tamen efficies, ut timeare mihi.
Puppis Achaemeniden Graium Troiana recepit;
  Profuit et Myso Pelias hasta duci.
Confugit interdum templi violator ad aram,
  Nec petere offensi numinis horret opem.
Dixerit hoc aliquis tutum non esse. fatemur.
  Sed non per placidas it mea puppis aquas.
Tuta petant alii. fortuna miserrima tuta est
  Nam timor eventus deterioris abest.
Qui rapitur
  Porrigit spinas duraquae saxa
[Accipitremque timens pennis trepidantibus ales

Audet ad humanos fessa venire sinus.
Nec se vicino dubitat committere tecto,
Quae fugit infestos territa cerva canes.]
Da, precor, accessum lacrimis, mitissime, nostris, (40)
Nec rigidam timidis vocibus obde forem;
Verbaque nostra favens Romana ad numina perfer,
Non tibi Tarpeio culta Tonante minus.
Mandatique mei legatus suscipe causam:
Nulla meo quamvis nomine causa bona est.
Iam prope depositus, certe iam frigidus aeger
Servatus per te, si modo servor, ero.
Nunc tua pro lassis nitatur gratia rebus,
Principis aeterni quam tibi praestat amor.
Nunc tibi et eloquii nitor ille domesticus adsit,
Quo poteras trepidis utilis esse reis.
Vivit enim in vobis facundi lingua parentis,
Et res heredem repperit illa suum.
Hanc ego, non ut me defendere temptet, adoro:
Non est confessi causa tuenda rei.
Num tamen excuses erroris origine factum,
An nihil expediat tale movere, vide.
Vulneris id genus est, quod cum sanabile non sit,
Non contrectari tutius esse puto.
Lingua, sile. non est ultra narrabile quicquam.
Posse velim cineres obruere ipse meos.
Sic igitur, quasi me nullus deceperit error, (41)
Verba fac, ut vita, quam dedit ipse, fruar.
Cumque serenus erit, vultusque remiserit illos,
Qui secum terras imperiumque movent:
Exiguam ne me praedam sinat esse Getarum,
Detque solum miserae mite, precare, fugae.
Tempus adest aptum precibus. valet ipse videtque
Quas fecit vires, Roma, valere tuas.
Incolumis coniunx sua pulvinaria servat:
Promovet Ausonium filius imperium:
Praeterit ipse suos animo Germanicus annos,

Nec vigor est Drusi nobilitate minor.
Adde nurus neptesque pias natosque nepotum
Ceteraque Augustae membra valere domus;
Adde triumphatos modo Paeonas, adde quieti
Subdita montanae brachia Dalmatiae.
Nec dedignata est abiectis Illyris armis (42)
Caesareum famulo vertice ferre pedem.
Ipse super currum placido spectabilis ore
Tempora Phoebea virgine nexa tulit.
Quem pia vobiscum proles comitavit euntem,
Digna parente suo nominibusque datis;
Fratribus adsimilis, quos proxima templa tenentis
Divus ab excelsa Iulius aede videt.
His Messalinus, quibus omnia cedere debent,
Primum laetitiae non negat esse locum.
Quidquid ab his superest, venit in certamen amoris:
Hac hominum nulli parte secundus erit.
Hanc colet ante diem, nova qua decreta merenti
Venit honoratis laurea digna comis.
Felices, quibus o! licuit spectare triumphos
Et ducis ore deos aequiperante frui.
At mihi Sauromatae pro Caesaris ore videndi
Terraque pacis inops undaque iuncta gelu.
Si tamen haec audis et vox mea pervenit istac,
Sit tua mutando gratia blanda loco.
Hoc pater ille tuus primo mihi cultus ab aevo,
Siquid habet sensus umbra diserta, petit.
Hoc petit et frater. quamvis fortasse veretur, (43)
Servandi noceat ne tibi cura mei.
Tota domus rogat hoc. nec tu potes ipse negare
Et nos in turbae parte fuisse tuae.
Ingenii certe, quo nos male sensimus usos,
Artibus exceptis, saepe probator eras.
Nec mea, si tantum peccata novissima demas,
Esse potest domui vita pudenda tuae.
Sic igitur vestrae vigeant penetralia gentis,
Curaque sit superis Caesaribusque tui:

Mite, sed iratum merito mihi, numen adora,
Eximat ut Scythici me feritate loci.
Difficile est, fateor. sed tendit in ardua virtus,
Et talis meriti gratia maior erit.
Nec tamen Aetnaeus vasto Polyphemus in antro
Accipiet voces Antiphatesve tuas:
Sed placidus facilisque parens veniaeque paratus,
Et qui fulmineo saepe sine igne tonat.
Qui cum triste aliquid statuit, fit tristis et ipse,
Cuique fere poenam sumere poena sua est.
Victa tamen vitio est huius clementia nostro,
Venit et ad vires ira coacta suas.
Qui quoniam patria toto sumus orbe remoti, (44
Nec licet ante ipsos procubuisse deos,
Quos colis, ad superos haec fer mandata. sacerdos
Adde sed et proprias ad mea verba preces.
Sic tamen haec tempta, si non nocitura putabis.
Ignosces. timeo naufragus omne fretum.

III.

Maxime, qui claris nomen virtutibus aequas,
Nec sinis ingenium nobilitate premi,
Culte mihi — quid enim status hic a funere differt? —
Supremum vitae tempus adusque meae:
Rem facis, afflictum non aversatus amicum,
Qua non est aevo rarior ulla tuo.
Turpe quidem dictu, sed — si modo vera fatemur —
Vulgus amicitias utilitate probat.
Cura, quid expediat, prius est, quam quid sit honestum,
Et cum fortuna statque caditque fides.
Nec facile invenias multis in milibus unum,
Virtutem pretium qui putet esse sui.
Ipse decor, recte facti si praemia desint,
Non movet, et gratis paenitet esse probum.

[Nec nisi quod prodest, carum est, et, detrahe menti
Spem fructus avidae, nemo petendus erit.]
At reditus iam quisque suos amat, et sibi quid sit (45)
Utile, sollicitis supputat articulis.
Illud amicitiae quondam venerabile numen
Prostat et in quaestu pro meretrice sedet.
Quo magis admiror, non, ut torrentibus undis,
Communis vitii te quoque labe trahi.
Diligitur nemo, nisi cui fortuna secunda est:
Quae simul intonuit, proxima quaeque fugat.
En ego, non paucis quondam munitus amicis,
Dum flavit velis aura secunda meis,
Ut fera nimboso tumuerunt aequora vento,
In mediis lacera nave relinquor aquis.
Cumque alii nolint etiam me nosse videri,
Vix duo proiecto tresve tulistis opem.
Quorum tu princeps. neque enim comes esse, sed auctor,
Nec petere exemplum, sed dare dignus eras.
Te, nihil ex acto, nisi non peccasse petentem,
Sponte sua probitas officiumque iuvat.
Iudice te mercede caret per seque petenda est
Externis virtus incomitata bonis.
Turpe putas abigi, quia sit miserandus, amicum,
Quodque sit infelix, desinere esse tuum.
Mitius est lasso digitum supponere mento, (46)
Mergere quam liquidis ora natantis aquis.
Cerne, quid Aeacides post mortem praestet amico:
Instar et hanc vitam mortis habere puta.
Pirithoum Theseus Stygias comitavit ad undas:
A Stygia quantum sors mea distat aqua?
Adfuit insano iuvenis Phoceus Orestae:
Et mea non minimum culpa furoris habet.
Tu quoque magnorum laudes admitte virorum,
Utque facis, lapso quam potes, affer opem.
Si bene te novi, si quod prius esse solebas,
Nunc quoque es, atque animi non cecidere tui,

Quo fortuna magis saevit, magis ipse resistis,
Utque decet, ne te vicerit illa, caves,
Et bene uti pugnes, bene pugnans efficit hostis.
Sic eadem prodest causa nocetque mihi.
Scilicet indignum, iuvenis rarissime, ducis
Te fieri comitem stantis in orbe deae.
Firmus es, et quoniam non sunt ea, qualia velles,
Vela regis quassae qualiacumque ratis.
Quaeque ita concussa est, ut iam casura putetur,
Restat adhuc umeris fulta ruina tuis.
Ira quidem primo fuerat tua iusta, nec ipso (47)
Lenior, offensus qui mihi iure fuit.
Quique dolor pectus tetigisset Caesaris alti,
Illum iurabas protinus esse tuum.
Ut tamen audita est nostrae tibi cladis origo,
Diceris erratis ingemuisse meis.
Tum tua me primum solari littera coepit
Et laesum flecti spem dare posse deum.
Movit amicitiae tum te constantia longae,
Ante tuos ortus quae mihi coepta fuit,
Et quod eras aliis factus, mihi natus amicus,
Quodque tibi in cunis oscula prima dedi.
Quod cum vestra domus teneris mihi semper ab annis
Culta sit, esse vetus me tibi cogit onus.
Me tuus ille pater, Latiae facundia linguae,
Quae non inferior nobilitate fuit,
Primus, ut auderem committere carmina famae,
Impulit. ingenii dux fuit ille mei.
Nec, quo sit primum nobis a tempore cultus,
Contendo fratrem posse referre tuum.
Te tamen ante omnis ita sum conplexus, ut unus
Quolibet in casu gratia nostra fores.
Ultima me tecum vidit maestisque cadentes (48)
Excepit lacrimas Aethalis Ilva genis:
Cum tibi quaerenti, num verus nuntius esset,
Attulerat culpae quem mala fama meae,

Inter confessum dubie dubieque negantem
  Haerebam, pavidas dante timore notas,
Exemploque nivis, quam mollit aquaticus auster,
  Gutta per attonitas ibat oborta genas.
Haec igitur referens et quod mea crimina primi
  Erroris venia posse latere vides,
Respicis antiquum lassis in rebus amicum,
  Fomentisque iuvas vulnera nostra tuis.
Pro quibus optandi si nobis copia fiat,
  Tam bene promerito commoda mille precor.
Sed si sola mihi dentur tua vota, precabor,
  Ut tibi sit salvo Caesare salva parens.
Haec ego, cum faceres altaria pinguia ture,
  Te solitum memini prima rogare deos.

IIII.

Accipe conloquium gelido Nasonis ab Histro,
  Attice, iudicio non dubitande meo.
Ecquid adhuc remanes memor infelicis amici,
  Deserit an partis languida cura suas?
Non ita di mihi sunt tristes, ut credere possim (49)
  Fasque putem iam te non meminisse mei.
Ante oculos nostros tua nunc, tua semper imago,
  Et videor vultus mente videre tuos.
Seria multa mihi tecum conlata recordor,
  Nec data iocundis tempora pauca iocis.
Saepe citae longis visae sermonibus horae,
  Saepe fuit brevior, quam mea verba, dies.
Saepe tuas venit factum modo carmen ad auris
  Et nova iudicio subdita Musa tuo est.
Quod tu laudaras, populo placuisse putabam.
  Hoc pretium curae dulce recentis erat.
Utque meus lima rasus liber esset amici,
  Non semel admonitu facta litura tuo est.
Nos fora viderunt pariter, nos porticus omnis,
  Nos via, nos iunctis curva theatra locis.

Denique tantus amor nobis, carissime, semper,
Quantus in Aeacide Nestorideque fuit.
Non ego, si biberes securae pocula Lethes,
Excidere haec credam pectore posse tuo.
Longa dies citius brumali sidere, noxque
Tardior hiberna solstitialis erit,
Nec Babylon aestum, nec frigora Pontus habebit, (50)
Calthaque Paestanas vincet odore rosas,
Quam tibi nostrarum veniant oblivia rerum.
Non ita pars fati candida nulla mei est.
Ne tamen haec dici possit fiducia mendax
Stultaque credulitas nostra fuisse, cave,
Constantique fide veterem tutare sodalem,
Qua licet et quantum non onerosus ero.

V.

Condita disparibus numeris ego Naso Salano
Praeposita misi verba salute meo;
Quae rata sit cupio, rebusque ut competat omen,
Te precor a salvo possit, amice, legi.
Candor, in hoc aevo res intermortua paene,
Exigit, ut faciam talia vota, tuus.
Nam fuerim quamvis modico tibi iunctus ab usu,
Diceris exiliis indoluisse meis:
Missaque ab Euxino legeres cum carmina Ponto,
Illa tuus iuvit qualiacumque favor:
Optastique brevem salvi mihi Caesaris iram,
Quod tamen optari, si sciat, ipse sinat.
Moribus ista tuis tam mitia vota dedisti,
Nec minus idcirco sunt ea grata mihi.
Quoque magis moveare malis, doctissime, nostris, (51)
Credibile est fieri condicione loci.
Vix hac invenies totum, mihi crede, per orbem,
Quae minus Augusta pace fruatur humus.
Tu tamen hic structos inter fera proelia versus
Et legis et lectos ore favente probas,

Ingenioque meo, vena quod paupere manat,
Plaudis, et e rivo flumina magna facis.
Grata quidem sunt haec animo suffragia nostro,
Vix sibi cum miseros posse placere putas.
Dum tamen in rebus temptamus carmina parvis,
Materiae gracili sufficit ingenium:
Nuper, ut huc magni pervenit fama triumphi,
Ausus sum tantae sumere molis opus.
Obruit audentem rerum gravitasque nitorque,
Nec potui coepti pondera ferre mei.
Illic quam laudes, erit officiosa voluntas:
Cetera materia debilitata iacent.
Qui si forte liber vestras pervenit ad aures,
Tutelam, mando, sentiat ille tuam.
Hoc tibi facturo, vel si non ipse rogarem,
Accedat cumulus gratia nostra levis.
Non ego laudandus, sed sunt tua pectora, lacte (54)
Et non calcata candidiora nive:
Mirarisque alios, cum sis mirabilis ipse,
Nec lateant artes eloquiumque tuum.
Te iuvenum princeps, cui dat Germania nomen,
Participem studii Caesar habere solet.
Tu comes antiquus, tu primis iunctus ab annis
Ingenio mores aequiperante places.
Te dicente prius fit protinus impetus illi:
Teque habet, elicias qui sua verba tuis.
Cum tu desisti mortaliaque ora quierunt,
Tectaque non longa conticuere mora,
Surgit Iuleo iuvenis cognomine dignus,
Qualis ab eois lucifer ortus aquis.
Dumque silens adstat, status est vultusque diserti,
Spemque decens doctae vocis amictus habet.
Mox, ubi pulsa mora est atque os caeleste solutum,
Hoc superos iures more solere loqui,
Atque 'haec est' dicas 'facundia principe digna':
Eloquio tantum nobilitatis inest.
Huic tu cum placeas et vertice sidera tangas,

Scripta tamen profugi vatis habenda putas.
Scilicet ingeniis aliqua est concordia iunctis, (55)
Et servat studii foedera quisque sui:
Rusticus agricolam, miles fera bella gerentem,
Rectorem dubiae navita puppis amat.
Tu quoque Pieridum studio, studiose, teneris,
Ingenioque faves, ingeniose, meo.
Distat opus nostrum, sed fontibus exit ab isdem:
Artis et ingenuae cultor uterque sumus.
[Thyrsus enim vobis, gestata est laurea nobis:
Sed tamen ambobus debet inesse calor.]
Utque meis numeris tua dat facundia nervos,
Sic venit a nobis in tua verba nitor.
Iure igitur studio confinia carmina vestro
Et commilitii sacra tuenda putas.
Pro quibus ut maneat, de quo censeris, amicus,
Comprecor ad vitae tempora summa tuae,
Succedatque tuis orbis moderator habenis:
Quod mecum populi vota precantur idem.

VI.

Carmine Graecinum, qui praesens voce solebat,
Tristis ab Euxinis Naso salutat aquis.
Exulis haec vox est. praebet mihi littera linguam,
Et si non liceat scribere, mutus ero.
Corripis, ut debes, stulti peccata sodalis,
Et mala me meritis ferre minora doces.
Vera facis, sed sera, meae convicia culpae. (56)
Aspera confesso verba remitte reo.
Cum poteram recto transire Ceraunia velo,
Ut fera vitarem saxa, monendus eram.
Nunc mihi naufragio quid prodest discere facto,
Qua mea debuerit currere cumba via?
Brachia da lasso potius prendenda natanti:
Nec pigeat mento supposuisse manum.
Idque facis, faciasque precor. sic mater et uxor,

Sic tibi sint fratres totaque salva domus:
Quodque soles animo semper, quod voce precari,
Omnia Caesaribus sic tua facta probes.
Turpe erit in miseris veteri tibi rebus amico
Auxilium nulla parte tulisse tuum:
Turpe referre pedem, nec passu stare tenaci:
Turpe laborantem deseruisse ratem.
[Turpe sequi casum et fortunae cedere amicum.
Et nisi sit felix, esse negare suum.]
Non ita vixerunt Strophio atque Agamemnone nati,
Non haec Aegidae Pirithoique fides:
Quos prior est mirata, sequens mirabitur aetas,
In quorum plausus tota theatra sonant.
Tu quoque per durum servato tempus amico
Dignus es in tantis nomen habere viris.
Dignus es, et, quoniam laudem pietate mereris, (57)
Non erit officii gratia surda tui.
Crede mihi, nostrum si non mortale futurum est
Carmen, in ore frequens posteritatis eris.
Fac modo permaneas lasso, Graecine, fidelis,
Duret et in longas impetus iste moras.
Quae tu cum praestes, remo tamen utor in aura,
Nec nocet admisso subdere calcar equo.

VII.

Esse salutatum vult te mea littera primum
A male pacatis, Attice, missa Getis.
Proxima subsequitur, quid agas, audire voluptas,
Et si, quidquid agis, sit tibi cura mei.
Nec dubito quin sit. sed me tumor ipse malorum
Saepe supervacuos cogit habere metus.
Da veniam, quaeso, nimioque ignosce timori.
Tranquillas etiam naufragus horret aquas.
Qui semel est laesus fallaci piscis ab hamo,
Omnibus unca cibis aera subesse putat.
Saepe canem longe visum fugit agna, lupumque

Credit, et ipsa suam nescia vitat opem.
Membra reformidant mollem quoque saucia tactum
Vanaque sollicitis incutit umbra metum.
Sic ego fortunae telis confixus iniquis (58)
Pectore concipio nil nisi triste meo.
Iam mihi fata liquet coeptos servantia cursus
Per sibi consuetas semper itura vias:
Observare deos, nequid mihi cedat amice:
Verbaque Fortunae vix puto posse dari.
Est illi curae me perdere. quaeque solebat
Esse levis, constans et bene certa nocet.
Crede mihi, si sum veri tibi cognitus oris,
Nec planus in nostris casibus esse puter,
Cinyphiae segetis citius numerabis aristas,
Altaque quam multis floreat Hybla thymis:
Et quot aves motis nitantur in aëre pennis,
Quotque natent pisces aequore, certus eris,
Quam tibi nostrorum statuatur summa laborum,
Quos ego sum terra, quos ego passus aqua.
Nulla Getis toto gens est truculentior orbe:
Sed tamen hi nostris ingemuere malis.
Quae tibi si memori coner perscribere versu,
Ilias est fati longa futura mei.
Non igitur vereor, quia te rear esse verendum,
Cuius amor nobis pignora mille dedit:
Sed quia res timida est omnis miser, et quia longo est (59)
Tempore laetitiae ianua clausa meae.
Iam dolor in morem venit meus. utque caducis
Percussu crebro saxa cavantur aquis,
Sic ego continuo fortunae vulneror ictu,
Vixque habet in nobis iam nova plaga locum.
Nec magis assiduo vomer tenuatur ab usu,
Nec magis est curvis Appia trita rotis,
Pectora quam mea sunt serie caecata malorum:
Et nihil inveni, quod mihi ferret opem.
Artibus ingenuis quaesita est gloria multis:

Infelix perii dotibus ipse meis.
Vita prior vitio caret et sine labe peracta:
Auxilii misero nil tulit illa mihi.
Culpa gravis precibus donatur saepe suorum:
Omnis pro nobis gratia muta fuit.
Adiuvat in duris aliqua praesentia rebus:
Obruit hoc absens vasta procella caput.
Quis non horruerit tacitam quoque Caesaris iram?
Addita sunt poenis aspera verba meis.
Fit fuga temporibus levior: proiectus in aequor
Arcturum subii Pleïadumque minas.
Saepe solent hiemem placidam sentire carinae: (60)
Non Ithacae puppi saevior unda fuit.
Recta fides comitum poterat mala nostra levare:
Ditata est spoliis perfida turba meis.
Mitius exilium faciunt loca: tristior ista
Terra sub ambobus non iacet ulla polis.
Est aliquid, patriis vicinum finibus esse:
Ultima me tellus, ultimus orbis habet.
Praestat et exulibus pacem tua laurea, Caesar:
Pontica finitimo terra sub hoste iacet.
Tempus in agrorum cultu consumere dulce est:
Non patitur verti barbarus hostis humum.
Temperie caeli corpusque animusque iuvantur:
Frigore perpetuo Sarmatis ora riget.
Est in aqua dulci non invidiosa voluptas:
Aequoreo bibitur cum sale mixta palus.
Omnia deficiunt. animus tamen omnia vincit:
Ille etiam vires corpus habere facit.
Sustineas ut onus, nitendum vertice pleno est,
Aut flecti nervos si patiere, cades.
Spes quoque, posse mora mitescere principis iram,
Vivere ne nolim deficiamque, cavet.
Nec vos parva datis pauci solacia nobis, (61)
Quorum spectata est per mala nostra fides.
Coepta tene, quaeso, neque in aequore desere navem,
Meque simul serva iudiciumque tuum.

VIII.

Redditus est nobis Caesar cum Caesare nuper,
Quos mihi misisti, Maxime Cotta, deos.
Utque tuum munus numerum, quem debet, haberet,
Est ibi Caesaribus Livia iuncta suis.
Argentum felix omnique beatius auro,
Quod, fuerit pretium cum rude, numen habet.
Non mihi divitias dando maiora dedisses,
Caelitibus missis nostra sub ora tribus.
Est aliquid, spectare deos et adesse putare,
Et quasi cum vero numine posse loqui.
Quantum aveo, redii, nec me tenet ultima tellus,
Utque prius, media sospes in Urbe moror.
Caesareos video vultus, velut ante videbam:
Vix huius voti spes fuit ulla mihi.
Utque salutabam numen caeleste, saluto.
Quod reduci tribuas, nil, puto, maius habes.
Quid nostris oculis nisi sola Palatia desunt?
Qui locus, ablato Caesare, vilis erit.
Hunc ego cum spectem, videor mihi cernere Romam; (62)
Nam patriae faciem sustinet ille suae.
Fallor, an irati mihi sunt in imagine vultus,
Torvaque nescio quid forma minantis habet?
Parce, vir inmenso maior virtutibus orbe,
Iustaque vindictae supprime frena tuae.
Parce, precor, saecli decus indelebile nostri,
Terrarum dominum quem sua cura facit.
Per patriae nomen, quae te tibi carior ipso est,
Per numquam surdos in tua vota deos,
Perque tori sociam, quae par tibi sola reperta est,
Et cui maiestas non onerosa tua est:
Perque tibi similem virtutis imagine natum,
Moribus adgnosci qui tuus esse potest,
Perque tuos vel avo dignos, vel patre nepotes,
Qui veniunt magno per tua iussa gradu:

Parte leva minima nostras et contrahe poenas,
Daque, procul Scythico qui sit ab hoste, locum.
Et tua, si fas est, a Caesare proxime Caesar,
Numina sint precibus non inimica meis.
Sic fera quamprimum pavido Germania vultu
Ante triumphantis serva feratur equos:
Sic pater in Pylios, Cumaeos mater in annos (63)
Vivant, et possis filius esse diu.
Tu quoque, conveniens ingenti nupta marito,
Accipe non dura supplicis aure preces.
Sic tibi vir sospes, sic sint cum prole nepotes,
Cumque bonis nuribus quod peperere nurus.
Sic quem dira tibi rapuit Germania Drusum,
Pars fuerit partus sola caduca tui.
Sic tibi mature fraterni funeris ultor
Purpureus niveis filius instet equis.
Adnuite o! timidis, mitissima numina, votis.
Praesentis aliquid prosit habere deos.
Caesaris adventu tacta gladiator arena
Exit, et auxilium non leve vulnus habet.
Nos quoque vestra, iuvet, quod, qua licet, ora videmus:
Intrata est superis quod domus una tribus.
Felices illi, qui non simulacra, sed ipsos,
Quique deum coram corpora vera vident.
Quod quoniam nobis invidit inutile fatum,
Quos dedit ars, vultus effigiemque colo.
Sic homines novere deos, quos arduus aether
Occulit, et colitur pro Iove forma Iovis.
Denique, quae mecum est et erit sine fine, cavete, (64)
Ne sit in inviso vestra figura loco.
Nam caput e nostra citius cervice recedet,
Et patiar fossis lumen abire genis,
Quam caream raptis, o publica numina! vobis.
Vos eritis nostrae portus et ara fugae.
Vos ego complectar, Geticis si cingar ab armis,

Utque meas aquilas, vos mea signa sequar.
Aut ego me fallo, nimiaque cupidine ludor,
Aut spes exilii commodioris adest.
Nam minus et minus est facies in imagine tristis,
Visaque sunt dictis adnuere ora meis.
Vera precor fiant timidae praesagia mentis:
Iustaque quamvis est, sit minor ira dei.

VIIII.

Regia progenies, cui nobilitatis origo
Nomen in Eumolpi pervenit usque, Coty!
Fama loquax vestras si iam pervenit ad aures,
Me tibi finitimi parte iacere soli:
Supplicis exaudi, iuvenum mitissime, vocem,
Quamque potes, profugo — nam potes — adfer opem.
Me fortuna tibi — de qua quod non querar, hoc est —
Tradidit, hoc uno non inimica mihi.
Excipe naufragium non duro litore nostrum, (65)
Ne fuerit terra tutior unda tua.
Regia, crede mihi, res est succurrere lapsis,
Convenit et tanto, quantus es ipse, viro.
Fortunam decet hoc istam. quae maxima cum sit,
Esse potest animo vix tamen aequa tuo.
Conspicitur numquam meliore potentia causa,
Quam quotiens vanas non sinit esse preces.
Hoc nitor iste tui generis desiderat. hoc est
A superis ortae nobilitatis opus.
Hoc tibi et Eumolpus, generis clarissimus auctor,
Et prior Eumolpo suadet Erichthonius.
Hoc tecum commune deo, quod uterque rogati
Supplicibus vestris ferre soletis opem.
Numquid erit, quare solito dignemur honore
Numina, si demas velle iuvare deos?
Iuppiter oranti surdas si praebeat auris,
Victima pro templo cur cadat icta Iovis?

Si pacem nullam pontus mihi praestet eunti,
  Irrita Neptuno cur ego tura feram?
Vana laborantis si fallat vota coloni,
  Accipiat gravidae cur suis exta Ceres?
Nec dabit intonso iugulum caper hostia Baccho, (66)
  Musta sub adducto si pede nulla fluent.
Caesar ut imperii moderetur frena precamur,
  Tam bene quod patriae consulit ille suae.
Utilitas igitur magnos hominesque deosque
  Efficit, auxiliis quoque favente suis.
Tu quoque fac profugo prosint tua castra iacenti,
  O Coty, progenies digna parente tuo.
Conveniens homini est hominem servare voluptas,
  Et melius nulla quaeritur arte favor.
Quis non Antiphaten Laestrygona devovet? aut quis
  Munifici mores improbat Alcinoi?
Non tibi Casandreus pater est gentisve Pheraeae,
  Quive repertorem torruit arte sua:
Sed quam Marte ferox et vinci nescius armis,
  Tam numquam, facta pace, cruoris amans.
Adde, quod ingenuas didicisse fideliter artes
  Emollit mores, nec sinit esse feros.
Nec regum quisquam magis est instructus ab illis,
  Mitibus aut studiis tempora plura dedit.
Carmina testantur; quae, si tua nomina demas,
  Threïcium iuvenem composuisse negem.
Neve sub hoc tractu vates foret unicus Orpheus, (67)
  Bistonis ingenio terra superba tuo est.
Utque tibi est animus, cum res ita postulat, arma
  Sumere et hostili tingere caede manum,
Atque ut es excusso iaculum torquere lacerto
  Collaque velocis flectere doctus equi,
Tempora sic data sunt studiis ubi iusta paternis,
  Atque suis numeris forte quievit opus,
Ne tua marcescant per inertis otia somnos,
  Lucida Pieria ten[illegible] in astra via.
Haec quoque re[illegible] tecum mihi foederis affert.

Eiusdem sacri cultor uterque sumus.
Ad vatem vates orantia brachia tendo,
Terra sit exiliis ut tua fida meis.
Non ego caede nocens in Ponti litora veni,
Mixtave sunt nostra dira venena manu:
Nec mea subiecta convicta est gemma tabella
Mendacem linis imposuisse notam.
Nec quicquam, quod lege vetor committere, feci:
Est tamen his gravior noxa fatenda mihi.
Neve roges, quae sit. stultam quam scripsimus Artem,
Innocuas nobis haec vetat esse manus.
Ecquid praeterea peccarim, quaerere noli, (68)
Ut lateat sola culpa sub Arte mea.
Quidquid id est, habuit moderatam vindicis iram,
Qui nisi natalem nil mihi dempsit humum.
Hac quoniam careo, tua nunc vicinia praestet,
Inviso possim tutus ut esse loco.

X.

Ecquid ab impressae cognoscis imagine cerae
Haec tibi Nasonem scribere verba, Macer?
Auctorisque sui si non est anulus index,
Cognitane est nostra littera facta manu?
An tibi notitiam mora temporis eripit horum,
Nec repetunt oculi signa vetusta tui?
Sis licet oblitus pariter gemmaeque manusque,
Exciderit tantum ne tibi cura mei.
Quam tu vel longi debes convictibus aevi,
Vel mea quod coniunx non aliena tibi,
Vel studiis, quibus es, quam nos, sapientius usus,
Utque decet, nulla factus es Arte nocens.
Tu canis aeterno quidquid restabat Homero,
Ne careant summa Troica bella manu.
Naso parum prudens, artem dum tradit amandi,
Doctrinae pretium triste magister habet.
Sunt tamen inter se communia sacra poetis, (69)

Diversum quamvis quisque sequamur iter:
Quorum te memorem, quamquam procul absumus, esse
Suspicor, et casus velle levare meos.
Te duce magnificas Asiae perspeximus urbes:
Trinacris est oculis te duce nota meis.
Vidimus Aetnaea caelum splendescere flamma,
Subpositus monti quam vomit ore gigans:
Hennaeosque lacus et olentis stagna Palici,
Quaque suis Cyanen miscet Anapus aquis.
Nec procul hinc nympha est, quae, dum fugit Elidis amnem,
Tecta sub aequorea nunc quoque currit aqua.
Hic mihi labentis pars anni magna peracta est.
Eheu! quam dispar est locus ille Getis!
Et quota pars haec sunt rerum, quas vidimus ambo,
Te mihi iucundas efficiente vias!
Seu rate caeruleas picta sulcavimus undas,
Esseda nos agili sive tulere rota:
Saepe brevis nobis vicibus via visa loquendi:
Pluraque, si numeres, verba fuere gradu.
Saepe dies sermone minor fuit; inque loquendum
Tarda per aestivos defuit hora dies.
Est aliquid, casus pariter timuisse marinos,
Iunctaque ad aequoreos vota tulisse deos:
Et modo res egisse simul, modo rursus ab illis
Quorum non pudeat, posse referre iocos.
Haec tibi cum subeant, absim licet, omnibus annis
Ante tuos oculos, ut modo visus, ero.
Ipse equidem certe cum sim sub cardine mundi,
Qui semper liquidis altior extat aquis,
Te tamen intueor quo solo pectore possum,
Et tecum gelido saepe sub axe loquor.
Hic es, et ignoras; et ades celeberrimus absens:
Inque Getas media iussus ab Urbe venis.
Redde vicem, et, quoniam regio felicior ista est,
Istic me memori pectore semper habe.

XI.

Hoc tibi, Rufe, brevi properatum tempore mittit
Naso, parum faustae conditor Artis, opus:
Ut, quamquam longe toto sumus orbe remoti,
Scire tamen possis nos meminisse tui.
Nominis ante mei venient oblivia nobis,
Pectore quam pietas sit tua pulsa meo.
Et prius hanc animam vacuas reddemus in auras,
Quam fiat meriti gratia vana tui.
Grande voco lacrimas meritum, quibus ora rigabas, (71)
Cum mea concreto sicca dolore forent.
Grande voco meritum maestae solacia mentis,
Cum pariter nobis illa tibique dares.
Sponte quidem per seque mea est laudabilis uxor:
Admonitu melior fit tamen illa tuo.
Namque quod Hermiones Castor fuit, Hector Iuli,
Hoc ego te laetor coniugis esse meae.
Quae, ne dissimilis tibi sit probitate, laborat,
Seque tui vita sanguinis esse probat.
Ergo quod fuerat stimulis factura sine ullis,
Plenius auctorem te quoque nancta facit.
Acer et ad palmae per se cursurus honores,
Si tamen horteris, fortius ibit equus.
Adde, quod absentis cura mandata fideli
Perficis, et nullum ferre gravaris onus.
O! referant grates, quoniam non possumus ipsi,
Di tibi. qui referent, si pia facta vident.
Sufficiatque diu corpus quoque moribus istis,
Màxima Fundani gloria, Rufe, soli.

LIBER TERTIUS.

I.

Aequor Iasonio pulsatum remige primum, (72)
Quaeque nec hoste fero nec nive, terra, cares,
Ecquod erit tempus, quo vos ego Naso relinquam,
In minus hostili iussus abesse loco?
An mihi barbaria vivendum semper in ista,
Inque Tomitana condar oportet humo?
Pace tua, si pax ulla est tua, Pontica tellus,
Finitimus rapido quam terit hostis equo;
Pace tua dixisse velim: tu pessima duro
Pars es in exilio, tu mala nostra gravas.
Tu neque ver sentis cinctum florente corona,
Tu neque messorum corpora nuda vides,
Nec tibi pampineas autumnus porrigit uvas:
Cuncta sed inmodicum tempora frigus habent.
Tu glacie freta vincta tenes, et in aequore piscis
Inclusus tecta saepe natavit aqua.
Nec tibi sunt fontes, laticis nisi paene marini,
Qui potus dubium sistat alatne sitim.
Rara, neque haec felix, in apertis eminet arvis
Arbor, et in terra est altera forma maris.
Non avis obloquitur [nisi silvis siqua remotis
Aequoreas rauco gutture potat aquas.]
Tristia per vacuos horrent absinthia campos, (73)
Conveniensque suo messis amara loco.
Adde metus, et quod murus pulsatur ab hoste,
Tinctaque mortifera tabe sagitta madet;
Quod procul haec regio est et ab omni devia cursu,
Nec pede quo quisquam nec rate tutus eat.
Non igitur mirum, finem quaerentibus horum
Altera si nobis usque rogatur humus.
Te magis est mirum non hoc evincere, coniunx,
Inque meis lacrimas posse tenere malis.

Quid facias, quaeris? quaeras hoc scilicet ipsum,
Invenies, vere si reperire voles.
Velle parum est: cupias, ut re potiaris, oportet,
Et faciat somnos haec tibi cura breves.
Velle reor multos. quis enim mihi tam sit iniquus,
Optet ut exilium pace carere meum?
Pectore te toto cunctisque incumbere nervis
Et niti pro me nocte dieque decet.
Utque iuvent alii, tu debes vincere amicos,
Uxor et ad partis prima venire tuas.
Magna tibi imposita est nostris persona libellis:
Coniugis exemplum diceris esse bonae.
Hanc cave degeneres, ut sint praeconia nostra (74)
Vera; vide, famae quod tuearis opus.
Ut nihil ipse querar, tacito me fama queretur,
Quae debet, fuerit ni tibi cura mei.
Exposuit mea me populo fortuna videndum,
Et plus notitiae, quam fuit ante, dedit.
Notior est factus Capaneus a fulminis ictu:
Notus humo mersis Amphiaraus equis.
Si minus errasset, notus minus esset Ulixes:
Magna Philoctetae vulnere fama suo est.
Si locus est aliquis tanta inter nomina parvis,
Nos quoque conspicuos nostra ruina facit.
Nec te nesciri patitur mea pagina, qua non
Inferius Coa Bittide nomen habes.
Quidquid ages igitur, scaena spectabere magna,
Et pia non parvis testibus uxor eris.
Crede mihi, quotiens laudaris carmine nostro,
Qui legit has laudes, an mereare, rogat.
Utque favere reor plures virtutibus istis,
Sic tua non paucae carpere facta volent:
Quarum tu praesta, ne livor dicere possit
'Haec est pro miseri lenta salute viri.'
Cumque ego deficiam, nec possim ducere currum, (75)
Fac tu sustineas debile sola iugum.
Ad medicum specto venis fugientibus aeger:

Ultima pars animae, dum mihi restat, ades.
Quodque ego praestarem, si te magis ipse valerem,
Id mihi, cum valeas fortius ipsa, refer.
Exigit hoc socialis amor foedusque maritum:
Moribus hoc, coniunx, exigis ipsa tuis.
Hoc domui debes, de qua censeris, ut illam
Non magis officiis quam probitate colas.
Cuncta licet facias, nisi eris laudabilis uxor,
Non poterit credi Marcia culta tibi.
Nec sumus indigni: nec, si vis vera fateri,
Debetur meritis gratia nulla meis.
Redditur illa quidem grandi cum fenore nobis,
Nec te, si cupiat, laedere rumor habet:
Sed tamen hoc factis adiunge prioribus unum,
Pro nostris ut sis ambitiosa malis.
Ut minus infesta iaceam regione, labora,
Clauda nec officii pars erit ulla tui.
Magna peto, sed non tamen invidiosa roganti:
Utque ea non teneas, tuta repulsa tua est.
Nec mihi succense, totiens si carmine nostro (76)
Quod facis, ut facias, teque imitere, rogo.
Fortibus assuevit tubicen prodesse; suoque
Dux bene pugnantis incitat ore viros.
Nota tua est probitas testataque tempus in omne:
Sit virtus etiam non probitate minor.
Non tibi Amazonia est pro me sumenda securis,
Aut excisa levi pelta gerenda manu.
Numen adorandum est: non ut mihi fiat amicum,
Sed sit ut iratum, quam fuit ante, minus.
Gratia si nulla est, lacrimae tibi gratia fient.
Hac potes aut nulla parte movere deos.
Quae tibi ne desint, bene per mala nostra cavetur;
Meque viro flendi copia dives adest.
Utque meae res sunt, omni, puto, tempore flebis.
Has fortuna tibi nostra ministret opes.
Si mea mors redimenda tua, quod abominor, esset,
Admeti coniunx, quam sequereris, erat.

Aemula Penelopes fieres, si fraude pudica
Instantis velles fallere nupta procos.
[Si comes extincti manes sequerere mariti,
Esset dux facti Laodamia tui.
Iphias ante oculos tibi erat ponenda, volenti
Corpus in accensos mittere forte rogos.]
Morte nihil opus est, nihil Icariotide tela.
Caesaris est coniunx ore precanda tuo,
[Quae praestat virtute sua, ne prisca vetustas
Laude pudicitiae saecula nostra premat.
Quae Veneris formam, mores Iunonis habendo
Sola est caelesti digna reperta toro.]
Quid trepidas et adire times? non impia Procne [77]
Filiave Aeetae voce movenda tua est;
Nec nurus Aegypti, nec saeva Agamemnonis uxor,
Scyllaque, quae Siculas inguine terret aquas;
Telegonive parens vertendis nata figuris,
Nexaque nodosas angue Medusa comas:
Femina sed princeps, in qua fortuna videre
Se probat et caecae crimina falsa luit:
Qua nihil in terris ad finem solis ab ortu
Clarius, excepto Caesare, mundus habet.
Eligito tempus captatum saepe rogandi,
Exeat adversa ne tua navis aqua.
Non semper sacras reddunt oracula sortis,
Ipsaque non omni tempore fana patent.
Cum status Urbis erit, qualem nunc auguror esse,
Et nullus populi contrahet ora dolor:
Cum domus Augusti, Capitoli more colenda,
Laeta, quod est et sit, plenaque pacis erit:
Tum tibi, di faciant, adeundi copia fiat,
Profectura aliquid tum tua verba putes:
Siquid aget maius, differ tua coepta. caveque
Spem festinando praecipitare meam.
Nec rursus iubeo, dum sit vacuissima, quaeras: [78]
Corporis ad curam vix vacat illa sui.
[Curia cum patribus fuerit stipata verendis,

Per rerum turbam tu quoque oportet eas.]
Cum tibi contigerit vultum Iunonis adire,
Fac sis personae, quam tueare, memor.
Nec factum defende meum. mala causa silenda est.
Nil nisi sollicitae sint tua verba preces.
Tum lacrimis demenda mora est, summissaque terra
Ad non mortalis brachia tende pedes.
Tum pete nil aliud, saevo nisi ab hoste recedam:
Hostem fortunam sit satis esse mihi.
Plura quidem subeunt: sed disturbata timore
Haec quoque vix poteris voce tremente loqui.
Suspicor hoc damno fore non tibi. sentiet illa
Te maiestatem pertimuisse suam.
Nec tua si fletu scindentur verba, nocebit.
Interdum lacrimae pondera vocis habent.
Lux etiam coeptis facito bona talibus adsit,
Horaque conveniens auspiciumque favens.
Sed prius imposito sanctis altaribus igni
Tura fer ad magnos vinaque pura deos.
[E quibus ante omnis Augustum numen adora,
Progeniemque piam, participemque tori.]
Sint utinam mites solito tibi more, tuasque (79)
Non duris lacrimas vultibus aspiciant!

II.

Quam legis a nobis missam tibi, Cotta, salutem,
Missa sit ut vere pervigeatque, precor.
Namque meis sospes multum cruciatibus aufers,
Utque sit in nobis pars bona salva, facis.
Cumque labent aliqui, iactataque vela relinquant,
Tu lacerae remanes ancora sola rati.
Grata tua est igitur pietas. ignoscimus illis,
Qui cum fortuna terga dedere fugae.
Cum feriant unum, non unum fulmina terrent,
Iunctaque percusso turba pavere solet.
Cumque dedit paries venturae signa ruinae,

Sollicito vacuus fit locus ille metu.
Quis non e timidis aegri contagia vitat,
Vicinum metuens ne trahat inde malum?
Me quoque amicorum nimio terrore metuque,
Non odio quidam destituere mei.
Non illis pietas, non officiosa voluntas
Defuit: adversos extimuere deos.
[Utque magis cauti possunt timidique videri,
Sic appellari non meruere mali.]
Aut meus excusat caros ita candor amicos, (80)
Utque habeant de me crimina nulla, favet.
Sint hi contenti venia, sperentve licebit,
Purgari factum me quoque teste suum.
Pars estis pauci melior, qui rebus in artis
Ferre mihi nullam turpe putastis opem.
Tunc igitur meriti morietur gratia vestri,
Cum cinis absumpto corpore factus ero.
Fallor? et illa meae superabit tempora vitae,
Si tamen a memori posteritate legar.
Corpora debentur maestis exsanguia bustis:
Effugiunt structos nomen honorque rogos.
Occidit et Theseus et qui comitavit Oresten:
Sed tamen in laudes vivit uterque suas.
Vos etiam seri laudabunt saepe nepotes,
Claraque erit scriptis gloria vestra meis.
Hic quoque Sauromatae iam vos novere Getaeque.
Et tales animos barbara turba probat.
Cumque ego de vestra nuper probitate referrem —
Nam didici Getice Sarmaticeque loqui —
Forte senex quidam, coetu cum staret in illo,
Reddidit ad nostros talia verba sonos:
'Nos quoque amicitiae nomen, bone, novimus, hospes, (81)
Quos procul a vobis Pontus et Hister habet.
Est locus in Scythia, Tauros dixere priores,
Qui Getica longe non ita distat humo.
Hac ego sum terra — patriae nec paenitet — ortus:

Consortem Phoebi gens colit illa deam.
Templa manent hodie vastis innixa columnis,
Perque quater denos itur in illa gradus.
Fama refert illic signum caeleste fuisse:
Quoque minus dubites, stat basis orba dea:
Araque, quae fuerat natura candida saxi,
Decolor adfuso tincta cruore rubet.
Femina sacra facit taedae non nota iugali,
Quae superat Scythicas nobilitate nurus.
Sacrifici genus est, sic instituere priores,
Advena virgineo caesus ut ense cadat.
Regna Thoans habuit Maeotide clarus in ora,
Nec fuit Euxinis notior alter aquis.
Sceptra tenente illo liquidas fecisse per auras
Nescio quam dicunt Iphigenian iter,
Quam levibus ventis sub nube per aëra vectam
Creditur his Phoebe deposuisse locis.
Praefuerat templo multos ea rite per annos, (82)
Invita peragens tristia sacra manu:
Cum duo velifera iuvenes venere carina,
Presseruntque suo litora nostra pede.
Par fuit his aetas et amor, quorum alter Orestes,
Ast Pylades alter. nomina fama tenet.
Protinus inmitem Triviae ducuntur ad aram,
Evincti geminas ad sua terga manus.
Spargit aqua captos lustrali Graia sacerdos,
Ambiat ut fulvas infula longa comas.
Dumque parat sacrum, dum velat tempora vittis,
Dum tardae causas invenit ipsa morae,
"Non ego crudelis, iuvenes: ignoscite!" dixit
"Sacra suo facio barbariora loco.
Ritus is est gentis. qua vos tamen urbe venitis?
Quodve parum fausta puppe petistis iter?"
Dixit: et audito patriae pia nomine virgo
Consortes urbis comperit esse suae.
"Alteruter nostris" inquit "cadat hostia sacris:
Ad patrias sedes nuntius alter eat."

Ire iubet Pylades carum periturus Oresten:
Hic negat: inque vices pugnat uterque mori.
Extitit hoc unum, quo non convenerit illis: (83)
Cetera par concors et sine lite fuit.
Dum peragunt iuvenes pulchri certamen amoris,
Ad fratrem scriptas exarat illa notas.
Ad fratrem mandata dabat: cuique illa dabantur,
Humanos casus aspice! frater erat.
Nec mora, de templo rapiunt simulacra Dianae,
Clamque per inmensas puppe feruntur aquas.
Mirus amor iuvenum, quamvis abiere tot anni,
In Scythia magnum nunc quoque nomen habet.'
Fabula narrata est postquam vulgaris ab illo,
Laudarunt omnes facta piamque fidem.
Scilicet hac etiam, qua nulla ferocior ora est,
Nomen amicitiae barbara corda movet.
Quid facere Ausonia geniti debetis in Urbe,
Cum tangant diros talia facta Getas?
Adde, quod est animus semper tibi mitis, et altae
Indicium mores nobilitatis habent,
Quos Volesus patrii cognoscat nominis auctor,
Quos Numa maternus non neget esse suos,
Adiectique probent genetiva ad nomina Cottae,
Si tu non esses, interitura domus.
Digne vir hac serie, lapso succurrere amico (84)
Conveniens istis moribus esse puta!

III.

Si vacat exiguum profugo dare tempus amico,
O sidus Fabiae, Maxime, gentis, ades,
Dum tibi quae vidi, refero: seu corporis umbra,
Seu veri species, seu fuit ille sopor.
Nox erat et bifores intrabat luna fenestras,
Mense fere medio quanta nitere solet.
Publica me requies curarum somnus habebat,
Fusaque erant toto languida membra toro:

Cum subito pinnis agitatus inhorruit aer,
  Et gemuit parvo mota fenestra sono.
Territus in cubitum relevo mea membra sinistrum,
  Pulsus et e trepido pectore somnus abit.
Stabat Amor, vultu non quo prius esse solebat,
  Fulcra tenens laeva tristis acerna manu,
Nec torquem collo, nec habens crinale capillo,
  Nec bene dispositas comptus, ut ante, comas.
Horrida pendebant molles super ora capilli,
  Et visa est oculis horrida pinna meis:
Qualis in aeriae tergo solet esse columbae,
  Tractantum multae quam tetigere manus.
Hunc simul agnovi, neque enim mihi notior alter, (85)
  Talibus adfata est libera lingua sonis:
'O puer, exilii decepto causa magistro,
  Quem fuit utilius non docuisse mihi!
Huc quoque venisti, pax est ubi tempore nullo,
  Et coit astrictis barbarus Hister aquis?
Quae tibi causa viae? nisi uti mala nostra videres?
  Quae sunt, si nescis, invidiosa tibi.
Tu mihi dictasti iuvenalia carmina primus:
  Apposui senis te duce quinque pedes.
Nec me Maeonio consurgere carmine, nec me
  Dicere magnorum passus es acta ducum.
Forsitan exiguas, aliquas tamen, arcus et ignis
  Ingenii vires comminuere mei.
Namque ego dum canto tua regna tuaeque parentis,
  In nullum mea mens grande vacavit opus.
Nec satis hoc fuerat. stulto quoque carmine feci,
  Artibus ut posses non rudis esse meis.
Pro quibus exilium misero mihi reddita merces,
  Id quoque in extremis et sine pace locis.
At non Chionides Eumolpus in Orphea talis,
  In Phryga nec Satyrum talis Olympus erat.
Praemia nec Chiron ab Achille talia cepit; (86)
  Pythagoraeque ferunt non nocuisse Numam.
Nomina neu referam longum collecta per aevum,

Discipulo perii solus ab ipse meo.
Dum damus arma tibi, dum te, lascive, docemus,
Haec te discipulo dona magister habet.
Scis tamen, ut liquido iuratus dicere possis,
Non me legitimos sollicitasse toros.
Scripsimus haec illis, quarum nec vitta pudicos
Contingit crines, nec stola longa pedes.
Dic, precor, ecquando didicisti fallere nuptas
Et facere incertum per mea iussa genus?
An sit ab his omnis rigide summota libellis,
Quam lex furtivos arcet habere viros?
Quid tamen hoc prodest, vetiti si lege severa
Credor adulterii composuisse notas?
At tu: sic habeas ferientes cuncta sagittas,
Sic numquam rapido lampades igne vacent:
Sic regat imperium terrasque coerceat omnes
Caesar, ab Aenea est qui tibi fratre tuus:
Effice, sit nobis non inplacabilis ira,
Meque loco plecti commodiore velit.'
Haec ego visus eram puero dixisse volucri. (87)
Hos visus nobis ille dedisse sonos:
'Per mea tela, faces et per mea tela, sagittas,
Per matrem iuro Caesareumque caput,
Nil nisi concessum nos te didicisse magistro,
Artibus et nullum crimen inesse tuis.
Utque hoc, sic utinam defendere cetera posses!
Scis aliud, quod te laeserit, esse, magis.
Quidquid id est, neque enim debet dolor ipse referri,
Non potes a culpa dicere abesse tua.
Tu licet erroris sub imagine crimen obumbres,
Non gravior merito vindicis ira fuit.
Ut tamen aspicerem consolarerque iacentem,
Lapsa per inmensas est mea pinna vias.
Haec loca tunc primum vidi, cum matre rogante
Phasias est telis fixa puella meis.
Quae cur nunc iterum post saecula longa revisam,
Tu facis, o castris miles amice meis.

Pone metus igitur: mitescet Caesaris ira,
Et veniet votis mollior hora tuis.
Neve moram timeas, tempus, quod quaerimus, instat,
Cunctaque laetitiae plena triumphus habet.
Dum domus et nati, dum mater Livia gaudet, (88)
Dum gaudes, patriae magne ducisque pater:
Dum sibi gratatur populus, totamque per Urbem
Omnis odoratis ignibus ara calet,
Dum faciles aditus praebet venerabile templum,
Sperandum est nostras posse valere preces.'
Dixit, et aut ille est tenues dilapsus in auras,
Coeperunt sensus aut vigilare mei.
Si dubitem, faveas quin his, o Maxime, dictis,
Memnonio cycnos esse colore putem.
Sed neque mutatur nigra pice lacteus umor,
Nec, quod erat candens, fit terebinthus ebur.
Conveniens animo genus est tibi. nobile namque
Pectus et Herculeae simplicitatis habes.
Livor, iners vitium, mores non exit in altos,
Utque latens ima vipera serpit humo.
Mens tua sublimis supra genus eminet ipsum,
Grandius ingenio nec tibi nomen inest.
Ergo alii noceant miseris, optentque timeri,
Tinctaque mordaci spicula felle gerant.
At tua supplicibus domus est adsueta iuvandis,
In quorum numero me, precor, esse velis.

IIII.

Haec tibi non vanam portantia verba salutem (89)
Naso Tomitana mittit ab urbe tuus;
Utque suo faveas mandat, Rufine, Triumpho:
In vestras venit si tamen ille manus.
Est opus exiguum vestrisque paratibus inpar:
Quale tamen cumque est, ut tueare, rogo.
Firma valent per se, nullumque Machaona quaerunt.

Ad medicam dubius confugit aeger opem.
Non opus est magnis placido lectore poetis;
Quamlibet invitum difficilemque tenent.
Nos, quibus ingenium longi minuere labores,
Aut etiam nullum forsitan ante fuit,
Viribus infirmi, vestro candore valemus:
Quem mihi si demas, omnia rapta putem.
Cunctaque cum mea sint propenso nixa favore,
Praecipuum veniae ius habet ille liber.
Spectatum vates alii scripsere triumphum.
Est aliquid memori visa notare manu.
Nos ea vix avidam vulgo captata per aurem
Scripsimus, atque oculi fama fuere mei.
Scilicet affectus similes, aut impetus idem
Rebus ab auditis conspicuisque venit?
Nec nitor argenti, quem vos vidistis, et auri
Quod mihi defuerit, purpuraque illa, queror:
Sed loca, sed gentes formatae mille figuris
Nutrissent carmen proeliaque ipsa meum,
Et regum vultus, certissima pignora mentis,
Iuvissent aliqua forsitan illud opus.
Plausibus ex ipsis populi laetoque favore
Ingenium quodvis incaluisse potest.
Tamque ego sumpsissem tali clamore vigorem,
Quam rudis audita miles ad arma tuba.
Pectora sint nobis nivibus glacieque licebit
Atque hoc, quem patior, frigidiora loco:
Illa ducis facies in curru stantis eburno
Excuteret frigus sensibus omne meis.
His ego defectus, dubiisque auctoribus usus,
Ad vestri venio iure favoris opem.
Nec mihi nota ducum, nec sunt mihi nota locorum
Nomina. materiam non habuere manus.
Pars quota de tantis rebus, quam fama referre,
Aut aliquis nobis scribere posset, erat?
Quo magis, o lector, debes ignoscere, siquid
Erratum est illic praeteritumve mihi.

Adde quod assidue domini meditata querellas (91)
Ad laetum carmen vix mea versa lyra est.
Vix bona post tanto quaerenti verba subibant:
Et gaudere aliquid res mihi visa nova est.
Utque reformidant insuetum lumina solem,
Sic ad laetitiam mens mea segnis erat.
Est quoque cunctarum novitas carissima rerum:
Gratiaque officio, quod mora tardat, abest.
Cetera certatim de magno scripta triumpho
Iam pridem populi suspicor ore legi.
Illa bibit sitiens lector, mea pocula plenus:
Illa recens pota est, nostra tepebit aqua.
Non ego cessavi, nec fecit inertia serum.
Ultima me vasti sustinet ora freti.
Dum venit huc rumor, properataque carmina fiunt,
Factaque eunt ad vos, annus abisse potest.
Nec minimum refert, intacta rosaria primus,
An sera carpas paene relicta manu.
Quid mirum, lectis exhausto floribus horto,
Si vice non facta est digna corona sua?
Deprecor, haec vatum contra sua carmina ne quis
Dicta putet. pro se Musa locuta mea est.
Sunt mihi vobiscum communia sacra, poetae, (92)
In vestro miseris si licet esse choro.
Magnaque pars animae mecum vixistis, amici:
Hac ego vos absens nunc quoque parte colo.
Sint igitur vestro mea commendata favori
Carmina, non possum pro quibus ipse loqui.
Scripta placent a morte fere; quia laedere vivos
Livor et iniusto carpere dente solet.
Si genus est mortis male vivere, terra moratur,
Et desunt fatis sola sepulchra meis.
Denique opus nostrae culpetur ut undique curae,
Officium nemo qui reprehendat, erit.
Ut desint vires, tamen est laudanda voluntas.
Hac ego contentos auguror esse deos.
Haec facit, ut veniat pauper quoque gratus ad aras,

Et placeat caeso non minus agna bove.
Res quoque tanta fuit, quantae subsistere summo
Aeneïdos vati grande fuisset onus.
Ferre etiam molles elegi tam vasta triumphi
Pondera disparibus non potuere rotis.
Quo pede nunc utar, dubia est sententia nobis:
Alter enim de te, Rhene, triumphus adest.
Inrita motorum non sunt praesagia vatum: (93)
Danda Iovi laurus, dum prior illa viret.
Nec mea verba legis, qui sum summotus ad Histrum,
Non bene pacatis flumina pota Getis:
Ista dei vox est. deus est in pectore nostro.
Haec duce praedico vaticinorque deo.
Quid cessas currum pompamque parare triumphis,
Livia? iam nullas dant tibi bella moras.
Perfida damnatas Germania proicit hastas.
Iam pondus dices omen habere meum.
Crede, brevique fides aderit. geminabit honorem
Filius, et iunctis ut prius ibit equis.
Prome, quod inicias umeris victoribus, ostrum:
Ipsa potest solitum nosse corona caput:
Scuta, sed et galeae gemmis radientur et auro,
Stentque super victos trunca tropaea viros:
Oppida turritis cingantur eburnea muris,
Fictaque res vero more putetur agi.
Squalidus inmissos fracta sub harundine crines
Rhenus et infectas sanguine porgat aquas.
Barbara iam capti poscunt insignia reges,
Textaque fortuna divitiora sua:
Et quae praeterea virtus invicta tuorum (94)
Saepe parata tibi, saepe paranda facit.
Di, quorum monitu sumus eventura locuti,
Verba, precor, celeri nostra probate fide!

V.

Quam legis, unde tibi mittatur epistula, quaeris?
  Hinc, ubi caeruleis iungitur Hister aquis.
Ut regio dicta est, succurrere debet et auctor,
  Laesus ab ingenio Naso poeta suo.
Qui tibi, quam mallet praesens afferre salutem,
  Mittit ab hirsutis, Maxime Cotta, Getis.
Legimus, o iuvenis patrii non degener oris,
  Dicta tibi pleno verba diserta foro.
Quae quamquam lingua mihi sunt properante per horas —
  Lecta satis multas, pauca fuisse queror.
Plura sed haec feci relegendo saepe; nec umquam
  Non mihi, quam primo, grata fuere magis.
Cumque nihil totiens lecta e dulcedine perdant,
  Viribus illa suis, non novitate, placent.
Felices, quibus haec ipso cognoscere in actu,
  Et tam facundo contigit ore frui!
Nam quamquam sapor est adlata dulcis in unda,
  Gratius ex ipso fonte bibuntur aquae.
Et magis adducto pomum decerpere ramo,
  Quam de caelata sumere lance iuvat.
At nisi peccassem, nisi me mea Musa fugasset,
  Quod legi, tua vox exhibuisset opus.
Utque fui solitus, sedissem forsitan unus
  De centum iudex in tua verba viris:
Maior et implesset praecordia nostra voluptas,
  Cum traherer dictis adnueremque tuis.
Quem quoniam fatum vobis patriaque relictis
  Inter inhumanos maluit esse Getas,
Quod licet, ut videar tecum magis esse, legenda
  Saepe, precor, studii pignora mitte tui:
Exemploque meo, nisi dedignaris id ipsum,
  Utere, quod nobis rectius ipse dares.
Namque ego, qui perii iam pridem, Maxime, vobis,
  Ingenio nitor non periisse meo.

Redde vicem, nec rara tui monimenta laboris
Accipiant nostrae, grata futura, manus.
Dic tamen, o iuvenis studiorum plene meorum,
Ecquid ab his ipsis admoneare mei.
Ecquid, ubi aut recitas factum modo carmen amicis,
Aut, quod saepe soles, exigis ut recitent,
Quaeror, ut interdum pia mens, oblita quid absit, (96)
Nescio quid certe sentit abesse sui?
Utve loqui multum de me praesente solebas,
Nunc quoque Nasonis nomen in ore tuo est?
Ipse quidem Getico peream violatus ab arcu, —
Et sit periuri quam prope poena, vides —
Te nisi momentis video paene omnibus absens.
Gratia dis, menti quolibet ire licet.
Hac ubi perveni, nulli cernendus, in Urbem,
Saepe loquor tecum, saepe loquente fruor.
Tum mihi, difficile est, quam sit bene, dicere, quamque
Candida iudiciis illa sit hora meis.
Tum me, siqua fides, caelesti sede receptum
Cum fortunatis suspicor esse deis.
Rursus ubi huc redii, caelum superosque relinquo,
A Styge nec longe Pontica distat humus.
Unde ego si fato nitor prohibente reverti,
Spem sine profectu, Maxime, tolle mihi.

VI.

Naso suo, posuit nomen cui paene, sodali
Mittit ab Euxinis hoc breve carmen aquis.
At si cauta parum scripsisset dextra, quis esses,
Forsitan officio parta querella foret.
Cur tamen, hoc aliis tutum credentibus, unus, (97)
Appellent ne te carmina nostra, rogas?
Quanta sit in media clementia Caesaris ira,

Ex me, si nescis, certior esse potes.
Huic ego, quam patior, nil possem demere poenae,
Si iudex meriti cogerer esse mei.
Non vetat ille sui quemquam meminisse sodalis,
Nec prohibet tibi me scribere, teque mihi.
Nec scelus admittas, si consoleris amicum,
Mollibus et verbis aspera fata leves.
Cur, dum tuta times, facis ut reverentia talis
Fiat in Augustos invidiosa deos?
Fulminis adflatos interdum vivere telis
Vidimus et refici, non prohibente Iove.
Nec, quia Neptunus navem lacerarat Ulixis,
Leucothea nanti ferre negavit opem.
Crede mihi, miseris caelestia numina parcunt,
Nec semper laesos et sine fine premunt.
Principe nec nostro deus est moderatior ullus:
Iustitia vires temperat ille suas.
Nuper eam Caesar facto de marmore templo,
Iampridem posuit mentis in aede suae.
Iuppiter in multos temeraria fulmina torquet, (98)
Qui poenam culpa non meruere pati.
Obruerit cum tot saevis deus aequoris undis,
Ex illis mergi pars quota digna fuit?
Cum pereant acie fortissima quaeque, vel ipso
Iudice delectus Martis iniquus erit.
At si forte velis in nos inquirere, nemo est,
Qui se, quod patitur, commeruisse neget.
Adde, quod extinctos vel aqua, vel Marte, vel igni
Nulla potest iterum restituisse dies.
Restituit multos, aut poenae parte levavit
Caesar. et in multis me, precor, esse velit!
At tu, cum tali populus sub principe simus,
Adloquio profugi credis inesse metum?
Forsitan haec domino Busiride iure timeres,
Aut solito clausos urere in aere viros.
Desine mitem animum vano infamare timore.
Saeva quid in placidis saxa vereris aquis?

Ipse ego quod primo scripsi sine nomine vobis,
Vix excusari posse mihi videor.
Sed pavor attonito rationis ademerat usum,
Cesserat omne novis consiliumque malis.
Fortunamque meam metuens, non vindicis iram,
Terrebar titulo nominis ipse mei.
Hactenus admonitus memori concede poetae,
Ponat ut in chartis nomina cara suis.
Turpe erit ambobus, longo mihi proximus usu
Si nulla libri parte legere mei.
Ne tamen iste metus somnos tibi rumpere possit
Non ultra, quam vis, officiosus ero;
Teque tegam, qui sis. nisi cum permiserit ipse
Cogetur nemo munus habere meum.
Tu modo, quem poteras vel aperte tutus amare,
Si res est anceps ista, latenter ama.

VII.

Verba mihi desunt eadem tam saepe roganti,
Iamque pudet vanas fine carere preces.
Taedia consimili fieri de carmine vobis,
Quidque petam, cunctos edidicisse reor.
Nostraque quid portet iam nostis epistula, quam
Charta sit a vinclis non labefacta suis.
Ergo mutetur scripti sententia nostri,
Ne totiens contra, quam rapit amnis, eam.
Quod bene de vobis speravi, ignoscite, amici:
Talia peccandi iam mihi finis erit.
Nec gravis uxori dicar. quae scilicet in me (
Quam proba, tam timida est, experiensque parum.
Hoc quoque, Naso, feres; et enim peiora tulisti
Iam tibi sentiri sarcina nulla potest.
Ductus ab armento taurus detrectat aratrum,
Subtrahit et duro colla novella iugo.
Nos, quibus adsuevit fatum crudeliter uti,

Ad mala iam pridem non sumus ulla rudes.
Venimus in Geticos fines. moriamur in illis!
Parcaque ad extremum qua mea coepit, eat.
Spem iuvat amplecti, quae non iuvet inrita semper:
Et fieri cupias siqua futura putes.
Proximus huic gradus est bene desperare salutem,
Seque semel vera scire perisse fide.
Curando fieri quaedam maiora videmus
Vulnera, quae melius non tetigisse fuit.
Mitius ille perit, subita qui mergitur unda,
Quam sua qui tumidis brachia lassat aquis.
Cur ego concepi Scythicis me posse carere
Finibus, et terra prosperiore frui?
Cur aliquid de me speravi lenius umquam?
An fortuna mihi sic mea nota fuit?
Torqueor en gravius. repetitaque forma locorum (101)
Exilium renovat triste, recensque facit.
Est tamen utilius, studium cessasse meorum,
Quam, quas admorint, non valuisse preces.
Magna quidem res est, quam non audetis, amici,
Sed siquis peteret, qui dare vellet, erat.
Dummodo non nobis hoc Caesaris ira negarit,
Fortiter Euxinis inmoriemur aquis.

VIII.

Quae tibi, quaerebam, memorem testantia curam
Dona Tomitanus mittere posset ager.
Dignus es argento, fulvo quoque dignior auro:
Sed te, cum donas, ista iuvare solent.
Nec tamen haec loca sunt ullo pretiosa metallo:
Hostis ab agricola vix sinit illa fodi.
Purpura saepe tuos fulgens praetexit amictus.
Sed non Sarmatico tingitur illa mari.
Vellera dura ferunt pecudes, et Palladis uti
Arte Tomitanae non didicere nurus.
Femina pro lana Cerialia munera frangit,

Suppositoque gravem vertice portat aquam.
Non hic pampineis amicitur vitibus ulmus,
Nulla premunt ramos pondere poma suo.
Tristia deformes pariunt absinthia campi, (102)
Terraque de fructu quam sit amara, docet.
Nil igitur tota Ponti regione sinistri,
Quod mea sedulitas mittere posset, erat.
Clausa tamen misi Scythica tibi tela pharetra:
Hoste precor fiant illa cruenta tuo.
Hos habet haec calamos, hos haec habet ora libellos.
Haec viget in nostris, Maxime, Musa locis!
Quae quamquam misisse pudet, quia parva videntur,
Tu tamen haec, quaeso, consule missa boni.

VIIII.

Quod sit in his eadem sententia, Brute, libellis,
Carmina nescio quem carpere nostra refers:
Nil nisi me terra fruar ut propiore rogare,
Et quam sim denso cinctus ab hoste, loqui.
O! quam de multis vitium reprehenditur unum!
Hoc peccat solum si mea Musa, bene est.
Ipse ego librorum video delicta meorum,
Cum sua plus iusto carmina quisque probet.
[Auctor opus laudat. sic forsitan Agrius olim
Thersiten facie dixerit esse bona.
Iudicium tamen hic nostrum non decipit error:
Nec, quidquid genui, protinus illud amo.]
Cur igitur, si me video delinquere, peccem, (103)
Et patiar scripto crimen inesse, rogas?
Non eadem ratio est, sentire et demere morbos.
Sensus inest cunctis, tollitur arte malum.
Saepe aliquod verbum cupiens mutare reliqui,
Iudicium vires destituuntque meum.
Saepe piget — quid enim dubitem tibi vera fateri? —
Corrigere et longi ferre laboris onus.

Scribentem iuvat ipse calor minuitque laborem,
Cum quasso crescens pectore fervet opus.
Corrigere at res est tanto magis ardua, quanto
Magnus Aristarcho maior Homerus erat;
Sic animum lento curarum frigore laedit,
Ut cupidi census frena retentat equi.
Atque ita di mites minuant mihi Caesaris iram,
Ossaque pacata nostra tegantur humo,
Ut mihi conanti nonnumquam intendere curas
Fortunae species obstat acerba meae,
Vixque mihi videor, faciam quod carmina, sanus,
Inque feris curem corrigere illa Getis!
Nil tamen est scriptis magis excusabile nostris,
Quam sensus cunctis paene quod unus inest.
Laeta fere laetus cecini. cano tristia tristis. (104)
Conveniens operi tempus utrumque suo est.
Quid, nisi de vitio scribam regionis amarae,
Utque loco moriar commodiore, precer?
Cum totiens eadem dicam, vix audior ulli:
Verbaque profectu dissimulata carent.
Et tamen haec eadem cum sint, non scribimus isdem;
Unaque per plures vox mea temptat opem.
An, ne bis sensum lector reperiret eundem,
Unus amicorum, Brute, rogandus erat?
Non fuit hoc tanti. confesso ignoscite, docti:
Vilior est operis fama salute mea.
Denique materiam cum quis sibi finxerit ipse,
Arbitrio variat multa poeta suo:
Musa mea est index nimium quoque vera malorum,
Atque incorrupti pondera testis habet.
Nec liber ut fieret, sed uti sua cuique daretur
Littera, propositum curaque nostra fuit.
Postmodo collectas, utcumque sine ordine, iunxi:
Hoc opus electum ne mihi forte putes.
Da veniam scriptis, quorum non gloria nobis
Causa, sed utilitas officiumque fuit.

LIBER QUARTUS. (105)

I.

Accipe, Pompei, deductum carmen ab illo,
  Debitor est vitae qui tibi, Sexte, suae.
Qui seu non prohibes a me tua nomina poni,
  Accedet meritis haec quoque summa tuis:
Sive trahis vultus, equidem peccasse fatebor,
  Delicti tamen est causa probanda mei.
Non potuit mea mens, quin esset grata, teneri.
  Sit precor officio non gravis ira pio.
O! quotiens ego sum libris mihi visus in istis
  Impius, in nullo quod legerere loco:
O! quotiens, alii cum vellem scribere, nomen
  Rettulit in ceras inscia dextra tuum!
Ipse mihi placuit mendis in talibus error,
  Et vix invita facta litura manu est.
'Viderit' ad summum dixi. 'licet ipse queratur,
  Hanc pudet offensam non meruisse prius.'
Da mihi, siquid ea est, hebetantem pectora Lethen,
  Oblitus potero non tamen esse tui.
Idque sinas oro, nec fastidita repellas
  Verba, nec officio crimen inesse putes,
Et levis haec meritis referatur gratia tantis: (106)
  Si minus, invito te quoque gratus ero.
Numquam pigra fuit nostris tua gratia rebus,
  Nec mihi munificas arca negavit opes.
Nunc quoque nil subitis clementia territa fatis
  Auxilium vitae fertque feretque meae.
Unde, roges forsan, fiducia tanta futuri
  Sit mihi? quod fecit, quisque tuetur opus.
Ut Venus artificis labor est et gloria Coi,
  Aequoreo madidas quae premit imbre comas:
Arcis ut Actaeae vel eburna vel aerea custos
  Bellica Phidiaca stat dea facta manu:

Vindicat ut Calamis laudem, quos fecit, equorum:
Ut similis verae vacca Myronis opus:
Sic ego sum rerum non ultima, Sexte, tuarum,
Tutelaeque feror munus opusque tuae.

II.

Quod legis, o vates magnorum maxime regum,
Venit ab intonsis usque, Severe, Getis:
Cuius adhuc nomen nostros tacuisse libellos,
Si modo permittis dicere vera, pudet.
Orba tamen numeris cessavit epistula numquam
Ire per alternas officiosa vices.
Carmina sola tibi memorem testantia curam (107)
Non data sunt. quid enim, quae facis ipse, darem?
Quis mel Aristaeo, quis Baccho vina Falerno,
Triptolemo fruges, poma det Alcinoo?
Fertile pectus habes, interque Helicona colentes
Uberius nulli provenit ista seges.
Mittere ad hunc carmen, frondes erat addere silvis.
Haec mihi cunctandi causa, Severe, fuit.
Nec tamen ingenium nobis respondet, ut ante,
Sed siccum sterili vomere litus aro.
Scilicet ut limus venas excaecat in undis,
Lapsaque subpresso fonte resistit aqua,
Pectora sic mea sunt limo vitiata malorum,
Et carmen vena pauperiore fluit.
Siquis in hac ipsum terra posuisset Homerum,
Esset, crede mihi, factus et ille Getes.
Da veniam lasso, studiis quoque frena remisi,
Ducitur et digitis littera rara meis.
Impetus ille sacer, qui vatum pectora nutrit,
Qui prius in nobis esse solebat, abest.
Vix venit ad partes, vix sumptae Musa tabellae
Inponit pigras paene coacta manus.
Parvaque, ne dicam scribendi nulla voluptas (108)

Est mihi; nec numeris nectere verba iuvat.
Sive quod hinc fructus adeo non cepimus ullos,
Principium nostri res sit ut ista mali:
Sive quod in tenebris numerosos ponere gressus,
Quodque legas nulli scribere carmen, idem est.
Excitat auditor studium, laudataque virtus
Crescit, et inmensum gloria calcar habet.
Hic mea cui recitem nisi flavis scripta Corallis,
Quasque alias gentes barbarus Hister habet?
Sed quid solus agam, quaque infelicia perdam
Otia materia, surripiamque diem?
Nam quia nec vinum, nec me tenet alea fallax,
Per quae clam tacitum tempus abire solet,
Nec me — quod cuperem, si per fera bella liceret —
Oblectat cultu terra novata suo,
Quid, nisi Pierides, solacia frigida, restant,
Non bene de nobis quae meruere deae?
At tu, cui bibitur felicius Aonius fons,
Utiliter studium quod tibi cedit, ama,
Sacraque Musarum merito cole. quodque legamus,
Huc aliquod curae mitte recentis opus.

III.

Conquerar, an taceam? ponam sine nomine crimen, (109)
An notum, qui sis, omnibus esse velim?
Nomine non utar, ne commendere querella,
Quaeraturque tibi carmine fama meo.
Dum mea puppis erat valida fundata carina,
Qui mecum velles currere, primus eras.
Nunc, quia contraxit vultum Fortuna, recedis,
Auxilio postquam scis opus esse tuo.
Dissimulas etiam, nec me vis nosse videri,
Quisque sit, audito nomine, Naso, rogas.
Ille ego sum, quamquam non vis audire, vetusta
Paene puer puero iunctus amicitia!

Ille ego, qui primus tua seria nosse solebam
  Et tibi iucundis primus adesse iocis:
Ille ego convictor densoque domesticus usu,
  Ille ego iudiciis unica Musa tuis!
Ille ego sum, qui nunc an vivam, perfide, nescis,
  Cura tibi de quo quaerere nulla fuit.
Sive fui numquam carus, simulasse fateris:
  Seu non fingebas, inveniere levis.
Aut age, dic aliquam, quae te mutaverit, iram:
  Nam nisi iusta tua est, iusta querella mea est.
Quod te nunc crimen similem vetat esse priori? (110)
  An crimen, coepi quod miser esse, vocas?
Si mihi rebus opem nullam factisque ferebas,
  Venisset verbis charta notata tribus.
Vix equidem credo, sed et insultare iacenti
  Te mihi, nec verbis parcere fama refert.
Quid facis, a! demens? cur, si fortuna recedat,
  Naufragio lacrimas eripis ipse tuo?
Haec dea non stabili, quam sit levis, orbe fatetur,
  Quem summum dubio sub pede semper habet.
Quolibet est folio, quavis incertior aura:
  Par illi levitas, improbe, sola tua est.
Omnia sunt hominum tenui pendentia filo,
  Et subito casu quae valuere, ruunt.
Divitis audita est cui non opulentia Croesi?
  Nempe tamen vitam captus ab hoste tulit.
Ille Syracosia modo formidatus in urbe
  Vix humili duram reppulit arte famem.
Quid fuerat Magno maius? tamen ille rogavit
  Summissa fugiens voce clientis opem.
Cuique viro totus terrarum paruit orbis,
  [Indigus effectus omnibus ipse magis.]
Ille Iugurthino clarus Cimbroque triumpho, (111)
  Quo victrix totiens consule Roma fuit,
In caeno Marius iacuit cannaque palustri,
  Pertulit et tanto multa pudenda viro.
Ludit in humanis divina potentia rebus,

Et certam praesens vix habet hora fidem.
'Litus ad Euxinum' siquis mihi diceret 'ibis,
Et metues, arcu ne feriare Getae,'
'I, bibe' dixissem 'purgantes pectora sucos,
Quidquid et in tota nascitur Anticyra.'
Sum tamen haec passus. nec, si mortalia possim,
Et summi poteram tela cavere dei.
Tu quoque fac timeas, et quae tibi laeta videntur,
Dum loqueris, fieri tristia posse puta.

IIII.

Nulla dies adeo est australibus umida nimbis,
Non intermissis ut fluat imber aquis.
Nec sterilis locus ullus ita est, ut non sit in illo
Mixta fere duris utilis herba rubis.
Nil adeo fortuna gravis miserabile fecit,
Ut minuant nulla gaudia parte malum.
Ecce domo patriaque carens oculisque meorum,
Naufragus in Getici litoris actus aquas,
Qua tamen inveni vultum diffundere causa (112)
Possim, fortunae nec meminisse meae.
Nam mihi cum solus spatiarer tristis harena,
Visa est a tergo pinna dedisse sonum.
Respicio: nec erat corpus, quod cernere possem,
Verba tamen sunt haec aure recepta mea:
'En ego laetarum venio tibi nuntia rerum,
Fama, per inmensas aëre lapsa vias.
Consule Pompeio, quo non tibi carior alter,
Candidus et felix proximus annus erit.'
Dixit, et ut laeto Pontum rumore replevit,
Ad gentes alias hinc dea vertit iter.
At mihi dilapsis inter nova gaudia curis
Excidit asperitas huius iniqua loci.
Ergo ubi, Iane biceps, longum reseraveris annum,
Pulsus et a sacro mense December erit,
Purpura Pompeium summi velabit honoris,

Ne titulis quicquam debeat ille suis.
Cernere iam videor rumpi paene atria turba,
Et populum laedi deficiente loco,
Templaque Tarpeiae primum tibi sedis adiri,
Et fieri faciles in tua vota deos:
Colla boves niveos certae praebere securi, (113)
Quos aluit campis herba Falisca suis.
Cumque deos omnes, tum quos inpensius aequos
Esse tibi cupias, cum Iove Caesar erunt.
Curia te excipiet, patresque e more vocati
Intendent aures ad tua verba suas.
Hos ubi facundo tua vox hilaraverit ore,
Utque solet, tulerit prospera verba dies,
Egeris et meritas superis cum Caesare grates, —
Qui causam, facias cur ita saepe, dabit —
Inde domum repetes toto comitante senatu,
Officium populi vix capiente domo.
Me miserum, turba quod non ego cernar in illa,
Nec poterunt istis lumina nostra frui!
Quamlibet absentem, qua possum, mente videbo:
Aspiciet vultus consulis illa sui.
Di faciant, aliquo subeat tibi tempore nostrum
Nomen, et 'heu!' dicas 'quid miser ille facit?'
Haec tua pertulerit siquis mihi verba, fatebor
Protinus exilium mollius esse meum.

V.

Ite, leves elegi, doctas ad consulis aures,
Verbaque honorato ferte legenda viro.
Longa via est, nec vos pedibus proceditis aequis (114)
Tectaque brumali sub nive terra latet.
Cum gelidam Thracen et opertum nubibus Haemum
Et maris Ionii transieritis aquas,
Luce minus decima dominam venietis in Urbem,
Ut festinatum non faciatis iter.
Protinus inde domus vobis Pompeia petatur:

Non est Augusto iunctior ulla foro.
Siquis, ut in populo, qui sitis et unde, requiret,
Nomina decepta quaelibet aure ferat.
Ut sit enim tutum, sicut reor esse, fateri,
Verba minus certe ficta timoris habent.
Copia nec vobis nullo prohibente videndi
Consulis, ut limen contigeritis, erit.
Aut reget ille suos dicendo iura Quirites,
Conspicuum signis cum premet altus ebur:
Aut populi reditus positam componet ad hastam,
Et minui magnae non sinet Urbis opes:
Aut, ubi erunt patres in Iulia templa vocati,
De tanto dignis consule rebus aget:
Aut feret Augusto solitam natoque salutem,
Deque parum noto consulet officio.
Tempus ab his vacuum Caesar Germanicus omne
Auferet. a magnis hunc colit ille deis.
Cum tamen a turba rerum requieverit harum,
Ad vos mansuetas porriget ille manus,
Quidque parens ego vester agam, fortasse requiret.
Talia vos illi reddere verba volo:
'Vivit adhuc vitamque tibi debere fatetur,
Quam prius a miti Caesare munus habet:
Te sibi, cum fugeret, memori solet ore referre
Barbariae tutas exhibuisse vias:
Sanguine Bistonium quod non tepefecerit ensem,
Effectum cura pectoris esse tui:
Addita praeterea vitae quoque multa tuendae
Munera, ne proprias attenuaret opes.
Pro quibus ut meritis referatur gratia, iurat
Se fore mancipii tempus in omne tui.
Nam prius umbrosa carituros arbore montes,
Et freta velivolas non habitura rates,
Fluminaque in fontes cursu reditura supino,
Gratia quam meriti possit abire tui.'
Haec ubi dixeritis, servet sua dona, rogate.
Sic fuerit vestrae causa peracta viae.

VI.

Quam legis, ex illis tibi venit epistula, Brute, (116)
Nasonem nolles in quibus esse locis.
Sed tu quod nolles, voluit miserabile fatum.
Ei mihi! plus illud, quam tua vota, valet.
In Scythia nobis quinquennis olympias acta est:
Iam tempus lustri transit in alterius.
Perstat enim fortuna tenax, votisque malignum
Opponit nostris insidiosa pedem.
Certus eras pro me, Fabiae lux, Maxime, gentis,
Numen ad Augustum supplice voce loqui.
Occidis ante preces. causamque ego, Maxime, mortis —
Nec fuero tanti — me reor esse tuae.
Iam timeo nostram cuiquam mandare salutem:
Ipsum morte tua concidit auxilium.
Coeperat Augustus deceptae ignoscere culpae:
Spem nostram terras deseruitque simul.
Quale tamen potui, de caelite, Brute, recenti
Vestra procul positus carmen in ora dedi.
Quae prosit pietas utinam mihi, sitque malorum
Iam modus et sacrae mitior ira domus!
Te quoque idem liquido possum iurare precari,
O mihi non dubia cognite Brute nota.
Nam cum praestiteris verum mihi semper amorem, (117)
Hic tamen adverso tempore crevit amor.
Quique tuas pariter lacrimas nostrasque videret,
Passuros poenam crederet esse duos.
Lenem te miseris genuit natura, nec ulli
Mitius ingenium, quam tibi, Brute, dedit:
Ut qui, quid valeas, ignoret, Marte forensi,
Posse tuo peragi vix putet ore reos.
Scilicet eiusdem est, quamvis pugnare videntur,
Supplicibus facilem, sontibus esse trucem.
Cum tibi suscepta est legis vindicta severae,

Verba, velut tinguat singula, virus habent.
Hostibus eveniat, quam sis violentus in armis,
Sentire et linguae tela subire tuae.
Quae tibi tam tenui cura limantur, ut omnes
Istius ingenium corporis esse negent.
At siquem laedi fortuna cernis iniqua,
Mollior est animo femina nulla tuo.
Hoc ego praecipue sensi, cum magna meorum
Notitiam pars est infitiata mei.
Inmemor illorum, vestri non inmemor umquam,
Qui mala solliciti nostra levatis, ero.
Et prius hic nimium nobis conterminus Hister (118)
In caput Euxino de mare vertet iter,
Utque Thyesteae redeant si tempora mensae,
Solis ad eoas currus agetur aquas,
Quam quisquam vestrum, qui me doluistis ademptum,
Arguat ingratum non meminisse sui.

VII.

Missus es Euxinas quoniam, Vestalis, ad undas,
Ut positis reddas iura sub axe locis,
Aspicis en praesens, quali iaceamus in arvo,
Nec me testis eris falsa solere queri.
Accedet voci per te non irrita nostrae,
Alpinis iuvenis regibus orte, fides.
Ipse vides certe glacie concrescere Pontum,
Ipse vides rigido stantia vina gelu;
Ipse vides, onerata ferox ut ducat Iazyx
Per medias Histri plaustra bubulcus aquas.
Aspicis et mitti sub adunco toxica ferro,
Et telum causas mortis habere duas.
Atque utinam pars haec tantum spectata fuisset,
Non etiam proprio cognita Marte tibi!
Tendisti ad primum per densa pericula pilum,
Contigit ex merito qui tibi nuper honor.
Sit licet hic titulus plenis tibi fructibus ingens, (119)

Ipsa tamen virtus ordine maior erit.
Non negat hoc Hister, cuius tua dextera quondam
Puniceam Getico sanguine fecit aquam.
Non negat Aegisos, quae te subeunte recepta
Sensit in ingenio nil opis esse loci.
Nam, dubium, positu melius defensa manune,
Urbs erat in summo nubibus aequa iugo.
Sithonio regi ferus interceperat illam
Hostis et ereptas victor habebat opes;
Donec fluminea devecta Vitellius unda
Intulit, exposito milite, signa Getis.
At tibi, progenies alti fortissima Donni,
Venit in adversos impetus ire viros.
Nec mora, conspicuus longe fulgentibus armis,
Fortia ne possint facta latere, caves,
Ingentique gradu contra ferrumque locumque
Saxaque brumali grandine plura subis.
Nec te missa super iaculorum turba moratur,
Nec quae vipereo tela cruore madent.
Spicula cum pictis haerent in casside pinnis,
Parsque fere scuti vulnere nulla vacat.
Nec corpus cunctos feliciter effugit ictus:
Sed minor est acri laudis amore dolor.
Talis apud Troiam Danais pro navibus Aiax
Dicitur Hectoreas sustinuisse faces.
Ut propius ventum est, admotaque dextera dextrae,
Resque fero potuit comminus ense geri,
Dicere difficile est, quid Mars tuus egerit illic,
Quotque neci dederis, quosque, quibusque modis.
Ense tuo factos calcabas victor acervos,
Inpositoque Getes sub pede multus erat.
Pugnat ad exemplum primi minor ordine pili,
Multaque fert miles vulnera, multa facit.
Sed tantum virtus alios tua praeterit omnes,
Ante citos quantum Pegasus ibat equos.
Vincitur Aegisos. testataque tempus in omne
Sunt tua, Vestalis, carmine facta meo.

VIII.

Littera sera quidem, studiis exculte Suilli,
Huc tua pervenit, sed mihi grata tamen,
Qua, pia si possit superos lenire rogando
Gratia, laturum te mihi dicis opem.
Ut iam nil praestes, animi sum factus amici
Debitor, et meritum velle iuvare voco.
Impetus iste tuus longum modo duret in aevum, (11
Neve malis pietas sit tua lassa meis.
Ius aliquod faciunt adfinia vincula nobis,
Quae semper maneant inlabefacta, precor.
Nam tibi quae coniunx, eadem mihi filia paene;
Et quae te generum, me vocat illa virum.
Ei mihi, si lectis vultum tu versibus istis
Ducis et adfinem te pudet esse meum!
At nihil hic dignum poteris reperire pudore
Praeter fortunam, quae mihi caeca fuit.
Seu genus excutias, equites ab origine prima
Usque per innumeros inveniemur avos:
Sive velis, qui sint mores inquirere nostri,
Errorem misero detrahe, labe carent.
Tu modo siquid agi sperabis posse precando,
Quos colis, exora supplice voce deos.
Di tibi sint Caesar iuvenis. tua numina placa.
Hac certe nulla est notior ara tibi.
Non sinit illa sui vanas antistitis umquam
Esse preces. nostris hinc pete rebus opem.
Quamlibet exigua si nos ea iuverit aura,
Obruta de mediis cumba resurget aquis.
Tunc ego tura feram rapidis sollemnia flammis, (12
Et valeant quantum numina, testis ero.
Nec tibi de Pario statuam, Germanice, templum
Marmore. carpsit opes illa ruina meas.
Templa domus facient vobis urbesque beatae.
Naso suis opibus, carmine gratus erit.
Parva quidem fateor pro magnis munera reddi,

Cum pro concessa verba salute damus.
Sed qui, quam potuit, dat maxima, gratus abunde est,
Et finem pietas contigit illa suum.
Nec, quae de parva pauper dis libat acerra,
Tura minus, grandi quam data lance, valent.
Agnaque tam lactens, quam gramine pasta Falisco
Victima Tarpeios inficit icta focos.
Nec tamen officio vatum per carmina facto
Principibus res est aptior ulla viris.
Carmina vestrarum peragunt praeconia laudum,
Neve sit actorum fama caduca, cavent.
Carmine fit vivax virtus, expersque sepulchri
Notitiam serae posteritatis habet.
Tabida consumit ferrum lapidemque vetustas,
Nullaque res maius tempore robur habet.
Scripta ferunt annos. scriptis Agamemnona nosti, (123)
Et quisquis contra vel simul arma tulit.
Quis Thebas septemque duces sine carmine nosset,
Et quidquid post haec, quidquid et ante fuit?
Di quoque carminibus, si fas est dicere, fiunt,
Tantaque maiestas ore canentis eget.
Sic Chaos ex illa naturae mole prioris
Digestum partes scimus habere suas:
Sic adfectantes caelestia regna Gigantes
Ad Styga nimbifero vindicis igne datos:
Sic victor laudem superatis Liber ab Indis,
Alcides capta traxit ab Oechalia.
Et modo, Caesar, avum, quem virtus addidit astris,
Sacrarunt aliqua carmina parte tuum.
Siquid adhuc igitur vivi, Germanice, nostro
Restat in ingenio, serviet omne tibi.
Non potes officium vatis contemnere vates:
Iudicio pretium res habet ista tuo.
Quod nisi te nomen tantum ad maiora vocasset,

Gloria Pieridum summa futurus eras.
Sed dare materiam nobis, quam carmina, mavis:
Nec tamen ex toto deserere illa potes.
Nam modo bella geris, numeris modo verba coerces, (124,
Quodque aliis opus est, hoc tibi lusus erit.
Utque nec ad citharam, nec ad arcum segnis Apollo est,
Sed venit ad sacras nervus uterque manus,
Sic tibi nec docti, nec desunt principis artes,
Mixta sed est animo cum Iove Musa tuo.
Quae quoniam nec nos unda summovit ab illa,
Ungula Gorgonei quam cava fecit equi,
Prosit, opemque ferat communia sacra tueri,
Atque isdem studiis inposuisse manum:
Litora pellitis nimium subiecta Corallis
Ut tandem saevos effugiamque Getas:
Clausaque si misero patria est, ut ponar in illo,
Qui minus Ausonia distet ab Urbe, loco,
Unde tuas possim laudes celebrare recentes
Magnaque quam minima facta referre mora.
Tangat ut hoc votum caelestia, care Suilli,
Numina, pro socero paene precare tuo.

VIIII.

Unde licet, non unde iuvat, Graecine, salutem
Mittit ab Euxinis hanc tibi Naso vadis.
Missaque, di faciant, auroram occurrat ad illam,
Bis senos fasces quae tibi prima dabit:
Ut, quoniam sine me tanges Capitolia consul (125)
Et fiam turbae pars ego nulla tuae,
In domini subeat partes et praestet amici
Officium iusto littera nostra die.
Atque ego si fatis genitus melioribus essem
Et mea sincero curreret axe rota,
Quo nunc nostra manus per scriptum fungitur, esset

Lingua salutandi munere functa tui:
Gratatusque darem cum dulcibus oscula verbis,
Nec minus ille meus, quam tuus, esset honor.
Illa, confiteor, sic essem luce superbus,
Ut caperet fastus vix domus ulla meos;
Dumque latus sancti cingit tibi turba senatus,
Consulis ante pedes ire iuberer eques:
Et quamquam cuperem semper tibi proximus esse,
Gauderem lateris non habuisse locum.
Nec querulus, turba quamvis eliderer, essem:
Sed foret a populo tunc mihi dulce premi.
Prospicerem gaudens, quantus foret agminis ordo,
Densaque quam longum turba teneret iter.
[Quoque magis noris, quam me vulgaria tangant,
Spectarem, qualis purpura te tegeret.]
[Signa quoque in sella nossem formata curuli,
Et totum Numidae sculptile dentis opus.]
At cum Tarpeias esses deductus in arces, (126)
Dum caderet iussu victima sacra tuo,
Me quoque secreto grates sibi magnus agentem
Audisset media qui sedet aede deus.
Turaque mente magis plena, quam lance, dedissem
Ter quater, imperii laetus honore tui.
Hinc ego praesentes inter numerarer amicos,
Mitia ius Urbis si modo fata darent:
Quaeque mihi sola capitur nunc mente voluptas,
Tunc oculis etiam percipienda foret.
Non ita caelitibus visum est, et forsitan aequis.
Nam quid me poenae causa negata iuvet?
Mente tamen, quae sola loco non exulat, utar,
Praetextam, fasces aspiciamque tuos.
Haec modo te populo reddentem iura videbit,
Et se secretis finget adesse locis:
Nunc longi reditus hastae supponere lustri
Credet, et exacta cuncta locare fide:
Nunc facere in medio facundum verba senatu,
Publica quaerentem quid petat utilitas:

[Nunc pro Caesaribus superis decernere grates,
Albave opimorum colla ferire boum.]
Atque utinam, cum iam fueris potiora precatus, (127)
Ut mihi placetur principis ira, roges!
Surgat ad hanc vocem plena pius ignis ab ara,
Detque bonum voto lucidus omen apex.
Interea, qua parte licet, ne cuncta queramur,
Hic quoque te festum consule tempus agam.
Altera laetitiae, nec cedens causa priori,
Successor tanti frater honoris erit.
Nam tibi finitum summo, Graecine, Decembri
Imperium Iani suscipit ille die.
Quaeque est in vobis pietas, alterna feretis
Gaudia, tu fratris fascibus, ille tuis.
Sic tu bis fueris consul, bis consul et ille,
Inque domo bimus conspicietur honor.
Qui quamquam est ingens, et nullum Martia summo
Altius imperium consule Roma videt,
Multiplicat tamen hunc gravitas auctoris honorem,
Et maiestatem res data dantis habet.
Iudiciis igitur liceat Flaccoque tibique
Talibus Augusti tempus in omne frui.
Quod tamen a rerum cura propiore vacabit,
Vota precor votis addite vestra meis.
Et siquem dabit aura sinum, iactate rudentes, (128)
Exeat e Stygiis ut mea navis aquis.
Praefuit his, Graecine, locis modo Flaccus; et illo
Ripa ferox Histri sub duce tuta fuit.
Hic tenuit Mysas gentes in pace fideli:
Hic arcu fisos terruit ense Getas.
Hic raptam Trosmin celeri virtute recepit,
Infecitque fero sanguine Danuvium.
Quaere loci faciem Scythicique incommoda caeli,
Et quam vicino terrear hoste, roga:
Sintne litae tenues serpentis felle sagittae,
Fiat an humanum victima dira caput:
Mentiar, an coeat duratus frigore Pontus,

Et teneat glacies iugera multa freti.
Haec ubi narrarit, quae sit mea fama, require,
Quoque modo peragam tempora dura, roga.
Non sumus hic odio, nec scilicet esse meremur,
Nec cum fortuna mens quoque versa mea est.
Illa quies animi, quam tu laudare solebas,
Ille vetus solito perstat in ore pudor.
[Sic ego sum longe, sic hic, ubi barbarus hostis,
Ut fera plus valeant legibus arma, facit,]
Rem queat ut nullam tot iam, Graecine, per annos (129)
Femina de nobis virve puerve queri.
Hoc facit, ut misero faveant adsintque Tomitae:
Haec quoniam tellus testificanda mihi est.
Illi me, quia velle vident, discedere malunt;
Respectu cupiunt hic tamen esse sui.
Nec mihi credideris: extant decreta, quibus nos
Laudat et inmunes publica cera facit.
Conveniens miseris et quamquam gloria non sit,
Proxima dant nobis oppida munus idem.
Nec pietas ignota mea est. videt hospita terra
In nostra sacrum Caesaris esse domo.
Stant pariter natusque pius coniunxque sacerdos,
Numina iam facto non leviora deo.
Neu desit pars ulla domus, stat uterque nepotum,
Hic aviae lateri proximus, ille patris.
His ego do totiens cum ture precantia verba,
Eoo quotiens surgit ab orbe dies.
Tota — licet quaeras — hoc me non fingere dicet
Officii testis Pontica terra mei.
Pontica me tellus, quantis hac possumus ora,
Natalem ludis scit celebrare dei.
Nec minus hospitibus pietas est cognita talis, (130)
Misit in has siquos longa Propontis aquas.
Is quoque, quo laevus fuerat sub praeside Pontus,
Audierit frater forsitan ista tuus.
Fortuna est impar animo, talique libenter

Exiguas carpo munere pauper opes.
Nec vestris damus haec oculis, procul Urbe remoti:
Contenti tacita sed pietate sumus.
Et tamen haec tangent aliquando Caesaris aures.
Nil illi, toto quod fit in orbe, latet.
Tu certe scis hoc, superis ascite, videsque,
Caesar, ut est oculis subdita terra tuis.
Tu nostras audis inter convexa locatus
Sidera, sollicito quas damus ore, preces.
[Perveniant istuc et carmina forsitan illa,
Quae de te misi caelite facta novo.]
Auguror his igitur flecti tua numina. nec tu
Inmerito nomen mite parentis habes.

X.

Haec mihi Cimmerio bis tertia ducitur aestas
Litore pellitos inter agenda Getas.
Ecquos tu silices, ecquod, carissime, ferrum
Duritiae confers, Albinovane, meae?
Gutta cavat lapidem: consumitur anulus usu:
Atteritur pressa vomer aduncus humo.
Tempus edax igitur praeter nos omnia perdit: (131)
Cessat duritia mors quoque victa mea.
Exemplum est animi nimium patientis Ulixes,
Iactatus dubio per duo lustra mari.
Tempora solliciti sed non tamen omnia fati
Pertulit, et placidae saepe fuere morae.
An grave sex annis pulchram fovisse Calypso,
Aeaeaeque fuit concubuisse deae?
Excipit Hippotades, qui dat pro munere ventos,
Curvet ut inpulsos utilis aura sinus.
Nec bene cantantis labor est audire puellas:
Nec degustanti lotos amara fuit.
Hos ego, qui patriae faciant oblivia, sucos
Parte meae vitae, si modo dentur, emam!
[Nec tu contuleris urbem Laestrygonis umquam

Gentibus, obliqua quas obit Hister aqua.
Nec vincet Cyclops saevum feritate Phyacen:
Qui quota terroris pars solet esse mei?
Scylla feris trunco quod latret ab inguine monstris,
Heniochae nautis plus nocuere rates.
Nec potes infestis conferre Charybdin Achaeis,
Ter licet epotum ter vomat illa fretum.
Qui quamquam dextra regione licentius errant,
Securum latus hoc non tamen esse sinunt.]
Hic agri infrondes, hic spicula tincta venenis:
Hic freta vel pediti pervia reddit hiems,
Ut, qua remus iter pulsis modo fecerat undis,
Siccus contempta nave viator eat.
Qui veniunt istinc, vix vos ea credere dicunt.
Quam miser est, qui fert asperiora fide!
Crede tamen: nec te causas nescire sinemus,
Horrida Sarmaticum cur mare duret hiems.
Proxima sunt nobis plaustri praebentia formam (132)
Et quae praecipuum sidera frigus habent.
Hinc oritur boreas oraeque domesticus huic est,
Et sumit mores a propiore locus.
At notus, adverso tepidum qui spirat ab axe,
Est procul, et rarus languidiorque venit.
Adde quod hic clauso miscentur flumina Ponto,
Vimque fretum multo perdit ab amne suam.
Huc Lycus, huc Sagaris Peniusque Hypanisque Calesque
Influit et crebro vertice tortus Halys,
Partheniusque rapax, et volvens saxa Cynapses
Labitur, et nullo tardior amne Tyras:
Et tu, femineae Thermodon cognite turmae,
Et quondam Graiis Phasi petite viris:
Cumque Borysthenio liquidissimus amne Dyrapses
Et tacite peragens lene Melanthus iter:
Quique duas terras, Asiam Cadmique sororem
Separat et cursus inter utramque facit:
Innumerique alii, quos inter maximus omnes

Cedere Danuvius se tibi, Nile, negat.
Copia tot laticum, quas auget, adulterat undas,
Nec patitur vires aequor habere suas.
Quin etiam, stagno similis pigraeque paludi, (133)
Caeruleus vix est diluiturque color.
Innatat unda freto dulcis, leviorque marina est,
Quae proprium mixto de sale pondus habet.
Si roget haec aliquis cur sint narrata Pedoni,
Quidve loqui certis iuverit ista modis?
Detinui, dicam, tempus curasque fefelli.
Hunc fructum praesens attulit hora mihi.
Afuimus solito, dum scribimus ista, dolore,
In mediis nec nos sensimus esse Getis.
At tu, non dubito, cum Thesea carmine laudes,
Materiae titulos quin tueare tuae,
Quemque refers, imitere virum. vetat ille profecto
Tranquilli comitem temporis esse fidem.
Qui quamquam est factis ingens et conditur a te
Vir tanto, quanto debuit ore cani,
Est tamen ex illo nobis imitabile quiddam:
Inque fide Theseus quilibet esse potest.
Non tibi sunt hostes ferro clavaque domandi,
Per quos vix ulli pervius Isthmos erat:
Sed praestandus amor, res non operosa volenti.
Quis labor est puram non temerasse fidem?
Haec tibi, qui perstas indeclinatus amico, (134)
Non est quod lingua dicta querente putes.

XI.

Gallio, crimen erit vix excusabile nobis,
Carmine te nomen non habuisse meo.
Tu quoque enim — memini — caelesti cuspide facta
Fovisti lacrimis vulnera nostra tuis.
Atque utinam rapti iactura laesus amici
Sensisses ultra, quod quererere, nihil!
Non ita dis placuit, qui te spoliare pudica

Coniuge crudeles non habuere nefas.
Nuntia nam luctus mihi nuper epistula venit;
Lectaque cum lacrimis sunt tua damna meis.
Sed neque solari prudentem stultior ausim,
Verbaque doctorum nota referre tibi:
Finitumque tuum, si non ratione, dolorem
Ipsa iam pridem suspicor esse mora.
Dum tua pervenit, dum littera nostra recurrens
Tot maria ac terras permeat, annus abit.
Temporis officium est solacia dicere certi,
Dum dolor in cursu est et petit aeger opem.
At cum longa dies sedavit vulnera mentis,
Intempestive qui movet illa, novat.
Adde quod — atque utinam verum mihi venerit omen! — (135)
Coniugio felix iam potes esse novo.

XII.

Quo minus in nostris ponaris, amice, libellis,
Nominis efficitur condicione tui.
Ast ego non alium prius hoc dignarer honore,
Est aliquis nostrum si modo carmen honor.
Lex pedis officio fortunaque nominis obstat,
Quaque meos adeas, est via nulla, modos.
Nam pudet in geminos ita nomen scindere versus,
Desinat ut prior hoc, incipiatque minor.
Et pudeat, si te, qua syllaba parte moratur,
Artius adpellem Tuticanumque vocem:
Nec potes in versum Tuticani more venire,
Fiat ut e longa syllaba prima brevis:
Aut producatur, quae nunc correptius exit,
Et sit porrecta longa secunda mora.
His ego si vitiis ausim corrumpere nomen,
Ridear et merito pectus habere neger.
Haec mihi causa fuit dilati muneris huius,
Quod meus adiecto fenore reddet amor,

Teque canam quacumque nota. tibi carmina mittam
Paene mihi puero cognite paene puer,
Perque tot annorum seriem, quot habemus uterque, (136)
Non mihi, quam fratri frater, amate minus.
Tu bonus hortator, tu duxque comesque fuisti,
Cum regerem tenera frena novella manu.
Saepe ego correxi sub te censore libellos:
Saepe tibi admonitu facta litura meo est,
Dignam Maeoniis Phaeacida condere chartis
Cum te Pierides perdocuere tuae.
Hic tenor, haec viridi concordia coepta iuventa
Venit ad albentes inlabefacta comas.
Quae nisi te moveant, duro tibi pectora ferro
Esse, vel invicto clausa adamante putem.
Sed prius huic desint et bellum et frigora terrae,
Invisus nobis quae duo Pontus habet;
Et tepidus boreas et sit praefrigidus auster,
Et possit fatum mollius esse meum;
Quam tua sint lapso praecordia dura sodali.
Hic cumulus nostris absit abestque malis.
Tu modo per superos, quorum certissimus ille est,
Quo tuus assidue principe crevit honor,
Effice constanti profugum pietate tuendo,
Ne sperata meam deserat aura ratem.
Quid mandem, quaeris? peream, nisi dicere vix est — (137)
Si modo, qui periit, ille perire potest.
Nec, quid agam, invenio, nec quid nolimve velimve,
Nec satis utilitas est mihi nota mea.
Crede mihi, miseros prudentia prima relinquit,
Et sensus cum re consiliumque fugit.
Ipse, precor, quaeras, qua sim tibi parte iuvandus,
Quoque viam facias ad mea vota vado.

XIII.

O mihi non dubios inter memorande sodales,
Qui quod es, id vere, Care, vocaris, ave.
Unde saluteris, color hic tibi protinus index
Et structura mei carminis esse potest.
Non quia mirifica est, sed quod nec publica certe:
Qualis enim cumque est, non latet esse meam.
Ipse quoque, ut titulum chartae de fronte revellas,
Quod sit opus, videor dicere posse, tuum.
Quamlibet in multis positus noscere libellis,
Perque observatas inveniere notas.
Prodent auctorem vires, quas Hercule dignas
Novimus atque illi, quem canis, esse pares.
Et mea Musa potest proprio deprensa colore,
Insignis vitiis forsitan esse suis.
Tam mala Thersiten prohibebat forma latere, (138)
Quam pulchra Nireus conspiciendus erat.
Nec te mirari, si sint vitiosa, decebit
Carmina, quae faciam paene poeta Getes.
A! pudet, et Getico scripsi sermone libellum,
Structaque sunt nostris barbara verba modis.
Et placui, — gratare mihi — coepique poetae
Inter inhumanos nomen habere Getas.
Materiam quaeris? laudes de Caesare dixi.
Adiuta est novitas numine nostra dei.
Nam patris Augusti docui mortale fuisse
Corpus, in aetherias numen abisse domos:
Esse parem virtute patri, qui frena rogatus
Saepe recusati ceperit imperii.
Esse pudicarum te Vestam, Livia, matrum,
Ambiguum, nato dignior, anne viro.
Esse duos iuvenes, firma adiumenta parentis,
Qui dederint animi pignora certa sui.
Haec ubi non patria perlegi scripta Camena,
Venit et ad digitos ultima charta meos,
Et caput et plenas omnes movere pharetras,

Et longum Getico murmur in ore fuit.
Atque aliquis 'scribas haec cum de Caesare', dixit (139)
'Caesaris imperio restituendus eras.'
Ille quidem dixit. sed me iam, Care, nivali
Sexta relegatum bruma sub axe videt.
Carmina nil prosunt. nocuerunt carmina quondam,
Primaque tam miserae causa fuere fugae.
At tu, per studii communia foedera sacri,
Per non vile tibi nomen amicitiae;
Sic capto Latiis Germanicus hoste catenis
Materiam vestris adferat ingeniis:
Sic valeant pueri, votum commune deorum,
Quos laus formandos est tibi magna datos:
Quanta potes, praebe nostrae momenta saluti,
Quae nisi mutato nulla futura loco est.

XIIII.

Haec tibi mittuntur, quem sum modo carmine questus
Non aptum numeris nomen habere meis:
In quibus, excepto quod adhuc utcumque valemus,
Nil, me praeterea quod iuvet, invenies.
Ipsa quoque est invisa salus, suntque ultima vota,
Quolibet ex istis scilicet ire locis.
Nulla mihi cura est, terra quo muter ab ista,
Hac quia, quam video, gratior omnis erit.
In medias Syrtes, mediam mea vela Charybdin (140)
Mittite, praesenti dum careamus humo.
Styx quoque, siquid ea est, bene commutabitur Histro;
Siquid et inferius, quam Styga, mundus habet.
Gramina cultus ager, frigus minus odit hirundo,
Proxima Marticolis quam loca Naso Getis.
Talia succensent propter mihi verba Tomitae,
Iraque carminibus publica mota meis.

Ergo ego cessabo numquam per carmina laedi,
Plectar et incauto semper ab ingenio?
Ergo ego, ne scribam, digitos incidere cunctor,
Telaque adhuc demens, quae nocuere, sequor?
Ad veteres scopulos iterum devertor et illas,
In quibus offendit naufraga puppis, aquas?
Sed nihil admisi: nulla est mea culpa, Tomitae,
Quos ego, cum loca sim vestra perosus, amo.
Quilibet excutiat nostri monimenta laboris:
Littera de vobis est mea questa nihil.
Frigus et incursus omni de parte timendos
Et quod pulsetur murus ab hoste, queror.
In loca, non homines, verissima crimina dixi.
Culpatis vestrum vos quoque saepe solum.
Esset perpetuo sua quam vitabilis Ascre, (141)
Ausa est agricolae Musa docere senis,
Et fuerat genitus terra, qui scripsit, in illa:
Intumuit vati nec tamen Ascra suo.
Quis patriam sollerte magis dilexit Ulixe?
Hoc tamen asperitas indice nota loci est.
Non loca, sed mores scriptis vexavit amaris
Scepsius Ausonios, actaque Roma rea est:
Falsa tamen passa est aequa convicia mente,
Obfuit auctori nec fera lingua suo.
At malus interpres populi mihi concitat iram,
Inque novum crimen carmina nostra vocat.
Tam felix utinam, quam pectore candidus essem!
Extat adhuc nemo saucius ore meo.
Adde, quod Illyrica si iam pice nigrior essem,
Non mordenda mihi turba fidelis erat.
Molliter a vobis mea sors excepta, Tomitae,
Tam mites Graios indicat esse viros.
Gens mea Paeligni regioque domestica Sulmo
Non potuit nostris lenior esse malis.
Quem vix incolumi cuiquam salvoque daretis,
Is datus a vobis est mihi nuper honor.
Solus adhuc ego cum vestris inmunis in oris, (142)

Exceptis, siqui munera legis habent.
Tempora sacrata mea sunt velata corona,
Publicus invito quam favor inposuit.
Quam grata est igitur Latonae Delia tellus,
Erranti tutum quae dedit una locum,
Tam mihi cara Tomis, patria quae sede fugatis
Tempus ad hoc nobis hospita fida manet:
Di modo fecissent, placidae spem posset habere
Pacis, et a gelido longius axe foret.

XV.

Siquis adhuc usquam nostri non inmemor extat,
Quidve relegatus Naso, requirit, agam:
Caesaribus vitam, Sexto debere salutem
Me sciat. a superis hic mihi primus erit.
Tempora nam miserae complectar ut omnia vitae,
A meritis eius pars mihi nulla vacat.
Quae numero tot sunt, quot in horto fertilis arvi
Punica sub lento cortice grana rubent;
Africa quot segetes, quot Tmolia terra racemos,
Quot Sicyon bacas, quot parit Hybla favos.
Confiteor: testere licet, signate Quirites; —
Nil opus est legum viribus, ipse loquor.
Inter opes et me, parvam rem, pone paternas: (143)
Pars ego sim census quantulacumque tui.
Quam tua Trinacria est regnataque terra Philippo,
Quam domus Augusto continuata foro,
Quam tua, rus oculis domini, Campania, gratum,
Quaeque relicta tibi, Sexte, vel empta tenes:
Tam tuus en ego sum, cuius te munere tristi
Non potes in Ponto dicere habere nihil.
Atque utinam possis, et detur amicius arvum,
Remque tuam ponas in meliore loco!
Quod quoniam in dis est, tempta lenire precando
Numina, perpetua quae pietate cois.
Maeroris nam tu, vix est discernere, nostri

Sis argumentum maius, an auxilium.
Nec dubitans oro: sed flumine saepe secundo
Augetur remis cursus euntis aquae.
Et pudet et metuo semperque eademque precari,
Ne subeant animo taedia iusta tuo.
Verum quid faciam? res inmoderata cupido est.
Da veniam vitio, mitis amice, meo.
Scribere saepe aliud cupiens delabor eodem:
[Ipsa locum per se littera nostra rogat.]
Seu tamen effectus habitura est gratia, seu me (144)
Dura iubet gelido Parca sub axe mori:
Semper inoblita repetam tua munera mente,
Et mea me tellus audiet esse tuum.
Audiet et caelo posita est quaecumque sub ullo,
Transit nostra feros si modo Musa Getas,
Teque meae causam servatoremque salutis,
Meque tuum libra norit et aere minus.

XVI.

Invide, quid laceras Nasonis carmina rapti?
Non solet ingeniis summa nocere dies,
Famaque post cineres maior venit. et mihi nomen
Tunc quoque, cum vivis adnumerarer, erat:
Cum foret et Marsus magnique Rabirius oris
Iliacusque Macer sidereusque Pedo:
Et, qui Iunonem laesisset in Hercule, Carus,
Iunonis si iam non gener ille foret:
Quique dedit Latio carmen regale Severus,
Et cum subtili Priscus uterque Numa:
Quique vel imparibus numeris, Montane, vel aequis
Sufficis, et gemino carmine nomen habes:
Et qui Penelopae rescribere iussit Ulixen
Errantem saevo per duo lustra mari,
Quique suam Trisemem imperfectumque dierum — (145)
Deseruit celeri morte Sabinus opus:

Ingeniique sui dictus cognomine Largus,
Gallica qui Phrygium duxit in arva senem:
Quique canit domitam Camerinus ab Hercule Troiam:
Quique sua nomen Phyllide Tuscus habet:
Velivolique maris nomen, cui credere possis
Carmina caeruleos composuisse deos:
Quique acies Libycas Romanaque proelia dixit:
Et Marius, scripti dexter in omne genus:
Trinacriusque suae Perseidos auctor, et auctor
Tantalidae reducis Tyndaridosque Lupus:
Et qui Maeoniam Phaeacida vertit, et una
Pindaricae fidicen tu quoque, Rufe, lyrae:
Musaque Turrani tragicis innixa cothurnis,
Et tua cum socco Musa, Melisse, levi.
Cum Varus Gracchusque darent fera dicta tyrannis,
Callimachi Proculus molle teneret iter:
Tityron antiquas passerque rediret ad herbas,
Aptaque venanti Gratius arma daret:
Naïdas a satyris caneret Fontanus amatas,
Clauderet imparibus verba Capella modis.
Cumque forent alii, quorum mihi cuncta referre (146)
Nomina longa mora est, carmina vulgus habet;
Essent et iuvenes, quorum quod inedita cura est,
Adpellandorum nil mihi iuris adest.
Te tamen in turba non ausim, Cotta, silere,
Pieridum lumen praesidiumque fori,
Maternos Cottas cui Messallasque paternos
Maxima nobilitas ingeminata dedit.
Dicere si fas est, claro mea nomine Musa
Atque inter tantos quae legeretur, erat.
Ergo summotum patria proscindere, Livor,
Desine, neu cineres sparge, cruente, meos.
Omnia perdidimus: tantummodo vita relicta est,
Praebeat ut sensum materiamque mali.
Quid iuvat extinctos ferrum demittere in artus?
Non habet in nobis iam nova plaga locum.

FASTORUM LIBER PRIMUS
AD C. CLAUDIUM CAESAREM GERMANICUM.

Tempora cum causis Latium digesta per annum
  Lapsaque sub terras ortaque signa canam.
Excipe pacato, Caesar Germanice, voltu
  Hoc opus et timidae dirige navis iter;
Officioque, levem non aversatus honorem,
  Huic tibi devoto numine dexter ades.
Sacra recognosces annalibus eruta priscis,
  Et quo sit merito quaeque notata dies.
Invenies illic et festa domestica vobis:
  Saepe tibi pater est, saepe legendus avus.
Quaeque ferunt illi pictos signantia fastos,
  Tu quoque cum Druso praemia fratre feres.
Caesaris arma canant alii: nos Caesaris aras,
  Et quoscumque sacris addidit ille dies.
Annue conanti per laudes ire tuorum,
  Deque meo pavidos excute corde metus.
Da mihi te placidum, dederis in carmina viris:
  Ingenium voltu statque caditque tuo.
Pagina iudicium docti subitura movetur
  Principis, ut Clario missa legenda deo.
Quae sit enim culti facundia sensimus oris,
  Civica pro trepidis cum tulit arma reis.
Scimus et, ad nostras cum se tulit impetus artes,
  Ingenii currant flumina quanta tui.
Si licet et fas est, vates rege vatis habenas,
  Auspicio felix totus ut annus eat.
Tempora digereret cum conditor Urbis, in anno
  Constituit menses quinque bis esse suo.
Scilicet arma magis quam sidera, Romule, noras,
  Curaque finitimos vincere maior erat.
Est tamen et ratio, Caesar, quae moverit illum:
  Erroremque suum quo tueatur, habet.

Quod satis est, utero matris dum prodeat infans,
Hoc anno statuit temporis esse satis.
Per totidem menses a funere coniugis uxor
Sustinet in vidua tristia signa domo.
Haec igitur vidit trabeati cura Quirini,
Cum rudibus populis annua iura daret.
Martis erat primus mensis, Venerisque secundus:
Haec generis princeps, ipsius ille pater:
Tertius a senibus, iuvenum de nomine quartus,
Quae sequitur, numero turba notata fuit.
At Numa nec Ianum nec avitas praeterit umbras,
Mensibus antiquis praeposuitque duos.
Ne tamen ignores variorum iura dierum,
Non habet officii lucifer omnis idem.
Ille nefastus erit, per quem tria verba silentur:
Fastus erit, per quem lege licebit agi.
Nec toto perstare die sua iura putaris:
Qui iam fastus erit, mane nefastus erat.
Nam simul exta deo data sunt, licet omnia fari,
Verbaque honoratus libera praetor habet.
Est quoque, quo populum ius est includere saeptis:
Est quoque, qui nono semper ab orbe redit.
Vindicat Ausonias Iunonis cura Kalendas,
Idibus alba Iovi grandior agna cadit;
Nonarum tutela deo caret. omnibus istis —
Ne fallare cave — proximus ater erit.
Omen ab eventu est: illis nam Roma diebus
Damna sub averso tristia Marte tulit.
Haec mihi dicta semel, totis haerentia fastis,
Ne seriem rerum scindere cogar, erunt.

1. A·K·IAN·F

Ecce tibi faustum, Germanice, nuntiat annum,
Inque meo primus carmine Ianus adest.
Iane biceps, anni tacite labentis origo,
Solus de superis qui tua terga vides,
Dexter ades ducibus, quorum secura labore

Otia terra ferax, otia pontus habet:
Dexter ades patribusque tuis populoque Quirini,
Et resera nutu candida templa tuo.
Prospera lux oritur. linguis animisque favete!
Nunc dicenda bona sunt bona verba die.
Lite vacent aures, insanaque protinus absint
Iurgia; differ opus, livida turba, tuum.
Cernis, odoratis ut luceat ignibus aether,
Et sonet accensis spica Cilissa focis?
Flamma nitore suo templorum verberat aurum,
Et tremulum summa spargit in aede iubar.
Vestibus intactis Tarpeias itur in arces,
Et populus festo concolor ipse suo est.
Iamque novi praeeunt fasces, nova purpura fulget,
Et nova conspicuum pondera sentit ebur.
Colla rudes operum praebent ferienda iuvenci,
Quos aluit campis herba Falisca suis.
Iuppiter arce sua totum cum spectet in orbem,
Nil nisi Romanum, quod tueatur, habet.
Salve, laeta dies, meliorque revertere semper,
A populo rerum digna potente coli.
Quem tamen esse deum te dicam, Iane biformis?
Nam tibi par nullum Graecia numen habet.
Ede simul causam, cur de caelestibus unus
Sitque quod a tergo, sitque quod ante, vides?
Haec ego cum sumptis agitarem mente tabellis,
Lucidior visa est, quam fuit ante, domus.
Tunc sacer ancipiti mirandus imagine Ianus
Bina repens oculis obtulit ora meis.
Extimui sensique metu riguisse capillos,
Et gelidum subito frigore pectus erat.
Ille tenens baculum dextra clavemque sinistra
Edidit hos nobis ore priore sonos:
'Disce metu posito, vates operose dierum,
Quod petis, et voces percipe mente meas.
Me Chaos antiqui — nam sum res prisca — vocabant.
Aspice, quam longi temporis acta canam.

Lucidus hic aer et quae tria corpora restant,
Ignis, aquae, tellus, unus acervus erat.
Ut semel haec rerum secessit lite suarum,
Inque novas abiit massa soluta domos,
Flamma petit altum, propior locus aëra cepit,
Sederunt medio terra fretumque solo.
Tunc ego, qui fueram globus et sine imagine moles,
In faciem redii dignaque membra deo.
Nunc quoque, confusae quondam nota parva figurae,
Ante quod est in me postque, videtur idem.
Accipe, quaesitae quae causa sit altera formae,
Hanc simul ut noris officiumque meum.
Quidquid ubique vides, caelum, mare, nubila, terras,
Omnia sunt nostra clausa patentque manu.
Me penes est unum vasti custodia mundi,
Et ius vertendi cardinis omne meum est.
Cum libuit Pacem placidis emittere tectis,
Libera perpetuas ambulat illa vias.
Sanguine letifero totus miscebitur orbis,
Ni teneant rigidae condita bella serae.
Praesideo foribus caeli cum mitibus Horis:
It, redit officio Iuppiter ipse meo.
Inde vocor Ianus. cui cum Ceriale sacerdos
Imponit libum farraque mixta sale,
Nomina ridebis: modo namque Patulcius idem
Et modo sacrifico Clusius ore vocor.
Scilicet alterno voluit rudis illa vetustas
Nomine diversas significare vices.
Vis mea narrata est. causam nunc disce figurae:
Iam tamen hanc aliqua tu quoque parte vides.
Omnis habet geminas, hinc atque hinc, ianua frontis,
E quibus haec populum spectat, at illa larem.
Utque sedens primi vester prope limina tecti
Ianitor egressus introitusque videt,
Sic ego perspicio caelestis ianitor aulae

Eoas partes hesperiasque simul.
Ora vides Hecates in tres vertentia partes,
Servet ut in ternas compita secta vias.
Et mihi, ne flexu cervicis tempora perdam,
Cernere non moto corpore bina licet.'
Dixerat: et voltu, si plura requirere vellem,
Difficilem mihi se non fore fassus erat.
Sumpsi animum, gratesque deo non territus egi,
Verbaque sum spectans pacta locutus humum:
'Dic, age, frigoribus quare novus incipit annus,
Qui melius per ver incipiendus erat?
Omnia tunc florent, tunc est nova temporis aetas:
Et nova de gravido palmite gemma tumet,
Et modo formatis operitur frondibus arbor,
Prodit et in summum seminis herba solum:
Et tepidum volucres concentibus aëra mulcent,
Ludit et in pratis luxuriatque pecus.
Tum blandi soles, ignotaque prodit hirundo
Et luteum celsa sub trabe figit opus:
Tum patitur cultus ager et renovatur aratro.
Haec anni novitas iure vocanda fuit.'
Quaesieram multis: non multis ille moratus
Contulit in versus sic sua verba duos:
'Bruma novi prima est, veterisque novissima solis:
Principium capiunt Phoebus et annus idem.'
Post ea mirabar, cur non sine litibus esset
Prima dies. 'causam percipe!' Ianus ait.
'Tempora commisi nascentia rebus agendis,
Totus ab auspicio ne foret annus iners.
Quisque suas artes ob idem delibat agendo,
Nec plus quam solitum testificatur opus.'
Mox ego, 'cur, quamvis aliorum numina placem,
Iane, tibi primum tura merumque fero?'
'Ut possis aditum per me, qui limina servo,
Ad quoscumque voles' inquit 'habere deos.'
'At cur laeta tuis dicuntur verba Kalendis,
Et damus alternas accipimusque preces?'

Tum deus incumbens baculo, quem dextra gerebat,
'Omina principiis' inquit 'inesse solent.
Ad primam vocem timidas advertitis aures,
Et visam primum consulit augur avem.
Templa patent auresque deum, nec lingua caducas
Concipit ulla preces, dictaque pondus habent.'
Desierat Ianus. nec longa silentia feci,
Sed tetigi verbis ultima verba meis:
'Quid volt palma sibi rugosaque carica' dixi
'Et data sub niveo condita mella cado?'
'Omen' ait 'causa est; ut res sapor ille sequatur,
Et peragat coeptum dulcis ut annus iter.'
'Dulcia cur dentur, video. stipis adice causam,
Pars mihi de festo ne labet ulla tuo.'
Risit, et 'o quam te fallunt tua saecula,' dixit
'Qui stipe mel sumpta dulcius esse putas!
Vix ego Saturno quemquam regnante videbam,
Cuius non animo dulcia lucra forent.
Tempore crevit amor, qui nunc est summus, habendi.
Vix ultra, quo iam progrediatur, habet.
Pluris opes nunc sunt, quam prisci temporis annis,
Dum populus pauper, dum nova Roma fuit:
Dum casa Martigenam capiebat parva Quirinum,
Et dabat exiguum fluminis ulva torum.
Iuppiter angusta vix totus stabat in aede,
Inque Iovis dextra fictile fulmen erat.
Frondibus ornabant, quae nunc Capitolia gemmis,
Pascebatque suas ipse senator oves:
Nec pudor, in stipula placidam cepisse quietem
Et faenum capiti supposuisse fuit.
Iura dabat populis posito modo praetor aratro,
Et levis argenti lammina crimen erat.
At postquam fortuna loci caput extulit huius,
Et tetigit summo vertice Roma deos,
Creverunt et opes et opum furiosa cupido,
Et, cum possideant plurima, plura petunt.

Quaerere, ut absumant, absumpta requirere certant,
Atque ipsae vitiis sunt alimenta vices.
Sic quibus intumuit suffusa venter ab unda,
Quo plus sunt potae, plus sitiuntur aquae.
In pretio pretium nunc est: dat census honores,
Census amicitias; pauper ubique iacet.
Tu tamen auspicium si sit stipis utile, quaeris,
Curque iuvent vestras aera vetusta manus?
Aera dabant olim. melius nunc omen in auro est,
Victaque concessit prisca moneta novae.
Nos quoque templa iuvant, quamvis antiqua probemus,
Aurea: maiestas convenit ista deo.
Laudamus veteres, sed nostris utimur annis:
Mos tamen est aeque dignus uterque coli.'
Finierat monitus. placidis ita rursus, ut ante,
Clavigerum verbis adloquor ipse deum:
'Multa quidem didici: sed cur navalis in aere
Altera signata est, altera forma biceps?'
'Noscere me duplici posses ut imagine,' dixit
'Ni vetus ipsa dies extenuasset opus.
Causa ratis superest: Tuscum rate venit in amnem
Ante pererrato falcifer orbe deus.
Hac ego Saturnum memini tellure receptum:
Caelitibus regnis a Iove pulsus erat.
Inde diu genti mansit Saturnia nomen;
Dicta quoque est Latium terra, latente deo.
At bona posteritas puppem formavit in aere,
Hospitis adventum testificata dei.
Ipse solum colui, cuius placidissima laevum
Radit harenosi Thybridis unda latus.
Hic, ubi nunc Roma est, incaedua silva virebat,
Tantaque res paucis pascua bubus erat.
Arx mea collis erat volsus, quem nomine nostro
Nuncupat haec aetas, Ianiculumque vocat.
Tunc ego regnabam, patiens cum terra deorum
Esset, et humanis numina mixta focis.

Nondum Iustitiam facinus mortale fugarat:
Ultima de superis illa reliquit humum:
Proque metu populum sine vi pudor ipse regebat,
Nullus erat iustis reddere iura labor.
Nil mihi cum bello: pacem postesque tuebar
Et,' clavem ostendens, 'haec' ait 'arma gero.'
Presserat ora deus. tunc sic ego nostra resolvi,
Voce mea voces eliciente dei:
'Cum tot sint Iani, cur stas sacratus in uno,
Hic ubi iuncta foris templa duobus habes?'
Ille manu mulcens propexam ad pectora barbam,
Protinus Oebalii rettulit arma Tati,
Utque levis custos, armillis capta, Sabinos
Ad summae tacitos duxerit arcis iter.
'Inde, velut nunc est, per quem descenditis,' inquit
'Arduus in valles per fora clivus erat.
Et iam contigerat portam, Saturnia cuius
Dempserat oppositas insidiosa seras.
Cum tanto veritus committere numine pugnam,
Ipse meae movi callidus artis opus,
Oraque, qua pollens ope sum, fontana reclusi,
Sumque repentinas eiaculatus aquas.
Ante tamen madidis subieci sulpura venis,
Clauderet ut Tatio fervidus umor iter.
Cuius ut utilitas pulsis percepta Sabinis,
Quae fuerat, tuto reddita forma loco est.
Ara mihi posita est parvo coniuncta sacello:
Haec adolet flammis cum strue farra suis.'
'At cur pace lates, motisque recluderis armis?'
Nec mora, quaesiti reddita causa mihi est.
'Ut populo reditus pateant ad bella profecto,
Tota patet dempta ianua nostra sera.
Pace fores obdo, ne qua discedere possit:
Caesareoque diu nomine clusus ero.'
Dixit, et attollens oculos diversa tuentes,
Aspexit toto quidquid in orbe fuit.

Pax erat, et vestri, Germanice, causa triumphi,
Tradiderat famulas iam tibi Rhenus aquas.
Iane, fac aeternos pacem pacisque ministros,
Neve suum, praesta, deserat auctor opus.
Quod tamen ex ipsis licuit mihi discere fastis,
Sacravere patres hac duo templa die.
Accepit Phoebo nymphaque Coronide natum
Insula, dividua quam premit amnis aqua:
Iuppiter in parte est. cepit locus unus utrumque
Iunctaque sunt magno templa nepotis avo.

2. BF 3. CC 4. DC

Quis vetat et stellas, ut quaeque oriturque caditque,
Dicere? promissi pars stet et ipsa mei.
Felices animae, quibus haec cognoscere primis
Inque domus superas scandere cura fuit!
Credibile est illos pariter vitiisque locisque
Altius humanis exeruisse caput.
Non Venus et vinum sublimia pectora fregit,
Officiumve fori, militiaeve labor;
Nec levis ambitio perfusaque gloria fuco
Magnarumque fames sollicitavit opum.
Admovere oculis distantia sidera nostris,
Aetheraque ingenio supposuere suo.
Sic petitur caelum: non ut ferat Ossan Olympus,
Ipsaque Peliacus sidera tangat apex.
Nos quoque sub ducibus caelum metabimur illis,
Ponemusque suos ad vaga signa dies.
Ergo ubi nox aderit venturis tertia Nonis,
Sparsaque caelesti rore madebit humus,
Octipedis frustra quaerentur brachia Cancri:
Praeceps occiduas ille subivit aquas.
Institerint Nonae, missi tibi nubibus atris
Signa dabunt imbres, exoriente Lyra.

5. E NON·F 6. FF 7. GC 8. HC 9. A AGON

Quattuor adde dies ductis ex ordine Nonis,
Ianus Agonali luce piandus erit.
Nominis esse potest succinctus causa minister,
Hostia caelitibus quo feriente cadit,
Qui calido strictos tincturus sanguine cultros,
Semper agatne, rogat, nec nisi iussus agit.
[Pars, quia non veniant pecudes, sed agantur ab actu,
Nomen Agonalem credit habere diem.
Pars putat hoc festum priscis Agnalia dictum,
Una sit ut proprio littera dempta loco.]
An, quia praevisos in aqua timet hostia cultros,
A pecoris lux est ipsa notata metu?
Fas etiam, fieri solitis aetate priorum
Nomina de ludis Graeca tulisse diem.
Et pecus antiquus dicebat Agonia sermo;
Veraque iudicio est ultima causa meo.
Utque ea non certa est, ita rex placare sacrorum
Numina lanigerae coniuge debet ovis.
Victima, quae cecidit dextra victrice, vocatur;
Hostibus a domitis hostia nomen habet.
Ante, deos homini quod conciliare valeret,
Far erat et puri lucida mica salis.
Nondum pertulerat lacrimatas cortice murras
Acta per aequoreas hospita navis aquas;
Tura nec Euphrates, nec miserat India costum,
Nec fuerant rubri cognita fila croci.
Ara dabat fumos herbis contenta Sabinis,
Et non exiguo laurus adusta sono.
Siquis erat, factis prati de flore coronis
Qui posset violas addere, dives erat.
Hic, qui nunc aperit percussi viscera tauri,
In sacris nullum culter habebat opus.
Prima Ceres avidae gavisa est sanguine porcae,
Ulta suas merita caede nocentis opes.

Nam sata vere novo teneris lactentia sucis
Eruta saetigerae comperit ore suis.
Sus dederat poenas: exemplo territus huius
Palmite debueras abstinuisse, caper.
Quem spectans aliquis dentes in vite prementem,
Talia non tacito dicta dolore dedit:
'Rode, caper, vitem! tamen hinc, cum stabis ad aram,
In tua quod spargi cornua possit, erit.'
Verba fides sequitur: noxae tibi deditus hostis
Spargitur adfuso cornua, Bacche, mero.
Culpa sui nocuit, nocuit quoque culpa capellae:
Quid bos, quid placidae commeruistis oves?
Flebat Aristaeus, quod apes cum stirpe necatas
Viderat inceptos destituisse favos.
Caerula quem genetrix aegre solata dolentem,
Addidit haec dictis ultima verba suis:
'Siste, puer, lacrimas! Proteus tua damna levabit,
Quoque modo repares quae periere, dabit.
Decipiat ne te versis tamen ille figuris,
Impediant geminas vincula firma manus.'
Pervenit ad vatem iuvenis, resolutaque somno
Alligat aequorei brachia capta senis.
Ille sua faciem transformis adulterat arte:
Mox domitus vinclis in sua membra redit,
Oraque caerulea tollens rorantia barba,
'Qua' dixit 'repares arte, requiris, apes?
Obrue mactati corpus tellure iuvenci:
Quod petis a nobis, obrutus ille dabit.'
Iussa facit pastor. fervent examina putri
De bove: mille animas una necata dedit.
Poscit ovem fatum: verbenas improba carpsit,
Quas pia dis ruris ferre solebat anus.
Quid tuti superest, animam cum ponat in aris
Lanigerumque pecus ruricolaeque boves?
Placat equo Persis radiis Hyperiona cinctum,
Ne detur celeri victima tarda deo.

Quae semel est triplici pro virgine caesa Dianae,
Nunc quoque pro nulla virgine cerva cadit.
Exta canum vidi Triviae libare Sapaeos,
Et quicumque tuas accolit, Haeme, nives.
Caeditur et rigido custodi ruris asellus;
Causa pudenda quidem, sed tamen apta deo.
Festa corymbiferi celebrabas Graecia Bacchi,
Tertia quae solito tempore bruma refert.
Di quoque cultores in idem venere Lyaei,
Et quicumque iocis non alienus erat:
Panes et in Venerem satyrorum prona iuventus,
Quaeque colunt amnes solaque rura deae.
Venerat et senior pando Silenus asello,
Quique ruber pavidas inguine terret aves.
Dulcia qui dignum nemus in convivia nacti
Gramine vestitis accubuere toris.
Vina dabat Liber, tulerat sibi quisque coronam,
Miscendas large rivus agebat aquas.
Naïdes effusis aliae sine pectinis usu,
Pars aderant positis arte manuque comis.
Illa super suras tunicam collecta ministrat,
Altera dissuto pectus aperta sinu.
Exerit haec umerum, vestem trahit illa per herbas,
Impediunt teneros vincula nulla pedes.
Hinc aliae satyris incendia mitia praebent;
Pars tibi, qui pinu tempora nexa geris.
Te quoque, inextinctae Silene libidinis, urunt:
Nequitia est, quae te non sinit esse senem.
At ruber, hortorum decus et tutela, Priapus
Omnibus ex illis Lotide captus erat.
Hanc cupit, hanc optat, sola suspirat in illa,
Signaque dat nutu, sollicitatque notis.
Fastus inest pulchris, sequiturque superbia formam:
Irrisum voltu despicit illa suo.
Nox erat, et vino somnum faciente iacebant
Corpora diversis victa sopore locis.
Lotis in herbosa sub acernis ultima ramis,

Sicut erat lusu fessa, quievit humo.
Surgit amans, animamque tenens vestigia furtim
Suspenso digitis fert taciturna gradu.
Ut tetigit niveae secreta cubilia nymphae,
Ipsa sui flatus ne sonet aura, cavet.
Et iam finitima corpus librabat in herba:
Illa tamen multi plena soporis erat.
Gaudet, et a pedibus tracto velamine vota
Ad sua felici coeperat ire via.
Ecce rudens rauco Sileni vector asellus
Intempestivos edidit ore sonos.
Territa consurgit nymphe, manibusque Priapum
Reicit, et fugiens concitat omne nemus.
At deus, obscena nimium quoque parte paratus,
Omnibus ad lunae lumina risus erat.
Morte dedit poenas auctor clamoris: et haec est
Hellespontiaco victima grata deo.
Intactae fueratis aves, solacia ruris,
Adsuetum silvis innocuumque genus,
Quae facitis nidos, quae plumis ova fovetis,
Et facili dulces editis ore modos.
Sed nil ista iuvant, quia linguae crimen habetis,
Dique putant mentes vos aperire suas.
Nec tamen hoc falsum: nam, dis ut proxima quaeque,
Nunc pinna veras, nunc datis ore notas.
Tuta diu volucrum proles tum denique caesa est,
Iuveruntque deos indicis exta sui.
Ergo saepe suo coniunx abducta marito
Uritur Idaliis alba columba focis.
Nec defensa iuvant Capitolia, quo minus anser
Det iecur in lances, Inachi lauta, tuas.
Nocte deae Nocti cristatus caeditur ales,
Quod tepidum vigili provocet ore diem.
Interea Delphin clarum super aequora sidus
Tollitur, et patriis exerit ora vadis.

10. B EN

Postera lux hiemem medio discrimine signat,
Aequaque praeteritae quae superabit, erit.

11. C CAR·N[P] 12. DC

Proxima prospiciet Tithono Aurora relicto
Arcadiae sacrum pontificale deae.
Te quoque lux eadem, Turni soror, aede recepit,
Hic ubi Virginea Campus obitur aqua.
Unde petam causas horum moremque sacrorum,
Diriget in medio quis mea vela freto?
Ipsa mone, quae nomen habes a carmine ductum,
Propositoque fave, ne tuus erret honor.
Orta prior luna — de se si creditur ipsi —
A magno tellus Arcade nomen habet.
Hic fuit Evander, qui quamquam clarus utroque,
Nobilior sacrae sanguine matris erat.
Quae simul aetherios animo conceperat ignes,
Ore dabat pleno carmina vera dei.
Dixerat haec nato motus instare sibique,
Multaque praeterea; tempore nacta fidem.
Nam iuvenis nimium vera cum matre fugatus
Deserit Arcadiam Parrhasiumque larem.
Cui genetrix flenti 'fortuna viriliter' inquit —
'Siste, precor, lacrimas! — ista ferenda tibi est.
Sic erat in fatis: nec te tua culpa fugavit,
Sed deus: offenso pulsus es urbe deo.
Non meriti poenam pateris, sed numinis iram.
Est aliquid magnis crimen abesse malis.
Conscia mens ut cuique sua est, ita concipit intra
Pectora pro facto spemque metumque suo.
Nec tamen ut primus maere mala talia passus:
Obruit ingentes ista procella viros.
Passus idem est, Tyriis qui quondam pulsus ab oris
Cadmus in Aonia constitit exul humo:
Passus idem Tydeus et idem Pagaseus Iason,

Et quos praeterea longa referre mora est.
Omne solum forti patria est, ut piscibus aequor,
Ut volucri vacuo quidquid in orbe patet.
Nec fera tempestas toto tamen horret in anno.
Et tibi — crede mihi! — tempora veris erunt.'
Vocibus Evander firmata mente parentis
Nave secat fluctus, Hesperiamque tenet.
Iamque ratem doctae monitu Carmentis in amnem
Egerat, et Tuscis obvius ibat aquis.
Fluminis illa latus, cui sunt vada iuncta Tarenti,
Aspicit et sparsas per loca sola casas;
Utque erat, immissis puppem stetit ante capillis,
Continuitque manum torva regentis iter.
Et procul in dextram tendens sua bracchia ripam
Pinea non sano ter pede texta ferit;
Neve daret saltum properans insistere terrae,
Vix est Evandri vixque retenta manu.
'Di'que 'petitorum' dixit 'salvete locorum,
Tuque novos caelo terra datura deos,
Fluminaque et fontes, quibus utitur hospita tellus,
Et nemorum nymphae naiadumque chori!
Este bonis avibus visi natoque mihique,
Ripaque felici tacta sit ista pede!
Fallor, an hi fient ingentia moenia colles,
Iuraque ab hac terra cetera terra petet?
Montibus his olim totus promittitur orbis.
Quis tantum fati credat habere locum?
Et iam Dardaniae tangent haec litora pinus.
Hic quoque causa novi femina martis erit.
Care nepos, Palla, funesta quid induis arma?
Indue! non humili vindice caesus eris.
Victa tamen vinces, eversaque Troia resurges:
Obruit hostiles ista ruina domos.
Urite victrices Neptunia Pergama flammae!
Num minus hic toto est altior orbe cinis?
Iam pius Aeneas sacra et, sacra altera, patrem
Adferet: Iliacos accipe, Vesta, deos.

Tempus erit, cum vos orbemque tuebitur idem,
Et fient ipso sacra colente deo:
Et penes Augustos patriae tutela manebit.
Hanc fas imperii frena tenere domum.
Inde nepos natusque dei, licet ipse recuset,
Pondera caelesti mente paterna feret.
Utque ego perpetuis olim sacrabor in aris,
Sic Augusta novum Iulia numen erit.'
Talibus ut dictis nostros descendit in annos,
Substitit in medios praescia lingua sonos.
Puppibus egressus Latia stetit exul in herba.
Felix, exilium cui locus ille fuit!
Nec mora longa fuit, stabant nova tecta, neque alter
Montibus Ausoniis Arcade maior erat.
Ecce boves illuc Erytheïdas applicat heros
Emensus longi claviger orbis iter.
Dumque huic hospitium domus est Tegeaea, vagantur
Incustoditae laeta per arva boves.
Mane erat: excussus somno Tirynthius actor
De numero tauros sentit abesse duos.
Nulla videt quaerens taciti vestigia furti:
Traxerat aversos Cacus in antra feros:
Cacus, Aventinae timor atque infamia silvae,
Non leve finitimis hospitibusque malum.
Dira viro facies, vires pro corpore, corpus
Grande: pater monstri Mulciber huius erat:
Proque domo longis spelunca recessibus ingens
Abdita, vix ipsis invenienda feris.
Ora super postes affixaque brachia pendent,
Squalidaque humanis ossibus albet humus.
Servata male parte boum Iove natus abibas:
Mugitum rauco furta dedere sono.
'Accipio revocamen' ait, vocemque secutus
Impia per silvas victor ad antra venit.
Ille aditum fracti praestruxerat obice montis,
Vix iuga movissent quinque bis illud opus.
Nititur hic umeris, — caelum quoque sederat illis —

Et vastum motu conlabefactat onus.
Quod simul eversum est, fragor aethera terruit ipsum,
Ictaque subsedit pondere molis humus.
Prima movet Cacus collata proelia dextra,
Remque ferox saxis stipitibusque gerit.
Quis ubi nil agitur, patrias male fortis ad artes
Confugit, et flammas ore sonante vomit.
Quas quotiens proflat, spirare Typhoëa credas
Et rapidum Aetnaeo fulgur ab igne iaci.
Occupat Alcides, adductaque clava trinodis
Ter quater adversi sedit in ore viri.
Ille cadit, mixtosque vomit cum sanguine fumos,
Et lato moriens pectore plangit humum.
Immolat ex illis taurum tibi, Iuppiter, unum
Victor, et Evandrum ruricolasque vocat.
Constituitque sibi, quae Maxima dicitur, aram,
Hic ubi pars Urbis de bove nomen habet.
Nec tacet Evandri mater, prope tempus adesse,
Hercule quo tellus sit satis usa suo.
At felix vates, ut dis gratissima vixit,
Possidet hunc Iani sic dea mense diem.

13. E EID·NP 14. F EN DIES·VITIOS·EX·S·C

Idibus in magni castus Iovis aede sacerdos
Semimaris flammis viscera libat ovis:
Redditaque est oneris populo provincia vestri,
Et tuus Augusto nomine dictus avus.
Perlege dispositas generosa per atria ceras:
Contigerunt nulli nomina tanta viro.
Africa victorem de se vocat, alter Isauras
Aut Cretum domitas testificatur opes;
Hunc Numidae faciunt, illum Messana superbum:
Ille Numantina traxit ab urbe notam:
Et mortem et nomen Druso Germania fecit;
Me miserum, virtus quam brevis illa fuit!
Si petat a victis, tot sumat nomina Caesar,

Quot numero gentes maximus orbis habet.
Ex uno quidam celebres aut torquis adempti,
Aut corvi titulos auxiliaris habent.
Magne, tuum nomen rerum est mensura tuarum:
Sed qui te vicit, nomine maior erat.
Nec gradus est ultra Fabios cognominis ullus:
Illa domus meritis Maxima dicta suis.
Sed tamen humanis celebrantur honoribus omnes,
Hic socium summo cum Iove nomen habet.
Sancta vocant augusta patres: augusta vocantur
Templa sacerdotum rite dicata manu.
Huius et augurium dependet origine verbi,
Et quodcumque sua Iuppiter auget ope.
Augeat imperium nostri ducis, augeat annos,
Protegat et vestras querna corona fores:
Auspicibusque deis tanti cognominis heres
Omine suscipiat quo pater, orbis onus.

15. G CAR

Respiciet Titan actas ubi tertius Idus,
Fient Parrhasiae sacra relata deae.
Nam prius Ausonias matres carpenta vehebant:
Haec quoque ab Evandri dicta parente reor.
Mox honor eripitur, matronaque destinat omnis
Ingratos nulla prole novare viros:
Neve daret partus, ictu temeraria caeco
Visceribus crescens excutiebat onus.
Corripuisse patres ausas immitia nuptas,
Ius tamen exemptum restituisse ferunt:
Binaque nunc pariter Tegeaeae sacra parenti
Pro pueris fieri virginibusque iubent.
Scortea non illi fas est inferre sacello,
Ne violent puros exanimata focos.
Siquis amas veteres ritus, adsiste precanti:
Nomina percipies non tibi nota prius.
Porrima placatur Postvertaque, sive sorores,
Sive fugae comites, Maenali diva, tuae.

Altera quod porro fuerat, cecinisse putatur,
Altera, versurum postmodo quidquid erat.

16. HC

Candida, te niveo posuit lux proxima templo,
Qua fert sublimes alta Moneta gradus;
Nunc bene prospicies Latiam, Concordia, turbam:
Nunc te sacratae constituere manus.
Furius antiquam, populi superator Etrusci,
Voverat, et voti solverat ille fidem.
Causa, quod a patribus sumptis secesserat armis
Volgus, et ipsa suas Roma timebat opes.
Causa recens melior: passos Germania crines
Corrigit auspiciis, dux venerande, tuis.
Inde triumphatae libasti munera gentis,
Templaque fecisti, quam colis ipse, deae.
Haec tua constituit genetrix et rebus et ara,
Sola toro magni digna reperta Iovis.

17. AC 18. BC 19. CC 20. DC
21. EC 22. FC 23. GC

Haec ubi transierint, Capricorno, Phoebe, relicto
Per iuvenis curres signa gerentis aquam.
Septimus hinc oriens cum se demiserit undis,
Fulgebit toto iam Lyra nulla polo.
Sidere ab hoc ignis venienti nocte Leonis
Qui micat in medio pectore, mersus erit.

24. HC 25. AC 26. BC

Ter quater evolvi signantes tempora fastos,
Nec Sementina est ulla reperta dies:
Cum mihi — sensit enim — 'lux haec indicitur,' inquit
Musa 'quid a fastis non stata sacra petis?'
Utque dies incerta sacro, sic tempora certa,
Seminibus iactis est ubi fetus ager.
State coronati plenum ad praesaepe iuvenci:

Cum tepido vestrum vere redibit opus.
Rusticus emeritum palo suspendat aratrum:
Omne reformidat frigida volnus humus.
Vilice, da requiem terrae, semente peracta;
Da requiem terram qui coluere, viris.
Pagus agat festum: pagum lustrate, coloni,
Et date paganis annua liba focis.
Placentur frugum matres, Tellusque Ceresque,
Farre suo gravidae visceribusque suis.
Officium commune Ceres et Terra tuentur:
Haec praebet causam frugibus, illa locum.
Consortes operis, per quas correcta vetustas,
Quernaque glans victa est utiliore cibo,
Frugibus immensis avidos satiate colonos,
Ut capiant cultus praemia digna sui.
Vos date perpetuos teneris sementibus auctus,
Nec nova per gelidas herba sit usta nives.
Cum serimus, caelum ventis aperite serenis;
Cum latet, aetheria spargite semen aqua.
Neve graves cultis Cerialia dona, cavete,
Agmine laesuro depopulentur aves.
Vos quoque, formicae, subiectis parcite granis:
Post messem praedae copia maior erit.
Interea crescat scabrae robiginis expers,
Nec vitio caeli palleat aegra seges.
Et neque deficiat macie, neque pinguior aequo
Divitiis pereat luxuriosa suis.
Et careant loliis oculos vitiantibus agri,
Nec sterilis culto surgat avena solo.
Triticeos fetus passuraque farra bis ignem
Hordeaque ingenti fenore reddat ager!
Haec ego pro vobis, haec vos optate coloni,
Efficiatque ratas utraque diva preces.
Bella diu tenuere viros: erat aptior ensis
Vomere, cedebat taurus arator equo:
Sarcula cessabant, versique in pila ligones,
Factaque de rastri pondere cassis erat.

Gratia dis domuique tuae, religata catenis
Iampridem vestro sub pede bella iacent.
Sub iuga bos veniat, sub terras semen aratas.
Pax Cererem nutrit, pacis alumna Ceres.

27. CC 28. DC 29. EC

At quae venturas praecedet sexta Kalendas,
Hac sunt Ledaeis templa dicata deis.
Fratribus illa deis fratres de gente deorum
Circa Iuturnae composuere lacus.

30. FNP 31. GC

Ipsum nos carmen deduxit Pacis ad aram.
Haec erit a mensis fine secunda dies.
Frondibus Actiacis comptos redimita capillos
Pax ades, et toto mitis in orbe mane.
Dum desint hostes, desit quoque causa triumphi:
Tu ducibus bello gloria maior eris.
Sola gerat miles quibus arma coerceat, arma,
Canteturque fera nil nisi pompa tuba.
Horreat Aeneadas et primus et ultimus orbis:
Siqua parum Romam terra timebat, amet.
Tura, sacerdotes, Pacalibus addite flammis,
Albaque perfusa victima fronte cadat.
Utque domus, quae praestat eam, cum pace perennet,
Ad pia propensos vota rogate deos.
Sed iam prima mei pars est exacta laboris,
Cumque suo finem mense libellus habet.

LIBER SECUNDUS.

(34)

Ianus habet finem. cum carmine crescit et annus:
Alter ut hic mensis, sic liber alter eat.
Nunc primum velis, elegi, maioribus itis:
Exiguum, memini, nuper eratis opus.

Ipse ego vos habui faciles in amore ministros,
Cum lusit numeris prima iuventa suis.
Idem sacra cano signataque tempora fastis:
Ecquis ad haec illinc crederet esse viam?
Haec mea militia est. ferimus quae possumus, arma,
Dextraque non omni munere nostra vacat.
Si mihi non valido torquentur pila lacerto,
Nec bellatoris terga premuntur equi,
Nec galea tegimur, nec acuto cingimur ense, —
His habilis telis quilibet esse potest —
At tua prosequimur studioso pectore, Caesar,
Nomina, per titulos ingredimurque tuos.
Ergo ades et placido paulum mea munera voltu
Respice, pacando siquid ab hoste vacas.
Februa Romani dixere piamina patres:
Nunc quoque dant verbo plurima signa fidem.
Pontifices ab rege petunt et flamine lanas,
Quis veterum lingua februa nomen erat.
Quaeque capit lictor domibus purgamina ternus,
Torrida cum mica farra, vocantur idem.
Nomen idem ramo, qui caesus ab arbore pura
Casta sacerdotum tempora fronde tegit.
Ipse ego flaminicam poscentem februa vidi,
Februa poscenti pinea virga data est.
Denique quodcumque est, quo corpora nostra piantur,
Hoc apud intonsos nomen habebat avos.
Mensis ab his dictus, secta quia pelle luperci
Omne solum lustrant, idque piamen habent:
Aut quia placatis sunt tempora pura sepulchris,
Tunc cum ferales praeteriere dies.
Omne nefas omnemque mali purgamina causam
Credebant nostri tollere posse senes.
Graecia principium moris fuit. illa nocentis
Impia lustratos ponere facta putat.
Actoriden Peleus, ipsum quoque Pelea Phoci

Caede per Haemonias solvit Acastus aquas.
Vectam frenatis per inane draconibus Aegeus
Credulus inmerita Phasida iuvit ope.
Amphiareïades Naupactoo Acheloo
'Solve nefas' dixit, solvit et ille nefas.
A! nimium faciles, qui tristia crimina caedis
Fluminea tolli posse putatis aqua!
Sed tamen — antiqui ne nescius ordinis erres —
Primus, ut est, Iani mensis et ante fuit.
Qui sequitur Ianum, veteris fuit ultimus anni:
Tu quoque sacrorum, Termine, finis eras.
Primus enim Iani mensis, quia ianua prima est:
Qui sacer est imis manibus, imus erat.
Postmodo creduntur spatio distantia longo
Tempora bis quini continuasse viri.

1. H·K·FEB·N

Principio mensis Phrygiae contermina Matri
Sospita delubris dicitur aucta novis.
'Nunc ubi sunt, illis quae sunt sacrata Kalendis
Templa deae?' longa procubuere die.
Cetera ne simili caderent labefacta ruina,
Cavit sacrati provida cura ducis,
Sub quo delubris sentitur nulla senectus;
Nec satis est homines, obligat ille deos.
Templorum positor, templorum sancte repostor,
Sit superis, opto, mutua cura tui.
Dent tibi caelestes, quos tu caelestibus, annos,
Proque tua maneant in statione domo.
Tunc quoque vicini lucus celebratur Helerni
Qua petit aequoreas advena Thybris aquas.
Ad penetrale Numae, Capitolinumque Tonantem,
Inque Iovis summa caeditur arce bidens.
Saepe graves pluvias adopertus nubibus auster
Concitat, aut posita sub nive terra latet.

2. AN 3. BN

Proximus hesperias Titan abiturus in undas
Gemmea purpureis cum iuga demet equis,
Illa nocte aliquis, tollens ad sidera voltum,
Dicet 'ubi est hodie quae Lyra fulsit heri?'
Dumque Lyram quaeret, medii quoque terga Leonis
In liquidas subito mersa notabit aquas.

4. CN

Quem modo caelatum stellis Delphina videbas,
Is fugiet visus nocte sequente tuos:
Seu fuit occultis felix in amoribus index,
Lesbida cum domino seu tulit ille lyram.
Quod mare non novit, quae nescit Ariona tellus?
Carmine currentes ille tenebat aquas.
Saepe sequens agnam lupus est a voce retentus,
Saepe avidum fugiens restitit agna lupum:
Saepe canes leporesque umbra cubuere sub una,
Et stetit in saxo proxima cerva leae:
Et sine lite loquax cum Palladis alite cornix (38)
Sedit, et accipitri iuncta columba fuit.
Cynthia saepe tuis fertur, vocalis Arion,
Tamquam fraternis obstipuisse modis.
Nomen Arionium Siculas impleverat urbes,
Captaque erat lyricis Ausonis ora sonis.
Inde domum repetens puppem conscendit Arion,
Atque ita quaesitas arte ferebat opes.
Forsitan, infelix, ventos undasque timebas:
At tibi nave tua tutius aequor erat.
Namque gubernator destricto constitit ense
Ceteraque armata conscia turba manu.
Quid tibi cum gladio? dubiam rege, navita, puppem!
Non haec sunt digitis arma tenenda tuis.
Ille, metu viduus, 'mortem non deprecor' inquit,
'Sed liceat sumpta pauca referre lyra.'

Dant veniam, ridentque moram. capit ille coronam,
Quae possit crines, Phoebe, decere tuos:
Induerat Tyrio bis tinctam murice pallam:
Reddidit icta suos pollice chorda sonos:
[Flebilibus numeris veluti canentia dura
Traiectus pinna tempora cantat olor.]
Protinus in medias ornatus desilit undas,
Spargitur impulsa caerula puppis aqua.
Inde — fide maius — tergo delphina recurvo (39)
Se memorant oneri subposuisse novo.
Ille sedens citharamque tenet, pretiumque vehendi,
Cantat et aequoreas carmine mulcet aquas.
Di pia facta vident: astris delphina recepit
Iuppiter et stellas iussit habere novem.

5. D NON

Nunc mihi mille sonos, quoque est memoratus Achilles,
Vellem, Maeonide, pectus inesse tuum,
Dum canimus sacras alterno pectine Nonas.
Maximus hic fastis accumulatur honos.
Deficit ingenium, maioraque viribus urgent.
Haec mihi praecipuo est ore canenda dies.
Quid volui demens elegis imponere tantum
Ponderis? heroi res erat ista pedis.
Sancte Pater patriae, tibi plebs, tibi curia nomen
Hoc dedit; hoc dedimus nos tibi nomen, eques.
Res tamen ante dedit. sero quoque vera tulisti
Nomina, iam pridem tu pater orbis eras.
Hoc tu per terras, quod in aethere Iuppiter alto,
Nomen habes: hominum tu pater, ille deum.
Romule, concedes: facit hic tua magna tuendo
Moenia; tu dederas transilienda Remo.
Te Tatius parvique Cures Caeninaque sensit:
Hoc duce Romanum est solis utrumque latus.
Tu breve nescio quid victae telluris habebas:
Quodcumque est alto sub Iove, Caesar habet.

Tu rapis, hic castas duce se iubet esse maritas:
Tu recipis luco, reppulit ille nefas.
Vis tibi grata fuit: florent sub Caesare leges.
Tu domini nomen, principis ille tenet.
Te Remus incusat: veniam dedit hostibus ille.
Caelestem fecit te pater, ille patrem.
Iam puer Idaeus media tenus eminet alvo,
Et liquidas mixto nectare fundit aquas.
En etiam, siquis borean horrere solebat,
Gaudeat: a zephyris mollior aura venit.

6. EN 7. FN 8. GN 9. HN 10. AN

Quintus ab aequoreis nitidum iubar extulit undis
Lucifer, et primi tempora veris eunt.
Ne fallare tamen, restant tibi frigora, restant;
Magnaque discedens signa reliquit hiems.

11. BN 12. CN

Tertia nox veniat, Custodem protinus Ursae
Aspicies geminos exeruisse pedes.
Inter hamadryadas iaculatricemque Dianam
Callisto sacri pars fuit una chori.
Illa deae tangens arcus 'quos tangimus arcus,
Este meae testes virginitatis' ait.
Cynthia laudavit, 'promissa'que 'foedera serva,
Et comitum princeps tu mihi' dixit 'eris.'
Foedera servasset, si non formosa fuisset.
Cavit mortales, de Iove crimen habet.
Mille feras Phoebe silvis venata redibat
Aut plus aut medium sole tenente diem.
Ut tetigit lucum, — densa niger ilice lucus,
In medio gelidae fons erat altus aquae —
'Hac' ait 'in silva, virgo Tegeaea, lavemur!'
Erubuit falso virginis illa sono.
Dixerat et nymphis. nymphae velamina ponunt,
Hanc pudet, et tardae dat mala signa morae.
Exuerat tunicas, uteri manifesta tumore

Proditur indicio ponderis ipsa sui.
Cui dea 'virgineos, periura Lycaoni, coetus
Desere, nec castas pollue' dixit 'aquas.'
Luna novum decies implerat cornibus orbem:
Quae fuerat virgo credita, mater erat.
Laesa furit Iuno, formam mutatque puellae.
Quid facis? invito est pectore passa Iovem.
Utque ferae vidit turpes in paelice voltus, (42)
'Huius in amplexus Iuppiter' inquit 'eat.'
Ursa per incultos errabat squalida montes,
Quae fuerat summo nuper amata Iovi.
Iam tria lustra puer furto conceptus agebat,
Cum mater nato est obvia facta suo.
Illa quidem, tamquam cognosceret, adstitit amens,
Et gemuit: gemitus verba parentis erant.
Hanc puer ignarus iaculo fixisset acuto,
Ni foret in superas raptus uterque domos.
Signa propinqua micant: prior est, quam dicimus Arcton,
Arctophylax formam terga sequentis habet.
Saevit adhuc, canamque rogat Saturnia Tethyn,
Maenaliam tactis ne lavet Arcton aquis.

13. D EID·N^P^

Idibus agrestis fumant altaria Fauni
Hic, ubi discretas insula rumpit aquas.
Haec fuit illa dies, in qua Veientibus armis
[Ter centum Fabii ter cecidere duo.]
Sumunt gentiles arma professa manus.
Una domus vires et onus susceperat Urbis,
[Egreditur castris miles generosus ab isdem,]
E quis dux fieri quilibet aptus erat.
Carmentis portae dextra est via proxima Iano:
[Ire per hanc noli, quisquis es, omen habet.
Illa fama refert Fabios exisse trecentos:
Porta vacat culpa, sed tamen omen habet.]
Ut celeri passu Cremeram tetigere rapacem, — (43)

Turbidus hibernis ille fluebat aquis —
Castra loco ponunt: destrictis ensibus ipsi
Tyrrhenum valido Marte per agmen eunt;
Non aliter, quam cum Libyca de rupe leones
Invadunt sparsos lata per arva greges.
Diffugiunt hostes, inhonestaque volnera tergo
Accipiunt: Tusco sanguine terra rubet.
Sic iterum, sic saepe cadunt. ubi vincere aperte
Non datur, insidias armaque tecta parant.
Campus erat, campi claudebant ultima colles
Silvaque montanas occulere apta feras.
In medio paucos armentaque rara relinquunt,
Cetera virgultis abdita turba latet.
Ecce velut torrens undis pluvialibus auctus
Aut nive, quae zephyro victa tepente fluit,
Per sata perque vias fertur, nec, ut ante solebat,
Riparum clausas margine finit aquas:
Sic Fabii vallem latis discursibus implent,
Quodque vident, sternunt: nec metus alter inest.
Quo ruitis, generosa domus? male creditis hosti.
Simplex nobilitas, perfida tela cave!
Fraude perit virtus. in apertos undique campos
Prosiliunt hostes et latus omne tenent.
Quid faciant pauci contra tot milia fortes?
Quidve, quod in misero tempore restet, adest?
Sicut aper longe silvis Laurentibus actus
Fulmineo celeres dissipat ore canes,
Mox tamen ipse perit, sic non moriuntur inulti,
Volneraque alterna dantque feruntque manu.
Una dies Fabios ad bellum miserat omnes,
Ad bellum missos perdidit una dies.
Ut tamen Herculeae superessent semina gentis,
Credibile est ipsos consuluisse deos.
Nam puer impubes et adhuc non utilis armis
Unus de Fabia gente relictus erat:
Scilicet ut posses olim tu, Maxime, nasci,
Cui res cunctando restituenda foret.

14. EN

Continuata loco tria sidera, Corvus et Anguis
Et medius Crater inter utrumque iacet.
Idibus illa latent, oriuntur nocte sequenti.
Quae sibi cur tria sint consociata, canam.
Forte Iovi Phoebus festum sollemne parabat —
Non faciet longas fabula nostra moras: —
'I, mea' dixit 'avis, ne quid pia sacra moretur,
Et tenuem vivis fontibus adfer aquam.'
Corvus inauratum pedibus cratera recurvis
Tollit, et aërium pervolat altus iter.
Stabat adhuc duris ficus densissima pomis:
Temptat eam rostro; non erat apta legi.
Inmemor imperii sedisse sub arbore fertur,
Dum fierent tarda dulcia poma mora.
Iamque satur nigris longum rapit unguibus hydrum,
Ad dominumque redit, fictaque verba refert:
'Hic mihi causa morae, vivarum obsessor aquarum:
Hic tenuit fontes officiumque meum.'
'Addis' ait 'culpae mendacia,' Phoebus 'et audes
Fatidicum verbis fallere velle deum?
At tibi, dum lactens haerebit in arbore ficus,
De nullo gelidae fonte bibentur aquae.'
Dixit: et, antiqui monimenta perennia facti,
Anguis, Avis, Crater sidera iuncta micant.

15. F LVPER·N'

Tertia post Idus nudos aurora lupercos
Aspicit, et Fauni sacra bicornis eunt.
Dicite, Pierides, sacrorum quae sit origo,
Attigerint Latias unde petita domos.
Pana deum pecoris veteres coluisse feruntur
Arcades: Arcadiis plurimus ille iugis.
Testis erit Pholoë, testes Stymphalides undae,
Quique citis Ladon in mare currit aquis,
Cinctaque pinetis nemoris iuga Nonacrini,

Altaque Troezene Parrhasiaeque nives.
Pan erat armenti, Pan illic numen equarum,
Munus ob incolumes ille ferebat oves.
Transtulit Evander silvestria numina secum.
Hic, ubi nunc Urbs est, tum locus urbis erat.
Inde deum colimus devectaque sacra Pelasgis:
Flamen ad haec prisco more Dialis erat.
Cur igitur currant, et cur — sic currere mos est —
Nuda ferant posita corpora veste, rogas?
Ipse deus velox discurrere gaudet in altis
Montibus, et subitas concipit ipse fugas;
Ipse deus nudus nudos iubet ire ministros;
Nec satis ad cursus commoda vestis erat.
Ante Iovem genitum terras habuisse feruntur
Arcades, et luna gens prior illa fuit.
Vita feris similis, nullos agitata per usus:
Artis adhuc expers et rude volgus erat.
Pro domibus frondes norant, pro frugibus herbas,
Nectar erat palmis hausta duabus aqua.
Nullus anhelabat sub adunco vomere taurus,
Nulla sub imperio terra colentis erat:
Nullus adhuc erat usus equi; se quisque ferebat:
Ibat ovis lana corpus amicta sua.
Sub Iove durabant et corpora nuda gerebant,
Docta graves imbres et tolerare notos.
Nunc quoque detecti referunt monimenta vetusti
Moris, et antiquas testificantur opes.
Sed cur praecipue fugiat velamina Faunus,
Traditur antiqui fabula plena ioci.
Forte comes dominae iuvenis Tirynthius ibat:
Vidit ab excelso Faunus utrumque iugo.
Vidit, et incaluit, 'montana'que 'numina,' dixit
'Nil mihi vobiscum est: hic meus ardor erit.'
Ibat odoratis umeros perfusa capillis
Maeonis, aurato conspicienda sinu:
Aurea pellebant tepidos umbracula soles,
Quae tamen Herculeae sustinuere manus.

Iamque nemus Bacchi, Tmoli vineta, tenebat,
Hesperos et fusco roscidus ibat equo.
Antra subit tofis laqueata et pumice vivo;
Garrulus in primo limine rivus erat.
Dumque parant epulas potandaque vina ministri,
Cultibus Alciden instruit illa suis.
Dat tenuis tunicas Gaetulo murice tinctas,
Dat teretem zonam, qua modo cincta fuit.
Ventre minor zona est; tunicarum vincla relaxat,
Ut posset vastas exeruisse manus.
Fregerat armillas non illa ad brachia factas,
Scindebant magni vincula parva pedes.
Ipsa capit clavamque gravem spoliumque leonis
Conditaque in pharetra tela minora sua.
Sic epulis functi sic dant sua corpora somno,
Et positis iuxta secubuere toris.
Causa, repertori vitis quia sacra parabant,
Quae facerent pure, cum foret orta dies.
Noctis erat medium. quid non amor improbus audet?
Roscida per tenebras Faunus ad antra venit.
Utque videt comites somno vinoque solutos,
Spem capit in dominis esse soporis idem.
Intrat, et huc illuc temerarius errat adulter,
Et praefert cautas subsequiturque manus.
Venerat ad strati captata cubilia lecti, (49)
Et felix prima forte futurus erat.
Ut tetigit fulvi saetis hirsuta leonis
Vellera, pertimuit sustinuitque manum.
[Attonitusque metu rediit, ut saepe viator
Turbatum viso rettulit angue pedem.]
Inde tori, qui iunctus erat, velamina tangit
Mollia, mendaci decipiturque nota.
Ascendit, spondaque sibi propiore recumbit,
Et tumidum cornu durius inguen erat.
Interea tunicas ora subducit ab ima:
Horrebant densis aspera crura pilis.

Cetera temptantem cubito Tirynthius heros
Reppulit: e summo decidit ille toro.
Fit sonus, inclamat comites et lumina poscit
Maeonis: inlatis ignibus acta patent.
Ille gemit lecto graviter deiectus ab alto,
Membraque de dura vix sua tollit humo.
Ridet et Alcides et qui videre iacentem,
Ridet amatorem Lyda puella suum.
Veste deus lusus fallentes lumina vestes
Non amat, et nudos ad sua sacra vocat.
Adde peregrinis causas, mea Musa, Latinas,
Inque suo noster pulvere currat equus.
Cornipedi Fauno caesa de more capella
Venit ad exiguas turba vocata dapes.
Dumque sacerdotes veribus transuta salignis
Exta parant, medias sole tenente vias,
Romulus et frater pastoralisque iuventus
Solibus et campo corpora nuda dabant.
[Caestibus et iaculis et misso pondere saxi
Brachia per lusus experienda dabant:]
Pastor ab excelso 'per devia rura iuvencos
Romule, praedones, et Reme!' dixit 'agunt.'
Longum erat armari: diversis exit uterque
Partibus, occursu praeda recepta Remi.
Ut rediit, veribus stridentia detrahit exta,
Atque ait 'haec certe non nisi victor edet.'
Dicta facit, Fabiique simul. venit inritus illuc
Romulus, et mensas ossaque nuda videt.
Risit, et indoluit Fabios potuisse Remumque
Vincere, Quintilios non potuisse suos.
Fama manet facti. posito velamine currunt,
Et memorem famam quod bene cessit, habet.
Forsitan et quaeras, cur sit locus ille Lupercal,
Quaeve diem tali nomine causa notet.
Silvia Vestalis caelestia semina partu
Ediderat, patruo regna tenente suo.
Is iubet auferri parvos et in amne necari.

Quid facis? ex istis Romulus alter erit!
Iussa recusantes peragunt lacrimosa ministri,
Flent tamen, et geminos in loca iussa ferunt.
Albula, quem Tiberim mersus Tiberinus in undis
Reddidit, hibernis forte tumebat aquis.
Hic, ubi nunc fora sunt, lintres errare videres,
Quaque iacent valles, Maxime Circe, tuae.
Huc ubi venerunt, — neque enim procedere possunt
Longius — ex illis unus et alter ait:
'At quam sunt similes! at quam formosus uterque!
Plus tamen ex illis iste vigoris habet.
Si genus arguitur voltu, nisi fallit imago,
Nescio quem venis suspicer esse deum.'
'At siquis vestrae deus esset originis auctor,
In tam praecipiti tempore ferret opem:
Ferret opem certe, si non ope mater egeret,
Quae facta est uno mater et orba die.
Nata simul, moritura simul, simul ite sub undas
Corpora!' desierat, deposuitque sinu.
Vagierunt ambo pariter: sensisse putares.
Hi redeunt udis in sua tecta genis.
Sustinet impositos summa cavus alveus unda.
Heu quantum fati parva tabella tulit!
Alveus in limo silvis adpulsus opacis
Paulatim fluvio deficiente sedet.
Arbor erat: remanent vestigia, quaeque vocatur
Rumina nunc ficus, Romula ficus erat.
Venit ad expositos — mirum! — lupa feta gemellos.
Quis credat pueris non nocuisse feram?
Non nocuisse parum est, prodest quoque. quos lupa nutrit,
Perdere cognatae sustinuere manus.
Constitit, et cauda teneris blanditur alumnis,
Et fingit lingua corpora bina sua.
Marte satos scires: timor afuit. ubera ducunt;
Nec sibi promissi lactis aluntur ope.
Illa loco nomen fecit, locus ipse lupercis.

Magna dati nutrix praemia lactis habet.
[Quid vetat Arcadio dictos a monte lupercos?
Faunus in Arcadia templa Lycaeus habet.] (53)
Nupta, quid expectas? non tu pollentibus herbis,
Nec prece, nec magico carmine mater eris.
Excipe fecundae patienter verbera dextrae,
Iam socer optatum nomen habebit avi.
Nam fuit illa dies, dura cum sorte maritae
Reddebant uteri pignora rara sui.
'Quid mihi' clamabat 'prodest rapuisse Sabinas,'
Romulus — hoc illo sceptra tenente fuit —
Si mea non vires, sed bellum iniuria fecit?
Utilius fuerat non habuisse nurus.'
Monte sub Esquilio multis incaeduus annis
Iunonis magnae nomine lucus erat.
Huc ubi venerunt, pariter nuptaeque virique
Suppliciter posito procubuere genu:
Cum subito motae tremuere cacumina silvae,
Et dea per lucos mira locuta suos.
'Italidas matres' inquit 'sacer hircus inito.'
Obstipuit dubio territa turba sono.
Augur erat, nomen longis intercidit annis:
Nuper ab Etrusca venerat exul humo.
Ille caprum mactat: iussae sua terga puellae
Pellibus exsectis percutienda dabant.
Luna resumebat decimo nova cornua motu, (54)
Virque pater subito nuptaque mater erat.
Gratia Lucinae. dedit haec tibi nomina lucus,
Aut quia principium tu, dea, lucis habes.
Parce, precor, gravidis, facilis Lucina, puellis,
Maturumque utero molliter aufer onus.
Orta dies fuerit, tu desine credere ventis;
Perdidit illius temporis aura fidem.
Flamina non constant, et sex reserata diebus
Carceris Aeolii ianua laxa patet.
Iam Iovis obliqua subsedit aquarius urna:
Proximus aetherios excipe, Piscis, equos.

Te memorant fratremque tuum — nam iuncta micatis
Signa — duos tergo sustinuisse deos.
Terribilem quondam fugiens Typhona Dione,
Tunc cum pro caelo Iuppiter arma tulit,
Venit ad Euphraten comitata Cupidine parvo,
Inque Palaestinae margine sedit aquae.
Populus et cannae riparum summa tenebant,
Spemque dabant salices, hos quoque posse tegi.
Dum latet, insonuit vento nemus. illa timore
Pallet, et hostiles credit adesse manus.
Utque sinu tenuit natum, 'succurrite, nymphae,
Et dis auxilium ferte duobus!' ait.
Nec mora, prosiluit. pisces subiere gemelli:
Pro quo nunc cerni sidera munus habent.
Inde nefas ducunt genus hoc imponere mensis,
Nec violant timidi piscibus ora Syri.

16. G EN 17. H QVIR·N^P

Proxima lux vacua est. at tertia dicta Quirino.
Qui tenet hoc nomen, Romulus ante fuit:
Sive quod hasta curis priscis est dicta Sabinis,
Bellicus a telo venit in astra deus:
Sive suo regi nomen posuere Quirites:
Seu quia Romanis iunxerat ille Cures.
Nam pater armipotens postquam nova moenia vidit,
Multaque Romulea bella peracta manu,
'Iuppiter,' inquit 'habet Romana potentia vires:
Sanguinis officio non eget illa mei.
Redde patri natum. quamvis intercidit alter,
Pro se proque Remo qui mihi restat, erit.
"Unus erit, quem tu tolles in caerula caeli"
Tu mihi dixisti: sint rata dicta Iovis.'
Iuppiter annuerat. nutu tremefactus uterque
Est polus, et caeli pondera movit Atlas.
Est locus, antiqui Capreae dixere paludem:
Forte tuis illic, Romule, iura dabas.
Sol fugit, et removent subeuntia nubila caelum,

Et gravis effusis decidit imber aquis.
Hinc tonat, hinc missis abrumpitur ignibus aether.
Fit fuga, rex patriis astra petebat equis.
Luctus erat, falsaeque patres in crimine caedis:
Haesissetque animis forsitan illa fides:
Sed Proculus Longa veniebat Iulius Alba,
Lunaque fulgebat, nec facis usus erat,
Cum subito motu saepes tremuere sinistrae: —
Rettulit ille gradus, horrueruntque comae: —
Pulcher et humano maior trabeaque decorus
Romulus in media visus adesse via
Et dixisse simul 'prohibe lugere Quirites,
Nec violent lacrimis numina nostra suis.
Tura ferant, placentque novum pia turba Quirinum,
Et patrias artes militiamque colant.'
Iussit, et in tenues oculis evanuit auras.
Convocat hic populos, iussaque verba refert.
Templa deo fiunt. collis quoque dictus ab illo est,
Et referunt certi sacra paterna dies.
Lux quoque cur eadem Stultorum festa vocetur,
Accipe. parva quidem causa, sed apta subest.
Non habuit doctos tellus antiqua colonos:
Lassabant agiles aspera bella viros.
Plus erat in gladio, quam curvo laudis aratro:
Neglectus domino pauca ferebat ager.
Farra tamen veteres iaciebant, farra metebant,
Primitias Cereri farra resecta dabant.
Usibus admoniti flammis torrenda dederunt,
Multaque peccato damna tulere suo.
Nam modo verrebant nigras pro farre favillas,
Nunc ipsas ignes corripuere casas.
Facta dea est Fornax. laeti Fornace coloni
Orant, ut fruges temperet illa suas.
Curio legitimis nunc Fornacalia verbis
Maximus indicit, — nec stata sacra facit —
Inque foro, multa circum pendente tabella,
Signatur certa curia quaeque nota.

Stultaque pars populi, quae sit sua curia, nescit,
Sed facit extrema sacra relata die.

18. AC 19. BC 20. CC 21. D FERAL·F

Est honor et tumulis, animas placare paternas,
Parvaque in extructas munera ferre pyras.
Parva petunt manes: pietas pro divite grata est
Munere: non avidos Styx habet ima deos.
Tegula porrectis satis est velata coronis
Et sparsae fruges parcaque mica salis,
Inque mero mollita Ceres, violaeque solutae:
Haec habeat media testa relicta via.
Nec maiora veto; sed et his placabilis umbra est:
Adde preces positis et sua verba focis.
Hunc morem Aeneas, pietatis idoneus auctor
Attulit in terras, iuste Latine, tuas.
Ille patris Genio sollemnia dona ferebat:
Hinc populi ritus edidicere pios.
At quondam, dum longa gerunt pugnacibus armis
Bella, Parentales deseruere dies.
Non impune fuit; nam dicitur omine ab isto
Roma suburbanis incaluisse rogis.
Vix equidem credo, bustis exisse feruntur
Et tacitae questi tempore noctis avi,
Perque vias urbis Latiosque ululasse per agros
Deformes animas, volgus inane, ferunt.
Post ea praeteriti tumulis redduntur honores,
Prodigiisque venit funeribusque modus.
Dum tamen haec fient, viduae cessate puellae:
Expectet puros pinea taeda dies.
Nec tibi, quae cupidae matura videbere matri,
Comat virgineas hasta recurva comas.
Conde tuas, Hymenaee, facis, et ab ignibus atris
Aufer! habent alias maesta sepulchra faces.
Di quoque templorum foribus celentur opertis,
Ture vacent arae stentque sine igne foci.
Nunc animae tenues et corpora functa sepulchris

Errant, nunc posito pascitur umbra cibo.
Nec tamen haec ultra, quam tot de mense supersint
Luciferi, quot habent carmina nostra pedes.
Hanc, quia iusta ferunt, dixere Feralia lucem,
Ultima placandis manibus illa dies.
Ecce annus in mediis residens annosa puellis
Sacra facit Tacitae: vix tamen ipsa tacet:
Et digitis tria tura tribus sub limine ponit,
Qua brevis occultum mus sibi fecit iter.
Tunc cantata ligat cum fusco licia rhombo,
Et septem nigras versat in ore fabas.
Quodque pice adstrinxit, quod acu traiecit aëna,
Obsutum maenae torret in igne caput;
Vina quoque instillat. vini quodcumque relictum est,
Aut ipsa, aut comites, plus tamen ipsa, bibit.
'Hostiles linguas inimicaque vinximus ora'
Dicit discedens, ebriaque exit anus.
Protinus a nobis, quae sit dea Muta, requires.
Disce, per antiquos quae mihi nota senes.
Iuppiter, indomito Iuturnae captus amore,
Multa tulit tanto non patienda deo.
Illa modo in silvis inter coryleta latebat,
Nunc in cognatas desiliebat aquas.
Convocat hic nymphas, Latium quaecumque tenebant,
Et iacit in medio talia verba choro:
'Invidet ipsa sibi, vitatque quod expedit illi,
Vestra soror, summo iungere membra deo.
Consulite ambobus! nam quae mea magna voluptas,
Utilitas vestrae prima sororis erit.
Vos illi in prima fugienti obsistite ripa,
Ne sua fluminea corpora mergat aqua.'
Dixerat: adnuerant omnes Tiberinides udae,
Quaeque colunt thalamos, Ilia diva, tuos.
Forte fuit nais, Lara nomine. prima sed illi
Dicta bis antiquum syllaba nomen erat,

Ex vitio positum. saepe illi dixerat Almo
'Nata, tene linguam,' nec tamen illa tenet.
Quae simul ac tetigit Iuturnae stagna sororis,
'Effuge' ait 'ripas!' dicta refertque Iovis.
Illa etiam Iunonem adiit, miserataque nuptas,
'Naida Iuturnam vir tuus' inquit 'amat.'
Iuppiter intumuit, quaque est non usa modeste,
Eripuit linguam, Mercuriumque vocat:
'Duc hanc ad manes; locus ille silentibus aptus.
Nympha, sed infernae nympha paludis erit.'
Iussa Iovis fiunt. accepit lucus euntes.
Dicitur illa duci tunc placuisse deo.
Vim parat hic, voltu pro verbis illa precatur,
Et frustra muto nititur ore loqui.
Fitque gravis, geminosque parit, qui compita servant
Et vigilant nostra semper in urbe, Lares.

22. EC

Proxima cognati dixere Caristia cari,
Et venit ad socios turba propinqua deos.
Scilicet a tumulis et qui periere, propinquis
Protinus ad vivos ora referre iuvat,
Postque tot amissos quidquid de sanguine restat,
Aspicere, et generis dinumerare gradus.
Innocui veniant. procul hinc, procul impius esto
Frater, et in partus mater acerba suos;
Cui pater est vivax, qui matris digerit annos,
Quae premit invisam socrus iniqua nurum.
Tantalidae fratres absint, et Iasonis uxor,
Et quae ruricolis semina tosta dedit,
Et soror et Progne, Tereusque duabus iniquus,
Et quicumque suas per scelus auget opes.
Dis generis date tura boni. Concordia fertur
Illa praecipue mitis adesse die.
Et libate dapes, ut, grati pignus honoris,
Nutriat incinctos missa patella Lares.

Iamque ubi suadebit placidos nox umida somnos,
Larga precaturi sumite vina manu,
Et 'bene vos, bene te, patriae pater, optime Caesar!'
Dicite suffuso per bona verba mero.

23. F TER·NP

Nox ubi transierit, solito celebretur honore
Separat indicio qui deus arva suo.
Termine, sive lapis, sive es defossus in agro
Stipes, ab antiquis tu quoque numen habes.
Te duo diversa domini pro parte coronant,
Binaque serta tibi binaque liba ferunt.
Ara fit: huc ignem curto fert rustica testu (63)
Sumptum de tepidis ipsa colona focis.
Ligna senex minuit, concisaque construit arte,
Et solida ramos figere pugnat humo:
Tum sicco primas inritat cortice flammas;
Stat puer et manibus lata canistra tenet.
Inde ubi ter fruges medios immisit in ignis,
Porrigit incisos filia parva favos.
Vina tenent alii: libantur singula flammis;
Spectant, et linguis candida turba favet.
Spargitur et caeso communis Terminus agno,
Nec queritur, lactans cum sibi porca datur.
Conveniunt, celebrantque dapes vicinia simplex,
Et cantant laudes, Termine sancte, tuas:
'Tu populos urbesque et regna ingentia finis:
Omnis erit sine te litigiosus ager.
Nulla tibi ambitio est, nullo corrumperis auro,
Legitima servas credita rura fide.
Si tu signasses olim Thyreatida terram,
Corpora non leto missa trecenta forent,
Nec foret Othryades congestis lectus in armis.
O quantum patriae sanguinis ille dedit!
Quid, nova cum fierent Capitolia? nempe deorum
Cuncta Iovi cessit turba, locumque dedit.

Terminus, ut veteres memorant, inventus in aede,
  Restitit et magno cum Iove templa tenet.
Nunc quoque, se supra ne quid nisi sidera cernat,
  Exiguum templi tecta foramen habent.
Termine, post illud levitas tibi libera non est:
  Qua positus fueris in statione, mane;
Nec tu vicino quicquam concede roganti,
  Ne videare hominem praeposuisse Iovi:
Et seu vomeribus, seu tu pulsabere rastris,
  Clamato 'suus est hic ager, ille tuus!"
Est via, quae populum Laurentes ducit in agros,
  Quondam Dardanio regna petita duci.
Illa lanigeri pecoris tibi, Termine, fibris
  Sacra videt fieri sextus ab Urbe lapis.
[Gentibus est aliis tellus data limite certo:
  Romanae spatium est Urbis et orbis idem.]

24. G REGIF·N

Nunc mihi dicenda est regis fuga. traxit ab illa
  Sextus ab extremo nomina mense dies.
Ultima Tarquinius Romanae gentis habebat
  Regna, vir iniustus, fortis ad arma tamen.
Ceperat hic alias, alias everterat urbes, (65)
  Et Gabios turpi fecerat arte suos.
Namque trium minimus, proles manifesta Superbi,
  In medios hostes nocte silente venit.
Nudarant gladios: 'occidite' dixit 'inermem,
  Hoc cupiant fratres Tarquiniusque pater,
Qui mea crudeli laceravit verbere terga.'
  Dicere ut hoc posset, verbera passus erat.
Luna fuit: spectant iuvenem, gladiosque recondunt,
  Tergaque, deducta veste, notata vident:
Flent quoque, et ut secum tueatur bella, precantur.
  Callidus ignaris adnuit ille viris.
Iamque potens, misso genitorem appellat amico,
  Perdendi Gabios quod sibi monstret iter.
Hortus odoratis suberat cultissimus herbis,

Sectus humum rivo lene sonantis aquae.
Illic Tarquinius mandata latentia nati
Accipit, et virga lilia summa metit.
Nuntius ut rediit, decussaque lilia dixit,
Filius 'agnosco iussa parentis' ait.
Nec mora, principibus caesis ex urbe Gabina,
Traduntur ducibus moenia nuda suis.
Ecce, nefas visu, mediis altaribus anguis
Exit, et extinctis ignibus exta rapit.
Consulitur Phoebus. sors est ita reddita, 'matri
Qui dederit princeps oscula, victor erit.'
Oscula quisque suae matri properata tulerunt,
Non intellecto credula turba deo.
Brutus erat stulti sapiens imitator, ut esset
Tutus ab insidiis, dire Superbe, tuis.
Ille iacens pronus matri dedit oscula Terrae,
Creditus offenso procubuisse pede.
Cingitur interea Romanis Ardea signis,
Et patitur lentas obsidione moras.
Dum vacat, et metuunt hostes committere pugnam,
Luditur in castris, otia miles agit.
Tarquinius iuvenis socios dapibusque meroque
Accipit. ex illis rege creatus ait:
'Dum nos difficilis pigro tenet Ardea bello,
Nec sinit ad patrios arma referre deos,
Ecquid in officio torus est socialis? et ecquid
Coniugibus nostris mutua cura sumus?'
Quisque suam laudat. studiis certamina crescunt,
Et fervent multo linguaque corque mero.
Surgit, cui dederat clarum Collatia nomen:
'Non opus est verbis, credite rebus!' ait.
'Nox superest. tollamur equis, Urbemque petamus!'
Dicta placent, frenis inpediuntur equi.
Pertulerant dominos. regalia protinus illi
Tecta petunt: custos in fore nullus erat:
Ecce nurus regis fusis per colla coronis

Inveniunt posito pervigilare mero.
Inde cito passu petitur Lucretia: nebat,
Ante torum calathi lanaque mollis erat.
Lumen ad exiguum famulae data pensa trahebant:
Inter quas tenui sic ait ipsa sono:
'Mittenda est domino — nunc, nunc properate, puellae! —
Quamprimum nostra facta lacerna manu.
Quid tamen auditis? nam plura audire potestis:
Quantum de bello dicitur esse super?
Postmodo victa cades! melioribus, Ardea, restas!
Inproba, quae nostros cogis abesse viros.
Sint tantum reduces! sed enim temerarius ille
Est meus, et stricto quolibet ense ruit.
Mens abit et morior, quotiens pugnantis imago
Me subit, et gelidum pectora frigus habet.'
Desinit in lacrimas, intentaque fila remittit,
In gremio voltum deposuitque suum.
Hoc ipsum decuit: lacrimae decuere pudicae,
Et facies animo dignaque parque fuit.
'Pone metum, venio!' coniunx ait. illa revixit,
Deque viri collo dulce pependit onus.
Interea iuvenis furiatos regius ignis
Concipit, et caeco raptus amore furit.
Forma placet, niveusque color, flavique capilli,
Quique aderat nulla factus ab arte decor:
Verba placent et vox, et quod corrumpere non est;
Quoque minor spes est, hoc magis ille cupit.
Iam dederat cantus lucis praenuntius ales,
Cum referunt iuvenes in sua castra pedem.
Carpitur attonitos absentis imagine sensus
Ille. recordanti plura magisque placent.
Sic sedit, sic culta fuit, sic stamina nevit,
Neglectae collo sic iacuere comae,
Hos habuit voltus, haec illi verba fuerunt,
Hic color, haec facies, hic decor oris erat.
Ut solet a magno fluctus languescere flatu,

Sed tamen a vento, qui fuit, unda tumet,
Sic, quamvis aberat placitae praesentia formae,
Quem dederat praesens forma, manebat amor.
Ardet, et iniusti stimulis agitatur amoris.
Comparat indigno vimque dolumque toro.
'Exitus in dubio est: audebimus ultima!' dixit
'Viderit, audentes forsne deusne iuvet.
Cepimus audendo Gabios quoque.' talia fatus
Ense latus cinxit, tergaque pressit equi.
Accipit aerata iuvenem Collatia porta,
Condere iam voltus sole parante suos.
Hostis, ut hospes, init penetralia Collatina:
Comiter excipitur; sanguine iunctus erat.
Quantum animis erroris inest! parat inscia rerum
Infelix epulas hostibus illa suis.
Functus erat dapibus: poscunt sua tempora somnum;
Nox erat, et tota lumina nulla domo.
Surgit, et auratum vagina liberat ensem,
Et venit in thalamos, nupta pudica, tuos.
Utque torum pressit, 'ferrum, Lucretia, mecum est!
Natus' ait 'regis Tarquiniusque loquor.'
Illa nihil: neque enim vocem viresque loquendi,
Aut aliquid toto pectore mentis habet:
Sed tremit, ut quondam stabulis deprensa relictis
Parva sub infesto cum iacet agna lupo.
Quid faciat? pugnet? vincetur femina pugnans.
Clamet? at in dextra, qui vetet, ensis erat.
Effugiat? positis urguentur pectora palmis,
Tunc primum externa pectora tacta manu.
Instat amans hostis precibus pretioque minisque:
Nec prece, nec pretio, nec movet ille minis.
'Nil agis! eripiam' dixit 'per crimina vitam:
Falsus adulterii testis adulter ero:
Interimam famulum, cum quo deprensa fereris.'
Succubuit famae victa puella metu.

Quid, victor, gaudes? haec te victoria perdet.
Heu quanto regnis nox stetit una tuis!
Iamque erat orta dies. passis sedet illa capillis,
Ut solet ad nati mater itura rogum:
Grandaevumque patrem fido cum coniuge castris
Evocat. et posita venit uterque mora.
Utque vident habitum, quae luctus causa, requirunt,
Cui paret exequias, quove sit icta malo?
Illa diu reticet, pudibundaque celat amictu
Ora: fluunt lacrimae more perennis aquae.
Hinc pater, hinc coniunx lacrimas solantur, et orant,
Indicet, et caeco flentque paventque metu.
Ter conata loqui ter destitit: ausaque quarto,
Non oculos ideo sustulit illa suos.
'Hoc quoque Tarquinio debebimus? eloquar,' inquit,
'Eloquar infelix dedecus ipsa meum?'
Quaeque potest, narrat. restabant ultima: flevit,
Et matronales erubuere genae.
Dant veniam facto genitor coniunxque coactae:
'Quam' dixit 'veniam vos datis, ipsa nego.'
Nec mora, celato fixit sua pectora ferro,
Et cadit in patrios sanguinulenta pedes.
Tunc quoque, iam moriens, ne non procumbat honeste,
Respicit. haec etiam cura cadentis erat.
Ecce super corpus, communia damna gementes,
Obliti decoris, virque paterque iacent.
Brutus adest, tandemque animo sua nomina fallit,
Fixaquę semianimi corpore tela rapit,
Stillantemque tenens generoso sanguine cultrum
Edidit impavidos ore minante sonos:
'Per tibi ego hunc iuro fortem castumque cruorem,
Perque tuos manes, qui mihi numen erunt,
Tarquinium profuga poenas cum stirpe daturum.

Iam satis est virtus dissimulata diu.'
Illa iacens ad verba oculos sine lumine movit,
Visaque concussa dicta probare coma.
Fertur in exequias animi matrona virilis
Et secum lacrimas invidiamque trahit.
Volnus inane patet. Brutus clamore Quirites
Concitat, et regis facta nefanda refert.
Tarquinius cum prole fugit. capit annua consul
Iura: dies regnis illa suprema fuit.

25. H C 26. A EN

Fallimur, an veris praenuntia venit hirundo
Et metuit, ne qua versa recurrat hiems.
Saepe tamen, Procne, nimium properasse quereris,
Virque tuo Tereus frigore laetus erit.

27. B EQ·NƆ 28. C C

Iamque duae restant noctes de mense secundo,
Marsque citos iunctis curribus urget equos.
Ex vero positum permansit Equirria nomen,
Quae deus in Campo prospicit ipse suo.
Iure venis, Gradive: locum tua tempora poscunt,
Signatusque tuo nomine mensis adest.
Venimus in portum, libro cum mense peracto.
Naviget hinc alia iam mihi linter aqua.

LIBER TERTIUS.

Bellice, depositis clipeo paulisper et hasta,
Mars, ades et nitidas casside solve comas.
Forsitan ipse roges, quid sit cum Marte poetae?
A te, qui canitur, nomina mensis habet.
Ipse vides manibus peragi fera bella Minervae:
Num minus ingenuis artibus illa vacat?
Palladis exemplo ponendae tempora sume
Cuspidis. invenies et quod inermis agas.

Tunc quoque inermis eras, cum te Romana sacerdos
Cepit, ut huic Urbi semina digna dares.
Silvia Vestalis — quid enim vetat inde moveri? —
Sacra lavaturas mane petebat aquas.
Ventum erat ad molli declivem tramite ripam:
Ponitur e summa fictilis urna coma:
Fessa resedit humo, ventosque accepit aperto
Pectore, turbatas restituitque comas.
Dum sedet, umbrosae salices volucresque canorae
Fecerunt somnos et leve murmur aquae.
Blanda quies furtim victis obrepsit ocellis,
Et cadit a mento languida facta manus.
Mars videt hanc, visamque cupit, potiturque cupita,
Et sua divina furta fefellit ope.
Somnus abit, iacet illa gravis. iam scilicet intra
Viscera Romanae conditor Urbis erat.
Languida consurgit, nec scit, cur languida surgat,
Et peragit talis arbore nixa sonos:
'Utile sit faustumque, precor, quod imagine somni
Vidimus. an somno clarius illud erat?
Ignibus Iliacis aderam, cum lapsa capillis
Decidit ante sacros lanea vitta focos.
Inde duae pariter, visu mirabile, palmae
Surgunt. ex illis altera maior erat,
Et gravibus ramis totum protexerat orbem,
Contigeratque sua sidera summa coma.
Ecce meus ferrum patruus molitur in illas.
Terreor admonitu, corque timore micat.
Martia, picus, avis gemino pro stipite pugnant
Et lupa. tuta per hos utraque palma fuit.'
Dixerat, et plenam non firmis viribus urnam
Sustulit. implerat, dum sua visa refert.
Interea crescente Remo, crescente Quirino,
Caelesti tumidus pondere venter erat.
Quo minus emeritis exiret cursibus annus,
Restabant nitido iam duo signa deo.
Silvia fit mater: Vestae simulacra feruntur

Virgineas oculis opposuisse manus.
Ara deae certe tremuit pariente ministra,
Et subiit cineres territa flamma suos.
Hoc ubi cognovit contemptor Amulius aequi, —
Nam raptas fratri victor habebat opes —
Amne iubet mergi geminos. scelus unda refugit,
In sicca pueri destituuntur humo.
Lacte quis infantes nescit crevisse ferino,
Et picum expositis saepe tulisse cibos?
Non ego te, tantae nutrix Larentia gentis,
Nec taceam vestras, Faustule pauper, opes.
Vester honos veniet, cum Larentalia dicam:
Acceptus geniis illa December habet.
Martia ter senos proles adoleverat annos,
Et suberat flavae iam nova barba comae:
Omnibus agricolis armentorumque magistris
Iliadae fratres iura petita dabant.
Saepe domum veniunt praedonum sanguine laeti,
Et redigunt actos in sua rura boves.
Ut genus audierunt, animos pater editus auget,
Et pudet in paucis nomen habere casis:
Romuleoque cadit traiectus Amulius ense,
Regnaque longaevo restituuntur avo.
Moenia conduntur. quae quamvis parva fuerunt,
Non tamen expediit transsiluisse Remo.
Iam, modo qua fuerant silvae pecorumque recessus,
Urbs erat; aeternae cum pater Urbis ait:
'Arbiter armorum, de cuius sanguine natus
Credor, et ut credar, pignora multa dabo,
A te principium Romano dicimus anno:
Primus de patrio nomine mensis erit.'
Vox rata fit, patrioque vocat de nomine mensem.
Dicitur haec pietas grata fuisse deo.
Et tamen ante omnes Martem coluere priores.
Hoc dederat studiis bellica turba suis.
Pallada Cecropidae, Minoïa Creta Dianam,
Volcanum tellus Hypsipylea colit;

Iunonem Sparte Pelopeïadesque Mycenae,
Pinigerum Fauni Maenalis ora caput:
Mars Latio venerandus erat, quia praesidet armis.
Arma ferae genti remque decusque dabant.
Quod si forte vacas, peregrinos inspice fastos:
Mensis in his etiam nomine Martis erit.
Tertius Albanis, quintus fuit ille Faliscis;
Sextus apud populos, Hernica terra, tuos.
Inter Aricinos Albanaque tempora constat —
Factaque Telegoni moenia celsa manu.
Quintum Laurentes, bis quintum Aequiculus acer,
A tribus hunc primum turba Forensis habet.
Et tibi cum proavis, miles Paeligne, Sabinis
Convenit; huic genti quartus utrique deus.
Romulus hos omnes ut vinceret ordine saltem,
Sanguinis auctori tempora prima dedit.
Nec totidem veteres, quot nunc, habuere Kalendas:
Ille minor geminis mensibus annus erat.
Nondum tradiderat victas victoribus artes
Graecia, facundum, sed male forte genus.
Qui bene pugnabat, Romanam noverat artem:
Mittere qui poterat pila, disertus erat.
Quis tunc aut Hyadas aut Pleiadas Atlanteas
Senserat, aut geminos esse sub axe polos?
Esse duas Arctos, quarum Cynosura petatur
Sidoniis, Helicen Graia carina notet;
Signaque quae longo frater percenseat anno,
Ire per haec uno mense sororis equos?
Libera currebant et inobservata per annum
Sidera. constabat sed tamen esse deos.
Non illi caelo labentia signa tenebant,
Sed sua, quae magnum perdere crimen erat.
Illa quidem feno; sed erat reverentia feno,
Quantam nunc aquilas cernis habere tuas.
Pertica suspensos portabat longa maniplos,
Unde maniplaris nomina miles habet.
Ergo animi indociles et adhuc ratione

Mensibus egerunt lustra minora decem.
Annus erat, decimum cum luna receperat orbem:
Hic numerus magno tunc in honore fuit;
Seu quia tot digiti, per quos numerare solemus,
Seu quia bis quino femina mense parit,
Seu quod adusque decem numero crescente venitur,
Principium spatiis sumitur inde novis.
Inde patres centum denos secrevit in orbes
Romulus, hastatos instituitque decem;
Et totidem princeps, totidem pilanus habebat
Corpora, legitimo quique merebat equo.
Quin etiam partes totidem Titiensibus ille,
Quosque vocant Ramnes, Luceribusque dedit.
Adsuetos igitur numeros servavit in anno.
Hoc luget spatio femina maesta virum.
Neu dubites, primae fuerint quin ante Kalendae
Martis, ad haec animum signa referre potes.
Laurea flaminibus quae toto perstitit anno,
Tollitur, et frondes sunt in honore novae.
Ianua tunc regis posita viret arbore Phoebi:
Ante tuas fit idem, curia prisca, fores.
Vesta quoque ut folio niteat velata recenti,
Cedit ab Iliacis laurea cana focis.
Adde, quod arcana fieri novus ignis in aede
Dicitur, et vires flamma refecta capit.
Nec mihi parva fides, annos hinc isse priores,
Anna quod hoc coepta est mense Perenna coli.
Hinc etiam veteres initi memorantur honores
Ad spatium belli, perfide Poene, tui.
Denique quintus ab hoc fuerat Quintilis, et inde
Incipit, a numero nomina quisquis habet.
Primus, oliviferis Romam deductus ab arvis,
Pompilius menses sensit abesse duos:
Sive hoc a Samio doctus, qui posse renasci
Nos putat, Egeria sive monente sua.
Sed tamen errabant etiam nunc tempora, donec
Caesaris in multis haec quoque cura fuit.

Non haec ille deus tantaeque propaginis auctor
Credidit officiis esse minora suis,
Promissumque sibi voluit praenoscere caelum,
Nec deus ignotas hospes inire domos.
Ille moras solis, quibus in sua signa rediret,
Traditur exactis disposuisse notis.
Is decies senos tercentum et quinque diebus
Iunxit, et e pleno tempora quinta die.
Hic anni modus est: in lustrum accedere debet,
Quae consummatur partibus, una dies.

1. D·K·MAR·N[P]

'Si licet occultos monitus audire deorum
Vatibus, ut certe fama licere putat,
Cum sis officiis, Gradive, virilibus aptus,
Dic mihi, matronae cur tua festa colant.'
Sic ego. sic posita dixit mihi casside Mavors,
Sed tamen in dextra missilis hasta fuit:
'Nunc primum studiis pacis, deus utilis armis,
Advocor, et gressus in nova castra fero.
Nec piget incepti. iuvat hac quoque parte morari,
Hoc solam ne se posse Minerva putet.
Disce, Latinorum vates operose dierum,
Quod petis, et memori pectore dicta nota.
Parva fuit, si prima velis elementa referre,
Roma: sed in parva spes tamen huius erat.
Moenia iam stabant, populis angusta futuris,
Credita sed turbae tunc nimis ampla suae.
Quae fuerit nostri, si quaeris, regia nati,
Aspice de canna straminibusque domum.
In stipula placidi carpebat munera somni,
Et tamen ex illo venit in astra toro.
Iamque loco maius nomen Romanus habebat,
Nec coniunx illi, nec socer ullus erat.
Spernebant generos inopes vicinia dives,
Et male credebar sanguinis auctor ego.
In stabulis habitasse et oves pavisse nocebat,

Iugeraque inculti pauca tenere soli.
Cum pare quaeque suo coeunt volucresque feraeque,
Atque aliquam, de qua procreet, anguis habet.
Extremis dantur conubia gentibus: at quae
Romano vellet nubere, nulla fuit.
Indolui, patriamque dedi tibi, Romule, mentem.
"Tolle preces," dixi "quod petis arma dabunt."
Festa parat Conso. — Consus tibi cetera dicet,
Illo facta die dum sua sacra canes.
Intumuere Cures et quos dolor attigit idem.
Tum primum generis intulit arma socer.
Iamque fere raptae matrum quoque nomen habebant,
Tractaque erant longa bella propinqua mora.
Conveniunt nuptae dictam Iunonis in aedem,
Quas inter mea sic est nurus orsa loqui:
"O pariter raptae, — quoniam hoc commune tenemus —
Non ultra lente possumus esse piae.
Stant acies: sed utra di sint pro parte rogandi,
Eligite: hinc coniunx, hinc pater arma tenet.
Quaerendum est, viduae fieri malimus, an orbae.
Consilium vobis forte piumque dabo."
Consilium dederat. parent, crinesque resolvunt,
Maestaque funerea corpora veste tegunt.
Iam steterant acies ferro mortique paratae,
Iam lituus pugnae signa daturus erat:
Cum raptae veniunt inter patresque virosque,
Inque sinu natos, pignora cara, tenent.
Ut medium campi scissis tetigere capillis, (83)
In terram posito procubuere genu:
Et quasi sentirent, blando clamore nepotes
Tendebant ad avos bracchia parva suos.
Qui poterat, clamabat avum, tunc denique visum,
Et qui vix poterat, posse coactus erat.
Tela viris animique cadunt, gladiisque remotis
Dant soceri generis accipiuntque manus;

Laudatasque tenent natas, scutoque nepotem
Fert avus. hic scuti dulcior usus erat.
Inde diem, quae priva, meas celebrare Kalendas
Oebaliae matres non leve munus habent,
Hac quia committi strictis mucronibus ausae
Finierant lacrimis Martia bella suis.
[Vel quod erat de me feliciter Ilia mater,
Rite colunt matres sacra diemque meum.]
Quid, quod hiems adoperta gelu tunc denique cedit,
Et pereunt victae sole tepente nives;
Arboribus redeunt detonsae frigore frondes,
Uvidaque in tenero palmite gemma tumet:
Quaeque diu latuit, nunc se qua tollat in auras,
Fertilis occultas invenit herba vias.
Nunc fecundus ager, pecoris nunc hora creandi, (84)
Nunc avis in ramo tecta laremque parat.
Tempora iure colunt Latiae fecunda parentes,
Quarum militiam votaque partus habet.
Adde, quod, excubias ubi rex Romanus agebat,
Qui nunc Esquilias nomina collis habet,
Illic a nuribus Iunoni templa Latinis
Hac sunt, si memini, publica facta die.
Quid moror et variis onero tua pectora causis?
Eminet ante oculos, quod petis, ecce tuos.
Mater amat nuptas: matrem mea turba frequentat.
Haec nos praecipue tam pia causa decet.'
Ferte deae flores! gaudet florentibus herbis
Haec dea: de tenero cingite flore caput:
Dicite 'tu nobis lucem, Lucina, dedisti!'
Dicite 'tu voto parturientis ades!'
Siqua tamen gravida est, resoluto crine precetur,
Ut solvat partus molliter illa suos.
Quis mihi nunc dicet, quare caelestia Martis
Arma ferant Salii, Mamuriumque canant?
Nympha, mone, Nemori stagnoque operata Dianae;
Nympha, Numae coniunx, ad tua facta veni.

Vallis Aricinae silva praecinctus opaca
Est lacus, antiqua religione sacer.
Hic latet Hippolytus furiis direptus equorum,
Unde nemus nullis illud aditur equis.
Licia dependent, longas velantia saepes,
Et posita est meritae multa tabella deae.
Saepe potens voti, frontem redimita coronis,
Femina lucentes portat ab Urbe faces.
Regna tenent fortes manibus pedibusque fugaces,
Et perit exemplo postmodo quisque suo.
Defluit incerto lapidosus murmure rivus:
Saepe, sed exiguis haustibus inde bibi.
Egeria est, quae praebet aquas, dea grata Camenis.
Illa Numae coniunx consiliumque fuit.
Principio nimium promptos ad bella Quiritis
Molliri placuit iure deumque metu.
Inde datae leges, ne firmior omnia posset;
Coeptaque sunt pure tradita sacra coli.
Exuitur feritas, armisque potentius aequum est,
Et cum cive pudet conseruisse manus.
Atque aliquis, modo trux, visa iam vertitur ara,
Vinaque dat tepidis salsaque farra focis.
Ecce deum genitor rutilas per nubila flammas
Spargit, et effusis aethera siccat aquis.
Non alias missi cecidere frequentius ignes.
Rex pavet et volgi pectora terror habet.
Cui dea 'ne nimium terrere! piabile fulmen
Est,' ait 'et saevi flectitur ira Iovis.
Sed poterunt ritum Picus Faunusque piandi
Tradere, Romani numen utrumque soli.
Nec sine vi tradent: adhibeto vincula captis;'
Atque ita, qua possint, erudit, arte capi.
Lucus Aventino suberat niger ilicis umbra,
Quo posses viso dicere 'numen inest!'
In medio gramen, muscoque adoperta virenti
Manabat saxo vena perennis aquae.
Inde fere soli Faunus Picusque bibebant.

Huc venit, et Fonti rex Numa mactat ovem:
Plenaque odorati disponit pocula Bacchi,
Cumque suis antro conditus ipse latet.
Ad solitos veniunt silvestria numina fontes,
Et relevant multo pectora sicca mero.
Vina quies sequitur. gelido Numa prodit ab antro,
Vinclaque sopitas addit in arta manus.
Somnus ut abscessit, pugnando vincula temptant
Rumpere: pugnantes fortius illa tenent.
Tunc Numa: 'di nemorum, factis ignoscite nostris,
Si scelus ingenio scitis abesse meo;
Quoque modo possit fulmen, monstrate, piari.'
Sic Numa. sic quatiens cornua Faunus ait:
'Magna petis, nec quae monitu tibi discere nostro
Fas sit. habent finis numina nostra suos.
Di sumus agrestes et qui dominemur in altis
Montibus. arbitrium est in sua tela Iovi.
Hunc tu non poteris per te deducere caelo,
At poteris nostra forsitan usus ope.'
Dixerat haec Faunus. par est sententia Pici.
'Deme' tamen 'nobis vincula,' Picus ait
'Iuppiter huc veniet, valida perductus ab arte.
Nubila promissi Styx mihi testis erit.'
Emissi laqueis quid agant, quae carmina dicant,
Quaque trahant superis sedibus arte Iovem,
Scire nefas homini. nobis concessa canentur
Quaeque pio dici vatis ab ore licet.
Eliciunt caelo te, Iuppiter. unde minores
Nunc quoque te celebrant, Eliciumque vocant.
Constat Aventinae tremuisse cacumina silvae,
Terraque subsedit pondere pressa Iovis.
Corda micant regis, totoque e corpore sanguis
Fugit, et hirsutae deriguere comae.
Ut rediit animus, 'da certa piamina' dixit
Fulminis, altorum rexque paterque deum,
Si tua contigimus manibus donaria puris,
Hoc quoque, quod petitur, si pia lingua rogat.'

Adnuit oranti, sed verum ambage remota
Abdidit, et dubio terruit ore virum.
'Caede caput' dixit: cui rex 'parebimus,' inquit
Caedenda est hortis eruta cepa meis:'
Addidit hic 'hominis,' 'summos' ait ille 'capillos.'
Postulat hic animam; cui Numa 'piscis' ait.
Risit, et 'his' inquit 'facito mea tela procures,
O vir conloquio non abigende deum.
Sed tibi, protulerit cum totum crastinus orbem
Cynthius, imperii pignora certa dabo.'
Dixit, et ingenti tonitru super aethera motum
Fertur, adorantem destituitque Numam.
Ille redit laetus, memoratque Quiritibus acta.
Tarda venit dictis difficilisque fides.
'At certe credemur,' ait 'si verba sequetur
Exitus. en audi crastina, quisquis ades.
Protulerit terris cum totum Cynthius orbem,
Iuppiter imperii pignora certa dabit.'
Discedunt dubii, promissaque tarda videntur,
Dependetque fides a veniente die.
Mollis erat tellus rorata mane pruina:
Ante sui populus limina regis adest.
Prodit, et in solio medius consedit acerno.
Innumeri circa stantque silentque viri.
Ortus erat summo tantummodo margine Phoebus:
Sollicitae mentes speque metuque pavent.
Constitit, atque caput niveo velatus amictu
Iam bene dis notas sustulit ille manus,
Atque ita 'tempus adest promissi muneris,' inquit
'Pollicitam dictis, Iuppiter, adde fidem.'
Dum loquitur, totum iam sol emoverat orbem,
Et gravis aetherio venit ab axe fragor.
Ter tonuit sine nube deus, tria fulgura misit.
Credite dicenti: mira, sed acta, loquor:
A media caelum regione dehiscere coepit, —
Summisere oculos cum duce turba suo —
Ecce levi scutum versatum leniter aura

Decidit. a populo clamor ad astra venit.
Tollit humo munus caesa prius ille iuvenca,
Quae dederat nulli colla premenda iugo,
Atque ancile vocat, quod ab omni parte recisum est,
Quaque notes oculis, angulus omnis abest.
Tum, memor imperii sortem consistere in illo,
Consilium multae calliditatis init.
Plura iubet fieri simili caelata figura,
Error ut ante oculos insidiantis eat.
Mamurius, morum fabraene exactior artis,
Difficile est illud dicere, clausit opus.
Cui Numa munificus 'facti pete praemia,' dixit
'Si mea nota fides, inrita nulla petes.'
Iam dederat Saliis a saltu nomina dicta
Armaque et ad certos verba canenda modos.
Tum sic Mamurius: 'merces mihi gloria detur,
Nominaque extremo carmine nostra sonent.'
Inde sacerdotes operi promissa vetusto
Praemia persolvunt, Mamuriumque vocant.
Nubere siqua voles, quamvis properabitis ambo,
Differ; habent parvae commoda magna morae.
Arma movent pugnas, pugna est aliena maritis;
Condita cum fuerint, aptius omen erit.
His etiam coniunx apicati cincta Dialis
Lucibus inpexas debet habere comas.

2. EF 3. FC 4. GC

Tertia nox dimensa suos ubi moverit ignes,
Conditus e geminis Piscibus alter erit.
Nam duo sunt; austris hic est, aquilonibus ille
Proximus. a vento nomen uterque tenet.

5. HC

Cum croceis rorare genis Tithonia coniunx
Coeperit et quintae tempora lucis aget,
Sive est Arctophylax, sive est piger ille Bootes,

Mergetur visus effugietque tuos.
At non effugiet Vindemitor. hoc quoque causam
Unde trahat sidus, parva docere mora est.
Ampelon intonsum satyro nymphaque creatum
Fertur in Ismariis Bacchus amasse iugis.
[Tradidit huic vitem pendentem frondibus ulmi,
Quae nunc de pueri nomine nomen habet.]
Dum legit in ramo pictas temerarius uvas,
Decidit. amissum Liber in astra tulit.

6. AN HOC·DIE·CAESAR·PONTIF·MAXIM·FACT·EST

Sextus ubi Oceano clivosum scandit Olympum
Phoebus, et alatis aethera carpit equis,
Quisquis ades castaeque colis penetralia Vestae,
Gratare, Iliacis turaque pone focis.
Caesaris innumeris, quo maluit ille mereri,
Accessit titulis pontificalis honor.
Ignibus aeternis aeterni numina praesunt
Caesaris: imperii pignora iuncta vides.
Di veteris Troiae, dignissima praeda ferenti,
Qua gravis Aeneas tutus ab hoste fuit!
Ortus ab Aenea tangit cognata sacerdos
Numina: cognatum, Vesta, tuere caput.
Quos sancta fovet ille manu, bene vivitis ignes.
Vivite inextincti, flammaque duxque, precor.

7. B NON·F

Una nota est Marti Nonis: sacrata quod illis
Templa putant lucos Vediovis ante duos.
Romulus ut saxo lucum circumdedit alto,
'Quilibet huc' inquit 'confuge, tutus eris.'
O quam de tenui Romanus origine crevit,
Turba vetus quam non invidiosa fuit!
Ne tamen ignaro novitas tibi nominis obstet,
Disce, quis iste deus, curve vocetur ita.
Iuppiter est iuvenis. iuvenalis aspice voltus:
Aspice deinde, manu fulmina nulla tenet.

Fulmina post ausos caelum adfectare Gigantes (93)
  Sumpta Iovi. primo tempore inermis erat.
[Ignibus Ossa novis et Pelion altius Ossa
  Arsit et in solida fixus Olympus humo.]
Stat quoque capra simul. nymphae pavisse feruntur
  Cretides, infanti lac dedit illa Iovi.
Nunc vocor ad nomen. vegrandia farra colonae
  Quae male creverunt, vescaque parva vocant.
Vis ea si verbi est, cur non ego Vediovis aedem
  Aedem non magni suspicer esse Iovis?
Iamque ubi caeruleum variabunt sidera caelum,
  Suspice: Gorgonei colla videbis equi.
Creditur hic caesa gravidae cervice Medusae
  Sanguine respersis prosiluisse iubis.
Huic supra nubes et subter sidera lapso
  Caelum pro terra, pro pede pinna fuit,
Iamque indignanti nova frena receperat ore,
  Cum levis Aonias ungula fodit aquas.
Nunc fruitur caelo, quod pinnis ante petebat,
  Et nitidus stellis quinque decemque micat.
Protinus aspicies venienti nocte Coronam
  Gnosida. Theseo crimine facta dea est.
Iam bene periuro mutarat coniuge Bacchum, (94)
  Quae dedit ingrato fila legenda viro.
Sorte tori gaudens ‘quid flebam rustica?’ dixit
  ‘Utiliter nobis perfidus ille fuit.’
Interea Liber depexos crinibus Indos
  Vicit, et eoo dives ab orbe redit.
Inter captivas facie praestante puellas
  Grata nimis Baccho filia regis erat.
Flebat amans coniunx. spatiataque litore curvo
  Edidit incultis talia verba comis:
‘En iterum, fluctus, similis audite querellas!
  En iterum lacrimas accipe, harena, meas!
Dicebam, memini, “periure et perfide Theseu!”
  Ille abiit, eadem crimina Bacchus habet.
Nunc quoque “nulla viro” clamabo “femina credat!”

Nomine mutato causa relata mea est:
O utinam mea sors, qua primum coeperat, isset,
Iamque ego praesenti tempore nulla forem!
Quid me desertis perituram, Liber, harenis
Servabas? potui dedoluisse semel.
Bacche levis, leviorque tuis, quae tempora cingunt,
Frondibus, in lacrimas cognite Bacche meas,
Ausus es ante oculos adducta paelice nostros (95)
Tam bene compositum sollicitare torum?
Heu ubi pacta fides? ubi, quae iurare solebas?
Me miseram, quotiens haec ego verba loquar?
Thesea culpabas, fallacemque ipse vocabas:
Iudicio peccas turpius ipse tuo.
Ne sciat hoc quisquam, tacitisque doloribus urar,
Ne totiens falli digna fuisse puter.
Praecipue cupiam celari Thesea, ne te
Consortem culpae gaudeat esse suae.
Ut puto, praeposita est fuscae mihi candida paelex?
Eveniat nostris hostibus ille color!
Quid tamen hoc refert? vitio tibi gratior ipso est.
Quid facis? amplexus inquinat illa tuos.
Bacche, fidem praesta, nec praefer amoribus ullam
Coniugis. adsuevi semper amare virum.
[Ceperunt matrem formosi cornua tauri,
Me tua: me laedit, ille pudendus amor.]
[Ne noceat, quod amo. neque enim tibi, Bacche, nocebat,
Quod flammas nobis fassus es ipse tuas.]
[Nec, quod nos uris, mirum facis. ortus in igne
Diceris, et patria raptus ab igne manu.]
Illa ego sum, cui tu solitus promittere caelum. (96)
Ei mihi, pro caelo qualia dona fero!'
Dixerat. audibat iamdudum verba querentis
Liber, ut a tergo forte secutus erat.
Occupat amplexu, lacrimasque per oscula siccat,
Et 'pariter caeli summa petamus!' ait
'Tu mihi iuncta toro mihi iuncta vocabula sumes;

Nam tibi mutatae Libera nomen erit.
Sintque tuae tecum faciam monimenta coronae,
Volcanus Veneri quam dedit, illa tibi.'
Dicta facit, gemmasque novem transformat in ignes:
Aurea per stellas nunc micat illa novem.

8. CF 9. DC 10. EC 11. FC
12. GC 13. H EN 14. A EQ·Nᴐ

Sex ubi sustulerit, totidem demerserit orbes,
Purpureum rapido qui vehit axe diem,
Altera gramineo spectabis Equirria Campo,
Quem Tiberis curvis in latus urget aquis.
Qui tamen eiecta si forte tenebitur unda,
Caelius accipiat pulverulentus equos.

15. B EID·Nᴐ

Idibus est Annae festum geniale Perennae.
Haud procul a ripis, advena Thybri, tuis
Plebs venit ac virides passim disiecta per herbas
Potat, et accumbit cum pare quisque sua.
Sub Iove pars durat, pauci tentoria ponunt,
Sunt quibus e ramis frondea facta casa est;
Pars, ubi pro rigidis calamos statuere columnis,
Desuper extentas imposuere togas.
Sole tamen vinoque calent, annosque precantur,
Quot sumant cyathos, ad numerumque bibunt.
Invenies illic, qui Nestoris ebibat annos,
Quae sit per calices facta Sibylla suos.
Illic et cantant quidquid didicere theatris,
Et iactant faciles ad sua verba manus;
Et ducunt posito duras cratere choreas,
Cultaque diffusis saltat amica comis.
Cum redeunt, titubant et sunt spectacula volgi,
Et fortunatos obvia turba vocat.
Occurri nuper: visa est mihi digna relatu
Pompa: senem potum pota trahebat anus.
Quae tamen haec dea sit, quoniam rumoribus errat,

Fabula proposito nulla tacenda meo.
Arserat Aeneae Dido miserabilis igne,
Arserat exstructis in sua fata rogis;
Compositusque cinis, tumulique in marmore carmen
Hoc breve, quod moriens ipsa reliquit, erat:
'Praebuit Aeneas et causam mortis et ensem.
Ipsa sua Dido concidit usa manu.'
Protinus invadunt Numidae sine vindice regnum,
Et potitur capta Maurus Iarba domo.
Seque memor spretum, 'thalamis tamen' inquit 'Elissae
En ego, quem totiens reppulit illa, fruor.'
Diffugiunt Tyrii, quo quemque agit error, ut olim
Amisso dubiae rege vagantur apes.
Tertia nudandas acceperat area messes,
Inque cavos ierant tertia musta lacus:
Pellitur Anna domo, lacrimansque sororia linquit
Moenia. germanae iusta dat ante suae.
Mixta bibunt molles lacrimis unguenta favillae
Vertice libatas accipiuntque comas.
Terque 'vale!' dixit, cineres ter ad ora relatos
Pressit, et est illis visa subesse soror.
Nancta ratem comitesque fugae pede labitur aequo,
Moenia respiciens, dulce sororis opus.
Fertilis est Melite sterili vicina Cosyrae
Insula, quam Libyci verberat unda freti.
Hanc petit, hospitio regis confisa vetusto.
Hospes opum dives rex ibi Battus erat.
Qui postquam didicit casus utriusque sororis, (99)
'Haec' inquit 'tellus quantulacumque tua est.'
Et tamen hospitii servasset ad ultima munus.
Sed timuit magnas Pygmalionis opes.
Signa recensuerat bis sol sua, tertius ibat
Annus, et exilio terra paranda nova est.
Frater adest, belloque petit. rex arma perosus
'Nos sumus inbelles, tu fuge sospes!' ait.
Iussa fugit, ventoque ratem committit et undis.

Asperior quovis aequore frater erat.
Est prope piscosos lapidosi Crathidis amnes
Parvus ager, Cameren incola turba vocat:
Illuc cursus erat. nec longius afuit inde,
Quam quantum novies mittere funda potest:
Vela cadunt primo et dubia librantur ab aura.
'Findite remigio' navita dixit 'aquas!'
Dumque parant torto subducere carbasa lino,
Percutitur rapido puppis adunca noto,
Inque patens aequor, frustra pugnante magistro,
Fertur, et ex oculis visa refugit humus.
Adsiliunt fluctus, imoque a gurgite pontus
Vertitur, et canas alveus haurit aquas.
[Vincitur ars vento. nec iam moderator habenis
Utitur, aut votis his quoque poscit opem.]
Iactatur tumidas exul Phoenissa per undas,
Umidaque opposita lumina veste tegit.
Tunc primum Dido felix est dicta sorori
Et quaecumque aliquam corpore pressit humum.
Figitur ad Laurens ingenti flamine litus
Puppis, et expositis omnibus hausta perit.
Iam pius Aeneas regno nataque Latini
Auctus erat, populos miscueratque duos.
Litore dotali solo comitatus Achate
Secretum nudo dum pede carpit iter,
Aspicit errantem, nec credere sustinet Annam
Esse. quid in Latios illa veniret agros?
Dum secum Aeneas, 'Anna est!' exclamat Achates.
Ad nomen voltus sustulit illa suos.
Quo fugiat? quid agat? quos terrae quaerat hiatus?
Ante oculos miserae fata sororis erant.
Sensit, et adloquitur trepidam Cythereïus heros;
Flet tamen admonitu motus, Elissa, tui:
'Anna, per hanc iuro, quam quondam audire solebas
Tellurem fato prosperiore dari,
Perque deos comites, hac nuper sede locatos,

Saepe meas illos increpuisse moras.
Nec timui de morte tamen. metus afuit iste.
Ei mihi! credibili fortior illa fuit.
Ne refer. aspexi non illo pectore digna
Volnera, Tartareas ausus adire domos.
At tu, seu ratio te nostris appulit oris,
Sive deus, regni commoda carpe mei.
Multa tibi memores, nil non debemus Elissae.
Nomine grata tuo, grata sororis, eris.'
Talia dicenti — neque enim spes altera restat —
Credidit, errores exposuitque suos.
Utque domum intravit Tyrios induta paratus,
Incipit Aeneas: — cetera turba silet —
'Hanc tibi cur tradam, pia causa, Lavinia coniunx,
Est mihi. consumpsi naufragus huius opes.
Orta Tyro est, regnum Libyca possedit in ora:
Quam precor ut carae more sororis ames.'
Omnia promittit, falsumque Lavinia volnus
Mente premit tacita, dissimulatque fremens.
Donaque cum videat praeter sua lumina ferri
Multa palam, mitti clam quoque multa putat.
Non habet exactum, quid agat. furialiter odit,
Et parat insidias, et cupit ulta mori.
Nox erat. ante torum visa est adstare sororis
Squalenti Dido sanguinulenta coma
Et 'fuge, ne dubita, maestum fuge' dicere 'tectum!'
Sub verbum querulas inpulit aura fores.
Exilit, et velox humili super arva fenestra
Se iacit. audacem fecerat ipse timor.
Quaque metu rapitur, tunica velata recincta
Currit, ut auditis territa damma lupis.
Corniger hanc tumidis rapuisse Numicius undis
Creditur, et stagnis occuluisse suis.
Sidonis interea magno clamore per agros
Quaeritur: apparent signa notaeque pedum:
Ventum erat ad ripas: inerant vestigia ripis.

Sustinuit tacitas conscius amnis aquas,
Ipsa loqui visa est 'placidi sum nympha Numici:
Amne perenne latens Anna Perenna vocor.'
Protinus erratis laeti vescuntur in agris,
Et celebrant largo remque diemque mero.
Sunt quibus haec Luna est, quia mensibus impleat annum;
Pars Themin, Inachiam pars putat esse bovem.
Invenies, qui te nymphen Atlantida dicant,
Teque Iovi primos, Anna, dedisse cibos.
Haec quoque, quam referam, nostras pervenit ad aures
Fama, nec a veri dissidet illa fide.
Plebs vetus et nullis etiamtunc tuta tribunis
Fugit, et in Sacri vertice montis eget.
Iam quoque, quem secum tulerant, defecerat illos
Victus et humanis usibus apta Ceres.
Orta suburbanis quaedam fuit Anna Bovillis,
Pauper, sed mundae sedulitatis anus.
Illa, levi mitra canos redimita capillos,
Fingebat tremula rustica liba manu;
Atque ita per populum fumantia mane solebat
Dividere. haec populo copia grata fuit.
Pace domi facta signum posuere, perennem
Quod sibi defectis illa tulisset opem.
Nunc mihi, cur cantent, superest, obscena puellae,
Dicere. nam coeunt certaque probra canunt.
Nuper erat dea facta: venit Gradivus ad Annam,
Et cum seducta talia verba facit:
'Mense meo coleris, iunxi mea tempora tecum:
Pendet ab officio spes mihi magna tuo.
Armifer armiferae correptus amore Minervae
Uror, et hoc longo tempore volnus alo.
Effice, di studio similes coeamus in unum.
Conveniunt partes haec tibi, comis anus.'
Dixerat. illa deum promisso ludit inani,
Et stultam dubia spem trahit usque mora.

Saepius instanti 'mandata peregimus,' inquit
'Evictas precibus vix dedit illa manus.'
Credit amans, thalamosque parat. deducitur illuc
Anna tegens voltus, ut nova nupta, suos.
Oscula sumpturus subito Mars aspicit Annam.
Nunc pudor elusum, nunc subit ira deum:
Ridet amatorem, cara est nova diva Minervae,
Nec res hac Veneri gratior ulla fuit.
Inde ioci veteres obscenaque dicta canuntur,
Et iuvat hanc magno verba dedisse deo.
Praeteriturus eram gladios in principe fixos,
Cum sic a castis Vesta locuta focis:
'Ne dubita meminisse! meus fuit ille sacerdos.
Sacrilegae telis me petiere manus.
Ipsa virum rapui, simulacraque nuda reliqui.
Quae cecidit ferro, Caesaris umbra fuit.'
Ille quidem caelo positus Iovis atria vidit,
Et tenet in magno templa dicata foro.
At quicumque nefas ausi, prohibente deorum
Numine, polluerant pontificale caput,
Morte iacent merita. testes estote Philippi,
Et quorum sparsis ossibus albet humus.
Hoc opus, haec pietas, haec prima elementa fuerunt
Caesaris, ulcisci iusta per arma patrem.

16. C F

Postera cum teneras aurora refecerit herbas,
Scorpios a prima parte videndus erit.

17. D LIB·N'

Tertia post Idus lux est celeberrima Baccho.
Bacche, fave vati, dum tua festa cano.
Nec referam Semelen, ad quam nisi fulmina secum
Iuppiter adferret, sarcina matris eras;
Nec, puer ut posses maturo tempore nasci,
Expletum patrio corpore matris opus.
Sithonas et Scythicos longum est narrare triumphos

Et domitas gentes, turifer Inde, tuas.
Tu quoque, Thebanae mala praeda, tacebere, matris;
Inque tuum furiis acte, Lycurge, genu.
Ecce libet subitos pisces Tyrrhenaque monstra
Dicere: sed non est carminis huius opus.
Carminis huius opus causas expromere, quare
Vilis anus populos ad sua liba vocet.
Ante tuos ortus arae sine honore fuerunt,
Liber, et in gelidis herba reperta focis.
Te memorant Gange totoque oriente subacto
Primitias magno seposuisse Iovi.
Cinnama tu primus captivaque tura dedisti
Deque triumphato viscera tosta bove.
Nomine ab auctoris ducunt libamina nomen
Libaque, quod sacris pars datur inde focis.
Liba deo fiunt, sucis quia dulcibus idem
Gaudet, et a Baccho mella reperta ferunt.
Ibat harenoso satyris comitatus ab Hebro, —
Non habet ingratos fabula nostra iocos —
Iamque erat ad Rhodopen Pangaeaque florida ventum,
Aeriferae comitum concrepuere manus.
Ecce novae coeunt volucres tinnitibus actae,
Quosque movent sonitus aera, sequuntur apes.
Colligit errantes et in arbore claudit inani
Liber, et inventi praemia mellis habet.
Ut satyri levisque senex tetigere saporem,
Quaerebant flavos per nemus omne favos.
Audit in exesa stridorem examinis ulmo,
Aspicit et ceras dissimulatque senex;
Utque piger pandi tergo residebat aselli,
Applicat hunc ulmo corticibusque cavis.
Constitit ipse super ramoso stipite nixus,
Atque avide trunco condita mella petit.
Milia crabronum coeunt, et vertice nudo
Spicula defigunt, oraque sima notant.

Ille cadit praeceps et calce feritur aselli,
Inclamatque suos auxiliumque rogat.
Concurrunt satyri, turgentiaque ora parentis
Rident: percusso claudicat ille genu.
Ridet et ipse deus, limumque inducere monstrat;
Hic paret monitis et linit ora luto.
Melle pater fruitur. liboque infusa calenti
Iure repertori candida mella damus.
Femina cur presset, non est rationis opertae:
Femineos thyrso concitat ille choros.
Cur anus hoc faciat, quaeris? vinosior aetas
Haec erat, et gravidae munera vitis amans.
Cur hedera cincta est? hedera est gratissima Baccho.
Hoc quoque cur ita sit, dicere nulla mora est.
Nysiadas nymphas puerum quaerente noverca
Hanc frondem cunis opposuisse ferunt.
Restat, ut inveniam, quare toga libera detur
Lucifero pueris, candide Bacche, tuo.
Sive quod ipse puer semper iuvenisque videris,
Et media est aetas inter utrumque tibi;
Seu quia tu pater es, patres sua pignora, natos
Commendant curae numinibusque tuis:
Sive, quod es Liber, vestis quoque libera per te
Sumitur et vitae liberioris iter:
An quia, cum colerent prisci studiosius agros,
Et faceret patrio rure senator opus,
Et caperet fasces a curvo consul aratro,
Nec crimen duras esset habere manus,
Rusticus ad ludos populus veniebat in Urbem —
Sed dis, non studiis ille dabatur honor:
Luce sua ludos uvae commentor habebat,
Quos cum taedifera nunc habet ille dea —
Ergo ut tironem celebrare frequentia posset,
Visa dies dandae non aliena togae?
Mite caput, pater, huc placataque cornua vertas,
Et des ingenio vela secunda meo!

Itur ad Argeos — qui sint, sua pagina dicet —
Hac, si commemini, praeteritaque die.
Stella Lycaoniam vergit proclivis ad Arcton
Miluus. haec illa nocte videnda venit.
Quid dederit volucri, si vis cognoscere, caelum:
Saturnus regnis a Iove pulsus erat;
Concitat iratus validos Titanas in arma,
Quaeque fuit fatis debita, temptat opem.
Matre satus Terra, monstrum mirabile, taurus
Parte sui serpens posteriore fuit.
Hunc triplici muro lucis incluserat atris
Parcarum monitu Styx violenta trium.
Viscera qui tauri flammis adolenda dedisset,
Sors erat, aeternos vincere posse deos.
Immolat hunc Briareus facta ex adamante securi,
Et iamiam flammis exta daturus erat:
Iuppiter alitibus rapere imperat. attulit illi
Miluus, et meritis venit in astra suis.

18. E C 19. F QVIN·N 20. G C 21. H C 22. A N

Una dies media est, et fiunt sacra Minervae,
Nomina quae iunctis quinque diebus habent.
Sanguine prima vacat, nec fas concurrere ferro:
Causa, quod est illa nata Minerva die.
Altera tresque super rasa celebrantur harena:
Ensibus exsertis bellica laeta dea est.
Pallada nunc pueri teneraeque orate puellae;
Qui bene placarit Pallada, doctus erit.
Pallade placata lanam mollire puellae
Discant et plenas exonerare colos.
Illa etiam stantis radio percurrere telas
Erudit, et rarum pectine denset opus.
Hanc cole, qui laesis maculas de vestibus aufers:
Hanc cole, velleribus quisquis aëna paras.
Nec quisquam invita faciet bene vincula plantae
Pallade, sit Tychio doctior ille licet:
Et licet antiquo manibus conlatus Epeo

Sit prior, irata Pallade mancus erit.
Vos quoque, Phoebea morbos qui pellitis arte,
Munera de vestris pauca referte deae.
Nec vos, turba Phari censu fraudata, magistri,
Spernite; discipulos attrahit illa novos:
Quique moves caelum, tabulamque coloribus uris,
Quique facis docta mollia saxa manu.
Mille dea est operum: certe dea carminis illa est.
Si mereor, studiis adsit amica meis.
Caelius ex alto qua mons descendit in aequum,
Hic, ubi non plana est, sed prope plana via,
Parva licet videas Captae delubra Minervae,
Quae dea natali coepit habere suo.
Nominis in dubio causa est. capitale vocamus
Ingenium sollers: ingeniosa dea est.
An quia de capitis fertur sine matre paterni
Vertice cum clipeo prosiluisse suo?
An quia perdomitis ad nos captiva Faliscis
Venit? et hoc ipsum littera prisca docet.
An quod habet legem, capitis quae pendere poenas
Ex illo iubeat furta reperta loco?
A quacumque trahis ratione vocabula, Pallas,
Pro ducibus nostris aegida semper habe!

23. B TVBIL·N'

Summa dies e quinque tubas lustrare canoras
Admonet et forti sacrificare deae.
Nunc potes ad solem sublato dicere voltu
'Hic here Phrixeae vellera pressit ovis.'
Seminibus tostis sceleratae fraude novercae
Sustulerat nullas ut solet, herba comas.
Mittitur ad tripodas, certa qui sorte reportet,
Quam sterili terrae Delphicus edat opem.
Hic quoque corruptus cum semine, nuntiat Helles
Et iuvenis Phrixi funera sorte peti.
Utque recusantem cives et tempus et Ino
Compulerunt regem iussa nefanda pati,

Et soror et Phrixus, velati tempora vittis,
Stant simul ante aras, iunctaque fata gemunt.
Aspicit hos, ut forte pependerat aethere, mater,
Et ferit attonita pectora nuda manu:
Inque draconigenam nimbis comitantibus urbem
Desilit, et natos eripit inde suos.
Utque fugam capiant, aries nitidissimus auro
Traditur: ille vehit per freta longa duos.
Dicitur infirma cornu tenuisse sinistra
Femina, cum de se nomina fecit aquae.
Paene simul periit, dum volt succurrere lapsae,
Frater, et extentas porrigit usque manus.
Flebat, ut amissa gemini consorte pericli,
Caeruleo iunctam nescius esse deo.
Litoribus tactis aries fit sidus: at huius
Pervenit in Colchas aurea lana domos.

24. C Q·REX·C·F 25. DC 26. EC

Tres ubi luciferos veniens praemiserit Eos,
Tempora nocturnis aequa diurna feres.

27. F N⁾ HOC·DIE CAESAR·ALEXAND·RECEPIT
28. GC 29. HC 30. AC (N⁾)

Inde quater pastor saturos ubi clauserit haedos,
Canuerint herbae rore recente quater,
Ianus adorandus cumque hoc Concordia mitis (118)
Et Romana Salus araque Pacis erit.

31. CC

Luna regit mensis: huius quoque tempora mensis
Finit Aventino Luna colenda iugo.

LIBER QUARTUS.

'Alma, fave,' dixi 'geminorum mater Amorum!'
Ad vatem voltus rettulit illa suos,
'Quid tibi' ait 'mecum? certe maiora canebas.
Num vetus in molli pectore volnus habes?'
'Scis dea,' respondi 'de volnere.' risit, et aether
Protinus ex illa parte serenus erat.
'Saucias, an sanus, numquid tua signa reliqui?
Tu mihi propositum, tu mihi semper opus.
Quae decuit, primis sine crimine lusimus annis:
Nunc teritur nostris area maior equis.
[Tempora cum causis, annalibus eruta priscis,
Lapsaque sub terras ortaque signa cano.]
Venimus ad quartum, quo tu celeberrima mense.
Et vatem et mensem scis, Venus, esse tuos.'
Mota Cytheriaca leviter mea tempora myrto
Contigit et 'coeptum perfice' dixit 'opus.'
Sensimus, et causae subito patuere dierum.
Dum licet et spirant flamina, navis eat.
Siqua tamen pars te de fastis tangere debet, (114)
Caesar, in Aprili, quo tenearis, habes.
Hic ad te magna descendit imagine mensis,
Et fit adoptiva nobilitate tuus.
Hoc pater Iliades, cum longum scriberet annum,
Vidit, et auctores rettulit ipse suos:
Utque fero Marti primam dedit ordine sortem,
Quod sibi nascendi proxima causa fuit,
Sic Venerem gradibus multis in gente repertam
Alterius voluit mensis habere locum;
Principiumque sui generis revolutaque quaerens
Saecula, cognatos venit adusque deos.
Dardanon Electra nesciret Atlantide natum
Scilicet, Electram concubuisse Iovi?
Huius Erichthonius: Tros est generatus ab illo:
Assaracon creat hic, Assaracusque Capyn.

Proximus Anchises, cum quo commune parentis
Non dedignata est nomen habere Venus.
Hinc satus Aeneas, pietas spectata per ignes,
Sacra patremque umeris, altera sacra, tulit.
Venimus ad felix aliquando nomen Iuli,
Unde domus Teucros Iulia tangit avos.
Postumus hinc, qui quod silvis fuit ortus in altis,
Silvius in Latia gente vocatus erat.
Isque, Latine, tibi pater est. subit Alba Latinum:
Proximus est titulis Epytus, Alba, tuis.
Ille dedit Capyi recidiva vocabula Troiae
Et tuus est idem, Calpete, factus avus.
Cumque patris regnum post hunc Tiberinus haberet,
Dicitur in Tuscae gurgite mersus aquae.
Iam tamen Agrippan natum Remulumque nepotem
Viderat. in Remulum fulmina missa ferunt.
Venit Aventinus post hos, locus unde vocatur,
Mons quoque. post illum tradita regna Procae.
Quem sequitur duri Numitor germanus Amuli.
Ilia cum Lauso de Numitore sati.
Ense cadit patruo Lausus. placet Ilia Marti,
Teque parit, gemino iuncte Quirine Remo.
Ille suos semper Venerem Martemque parentes
Dixit, et emeruit vocis habere fidem:
Neve secuturi possent nescire nepotes,
Tempora dis generis continuata dedit.
Sed Veneris mensem Graio sermone notatum
Auguror; a spumis est dea dicta maris.
Nec tibi sit mirum Graeco rem nomine dici; (116)
Itala nam tellus Graecia maior erat.
Venerat Evander plena cum classe suorum:
Venerat Alcides, Graius uterque genus.
Hospes Aventinis armentum pavit in herbis
Claviger, et tanto est Albula pota deo.
Dux quoque Neritius; testes Laestrygones extant
Et quod adhuc Circes nomina litus habet.
Et iam Telegoni, iam moenia Tiburis udi

Stabant, Argolicae quod posuere manus.
Venerat Atridae fatis agitatus Halaesus,
A quo se dictam terra Falisca putat.
Adice Troianae suasorem Antenora pacis,
Et generum Oeniden, Apule Daune, tuum.
Serus ab Iliacis et post Antenora flammis
Attulit Aeneas in loca nostra deos.
Huius erat Solymus Phrygia comes unus ab Ida,
A quo Sulmonis moenia nomen habent:
Sulmonis gelidi, patriae, Germanice, nostrae.
Me miserum, Scythico quam procul illa solo est!
Ergo age tam longas sed supprime, Musa, querellas!
Non tibi sunt maesta sacra canenda lyra!
Quo non livor abit? sunt qui tibi mensis honorem (117)
Eripuisse velint invideantque, Venus.
Nam quia ver aperit tunc omnia, densaque cedit
Frigoris asperitas, fetaque terra patet,
Aprilem memorant ab aperto tempore dictum:
Quem Venus iniecta vindicat alma manu.
Illa quidem totum dignissima temperat orbem;
Illa tenet nullo regna minora deo,
Iuraque dat caelo, terrae, natalibus undis,
Perque suos initus continet omne genus.
Illa deos omnes — longum est numerare — creavit:
Illa satis causas arboribusque dedit:
Illa rudes animos hominum contraxit in unum,
Et docuit iungi cum pare quemque sua.
Quid genus omne creat volucrum, nisi blanda voluptas?
Nec coeant pecudes, si levis absit amor.
Cum mare trux aries cornu decertat; at idem
Frontem dilectae laedere parcit ovis.
Deposita sequitur taurus feritate iuvencam,
Quem toti saltus, quem nemus omne tremit.
Vis eadem lato quodcumque sub aequore vivit,
Servat, et innumeris piscibus implet aquas.

Prima feros habitus homini detraxit: ab illa (118)
Venerunt cultus mundaque cura sui.
Primus amans carmen vigilatum nocte negata
Dicitur ad clausas concinuisse fores:
Eloquiumque fuit duram exorare puellam,
Proque sua causa quisque disertus erat.
Mille per hanc artes motae; studioque placendi
Quae latuere prius, multa reperta ferunt.
Hanc quisquam titulo mensis spoliare secundi
Audeat? a nobis sit furor iste procul.
Quid, quod ubique potens templisque frequentibus aucta,
Urbe tamen nostra ius dea maius habet.
Pro Troia, Romane, tua Venus arma ferebat,
Cum gemuit teneram cuspide laesa manum:
Caelestesque duas Troiano iudice vicit:
A! nolim victas hoc meminisse deas.
Assaracique nurus dicta est, ut scilicet olim
Magnus Iuleos Caesar haberet avos.
Nec Veneri tempus, quam ver, erat aptius ullum —
Vere nitent terrae, vere remissus ager —
[Nunc herbae rupta tellure cacumina tollunt,
Nunc tumido gemmas cortice palmes agit.]
Et formosa Venus formoso tempore digna est,
Utque solet, Marti continuata suo.
Vere monet curvas materna per aequora puppes (119)
Ire, nec hibernas iam timuisse minas.

1. CK·APRIL·N

Rite deam colitis Latiae matresque nurusque
Et vos, quis vittae longaque vestis abest.
Aurea marmoreo redimicula solvite collo,
Demite divitias: tota lavanda dea est.
Aurea siccato redimicula reddite collo:
Nunc alii flores, nunc nova danda rosa est.
Vos quoque sub viridi myrto iubet ipsa lavari:
Causaque, cur iubeat, — discite! — certa subest.

Litore siccabat rorantes nuda capillos:
Viderunt satyri, turba proterva, deam.
Sensit, et opposita texit sua corpora myrto.
Tuta fuit facto, vosque referre iubet.
Discite nunc, quare Fortunae tura Virili
Detis eo, calida qui locus umet aqua.
Accipit ille locus posito velamine cunctas
Et vitium nudi corporis omne videt.
Ut tegat hoc celetque viros, Fortuna Virilis
Praestat, et hoc parvo ture rogata facit.
Nec pigeat tritum niveo cum lacte papaver
Sumere et expressis mella liquata favis.
Cum primum cupido Venus est deducta marito,
Hoc bibit: ex illo tempore nupta fuit.
Supplicibus verbis illam placate: sub illa
Et forma et mores et bona fama manet.
Roma pudicitia proavorum tempore lapsa est:
Cymaeam, veteres, consuluistis anum.
Templa iubet fieri Veneri. quibus ordine factis
Inde Venus verso nomina corde tenet.
Semper ad Aeneadas placido, pulcherrima, voltu
Respice, totque tuas, diva, tuere nurus.
Dum loquor, elatae metuendus acumine caudae
Scorpios in viridis praecipitatur aquas.

2. D [F]

Nox ubi transierit, caelumque rubescere primo
Coeperit, et tactae rore querentur aves,
Semiustamque facem vigilata nocte viator
Ponet, et ad solitum rusticus ibit opus,
Pleiades incipient umeros relevare paternos,
Quae septem dici, sex tamen esse solent:
Seu quod in amplexum sex hinc venere deorum,
Nam Steropen Marti concubuisse ferunt,
Neptuno Alcyonen et te, formosa Celaeno;
Maian et Electram Taygetenque Iovi —
Septima mortali Merope tibi, Sisyphe, nupsit,

Paenitet, et facti sola pudore latet:
Sive quod Electra Troiae spectare ruinas
Non tulit, ante oculos opposuitque manum.

3. EC 4. FC LVDI·MATR·MAG

Ter sine perpetuo caelum versetur in axe,
Ter iungat Titan terque resolvat equos,
Protinus inflexo Berecyntia tibia cornu
Flabit, et Idaeae festa parentis erunt.
Ibunt semimares et inania tympana tundent,
Aeraque tinnitus aere repulsa dabunt.
Ipsa sedens molli comitum cervice feretur
Urbis per medias exululata vias.
Scaena sonat, ludique vocant. spectate, Quirites,
Et fora Marte suo litigiosa vacent.
Quaerere multa libet, sed me sonus aeris acuti
Terret et horrendo lotos adunca sono.
'Da, dea, quem sciter.' doctas Cybeleïa neptes
Vidit, et has curae iussit adesse meae.
'Pandite, mandati memores, Heliconis alumnae,
Gaudeat assiduo cur dea Magna sono.'
Sic ego. sic Erato: — mensis Cythereïus illi
Cessit, quod teneri nomen amoris habet —
'Reddita Saturno sors haec erat, "optime regum,
A nato sceptris excutiere tuis."
Ille suam, metuens, ut quaeque erat edita, prolem
Devorat, immersam visceribusque tenet.
Saepe Rhea questa est, totiens fecunda nec umquam
Mater, et indoluit fertilitate sua.
Iuppiter ortus erat: — pro magna teste vetustas
Creditur; acceptam parce movere fidem —
Veste latens saxum caelesti gutture sedit.
Sic genitor fatis decipiendus erat.
Ardua iamdudum resonat tinnitibus Ide,
Tutus ut infanti vagiat ore puer.
Pars clipeos manibus, galeas pars tundit inanes:

Hoc Curetes habent, hoc Corybantes opus.
Res latuit patrem: priscique imitamina facti,
Aera deae comites raucaque terga movent.
Cymbala pro galeis, pro scutis tympana pulsant:
Tibia dat Phrygios, ut dedit ante, modos.’
Desierat. coepi: ‘cur huic genus acre, leones
Praebent insolitas ad iuga curva iubas?’
Desieram. coepit: ‘feritas mollita per illam
Creditur: id curru testificata suo est.’
‘At cur turrifera caput est onerata corona?
An primis turres urbibus illa dedit?’
Annuit. ‘unde venit’ dixi ‘sua membra secandi
Impetus?’ ut tacui, Pieris orsa loqui:
‘Phryx puer in silvis, facie spectabilis, Attis
Turrigeram casto vinxit amore deam.
Hunc sibi servari voluit, sua templa tueri,
Et dixit “semper fac puer esse velis.”
Ille fidem iussis dedit, et “si mentiar,” inquit
“Ultima, qua fallam, sit Venus illa mihi.”
Fallit, et in nympha Sagaritide desinit esse
Quod fuit. hinc poenas exigit ira deae.
Naida volneribus succidit in arbore factis,
Illa perit; fatum naidos arbor erat:
Hic furit, et credens thalami procumbere tectum
Effugit, et cursu Dindyma summa petit;
Et modo “tolle faces!,” “remove” modo “verbera!” clamat,
Saepe Meletinas iurat adesse deas.
Ille etiam saxo corpus laniavit acuto,
Longaque in immundo pulvere tracta coma est,
Voxque fuit “merui! meritas do sanguine poenas.
A! pereant partes, quae nocuere mihi!”
“A! pereant” dicebat adhuc, onus inguinis aufert,
Nullaque sunt subito signa relicta viri.
Venit in exemplum furor hic, mollesque ministri
Caedunt iactatis vilia membra comis.’
Talibus Aoniae facunda voce Camenae

Reddita quaesiti causa furoris erat.
'Hoc quoque, dux operis, moneas, precor, unde petita
Venerit. an nostra semper in Urbe fuit?'
'Dindymon et Cybelen et amoenam fontibus Iden
Semper et Iliacas Mater amavit opes:
Cum Troiam Aeneas Italos portaret in agros,
Est dea sacriferas paene secuta rates,
Sed nondum fatis Latio sua numina posci
Senserat, adsuetis substiteratque locis.
Post, ut Roma potens opibus iam saecula quinque
Vidit, et edomito sustulit orbe caput,
Carminis Euboici fatalia verba sacerdos
Inspicit; inspectum tale fuisse ferunt:
"Mater abest: Matrem iubeo, Romane, requiras.
Cum veniet, casta est accipienda manu."
Obscurae sortis patres ambagibus errant,
Quaeve parens absit, quove petenda loco.
Consulitur Paean, "divum"que "arcessite Matrem,"
Inquit "in Idaeo est invenienda iugo."
Mittuntur proceres. Phrygiae tunc sceptra tenebat
Attalus: Ausoniis rem negat ille viris.
Mira canam. longo tremuit cum murmure tellus,
Et sic est adytis diva locuta suis:
"Ipsa peti volui. ne sit mora. mitte volentem.
Dignus Roma locus, quo deus omnis eat."
Ille soni terrore pavens "proficiscere," dixit
"Nostra eris: in Phrygios Roma refertur avos."
Protinus innumerae caedunt pineta secures
Illa, quibus fugiens Phryx pius usus erat.
Mille manus coeunt, et picta coloribus ustis
Caelestum Matrem concava puppis habet.
Illa sui per aquas fertur tutissima nati,
Longaque Phrixeae stagna sororis adit:
Rhoeteumque rapax, Sigeaque litora transit,
Et Tenedon, veteres Eetionis opes.
Cyclades excipiunt, Lesbo post terga relicta,

Quaque Carysteis frangitur unda vadis.
[Transit et Icarium, lapsas ubi perdidit alas
Icarus, et vastae nomina fecit aquae.]
Tum laeva Creten, dextra Pelopeïdas undas (126)
Deserit, et Veneris sacra Cythera petit.
Hinc mare Trinacrium, candens ubi tinguere ferrum
Brontes et Steropes Acmonidesque solent,
Aequoraque Afra legit, Sardoaque regna sinistris
Respicit a remis, Ausoniamque tenet.
Ostia contigerat, qua se Tiberinus in altum
Dividit et campo liberiore natat:
Omnis eques mixtaque gravis cum plebe senatus
Obvius ad Tusci fluminis ora venit.
Procedunt pariter matres nataeque nurusque
Quaeque colunt sanctos virginitate focos.
Sedula fune viri contento brachia lassant:
Vix subit adversas hospita navis aquas.
Sicca diu fuerat tellus, sitis usserat herbas:
Sedit limoso pressa carina vado.
Quisquis adest operi, plus quam pro parte laborat,
Adiuvat et fortis voce sonante manus.
Illa velut medio stabilis sedet insula ponto.
Attoniti monstro stantque paventque viri.
Claudia Quinta genus Clauso referebat ab alto,
Nec facies impar nobilitate fuit:
Casta quidem, sed non et credita. rumor iniquus
Laeserat, et falsi criminis acta rea est.
Cultus et ornatis varie prodisse capillis
Obfuit, ad rigidos promptaque lingua senes.
Conscia mens recti famae mendacia risit:
Sed nos in vitium credula turba sumus.
Haec ubi castarum processit ab agmine matrum,
Et manibus puram fluminis hausit aquam,
Ter caput inrorat, ter tollit in aethera palmas, —
Quicumque aspiciunt, mente carere putant —
Summissoque genu voltus in imagine divae
Figit, et hos edit crine iacente sonos:

"Supplicis, alma, tuae, genetrix fecunda deorum,
Accipe sub certa condicione preces.
Casta negor. si tu damnas, meruisse fatebor,
Morte luam poenas iudice victa dea.
Sed si crimen abest, tu nostrae pignora vitae
Re dabis, et castas casta sequere manus."
Dixit, et exiguo funem conamine traxit.
Mira, sed et scaena testificata loquar:
Mota dea est, sequiturque ducem, laudatque sequendo.
Index laetitiae fertur in astra sonus.
Fluminis ad flexum veniunt, — Tiberina priores
Atria dixerunt — unde sinister abit.
Nox aderat. querno religant a stipite funem,
Dantque levi somno corpora functa cibo.
Lux aderat: querno solvunt a stipite funem,
Ante tamen posito tura dedere foco.
Ante coronatam puppem sine labe iuvencam
Mactarunt operum coniugiique rudem.
Est locus, in Tiberim qua lubricus influit Almo
Et nomen magno perdit ab amne minor.
Illic purpurea canus cum veste sacerdos
Almonis dominam sacraque lavit aquis.
Exululant comites, furiosaque tibia flatur,
Et feriunt molles taurea terga manus.
Claudia praecedit, laeto celeberrima volgo,
Credita vix tandem teste pudica dea;
Ipsa sedens plaustro porta est invecta Capena:
Sparguntur iunctae flore recente boves.
Nasica accepit. templi non perstitit auctor:
Augustus nunc est, ante Metellus erat.'
Substitit hic Erato. mora fit, si cetera quaeram.
'Dic,' inquam 'parva cur stipe quaerat opes.'
'Contulit aes populus, de quo delubra Metellus
Fecit;' ait 'dandae mos stipis inde manet.'
Cur vicibus factis ineant convivia, quaero,
Tunc magis, indictas concelebrentque dapes.

'Quod bene mutarit sedem Berecyntia,' dixit
'Captant mutatis sedibus omen idem.'
Institeram, quare primi Megalensia ludi
Urbe forent nostra: cum dea — sensit enim —
'Illa deos' inquit 'peperit. cessere parenti,
Principiumque dati Mater honoris habet.'
'Cur igitur Gallos, qui se excidere, vocamus,
Cum tanto Phrygia Gallica distet humus?'
'Inter' ait 'viridem Cybelen altasque Celaenas
Amnis it insana, nomine Gallus, aqua.
Qui bibit inde, furit: procul hinc discedite, quis est
Cura bonae mentis: qui bibit inde, furit.'
'Non pudet herbosum' dixi 'posuisse moretum
In dominae mensis. an sua causa subest?'
'Lacte mero veteres usi memorantur et herbis,
Sponte sua siquas terra ferebat' ait.
'Candidus elisae miscetur caseus herbae,
Cognoscat priscos ut dea prisca cibos.'

5. G NON LVDI

Postera cum caelo motis Pallantias astris
Fulserit, et niveos Luna levarit equos,
Qui dicet 'quondam sacrata est colle Quirini
Hac Fortuna die Publica', verus erit.

6. H N' LVDI 7. A N LVDI 8. B N LVDI 9. C N LVDI

Tertia lux — memini — ludis erat, ac mihi quidam
Spectanti senior continuusque loco
'Haec' ait 'illa dies, Libycis qua Caesar in oris
Perfida magnanimi contudit arma Iubae.
Dux mihi Caesar erat, sub quo meruisse tribunus
Glorior: officio praefuit ille meo.
Hanc ego militia sedem, tu pace parasti,
Inter bis quinos usus honore Viros.'
Plura locuturi subito seducimur imbre.
Pendula caelestis Libra movebat aquas.

Ante tamen, quam summa dies spectacula sistat,
Ensiger Orion aequore mersus erit.

10. DN LVD·IN·CIR

Proxima victricem cum Romam inspexerit Eos,
Et dederit Phoebo stella fugata locum,
Circus erit pompa celeber numeroque deorum,
Primaque ventosis palma petetur equis.

11. EN 12. FN LVDI·CERERI

Hinc Cereris ludi. non est opus indice causa;
Sponte deae munus promeritumque patet.
Messis erat primis virides mortalibus herbae,
Quas tellus nullo sollicitante dabat;
Et modo carpebant vivax de caespite gramen,
Nunc epulae tenera fronde cacumen erant.
Postmodo glans nata est. bene erat iam glande reperta,
Duraque magnificas quercus habebat opes.
Prima Ceres homine ad meliora alimenta vocato
Mutavit glandes utiliore cibo.
Illa iugo tauros collum praebere coegit:
Tunc primum soles eruta vidit humus.
Aes erat in pretio, chalybeïa massa latebat:
Eheu, perpetuo debuit illa tegi!
Pace Ceres laeta est; et vos orate, coloni,
Perpetuam pacem pacificumque ducem.
Farra deae micaeque licet salientis honorem
Detis, et in veteres turea grana focos;
Et, si tura aberunt, unctas accendite taedas.
Parva bonae Cereri, sint modo casta, placent.
A bove succincti cultros removete ministri.
Bos aret. ignavam sacrificate suem.
Apta iugo cervix non est ferienda securi:
Vivat, et in dura saepe laboret humo.
Exigit ipse locus, raptus ut virginis edam.
Plura recognosces, pauca docendus eris.

Terra tribus scopulis vastum procurrit in aequor
Trinacris, a positu nomen adepta loci,
Grata domus Cereri. multas ea possidet urbes,
In quibus est culto fertilis Henna solo.
Frigida caelestum matres Arethusa vocarat:
Venerat ad sacras et dea flava dapes.
Filia, consuetis ut erat comitata puellis,
Errabat nudo per sua prata pede.
Valle sub umbrosa locus est aspergine multa
Uvidus ex alto desilientis aquae.
Tot fuerant illic, quot habet natura, colores,
Pictaque dissimili flore nitebat humus.
Quam simul aspexit, 'comites, accedite!' dixit
'Et mecum plenos flore referte sinus!'
Praeda puellares animos prolectat inanis,
Et non sentitur sedulitate labor.
Haec implet lento calathos e vimine nexos,
Haec gremium, laxos degravat illa sinus.
Illa legit calthas, huic sunt violaria curae,
Illa papavereas subsecat ungue comas:
Has, hyacinthe, tenes; illas, amarante, moraris:
Pars thyma, pars casiam, pars meliloton amant.
Plurima lecta rosa est; sunt et sine nomine flores.
Ipsa crocos tenues liliaque alba legit.
Carpendi studio paulatim longius itur,
Et dominam casu nulla secuta comes.
Hanc videt et visam patruus velociter aufert,
Regnaque caeruleis in sua portat equis.
Illa quidem clamabat 'io, carissima mater,
Auferor!' ipsa suos absciderat que sinus:
Panditur interea Diti via, namque diurnum
Lumen inadsueti vix patiuntur equi.
At chorus aequalis, cumulatae flore ministrae,
'Persephone,' clamant 'ad tua dona veni!'
Ut clamata silet, montes ululatibus implent,
Et feriunt maestae pectora nuda manus.

Attonita est plangore Ceres, — modo venerat Hennam —
Nec mora, 'me miseram! filia,' dixit 'ubi est?'
Mentis inops rapitur, quales audire solemus
Threïcias fusis maenadas ire comis.
Ut vitulo mugit sua mater ab ubere rapto,
Et quaerit fetus per nemus omne suos:
Sic dea nec retinet gemitus, et concita cursu
Fertur, et e campis incipit, Henna, tuis.
Inde puellaris nacta est vestigia plantae,
Et pressam noto pondere vidit humum;
Forsitan illa dies erroris summa fuisset,
Si non turbassent signa reperta sues.
Iamque Leontinos Amenanaque flumina cursu
Praeterit et ripas, herbifer Aci, tuas:
Praeterit et Cyanen et fontes lenis Anapi
Et te, verticibus non adeunde Gela.
Liquerat Ortygien Megareaque Pantagienque,
Quaque Symaetheas accipit aequor aquas,
Antraque Cyclopum positis exusta caminis,
Quique locus curvae nomina falcis habet:
Himeraque et Didymen Acragantaque Tauromenenque,
Sacrarumque Melan pascua laeta boum. —
Hinc Camerinan adit, Thapsonque et Heloria Tempe,
Quaque patet zephyro semper apertus Eryx.
Iamque Peloriaden Lilybaeaque, iamque Pachynon
Lustrarat, terrae cornua trina suae.
Quacumque ingreditur, miseris loca cuncta querellis
Implet, ut amissum cum gemit ales Ityn.
Perque vices modo 'Persephone!' modo 'filia!' clamat,
Clamat, et alternis nomen utrumque ciet,
Sed neque Persephone Cererem, nec filia matrem
Audit, et alternis nomen utrumque perit;
Unaque, pastorem vidisset an arva colentem,
Vox erat 'hac gressus ecqua puella tulit?'
Iam color unus inest rebus, tenebrisque teguntur

Omnia, iam vigiles conticuere canes:
Alta iacet vasti super ora Typhoëos Aetne,
Cuius anhelatis ignibus ardet humus;
Illic accendit geminas pro lampade pinus.
Hinc Cereris sacris nunc quoque taeda datur.
Est specus exesi structura pumicis asper,
Non homini regio, non adeunda ferae:
Quo simul ac venit, frenatos curribus angues
Iungit, et aequoreas sicca pererrat aquas.
Effugit et Syrtes et te, Zanclaea Charybdis,
Et vos, Nisaei, naufraga monstra, canes,
Hadriacumque patens late, bimaremque Corinthon:
Sic venit ad portus, Attica terra, tuos.
Hic primum sedit gelido maestissima saxo:
Illud Cecropidae nunc quoque triste vocant.
Sub Iove duravit multis inmota diebus,
Et lunae patiens et pluvialis aquae.
Fors sua cuique loco est. quo nunc Cerialis Eleusin
Dicitur, hoc Celei rura fuere senis.
Ille domum glandes excussaque mora rubetis
Portat, et arsuris arida ligna focis.
Filia parva duas redigebat rupe capellas,
Et tener in cunis filius aeger erat.
'Mater!' ait virgo — mota est dea nomine matris —
'Quid facis in solis incomitata locis?'
Restitit et senior, quamvis onus urget, et orat,
Tecta suae subeat quantulacumque casae.
Illa negat. simularat anum, mitraque capillos
Presserat. instanti talia dicta refert:
'Sospes eas, semperque parens! mihi filia rapta est.
Heu! melior quanto sors tua sorte mea est.'
Dixit, et ut lacrimae — neque enim lacrimare deorum est —
Decidit in tepidos lucida gutta sinus.
Flent pariter molles animis virgoque senexque;
E quibus haec iusti verba fuere senis:

'Sic tibi, quam raptam quereris, sit filia sospes,
Surge, nec exiguae despice tecta casae.'
Cui dea 'duc!' inquit 'scisti, qua cogere posses;'
Seque levat saxo, subsequiturque senem.
Dux comiti narrat, quam sit sibi filius aeger,
Nec capiat somnos invigiletque malis.
Illa soporiferum, parvos initura penates,
Colligit agresti lene papaver humo.
Dum legit, oblito fertur gustasse palato,
Longamque imprudens exsoluisse famem.
Quae quia principio posuit ieiunia noctis,
Tempus habent mystae sidera visa cibi.
Limen ut intravit, luctus videt omnia plena,
Iam spes in puero nulla salutis erat.
Matre salutata — mater Metanira vocatur —
Iungere dignata est os puerile suo.
Pallor abit, subitasque vident in corpore vires.
Tantus caelesti venit ab ore vigor.
Tota domus laeta est: hoc est, materque paterque
Nataque: tres illi tota fuere domus.
Mox epulas ponunt, liquefacta coagula lacte
Pomaque et in ceris aurea mella suis.
Abstinet alma Ceres, somnique papavera causas
Dat tibi cum tepido lacte bibenda, puer.
Noctis erat medium placidique silentia somni:
Triptolemum gremio sustulit illa suo,
Terque manu permulsit eum, tria carmina dixit,
Carmina mortali non referenda sono,
Inque foco corpus pueri vivente favilla
Obruit, humanum purget ut ignis onus.
Excutitur somno stulte pia mater, et amens
'Quid facis?' exclamat, membraque ab igne rapit.
Cui dea 'dum non es,' dixit 'scelerata fuisti:
Inrita materno sunt mea dona metu.
Iste quidem mortalis erit: sed primus arabit
Et seret et culta praemia tollet humo.'

Dixit, et egrediens nubem trahit, inque dracones
Transit, et alifero tollitur axe Ceres.
Sunion expositum Piraeaque tuta recessu
Linquit, et in dextrum quae iacet ora latus.
Hinc init Aegaeum, quo Cycladas aspicit omnes,
Ioniumque rapax Icariumque legit,
Perque urbes Asiae longum petit Hellespontum,
Diversumque locis alta pererrat iter.
Nam modo turilegos Arabas, modo despicit Indos,
Hinc Libys, hinc Meroë siccaque terra subest:
Nunc adit Hesperios, Rhenum Rhodanumque Padumque
Teque, future parens, Thybri, potentis aquae.
Quo feror? inmensum est erratas dicere terras.
Praeteritus Cereri nullus in orbe locus.
Errat et in caelo, liquidique inmunia ponti
Adloquitur gelido proxima signa polo.
'Parrhasides stellae, — namque omnia nosse potestis,
Aequoreas numquam cum subeatis aquas —
Persephonen natam miserae monstrate parenti!'
Dixerat. huic Helice talia verba refert:
'Crimine nox vacua est; Solem de virgine rapta
Consule, qui late facta diurna videt.'
Sol aditus 'quam quaeris,' ait 'ne vana labores,
Nupta Iovis fratri tertia regna tenet.'
Questa diu secum, sic est adfata Tonantem,
Maximaque in voltu signa dolentis erant:
'Si memor es, de quo mihi sit Proserpina nata,
Dimidium curae debet habere tuae.
Orbe pererrato sola est iniuria facti
Cognita. commissi praemia raptor habet.
At neque Persephone digna est praedone marito,
Nec gener hoc nobis more parandus erat.
Quid gravius victore Gyge captiva tulissem,
Quam nunc te caeli sceptra tenente tuli?
Verum impune ferat, nos haec patiemur inultae;
Reddat, et emendet facta priora novis.'

Iuppiter hanc lenit, factumque excusat amore,
'Nec gener est nobis ille pudendus' ait.
'Non ego nobilior: posita est mihi regia caelo,
Possidet alter aquas, alter inane chaos.
Sed si forte tibi non est mutabile pectus,
Statque, semel iuncti rumpere vincla tori,
Hoc quoque temptemus, siquidem ieiuna remansit;
Si minus, inferni coniugis uxor erit.'
Tartara iussus adit sumptis Caducifer alis,
Speque redit citius visaque certa refert:
'Rapta tribus' dixit 'solvit ieiunia granis,
Punica quae lento cortice poma tegunt.'
Haud secus indoluit, quam si modo rapta fuisset,
Maesta parens, longa vixque refecta mora est.
Atque ita 'nec nobis caelum est habitabile!' dixit
'Taenaria recipi me quoque valle iube:'
Et factura fuit, pactus nisi Iuppiter esset,
Bis tribus ut caelo mensibus illa foret.
Tum demum voltumque Ceres animumque recepit,
Imposuitque suae spicea serta comae:
Largaque provenit cessatis messis in arvis,
Et vix congestas area cepit opes.
Alba decent Cererem: vestis Cerialibus albas
Sumite; nunc pulli velleris usus abest.

13. G EID·N' LVDI

Occupat Aprilis Idus cognomine Victor
Iuppiter. hac illi sunt data templa die.
Hac quoque, ni fallor, populo dignissima nostro
Atria Libertas coepit habere sua.

14. H N LVDI

Luce secutura tutos pete, navita, portus:
Ventus ab occasu grandine mixtus erit.
Scilicet ut fuerit, tamen hac Mutinensia Caesar
Grandine militia perculit arma sua.

15. A FORD·NP LVDI 16. BN LVDI

Tertia post Veneris cum lux surrexerit Idus,
  Pontifices, forda sacra litate bove.
Forda ferens bos est fecundaque, dicta ferendo:
  Hinc etiam fetus nomen habere putant.
Nunc gravidum pecus est, gravidae nunc semine terrae:
  Telluri plenae victima plena datur.
Pars cadit arce Iovis, ter denas curia vaccas
  Accipit, et largo sparsa cruore madet.
Ast ubi visceribus vitulos rapuere ministri,
  Sectaque fumosis exta dedere focis,
Igne cremat vitulos quae natu maxima Virgo,
  Luce Palis populos purget ut ille cinis.
Rege Numa, fructu non respondente labori,
  Inrita decepti vota colentis erant.
Nam modo siccus erat gelidis aquilonibus annus,
  Nunc ager assidua luxuriabat aqua.
Saepe Ceres primis dominum fallebat in herbis,
  Et levis obsesso stabat avena solo,
Et pecus ante diem partus edebat acerbos,
  Agnaque nascendo saepe necabat ovem.
Silva vetus nullaque diu violata securi
  Stabat, Maenalio sacra relicta deo.
Ille dabat tacitis animo responsa quieto
  Noctibus. hic geminas rex Numa mactat oves.
Prima cadit Fauno, leni cadit altera Somno:
  Sternitur in duro vellus utrumque solo.
Bis caput intonsum fontana spargitur unda,
  Bis sua faginea tempora fronde premit.
Usus abest Veneris, nec fas animalia mensis
  Ponere, nec digitis anulus ullus inest.
Veste rudi tectus supra nova vellera corpus
  Ponit, adorato per sua verba deo.
Interea placidam redimita papavere frontem
  Nox venit, et secum somnia nigra trahit.

Faunus adest, oviumque premens pede vellera duro
Edidit a dextro talia dicta toro:
'Morte boum tibi, rex, Tellus placanda duarum:
Det sacris animas una necata duas.'
Excutitur terrore quies: Numa visa revolvit,
Et secum ambages caecaque iussa refert.
Expedit errantem Nemori gratissima coniunx
Et dixit 'gravidae posceris exta bovis.'
Exta bovis gravidae dantur, felicior annus
Provenit, et fructum terra pecusque ferunt.
Hanc quondam Cytherea diem properantius ire
Iussit et admissos praecipitavit equos,
Ut titulum imperii cum primum luce sequenti
Augusto iuveni prospera bella darent.

17. CN LVDI 18. DN LVDI

Sed iam praeteritas quartus tibi Lucifer Idus
Respicit; hac Hyades Dorida nocte tenent.

19. E CER·N LVD·IN·CIR

Tertia post Hyadas cum lux erit orta remotas,
Carcere partitos Circus habebit equos.
Cur igitur missae vinctis ardentia taedis
Terga ferant volpes, causa docenda mihi est.
Frigida Carseolis nec olivis apta ferendis
Terra, sed ad segetes ingeniosus ager.
Hac ego Paelignos, natalia rura, petebam,
Parva, sed assiduis obvia semper aquis.
Hospitis antiqui solitas intravimus aedes;
Dempserat emeritis iam iuga Phoebus equis.
Is mihi multa quidem, sed et haec narrare solebat,
Unde meum praesens instrueretur opus:
'Hoc' ait 'in campo' — campumque ostendit — 'habebat
Rus breve cum duro parca colona viro.
Ille suam peragebat humum, sive usus aratri,
Seu curvae falcis, sive bidentis erat.

Haec modo verrebat stantem tibicine villam,
Nunc matris plumis ova fovenda dabat,
Aut virides malvas, aut fungos colligit albos,
Aut humilem grato calfacit igne focum.
Et tamen assiduis exercet brachia telis,
Adversusque minas frigoris arma parat.
Filius huius erat primo lascivus in aevo,
Addideratque annos ad duo lustra duos.
Is capit extremi volpem convalle salicti:
Abstulerat multas illa cohortis aves.
Captivam stipula faenoque involvit, et ignes
Admovet: urentes effugit illa manus:
Qua fugit, incendit vestitos messibus agros;
Damnosis vires ignibus aura dabat.
Factum abiit, monimenta manent. nam deicere captam
Nunc quoque lex volpem Carseolana vetat,
Utque luat poenas, gens haec Cerialibus ardet;
Quoque modo segetes perdidit, ipsa perit.'

20. FN

Proxima cum veniet terras visura patentes
Memnonis in roseis lutea mater equis,
De duce lanigeri pecoris, qui prodidit Hellen,
Sol abit. egresso victima maior adest.
Vacca sit an taurus, non est cognoscere promptum:
Pars prior apparet, posteriora latent.
Seu tamen est taurus, sive est hoc femina signum,
Iunone invita munus amoris habet.

21. G PAR·NP

Nox abiit, oriturque aurora. Parilia poscor.
Non poscor frustra, si favet alma Pales.
Alma Pales, faveas pastoria sacra canenti,
Prosequor officio si tua festa pio.
Certe ego de vitulo cinerem stipulasque fabalis
Saepe tuli plena, februa casta, manu.

Certe ego transilui positas ter in ordine flammas,
Udaque roratas laurea misit aquas.
Mota dea est, operique favet. navalibus exi
Puppis! habent ventos iam mea vela suos.
I, pete virginea, populus, suffimen ab ara;
Vesta dabit, Vestae munere purus eris.
Sanguis equi suffimen erit vitulique favilla,
Tertia res durae culmen inane fabae.
Pastor, oves saturas ad prima crepuscula lustra:
Unda prius spargat, virgaque verrat humum,
Frondibus et fixis decorentur ovilia ramis,
Et tegat ornatas longa corona fores.
Caerulei fiant vivo de sulpure fumi,
Tactaque fumanti sulpure balet ovis.
Ure mares oleas taedamque herbasque Sabinas,
Et crepet in mediis laurus adusta focis.
Libaque de milio milii fiscella sequetur:
Rustica praecipue est hoc dea laeta cibo.
Adde dapes mulctramque suas, dapibusque resectis
Silvicolam tepido lacte precare Palen.
'Consule' dic 'pecori pariter pecorisque magistris:
Effugiat stabulis noxa repulsa meis.
Sive sacro pavi, sedive sub arbore sacra,
Pabulaque e bustis inscia carpsit ovis:
Si nemus intravi vetitum, nostrisve fugatae
Sunt oculis nymphae semicaperve deus:
Si mea falx ramo lucum spoliavit opaco,
Unde data est aegrae fascina frondis ovi:
Da veniam culpae. nec, dum degrandinat, obsit
Agresti fano supposuisse pecus.
Nec noceat turbasse lacus. ignoscite, nymphae,
Mota quod obscuras ungula fecit aquas.
Tu, dea, pro nobis fontes fontanaque placa
Numina, tu sparsos per nemus omne deos.
Nec dryadas, nec nos videamus labra Dianae,
Nec Faunum, medio cum premit arva die.
Pelle procul morbos. valeant hominesque gregesque,

Et valeant vigiles, provida turba, canes.
Neve minus multos redigam, quam mane fuerunt,
Neve gemam referens vellera rapta lupo.
Absit iniqua fames: herbae frondesque supersint,
Quaeque lavent artus, quaeque bibantur, aquae
Ubera plena premam, referat mihi caseus aera,
Dentque viam liquido vimina rara sero.
Sitque salax aries, conceptaque semina coniunx
Reddat, et in stabulo multa sit agna meo.
Lanaque proveniat nullas laesura puellas,
Mollis et ad teneras quamlibet apta manus.
Quae precor, eveniant, et nos faciamus ad annum
Pastorum dominae grandia liba Pali.'
His dea placanda est: haec tu conversus ad ortus
Dic quater, et vivo perlue rore manus.
Tum licet adposita, veluti cratere, camella
Lac niveum potes purpureamque sapam:
Moxque per ardentes stipulae crepitantis acervos
Traicias celeri strenua membra pede.
Expositus mos est. moris mihi restat origo.
Turba facit dubium, coeptaque nostra tenet.
Omnia purgat edax ignis, vitiumque metallis
Excoquit: idcirco cum duce purgat ovis?
An, quia cunctarum contraria semina rerum
Sunt duo discordes, ignis et unda, dei,
Iunxerunt elementa patres, aptumque putarunt
Ignibus et sparsa tangere corpus aqua?
An, quod in his vitae causa est, haec perdidit exul,
His nova fit coniunx, haec duo magna putant?
Vix equidem credo; sunt qui Phaëthonta referri
Credant et nimias Deucalionis aquas.
Pars quoque, cum saxis pastores saxa feribant,
Scintillam subito prosiluisse ferunt:
Prima quidem periit, stipulis excepta secunda est.
Hoc argumentum flamma Parilis habet?
An magis hunc morem pietas Aeneïa fecit,
Innocuum victo cui dedit ignis iter?

Num tamen est vero propius, cum condita Roma est,
Transferri iussos in nova tecta Lares
Mutantesque domum tectis agrestibus ignem
Et cessaturae supposuisse casae,
Per flammas saluisse pecus, saluisse colonos?
Quod fit natali nunc quoque, Roma, tuo.
Ipse locus causas vati facit. Urbis origo
Venit. ades factis, magne Quirine, tuis!
Iam luerat poenas frater Numitoris, et omne
Pastorum gemino sub duce volgus erat.
Contrahere agrestes et moenia ponere utrique
Convenit. ambigitur, moenia ponat uter.
'Nil opus est' dixit 'certamine' Romulus 'ullo:
Magna fides avium est, experiamur aves.'
Res placet. alter adit nemorosi saxa Palati:
Alter Aventinum mane cacumen init.
Sex Remus, hic volucres bis sex videt ordine. pacto
Statur, et arbitrium Romulus urbis habet.
Apta dies legitur, qua moenia signet aratro.
Sacra Palis suberant: inde movetur opus.
Fossa fit ad solidum, fruges iaciuntur in ima
Et de vicino terra petita solo.
Fossa repletur humo, plenaeque imponitur ara,
Et novus accenso fungitur igne focus.
Inde premens stivam designat moenia sulco;
Alba iugum niveo cum bove vacca tulit.
Vox fuit haec regis: 'condenti, Iuppiter, urbem
Et genitor Mavors Vestaque mater, ades!
Quosque pium est adhibere deos, advertite cuncti!
Auspicibus vobis hoc mihi surgat opus.
Longa sit huic aetas dominaeque potentia terrae,
Sitque sub hac oriens occiduusque dies.'
Ille precabatur, tonitru dedit omina laevo
Iuppiter et laevo fulmina missa polo.
Augurio laeti iaciunt fundamina cives, (152)
Et novus exiguo tempore murus erat.

Hoc Celer urget opus, quem Romulus ipse vocarat,
'Sint'que, 'Celer, curae' dixerat 'ista tuae.
Neve quis aut muros, aut factam vomere fossam
Transeat, audentem talia dede neci.'
Quod Remus ignorans humiles contemnere muros
Coepit, et 'his populus' dicere 'tutus erit?'
Nec mora, transiluit. rutro Celer occupat ausum,
Ille premit duram sanguinulentus humum.
Haec ubi rex didicit, lacrimas introrsus obortas
Devorat, et clausum pectore volnus habet.
Flere palam non volt, exemplaque fortia servat,
'Sic'que 'meos muros transeat hostis' ait.
Dat tamen exequias; nec iam suspendere fletum
Sustinet, et pietas dissimulata patet;
Osculaque adplicuit posito suprema feretro,
Atque ait 'invito frater adempte, vale!'
[Arsurosque artus unxit. fecere, quod ille,
Faustulus et maestas Acca soluta comas.
Tum iuvenem nondum facti flevere Quirites.
Ultima plorato subdita flamma rogo est.]
Urbs oritur — quis tunc hoc ulli credere posset? —
Victorem terris impositura pedem.
Cuncta regas, et sis magno sub Caesare semper,
Saepe etiam plures nominis huius habe.
[Et quotiens steteris domito sublimis in orbe,
Omnia sint umeris inferiora tuis.]

22. H N 23. A VIN·NP

Dicta Pales nobis. idem Vinalia dicam. (159)
Una tamen media est inter utramque dies.
Numina volgares Veneris celebrate puellae!
Multa professarum quaestibus apta Venus.
Poscite ture dato formam populique favorem,
Poscite blanditias dignaque verba ioco.
Cumque sua dominae date grata sisymbria myrto
Tectaque composita iuncea vincla rosa.
Templa frequentari Collinae proxima portae

Nunc decet; a Siculo nomina colle tenent:
Utque Syracusas Arethusidas abstulit armis
Claudius, et bello te quoque cepit, Eryx,
Carmine vivacis Venus est translata Sibyllae,
Inque suae stirpis maluit Urbe coli.
Cur igitur Veneris festum Vinalia dicant,
Quaeritis, et quare sit Iovis ista dies?
Turnus, an Aeneas Latiae gener esset Amatae,
Bellum erat: Etruscas Turnus adoptat opes.
Clarus erat sumptisque ferox Mezentius armis,
Et vel equo magnus, vel pede maior erat.
Quem Rutuli Turnusque suis asciscere temptat
Partibus. haec contra dux ita Tuscus ait:
'Stat mihi non parvo virtus mea: volnera testor
Armaque, quae sparsi sanguine saepe meo.
Qui petis auxilium, non grandia divide mecum
Praemia de lacubus proxima musta tuis.
Nulla mora est operae. vestrum est dare, vincere nostrum.
Quam velit Aeneas ista negata mihi!'
Adnuerant Rutuli. Mezentius induit arma,
Induit Aeneas, adloquiturque Iovem:
'Hostica Tyrrheno vota est vindemia regi:
Iuppiter e Latio palmite musta feres!'
Vota valent meliora. cadit Mezentius ingens,
Atque indignanti pectore plangit humum.
Venerat Autumnus calcatis sordidus uvis:
Redduntur merito debita vina Iovi.
Dicta dies hinc est Vinalia. Iuppiter illam
Vindicat, et festis gaudet inesse suis.

24. BC 25. C ROB·NP

Sex ubi, quae restant, luces Aprilis habebit,
In medio cursu tempora veris erunt,
Et frustra pecudem quaeres Athamantidos Helles,
Signaque dant imbres, exoriturque Canis.
Hac mihi Nomento Romam cum luce redirem,

Obstitit in media candida turba via.
Flamen in antiquae lucum Robiginis ibat,
Exta canis flammis, exta daturus ovis.
Protinus accessi, ritus ne nescius essem.
Edidit haec flamen verba, Quirine, tuus:
'Aspera Robigo, parcas Cerialibus herbis,
Et tremat in summa leve cacumen humo.
Tu sata sideribus caeli nutrita secundi
Crescere, dum fiant falcibus apta, sinas.
Vis tua non levis est: quae tu frumenta notasti,
Maestus in amissis illa colonus habet.
Nec venti tantum Cereri nocuere, nec imbres,
Nec sic marmoreo pallet adusta gelu,
Quantum, si culmos Titan incalfacit udos.
Tunc locus est irae, diva timenda, tuae.
Parce, precor, scabrasque manus a messibus aufer
Neve noce cultis; posse nocere sat est.
Nec teneras segetes, sed durum amplectere ferrum
Quodque potest alios perdere, perde prior.
Utilius gladios et tela nocentia carpes;
Nil opus est illis, otia mundus agit.
Sarcula nunc durusque bidens et vomer aduncus,
Ruris opes, niteant; inquinet arma situs.
Conatusque aliquis vagina ducere ferrum,
Astrictum longa sentiat esse mora.
At tu ne viola Cererem! semperque colonus
Absenti possit solvere vota tibi.'
Dixerat: a dextra villis mantele solutis
Cumque meri patera turis acerra fuit.
Tura focis vinumque dedit, fibrasque bidentis,
Turpiaque obscenae — vidimus — exta canis.
Tum mihi 'cur detur sacris nova victima, quaeris?' —
Quaesieram — 'causam percipe' flamen ait.
'Est Canis, Icarium dicunt, quo sidere moto
Tosta sitit tellus, praecipiturque seges.
Pro cane sidereo canis hic imponitur arae,
Et quare pereat, nil nisi nomen habet.'

26. DF 27. EC 28. F NP LVD·FLOR
29. GC LVDI 30. HC LVDI

Cum Phrygis Assaraci Tithonia fratre relicto
Sustulit inmenso ter iubar orbe suum,
Mille venit variis florum dea nexa coronis;
Scaena ioci morem liberioris habet.
Exit et in Maias sacrum Florale Kalendas;
Tunc repetam, nunc me grandius urget opus.
Aufer Vesta diem! cognati Vesta recepta est
Limine. sic iusti constituere patres.
Phoebus habet partem: Vestae pars altera cessit:
Quod superest illis, tertius ipse tenet.
State Palatinae laurus, praetextaque quercu
Stet domus: aeternos tres habet una deos.

LIBER QUINTUS.

Quaeritis, unde putem Maio data nomina mensi?
Non satis est liquido cognita causa mihi.
Ut stat et incertus, qua sit sibi, nescit, eundum,
Cum videt ex omni parte viator iter:
Sic, quia posse datur diversas reddere causas,
Qua ferar, ignoro, copiaque ipsa nocet.
Dicite, quae fontes Aganippidos Hippocrenes,
Grata Meduseï signa tenetis equi!
Dissensere deae. quarum Polyhymnia coepit
Prima; silent aliae, dictaque mente notant.
'Post chaos ut primum data sunt tria corpora mundo,
Inque novas species omne recessit opus,
Pondere terra suo subsedit et aequora traxit:
At caelum levitas in loca summa tulit;
Sol quoque cum stellis nulla gravitate retentus
Et vos Lunares exiluistis equi.
Sed neque Terra diu Caelo, nec cetera Phoebo

Sidera cedebant: par erat omnis honos.
Saepe aliquis solio, quod tu, Saturne, tenebas,
Ausus de media plebe sedere deus.
Nec latus Oceano plus quam deus advena iunxit,
Tethys extremo saepe recepta loco est,
Donec Honor placidoque decens Reverentia voltu
Corpora legitimis inposuere toris.
Hinc sata Maiestas, quae mundum temperat omnem;
Quaque die partu est edita, magna fuit.
Nec mora, consedit medio sublimis Olympo
Aurea, purpureo conspicienda sinu.
Consedere simul Pudor et Metus. omne videres
Numen ad hanc cultus composuisse suos.
Protinus intravit mentes suspectus honorum:
Fit pretium dignis, nec sibi quisque placet.
Hic status in caelo multos permansit in annos,
Dum senior fatis excidit arce deus.
Terra feros partus, immania monstra, Gigantas
Edidit ausuros in Iovis ire domum.
[Mille manus illis dedit et pro cruribus angues,
Atque ait "in magnos arma movete deos."]
Exstruere hi montes ad sidera summa parabant
Et magnum bello sollicitare Iovem.
Fulmina de caeli iaculatus Iuppiter arce
Vertit in auctores pondera vasta suos.
His bene Maiestas armis defensa deorum
Restat, et ex illo tempore culta manet.
Assidet inde Iovi, Iovis est fidissima custos,
Et praestat sine vi sceptra tenenda Iovi.
Venit et in terras. coluerunt Romulus illam
Et Numa; mox alii, tempore quisque suo.
Illa patres in honore pio matresque tuetur,
Illa comes pueris virginibusque venit.
Illa datos fasces commendat eburque curule,
Illa coronatis alta triumphat equis.'
Finierat voces Polyhymnia. dicta probarunt
Clioque et curvae scita Thalia lyrae.

Excipit Uranie: fecere silentia cunctae,
Et vox audiri nulla nisi illa potest.
'Magna fuit quondam capitis reverentia cani,
Inque suo pretio ruga senilis erat.
Martis opus iuvenes animosaque bella gerebant,
Et pro dis aderant in statione suis:
Viribus illa minor nec habendis utilis armis
Consilio patriae saepe ferebat opem.
Nec nisi post annos patuit tunc curia seros,
Nomen et aetatis mite senatus erat.
Iura dabat populo senior; finitaque certis
Legibus est aetas, unde petatur honor.
Et medius iuvenum, non indignantibus ipsis,
Ibat, et interior, si comes unus erat.
Verba quis auderet coram sene digna rubore
Dicere, censuram longa senecta dabat.
Romulus hoc vidit selectaque pectora patres
Dixit: ad hos Urbis summa relata novae.
Hinc sua maiores tribuisse vocabula Maio
Tangor, et aetati consuluisse suae.
Et Numitor dixisse potest "da, Romule, mensem
Hunc senibus," nec avum sustinuisse nepos.
Nec leve propositi pignus successor honoris
Iunius, a iuvenum nomine dictus, habet.'
Tunc sic, neglectos hedera redimita capillos,
Prima sui coepit Calliopea chori:
'Duxerat Oceanus quondam Titanida Tethyn,
Qui terram liquidis, qua patet, ambit aquis.
Hinc sata Pleïone cum caelifero Atlante
Iungitur, ut fama est, Pleïadasque parit.
Quarum Maia suas forma superasse sorores
Traditur, et summo concubuisse Iovi.
Haec enixa iugo cupressiferae Cyllenes,
Aetherium volucri qui pede carpit iter.
Arcades hunc Ladonque rapax et Maenalus ingens
Rite colunt, luna credita terra prior.
Exul ab Arcadia Latios Evander in agros

Venerat, impositos attuleratque deos.
Hic, ubi nunc Roma est, orbis caput, arbor et herbae
Et paucae pecudes et casa rara fuit.
Quo postquam ventum est, "consistite!" praescia mater
"Nam locus imperii rus erit istud" ait.
Et matri et vati paret Nonacrius heros,
Inque peregrina constitit hospes humo.
Sacraque multa quidem, sed Fauni prima bicornis
Has docuit gentes alipedisque dei.
Semicaper, coleris cinctutis, Faune, Lupercis,
Cum lustrant celebres vellera secta vias.
At tu materno donasti nomine mensem,
Inventor curvae, furibus apte, fidis.
Nec pietas haec prima tua est: septena putaris,
Pleïadum numerum, fila dedisse lyrae.'
Haec quoque desierat: laudata est voce sororum.
Quid faciam? turbae pars habet omnis idem.
Gratia Pieridum nobis aequaliter assit,
Nullaque laudetur plusve minusve mihi.

1. [A·K·MAI·NP LVDI] 2. [BF LVDI]

Ab Iove surgat opus. prima mihi nocte videnda
Stella est in cunas officiosa Iovis:
Nascitur Oleniae signum pluviale Capellae;
Illa dati caelum praemia lactis habet.
Naïs Amalthea, Cretaea nobilis Ida,
Dicitur in silvis occuluisse Iovem.
Huic fuit haedorum mater formosa duorum,
Inter Dictaeos conspicienda greges,
Cornibus aeriis atque in sua terga recurvis;
Ubere, quod nutrix posset habere Iovis.
Lac dabat illa deo. sed fregit in arbore cornu,
Truncaque dimidia parte decoris erat.
Sustulit hoc nymphe, cinxitque recentibus herbis,
Et plenum pomis ad Iovis ora tulit.

Ille ubi res caeli tenuit, solioque paterno
Sedit, et invicto nil Iove maius erat,
Sidera nutricem, nutricis fertile cornu
Fecit, quod dominae nunc quoque nomen habet.
Praestitibus Maiae Laribus videre Kalendae
Aram constitui parvaque signa deum:
Ars erat illa quidem Curibus: sed longa vetustas
Destruit, et saxo longa senecta nocet.
Causa tamen positi fuerat cognominis illis,
Quod praestant oculis omnia tuta suis.
Stant quoque pro nobis, et praesunt moenibus Urbis,
Et sunt praesentes auxiliumque ferunt.
At canis ante pedes saxo fabricatus eodem
Stabat: quae standi cum Lare causa fuit?
Servat uterque domum, domino quoque fidus uterque;
Compita grata deo, compita grata cani.
Exagitant et Lar et turba Diania fures:
Pervigilantque Lares, pervigilantque canes.
Bina gemellorum quaerebam signa deorum
Viribus annosae facta caduca morae!
Mille Lares Geniumque ducis, qui tradidit illos,
Urbs habet, et vici numina trina colunt.
Quo feror? Augustus mensis mihi carminis huius
Ius habet. interea Diva canenda Bona est.
Est moles nativa loco, res nomina fecit:
Appellant Saxum; pars bona montis ea est.
Huic Remus institerat frustra, quo tempore fratri
Prima Palatinae signa dedistis aves.
Templa Patres illic oculos exosa viriles
Leniter acclini constituere iugo.
Dedicat haec veteris Clausorum nominis heres,
Virgineo nullum corpore passa virum.
Livia restituit, ne non imitata maritum
Esset et ex omni parte secuta vicem.
Postera cum roseam pulsis Hyperionis astris

In matutinis lampada tollet equis,
Frigidus argestes summas mulcebit aristas,
Candidaque a Calabris vela dabuntur aquis.
At simul inducent obscura crepuscula noctem,
Pars Hyadum toto de grege nulla latet.
Ora micant Tauri septem radiantia flammis,
Navita quas Hyadas Graius ab imbre vocat.
Pars Bacchum nutrisse putat; pars credidit esse
Tethyos has neptes Oceanique senis.
Nondum stabat Atlas umeros oneratus Olympo,
Cum satus est forma conspiciendus Hyas.
Hunc stirps Oceani maturis nixibus Aethra
Edidit, et nymphas; sed prior ortus Hyas.
Dum nova lanugo est, pavidos formidine cervos
Terret, et est illi praeda benigna lepus.
At postquam virtus annis adolevit, in apros
Audet et hirsutas comminus ire feras.
Dumque petit latebras fetae catulosque leaenae,
Ipse fuit Libycae praeda cruenta ferae.
Mater Hyan et Hyan maestae flevere sorores
Cervicemque polo suppositurus Atlas.
Victus uterque parens tamen est pietate sororum:
Illa dedit caelum, nomina fecit Hyas.
'Mater, ades, florum, ludis celebranda iocosis!
Distuleram partes mense priore tuas.
Incipis Aprili, transis in tempora Mai:
Alter te fugiens, cum venit, alter habet.
Cum tua sint cedantque tibi confinia mensum,
Convenit in laudes ille vel ille tuas.
Circus in hunc exit clamataque palma theatris:
Hoc quoque cum Circi munere carmen eat.
Ipsa doce, quae sis. hominum sententia fallax:
Optima tu proprii nominis auctor eris.'
Sic ego. sic nostris respondit diva rogatis:
Dum loquitur, vernas efflat ab ore rosas.
'Chloris eram, quae Flora vocor. corrupta Latino
Nominis est nostri littera Graeca sono.

Chloris eram, nymphe campi felicis, ubi audis
  Rem fortunatis ante fuisse viris.
Quae fuerit mihi forma, grave est narrare modestae;
  Sed generum matri repperit illa deum.
Ver erat, errabam: Zephyrus conspexit, abibam.
  Insequitur, fugio: fortior ille fuit.
Et dederat fratri Boreas ius omne rapinae,
  Ausus Erechthea praemia ferre domo.
Vim tamen emendat dando mihi nomina nuptae,
  Inque meo non est ulla querella toro.
Vere fruor semper: semper nitidissimus annus,
  Arbor habet frondes, pabula semper humus.
Est mihi fecundus dotalibus hortus in agris,
  Aura fovet, liquidae fonte rigatur aquae:
Hunc meus implevit generoso flore maritus,
  Atque ait "arbitrium tu, dea, floris habe."
Saepe ego digestos volui numerare colores,
  Nec potui; numero copia maior erat.
Roscida cum primum foliis excussa pruina est
  Et variae radiis intepuere comae,
Conveniunt pictis incinctae vestibus Horae,
  Inque leves calathos munera nostra legunt.
Protinus accedunt Charites, nectuntque coronas
  Sertaque caelestes implicitura comas.
Prima per immensas sparsi nova semina gentes:
  Unius tellus ante coloris erat.
Prima Therapnaeo feci de sanguine florem,
  Et manet in folio scripta querella suo.
Tu quoque nomen habes cultos, Narcisse, per hortos,
  Infelix, quod non alter et alter eras.
Quid Crocon aut Attin referam Cinyraque creatum,
  De quorum per me volnere surgit honor?
Mars quoque, si nescis, per nostras editus artes:
  Iuppiter hoc ut adhuc nesciat, usque precor.
Sancta Iovem Iuno nata sine matre Minerva
  Officio doluit non eguisse suo.

Ibat, ut Oceano quereretur facta mariti;
Restitit ad nostras fessa labore fores.
Quam simul aspexi, "quid te, Saturnia," dixi
"Attulit?" exponit, quem petat, illa locum,
Addidit et causam. verbis solabar amicis.
"Non" inquit "verbis cura levanda mea est.
Si pater est factus neglecto coniugis usu
Iuppiter, et solus nomen utrumque tenet,
Cur ego desperem fieri sine coniuge mater,
Et parere intacto, dummodo casta, viro?
Omnia temptabo latis medicamina terris,
Et freta Tartareos excutiamque sinus."
Vox erat in cursu: voltum dubitantis habebam.
"Nescio quid, nymphe, posse videris" ait.
Ter volui promittere opem, ter lingua retenta est:
Ira Iovis magni causa timoris erat.
"Fer, precor, auxilium!" dixit "celabitur auctor"
Et Stygiae numen testificatur aquae.
"Quod petis, Oleniis" inquam "mihi missus ab arvis
Flos dabit: est hortis unicus ille meis.
Qui dabat, '"hoc"' dixit '"sterilem quoque tange iuvencam,
Mater erit:"' tetigi, nec mora, mater erat."
Protinus haerentem decerpsi pollice florem;
Tangitur, et tacto concipit illa sinu.
Iamque gravis Thracen et laeva Propontidos intrat,
Fitque potens voti, Marsque creatus erat.
Qui memor accepti per me natalis "habeto (169)
Tu quoque Romulea" dixit "in urbe locum."
Forsitan in teneris tantum mea regna coronis
Esse putes? tangit numen et arva meum.
Si bene floruerint segetes, erit area dives:
Si bene floruerit vinea, Bacchus erit;
Si bene floruerint oleae, nitidissimus annus;
Pomaque proventum temporis huius habent.
Flore semel laeso pereunt viciaeque fabaeque,
Et pereunt lentes, advena Nile, tuae.

Vina quoque in magnis operose condita cellis
Florent, et nebulae dolia summa tegunt.
Mella meum munus: volucres ego mella daturas
Ad violam et cytisos et thyma cana voco.
[Nos quoque idem facimus tunc, cum iuvenalibus annis
Luxuriant animi, corporaque ipsa vigent.']
Talia dicentem tacitus mirabar. at illa
'Ius tibi discendi, siqua requiris' ait.
'Dic dea,' respondi 'ludorum quae sit origo.'
Vix bene desieram, rettulit illa mihi:
'Cetera luxuriae nondum instrumenta vigebant,
Aut pecus, aut latam dives habebat humum;
Hinc etiam locuples, hinc ipsa pecunia dicta est:
Sed iam de vetito quisque parabat opes.
Venerat in morem populi depascere saltus, (170)
Idque diu licuit, poenaque nulla fuit.
Vindice servabat nullo sua publica volgus;
Iamque in privato pascere inertis erat.
Plebis ad aediles perducta licentia talis
Publicios; animus defuit ante viris.
Rem populus recipit, multam subiere nocentes:
Vindicibus laudi publica cura fuit.
Multa data est ex parte mihi, magnoque favore
Victores ludos instituere novos.
Parte locant clivum, qui tunc erat ardua rupes:
Utile nunc iter est, Publiciumque vocant.'
Annua credideram spectacula facta. negavit,
Addidit et dictis altera verba suis:
'Nos quoque tangit honor. festis gaudemus et aris,
Turbaque caelestes ambitiosa sumus.
Saepe deos aliquis peccando fecit iniquos,
Et pro delictis hostia blanda fuit.
Saepe Iovem vidi, cum iam sua mittere vellet
Fulmina, ture dato sustinuisse manum.
At si neglegimur, magnis iniuria poenis
Solvitur, et iustum praeterit ira modum.

Respice Thestiaden: flammis absentibus arsit;
Causa est, quod Phoebes ara sine igne fuit.
Respice Tantaliden: eadem dea vela tenebat.
Virgo est, et spretos bis tamen ulta focos.
Hippolyte infelix, velles coluisse Dionen,
Cum consternatis diripereris equis.
Longa referre mora est correcta oblivia damnis.
Me quoque Romani praeteriere patres.
Quid facerem, per quod fierem manifesta doloris?
Exigerem nostrae qualia damna notae?
Excidit officium tristi mihi. nulla tuebar
Rura, nec in pretio fertilis hortus erat:
Lilia deciderant, violas arere videres,
Filaque punicei languida facta croci.
Saepe mihi Zephyrus "dotes corrumpere noli
Ipsa tuas" dixit. dos mihi vilis erat.
Florebant oleae, venti nocuere protervi:
Florebant segetes, grandine laesa Ceres:
In spe vitis erat, caelum nigrescit ab austris
Et subita frondes decutiuntur aqua.
Nec volui fieri, nec sum crudelis in ira;
Cura repellendi sed mihi nulla fuit.
Convenere patres, et, si bene floreat annus,
Numinibus nostris annua festa vovent.
Annuimus voto. consul cum consule ludos
Postumio Laenas persoluere mihi.'
Quaerere conabar, quare lascivia maior
His foret in ludis liberiorque iocus.
Sed mihi succurrit, numen non esse severum,
Aptaque deliciis munera ferre deam.
Tempora sutilibus cinguntur tota coronis,
Et latet iniecta splendida mensa rosa.
Ebrius incinctis philyra conviva capillis
Saltat, et imprudens utitur arte meri.
Ebrius ad durum formosae limen amicae
Cantat, habent unctae mollia serta comae.
Nulla coronata peraguntur seria fronte,

Nec liquidae vinctis flore bibuntur aquae.
Donec eras mixtus nullis, Acheloe, racemis,
Gratia sumendae non erat ulla rosae.
Bacchus amat flores: Baccho placuisse coronam
Ex Ariadneo sidere nosse potes.
Scaena levis decet hanc: non est, mihi credite, non est
Illa coturnatas inter habenda deas.
Turba quidem cur hos celebret meretricia ludos,
Non ex difficili causa petita subest.
Non est de tetricis, non est de magna professis:
Volt sua plebeio sacra patere choro.
Et monet aetatis specie, dum floreat, uti;
Contemni spinam, cum cecidere rosae.
Cur tamen, ut dantur vestes Cerialibus albae,
Sic haec est cultu versicolore decens?
An quia maturis albescit messis aristis,
Et color et species floribus omnis inest?
Annuit, et motis flores cecidere capillis,
Accidere in mensas ut rosa missa solet.
Lumina restabant, quorum me causa latebat;
Cum sic errores abstulit illa meos:
'Vel quia purpureis collucent floribus agri,
Lumina sunt nostros visa decere dies;
Vel quia nec flos est hebeti nec flamma colore,
Atque oculos in se splendor uterque trahit;
Vel quia deliciis nocturna licentia nostris
Convenit. a vero tertia causa venit.'
'Est breve praeterea, de quo mihi quaerere restat,
Si liceat' dixi: dixit et illa 'licet!'
'Cur tibi pro Libycis clauduntur rete leaenis (174)
Imbelles capreae sollicitusque lepus?'
Non sibi, respondit, silvas cessisse, sed hortos,
Arvaque pugnaci non adeunda ferae.
Omnia finierat: tenues secessit in auras,
Mansit odor: posses scire fuisse deam.
Floreat ut toto carmen Nasonis in aevo,
Sparge, precor, donis pectora nostra tuis.

3. [CC LVD·IN·CIR]

Nocte minus quarta promet sua sidera Chiron
Semivir et flavi corpore mixtus equi.
Pelion Haemoniae mons est obversus in austros:
Summa virent pinu, cetera quercus habet.
Phillyrides tenuit. saxo stant antra vetusto,
Quae iustum memorant incoluisse senem.
Ille manus olim missuras Hectora leto
Creditur in lyricis detinuisse modis.
Venerat Alcides exhausta parte laborum,
Iussaque restabant ultima paene viro.
Stare simul casu Troiae duo fata videres:
Hinc puer Aeacides, hinc Iove natus erat.
Excipit hospitio iunctum Philyreïus heros,
Et causam adventus hic rogat, ille docet.
Perspicit interea clavam spoliumque leonis, (175)
'Vir'que ait 'his armis, armaque digna viro!'
Nec se, quin horrens auderent tangere saetis
Vellus, Achilleae continuere manus.
Dumque senex tractat squalentia tela venenis,
Excidit et laevo fixa sagitta pede est.
Ingemuit Chiron, traxitque e corpore ferrum:
Et gemit Alcides Haemoniusque puer.
Ipse tamen lectas Pagasaeis collibus herbas
Temperat, et vana volnera mulcet ope.
Virus edax superabat opem, penitusque recepta
Ossibus et toto corpore pestis erat.
Sanguine Centauri Lernaeae sanguis echidnae
Mixtus ad auxilium tempora nulla dabat.
Stabat, ut ante patrem, lacrimis perfusus Achilles.
Sic flendus Peleus, si moreretur, erat.
Saepe manus aegras manibus fingebat amicis: —
Morum, quos fecit, praemia doctor habet —
Oscula saepe dedit, dixit quoque saepe iacenti
'Vive, precor, nec me, care, relinque, pater!'
Nona dies aderat, cum tu, iustissime Chiron,
Bis septem stellis corpora cinctus eras.

4. [DC] 5. EC

Hunc Lyra curva sequi cuperet, sed idonea nòndum
Est via. nox aptum tertia tempus erit.

6. FC

Scorpius in caelo, cum cras lucescere Nonas
Dicimus, a media parte notatus erit.

7. G NON·N 8. HF 9. A LEM·N

Hinc ubi protulerit formosa ter Hesperus ora,
Ter dederint Phoebo sidera victa locum,
Ritus erit veteris, nocturna Lemuria, sacri:
Inferias tacitis manibus illa dabunt.
Annus erat brevior, nec adhuc pia februa norant,
Nec tu dux mensum, Iane biformis, eras:
Iam tamen extincto cineri sua dona ferebant,
Compositique nepos busta piabat avi.
Mensis erat Maius, maiorum nomine dictus,
Qui partem prisci nunc quoque moris habet.
Nox ubi iam media est, somnoque silentia praebet
Et canis et variae conticuistis aves,
Ille memor veteris ritus timidusque deorum
Surgit; habent gemini vincula nulla pedes:
Signaque dat digitis medio cum pollice iunctis,
Occurrat tacito ne levis umbra sibi.
Cumque manus puras fontana perluit unda,
Vertitur, et nigras accipit ante fabas,
Aversusque iacit. sed dum iacit, 'haec ego mitto,
His' inquit 'redimo meque meosque fabis!'
Hoc novies dicit, nec respicit. umbra putatur
Colligere et nullo terga vidente sequi.
Rursus aquam tangit, Temesaeaque concrepat aera,
Et rogat, ut tectis exeat umbra suis.
Cum dixit novies 'manes exite paterni,'
Respicit, et pure sacra peracta putat.
Dicta sit unde dies, quae nominis extet origo,

Me fugit. ex aliquo est invenienda deo.
Pliade nate, mone, virga venerande potenti!
Saepe tibi Stygii regia visa Iovis.
Venit adoratus Caducifer. accipe causam
Nominis: ex ipso est cognita causa deo.
Romulus ut tumulo fraternas condidit umbras,
Et male veloci iusta soluta Remo,
Faustulus infelix et passis Acca capillis
Spargebant lacrimis ossa perusta suis.
Inde domum redeunt sub prima crepuscula maesti,
Utque erat, in duro procubuere toro.
Umbra cruenta Remi visa est assistere lecto,
Atque haec exiguo murmure verba loqui:
'En ego dimidium vestri parsque altera voti, (178)
Cernite, sim qualis, qui modo qualis eram!
Qui modo, si volucres habuissem regna iubentes,
In populo potui maximus esse meo,
Nunc elapsa rogi flammis et inanis imago,
Haec est ex illo forma relicta Remo!
Heu ubi Mars pater est? si vos modo vera locuti,
Uberaque expositis ille ferina dedit.
Quem lupa servavit, manus hunc temeraria civis
Perdidit. o quanto mitior illa fuit!
Saeve Celer, crudelem animam per volnera reddas,
Utque ego, sub terras sanguinulentus eas!
Noluit hoc frater, pietas aequalis in illo est.
Quod potuit, lacrimas manibus ille dedit.
Hunc vos per lacrimas, per vestra alimenta rogate,
Ut celebrem nostro signet honore diem.'
Mandantem amplecti cupiunt et bracchia tendunt:
Lubrica prensantes effugit umbra manus.
Ut secum fugiens somnos abduxit imago,
Ad regem voces fratris uterque ferunt.
Romulus obsequitur, lucemque Remuria dicit
Illam, qua positis iusta feruntur avis.
Aspera mutata est in lenem tempore longo
Littera, quae toto nomine prima fuit;

Mox etiam lemures animas dixere silentum.
Hic sensus verbi, vis ea vocis erat.
Fana tamen veteres illis clausere diebus,
Ut nunc ferali tempore operta vides.
Nec viduae taedis eadem nec virginis apta
Tempora. quae nupsit, non diuturna fuit.
Hac quoque de causa, si te proverbia tangunt,
Mense malas Maio nubere volgus ait.
Sed tamen haec tria sunt sub eodem tempore festa
Inter se nulla continuata die.

10. BC 11. C LEM·N

Quorum si mediis Boeotum Oriona quaeres,
Falsus eris. signi causa canenda mihi.
Iuppiter et lato qui regnat in aequore frater
Carpebant socias Mercuriusque vias.
Tempus erat, quo versa iugo referuntur aratra,
Et pronus saturae lac bibit agnus ovis.
Forte senex Hyrieus, angusti cultor agelli,
Hos videt, exiguam stabat ut ante casam.
Atque ita 'longa via est, nec tempora longa supersunt,'
Dixit 'et hospitibus ianua nostra patet.'
Addidit et voltum verbis, iterumque rogavit. (180)
Parent promissis, dissimulantque deos.
Tecta senis subeunt nigro deformia fumo;
Ignis in hesterno stipite parvus erat.
Ipse genu nixus flammas exsuscitat aura,
Et promit quassas comminuitque faces.
Stant calices; minor inde fabas, holus alter habebat,
Et spumant testu pressus uterque suo.
Dumque mora est, tremula dat vina rubentia dextra:
Accipit aequoreus pocula prima deus.
Quae simul exhausit, 'da nunc bibat ordine' dixit
'Iuppiter.' audito palluit ille Iove.
Ut rediit animus, cultorem pauperis agri
Immolat et magno torret in igne bovem.

Quaeque puer quondam primis diffuderat annis,
Promit fumoso condita vina cado.
Nec mora, flumineam lino celantibus ulvam,
Sic quoque non altis, incubuere toris.
Nunc dape, nunc posito mensae nituere Lyaeo;
Terra rubens crater, pocula fagus erant.
Verba fuere Iovis: 'siquid fert impetus, opta:
Omne feres.' placidi verba fuere senis:
'Cara fuit coniunx, primae mihi cura iuventae
Cognita. nunc ubi sit, quaeritis? urna tegit.
Huic ego iuratus, vobis in verba vocatis,
"Coniugio" dixi "sola fruere meo."
Et dixi et servo. sed enim diversa voluntas
Est mihi; nec coniunx, sed pater esse volo.'
Annuerant omnes. omnes ad terga iuvenci
Constiterant — pudor est ulteriora loqui.
Tum superiniecta texere madentia terra:
Iamque decem menses, et puer ortus erat.
Hunc Hyrieus, quia sic genitus, vocat Uriona.
Perdidit antiquum littera prima sonum.
Creverat immensum; comitem sibi Delia sumpsit,
Ille deae custos, ille satelles erat.
Verba movent iram non circumspecta deorum.
'Quam nequeam' dixit 'vincere, nulla fera est.'
Scorpion immisit Tellus. fuit impetus illi
Curva gemelliparae spicula ferre deae.
Obstitit Orion. Latona nitentibus astris
Addidit et 'meriti praemia' dixit 'habe!'

12. D NP LVD·MART·IN·CIRC

Sed quid et Orion et cetera sidera mundo
Cedere festinant, noxque coartat iter?
Quid solito citius liquido iubar aequore tollit (182)
Candida, lucifero praeveniente, dies?
Fallor, an arma sonant? non fallimur, arma sonabant:
Mars venit et veniens bellica signa dedit.

Ultor ad ipse suos caelo descendit honores
Templaque in Augusto conspicienda foro.
Et deus est ingens et opus. debebat in urbe
Non aliter nati Mars habitare sui.
Digna Giganteis haec sunt delubra tropaeis:
Hinc fera Gradivum bella movere decet:
Seu quis ab eoo nos impius orbe lacesset,
Seu quis ab occiduo sole domandus erit.
Prospicit armipotens operis fastigia summi,
Et probat invictos summa tenere deos.
Perspicit in foribus diversae tela figurae,
Armaque terrarum milite victa suo.
Hinc videt Aenean oneratum pondere caro
Et tot Iuleae nobilitatis avos:
Hinc videt Iliaden umeris ducis arma ferentem,
Claraque dispositis acta subesse viris.
Spectat et Augusto praetextum nomine templum,
Et visum lecto Caesare maius opus.
Voverat hoc iuvenis tunc, cum pia sustulit arma.
A tantis Princeps incipiendus erat.
Ille manus tendens, hinc stanti milite iusto,
Hinc coniuratis, talia dicta dedit:
'Si mihi bellandi pater est Vestaeque sacerdos
Auctor, et ulcisci numen utrumque paro:
Mars, ades, et satia scelerato sanguine ferrum,
Stetque favor causa pro meliore tuus.
Templa feres et, me victore, vocaberis Ultor.'
Voverat, et fuso laetus ab hoste redit.
Nec satis est meruisse semel cognomina Marti:
Persequitur Parthi signa retenta manu.
Gens fuit et campis et equis et tuta sagittis
Et circumfusis invia fluminibus.
Addiderant animos Crassorum funera genti,
Cum periit miles signaque duxque simul.
Signa, decus belli, Parthus Romana tenebat,
Romanaeque aquilae signifer hostis erat!
Isque pudor mansisset adhuc, nisi fortibus armis

Caesaris Ausoniae protegerentur opes.
Ille notas veteres et longi dedecus aevi
Sustulit. agnorunt signa recepta suos.
Quid tibi nunc solitae mitti post terga sagittae,
Quid loca, quid rapidi profuit usus equi,
Parthe? refers aquilas, victos quoque porrigis arcus:
Pignora iam nostri nulla pudoris habes.
Rite deo templumque datum nomenque bis ulto,
Et meritus voti debita solvit honor.
Sollemnes ludos Circo celebrate, Quirites!
Non visa est fortem scaena decere deum.

13. E LEM·N

Pliadas aspicies omnes totumque sororum
Agmen, ubi ante Idus nox erit una super.
Tum mihi non dubiis auctoribus incipit aestas,
Et tepidi finem tempora veris habent.

14. FC

Idibus ora prior stellantia tollere Taurum
Indicat. huic signo fabula nota subest.
Praebuit, ut taurus, Tyriae sua terga puellae
Iuppiter, et falsa cornua fronte tulit.
Illa iubam dextra, laeva retinebat amictus,
Et timor ipse novi causa decoris erat.
Aura sinus implet, flavos movet aura capillos:
Sidoni, sic fueras aspicienda Iovi.
Saepe puellares subduxit ab aequore plantas,
Et metuit tactus assilientis aquae:
Saepe deus prudens tergum demisit in undas, (185)
Haereat ut collo fortius illa suo.
Litoribus tactis stabat sine cornibus ullis
Iuppiter, inque deum de bove versus erat.
Taurus init caelum: te, Sidoni, Iuppiter implet,
Parsque tuum terrae tertia nomen habet.
Hoc alii signum Phariam dixere iuvencam,

Quae bos ex homine est, ex bove facta dea.
Tum quoque priscorum virgo simulacra virorum
Mittere roboreo scirpea ponte solet.
Corpora post decies senos qui credidit annos
Missa neci, sceleris crimine damnat avos.
Fama vetus: tunc, cum Saturnia terra vocata est,
Talia fatidici dicta fuere Iovis:
'Falcifero libata seni quot corpora gentes
Mittite, quae Tuscis excipiantur aquis:'
Donec in haec venit Tirynthius arva, quotannis
Tristia Leucadio sacra peracta modo;
Illum stramineos in aquam misisse Quirites,
Herculis exemplo corpora falsa iaci.
[Pars putat, ut ferrent iuvenes suffragia soli,
Pontibus infirmos praecipitasse senes.]
Thybri, doce verum! tua ripa vetustior Urbe est,
Principium ritus tu bene nosse potes.
Thybris harundiferum medio caput extulit alveo
Raucaque dimovit talibus ora sonis:
'Haec loca desertas vidi sine moenibus herbas:
Pascebat sparsas utraque ripa boves.
Et quem nunc gentes Tiberim noruntque timentque,
Tunc etiam pecori despiciendus eram.
Arcadis Evandri nomen tibi saepe refertur:
Ille meas remis advena torsit aquas.
Venit et Alcides, turba comitatus Achiva.
Albula, si memini, tunc mihi nomen erat.
[Excipit hospitio iuvenem Pallantius heros,
Et tandem Caco debita poena venit.]
Victor abit, secumque boves, Erytheïda praedam,
Abstrahit: at comites longius ire negant.
Magnaque pars horum desertis venerat Argis,
Montibus his ponunt spemque laremque suum.
Saepe tamen patriae dulci tanguntur amore,
Atque aliquis moriens hoc breve mandat opus:
"Mittite me Tiberi: Tiberinis vectus in undis
Litus ad Inachium pulvis inanis eam."

Displicet heredi mandati cura sepulchri:
  Mortuus Ausonia conditur hospes humo,
Scirpea pro domino Tiberi iactatur imago, (187)
  Ut repetat Graias per freta longa domos.'
Hactenus, et subiit vivo rorantia saxo
  Antra, leves cursum sustinuistis aquae.

15. G EID·NP 16. HF
17. AC 18. BC 19. CC

Clare nepos Atlantis, ades! quem montibus olim
  Edidit Arcadiis Pleïas uda Iovi:
Pacis et armorum superis imisque deorum
  Arbiter, alato qui pede carpis iter:
Laete lyrae pulsu, nitida quoque laete palaestra,
  Quo didicit culte lingua docente loqui:
Templa tibi posuere patres spectantia Circum
  Idibus; ex illo est haec tibi festa dies.
Te, quicumque suas profitetur vendere merces,
  Ture dato, tribuas ut sibi lucra, rogant.
Est aqua Mercurii portae vicina Capenae;
  Si iuvat expertis credere, numen habet.
Huc venit incinctus tunicam mercator, et urna
  Purus suffita, quam ferat, haurit aquam.
Uda fit hinc laurus, lauro sparguntur ab uda
  Omnia, quae dominos sunt habitura novos.
Spargit et ipse suos lauro rorante capillos,
  Et peragit solita fallere voce preces:
'Ablue praeteriti periuria temporis,' inquit
  'Ablue praeterita perfida verba die!
Sive ego te feci testem, falsove citavi
  Non audituri numina magna Iovis;
Sive deum prudens alium divamve fefelli,
  Abstulerint celeres improba dicta noti.
Et pateant veniente die periuria nobis,
  Nec curent superi siqua locutus ero.
Da modo lucra mihi, da facto gaudia lucro,
  Et fac, ut emptori verba dedisse iuvet.'

Talia Mercurius poscentes ridet ab alto,
Se memor Ortygias surripuisse boves.

20. DC

At mihi pande, precor, tanto meliora petenti,
In Geminos ex quo tempore Phoebus eat.
'Cum totidem de mense dies superesse videbis,
Quot sunt Herculei facta laboris' ait.
'Dic' ego respondi 'causam mihi sideris huius.'
Causam facundo reddidit ore deus:
'Abstulerant raptas Phoeben Phoebesque sororem
Tyndaridae fratres, hic eques, ille pugil.
Bella parant, repetuntque suas et frater et Idas,
Leucippo fieri pactus uterque gener.
His amor, ut repetant, illis, ut reddere nolint,
Suadet; et ex causa pugnat uterque pari.
Effugere Oebalidae cursu potuere sequentes,
Sed visum celeri vincere turpe fuga.
Liber ab arboribus locus est, apta area pugnae:
Constiterant illic. nomen Aphidna loco.
Pectora traiectus Lynceo Castor ab ense
Non expectato volnere pressit humum.
Ultor adest Pollux, et Lyncea perforat hasta
Qua cervix umeros continuata premit.
Ibat in hunc Idas, vixque est Iovis igne repulsus;
Tela tamen dextrae fulmine rapta negant.
Iamque tibi, Pollux, caelum sublime patebat,
Cum "mea" dixisti "percipe verba, pater!
Quod mihi das uni caelum, partire duobus:
Dimidium toto munere maius erit."
Dixit et alterna fratrem statione redemit.
Utile sollicitae sidus utrumque rati.'

21. E AGON·N

Ad Ianum redeat, qui quaerit, Agonia quid sint:
Quae tamen in fastis hoc quoque tempus habent.

22. FN

Nocte sequente diem canis Erigoneïus exit.
Est alio signi reddita causa loco.

23. G TVB·N³

Proxima Volcani lux est, Tubilustria dicunt: (190)
Lustrantur purae, quas facit ille, tubae.

24. HQ·R·C·F

Quattuor inde notis locus est, quibus ordine lectis
Vel mos sacrorum, vel fuga regis inest.

25. AC 26. BC 27. CC 28. DC 29. EC 30. FC 31. GC

Nec te praetereo, populi Fortuna potentis
Publica, cui templum luce sequente datum est.
Hanc ubi dives aquis acceperit Amphitrite,
Grata Iovi fulvae rostra videbis avis.
Auferet ex oculis veniens aurora Booten,
Continuaque die sidus Hyantis erit.

LIBER SEXTUS.

Hic quoque mensis habet dubias in nomine causas.
Quae placeant, positis omnibus ipse leges.
Facta canam, sed erunt, qui me finxisse loquantur,
Nullaque mortali numina visa putent.
Est deus in nobis, agitante calescimus illo:
Impetus hic sacrae semina mentis habet.
Fas mihi praecipue voltus vidisse deorum,
Vel quia sum vates, vel quia sacra cano.
Est nemus arboribus densum, secretus ab omni
Voce locus, si non obstreperetur aquis.
Hic ego quaerebam, coepti quae mensis origo
Esset, et in cura nominis huius eram.

Ecce deas vidi: non quas praeceptor arandi
Viderat, Ascraeas cum sequeretur oves;
Nec quas Priamides in aquosae vallibus Idae
Contulit: ex illis sed tamen una fuit.
Ex illis fuit una: sui germana mariti;
Haec erat, agnovi, quae stat in arce Iovis.
Horrueram tacitoque animum pallore fatebar.
Tum dea, quos fecit, sustulit ipsa metus.
Namque ait 'o vates, Romani conditor anni,
Ause per exiguos magna referre modos,
Ius tibi fecisti numen caeleste videndi,
Cum placuit numeris condere festa tuis.
Ne tamen ignores volgique errore traharis,
Iunius a nostro nomine nomen habet.
Est aliquid nupsisse Iovi, Iovis esse sororem.
Fratre magis, dubito, glorier, anne viro.
Si genus aspicitur, Saturnum prima parentem
Feci, Saturni sors ego prima fui.
A patre dicta meo quondam Saturnia Roma est,
Haec illi a caelo proxima terra fuit.
Si torus in pretio est, dicor matrona Tonantis,
Iunctaque Tarpeio sunt mea templa Iovi.
An potuit Maio paelex dare nomina mensi,
Hic honor in nobis invidiosus erit?
Cur igitur regina vocor princepsque dearum,
Aurea cur dextrae sceptra dedere meae?
An facient mensem luces, Lucinaque ab illis
Dicar, et a nullo nomina mense traham?
Tum me paeniteat posuisse fideliter iras
In genus Electrae Dardaniamque domum.
Causa duplex irae: rapto Ganymede dolebam,
Forma quoque Idaeo iudice victa mea est.
Paeniteat, quod non foveo Carthaginis arces,
Cum mea sint illo currus et arma loco.
Paeniteat Sparten Argosque measque Mycenas
Et veterem Latio supposuisse Samon:
Adde senem Tatium, Iunonicolasque Faliscos,

Quos ego Romanis succubuisse tuli.
Sed neque paeniteat, nec gens mihi carior ulla est.
Hic colar, hic teneam cum Iove templa meo.
Ipse mihi Mavors "commendo moenia" dixit
"Haec tibi. tu pollens urbe nepotis eris."
Dicta fides sequitur. centum celebramur in aris:
Nec levior quovis est mihi mensis honor.
Nec tamen hunc nobis tantummodo praestat honorem
Roma. suburbani dant mihi munus idem.
Inspice, quos habeat nemoralis Aricia fastos,
Et populus Laurens Lanuviumque meum:
Est illic mensis Iunonius. inspice Tibur
Et Praenestinae moenia sacra deae,
Iunonale leges tempus: nec Romulus illas
Condidit. at nostri Roma nepotis erat.'
Finierat Iuno. respeximus: Herculis uxor
Stabat, et in voltu signa dolentis erant.
'Non ego, si toto mater me cedere caelo
Iusserit, invita matre morabor' ait.
'Nunc quoque non luctor de nomine temporis huius:
Blandior, et partes paene rogantis ago,
Remque mei iuris malim tenuisse precando:
Et faveas causae forsitan ipse meae.
Aurea possedit socio Capitolia templo
Mater, et, ut debet, cum Iove summa tenet.
At decus omne mihi contingit origine mensis.
Unicus est, de quo sollicitamur, honor.
Quid grave, si titulum mensis, Romane, dedisti
Herculis uxori, posteritasque memor?
Haec quoque terra aliquid debet mihi nomine magni
Coniugis. huc captas appulit ille boves,
Hic male defensus flammis et dote paterna
Cacus Aventinam sanguine tinxit humum.
Ad propiora vocor. populum digessit ab annis
Romulus, in partes distribuitque duas:
Haec dare consilium, pugnare paratior illa est;
Haec aetas bellum suadet, at illa gerit.

Sic statuit, mensesque nota secrevit eadem:
  Iunius est iuvenum; qui fuit ante, senum.'
Dixit. et in litem studio certaminis issent,
  Atque ira pietas dissimulata foret —
Venit Apollinea longas Concordia lauro
  Nexa comas, placidi numen opusque ducis.
Haec ubi narravit Tatium fortemque Quirinum
  Binaque cum populis regna coisse suis,
Et lare communi soceros generosque receptos,
  'His nomen iunctis Iunius' inquit 'habet.'
Dicta triplex causa est. at vos ignoscite, divae:
  Res est arbitrio non dirimenda meo.
Ite pares a me. perierunt iudice formae
  Pergama. plus laedunt, quam iuvet una, duae.

1. [HK·IVN·]N

Prima dies tibi, Carna, datur. dea cardinis haec est:
  Numine clausa aperit, claudit aperta suo.
Unde datas habeat vires, obscurior aevo
  Fama: sed e nostro carmine certus eris.
Adiacet antiquus Tiberino lucus Helerni:
  Pontifices illuc nunc quoque sacra ferunt.
Inda sata est nymphe — Cranaen dixere priores —
  Nequiquam multis saepe petita procis.
Rura sequi, iaculisque feras agitare solebat,
  Nodosasque cava tendere valle plagas.
Non habuit pharetram, Phoebi tamen esse sororem
  Credebant; nec erat, Phoebe, pudenda tibi.
Huic aliquis iuvenum dixisset amantia verba,
  Reddebat tales protinus illa sonos:
'Haec loca lucis habent nimis, et cum luce pudoris.
  Si secreta magis ducis in antra, sequor.'
Credulus ante ut iit, frutices haec nacta resistit,
  Et latet, et nullo est invenienda modo.
Viderat hanc Ianus, visaeque cupidine captus
  Ad duram verbis mollibus usus erat.

Nympha iubet quaeri de more remotius antrum,
Utque comes sequitur, destituitque ducem.
Stulta! videt Ianus, quae post sua terga gerantur:
Nil agis, et latebras respicit ille tuas.
Nil agis, en! dixi: nam te sub rupe latentem
Occupat amplexu, speque potitus ait:
'Ius pro concubitu nostro tibi cardinis esto.
Hoc pretium positae virginitatis habe.'
Sic fatus spinam, qua tristes pellere posset
A foribus noxas — haec erat alba — dedit.
Sunt avidae volucres, non quae Phineïa mensis
Guttura fraudabant, sed genus inde trahunt:
Grande caput, stantes oculi, rostra apta rapinis,
Canities pinnis, unguibus hamus inest.
Nocte volant, puerosque petunt nutricis egentes,
Et vitiant cunis corpora rapta suis.
Carpere dicuntur lactentia viscera rostris,
Et plenum poto sanguine guttur habent.
Est illis strigibus nomen; sed nominis huius
Causa, quod horrendum stridere nocte solent.
Sive igitur nascuntur aves, seu carmine fiunt,
Naeniaque in volucres Marsa figurat anus:
In thalamos venere Procae. Proca natus in illis
Praeda recens avium quinque diebus erat:
Pectoraque exsorbent avidis infantia linguis:
At puer infelix vagit opemque petit.
Territa voce sui nutrix accurrit alumni,
Et rigido sectas invenit ungue genas.
Quid faceret? color oris erat, qui frondibus olim
Esse solet seris, quas nova laesit hiems.
Pervenit ad Cranaen, et rem docet. illa 'timorem
Pone! tuus sospes' dixit 'alumnus erit.'
Venerat ad cunas: flebant materque paterque:
'Sistite vos lacrimas, ipsa medebor!' ait.
Protinus arbutea postes ter in ordine tangit
Fronde, ter arbutea limina fronde notat,
Spargit aquis aditus — et aquae medicamen habebant —

Extaque de porca cruda bimenstre tenet,
Atque ita 'noctis aves, extis puerilibus' inquit
'Parcite: pro parvo victima parva cadit.
Cor pro corde, precor, pro fibris sumite fibras.
Hanc animam vobis pro meliore damus.'
Sic ubi libavit, prosecta sub aethere ponit,
Quique adsint sacris, respicere illa vetat:
Virgaque Ianalis de spina ponitur alba,
Qua lumen thalamis parva fenestra dabat.
Post illud nec aves cunas violasse feruntur,
Et rediit puero, qui fuit ante, color.
Pinguia cur illis gustentur larda Kalendis,
Mixtaque cum calido sit faba farre, rogas?
Prisca dea est, aliturque cibis quibus ante solebat,
Nec petit ascitas luxuriosa dapes.
Piscis adhuc illi populo sine fraude natabat,
Ostreaque in conchis tuta fuere suis.
Nec Latium norat, quam praebet Ionia dives,
Nec quae Pygmaeo sanguine gaudet, avem;
Et praeter pinnas nihil in pavone placebat.
Nec tellus captas miserat ante feras.
Sus erat in pretio, caesa sue festa colebant.
Terra fabas tantum duraque farra dabat.
Quae duo mixta simul sextis quicumque Kalendis
Ederit, huic laedi viscera posse negant.
Arce quoque in summa Iunoni templa Monetae
Ex voto memorant facta, Camille, tuo.
Ante domus Manli fuerat, qui Gallica quondam
A Capitolino reppulit arma Iove.
Quam bene, di magni! pugna cecidisset in illa,
Defensor solii, Iuppiter alte, tui!
Vixit, ut occideret damnatus crimine regni.
Hunc illi titulum longa senecta dabat.
Lux eadem Marti festa est, quem prospicit extra
Appositum Tectae porta Capena viae.
Te quoque, Tempestas, meritam delubra fatemur,
Cum paene est Corsis obruta classis aquis.

Haec hominum monimenta patent. si quaeritis astra,
  Tunc oritur magni praepes adunca Iovis.

2. [AF]

Postera lux Hyadas, Taurinae cornua frontis,
  Evocat, et multa terra madescit aqua.

3. BC

Mane ubi bis fuerit, Phoebusque iteraverit ortus
  Factaque erit posito rore bis uda seges,
Hac sacrata die Tusco Bellona duello
  Dicitur, et Latio prospera semper adest.
Appius est auctor, Pyrrho qui pace negata
  Multum animo vidit, lumine captus erat.
Prospicit a templo summum brevis area Circum,
  Est ibi non parvae parva columna notae:
Hinc solet hasta manu, belli praenuntia, mitti,
  In regem et gentes cum placet arma capi.

4. CC

Altera pars Circi Custode sub Hercule tuta est:
  Quod deus Euboico carmine munus habet.
Muneris est tempus, qui Nonas lucifer ante est:
  Si titulum quaeris, Sulla probavit opus.

5. D NON

Quaerebam, Nonas Sanco, Fidione referrem,
  An tibi, Semo pater. tum mihi Sancus ait:
'Cuicumque ex istis dederis, ego munus habebo.
  Nomina terna fero. sic voluere Cures.'
Hunc igitur veteres donarunt aede Sabini,
  Inque Quirinali constituere iugo.

6. EN

Est mihi — sitque, precor, nostris diuturnior annis —
  Filia, qua felix sospite semper ero.

Hanc ego cum vellem genero dare, tempora taedis
Apta requirebam, quaeque cavenda forent:
Tum mihi post sacras monstratur Iunius Idus
Utilis et nuptis, utilis esse viris;
Primaque pars huius thalamis aliena reperta est.
Nam mihi sic coniunx sancta Dialis ait:
'Donec ab Iliaca placidus purgamina Vesta
Detulerit flavis in mare Thybris aquis,
Non mihi detonso crines depectere buxo, —
Non ungues ferro subsecuisse licet;
Non tetigisse virum, quamvis Iovis ille sacerdos, (201)
Quamvis perpetua sit mihi lege datus.
Tu quoque ne propera. melius tua filia nubet,
Ignea cum pura Vesta nitebit humo.'

7. FN

Tertia post Nonas removere Lycaona Phoebe
Fertur, et a tergo non habet Ursa metum.
Tunc ego me memini ludos in gramine Campi
Aspicere et dici, lubrice Thybri, tuos.
Festa dies illis, qui lina madentia ducunt,
Quique tegunt parvis aera recurva cibis.

8. GN MENTI·IN·CAPIT

Mens quoque numen habet. Mentis delubra videmus
Vota metu belli, perfide Poene, tui.
Poene rebellaras, et leto consulis omnes
Attoniti Mauras pertimuere manus.
Spem metus expulerat: cum Menti vota senatus
Suscipit. et melior protinus illa venit.
Aspicit instantes mediis sex lucibus Idus
Illa dies, qua sunt vota soluta deae.

9. H VEST FER·VESTAE

Vesta, fave! tibi nunc operata resolvimus ora,
Ad tua si nobis sacra venire licet.
In prece totus eram: caelestia numina sensi,

Laetaque purpurea luce refulsit humus.
Non equidem vidi — valeant mendacia vatum — (202)
Te, dea; nec fueras aspicienda viro.
Sed quae nescieram, quorumque errore tenebar,
Cognita sunt nullo praecipiente mihi.
Dena quater memorant habuisse Parilia Romam,
Cum flammae custos aede recepta dea est.
Regis opus placidi, quo non metuentius ullum
Numinis ingenium terra Sabina tulit.
Quae nunc aere vides, stipula tum tecta videres,
Et paries lento vimine textus erat.
Hic locus exiguus, qui sustinet Atria Vestae,
Tunc erat intonsi regia magna Numae.
Forma tamen templi quae nunc manet, ante fuisse
Dicitur; et formae causa probanda subest.
Vesta eadem, quae terra. subest vigil ignis utrique:
Significant sedem terra focusque suam.
Terra pilae similis, nullo fulcimine nixa,
Aëre subiecto tam grave pendet onus.
[Ipsa volubilitas libratum sustinet orbem,
Quique premat partes, angulus omnis abest.
Cumque sit in media rerum regione locata,
Et tangat nullum plusve minusve latus,
Ni convexa foret, parti vicinior esset,
Nec medium terram mundus haberet onus.]
Arte Syracosia suspensus in aëre clauso
Stat globus, immensi parva figura poli,
Et quantum a summis, tantum secessit ab imis
Terra; quod ut fiat, forma rotunda facit:
Par facies templi; nullus procurrit in illo (203)
Angulus, a pluvio vindicat imbre tholus.
Cur sit virgineis, quaeris, dea culta ministris?
Inveniam causas hac quoque parte suas.
Ex Ope Iunonem memorant Cereremque creatas
Semine Saturni; tertia Vesta fuit.
Utraque nupserunt, ambae peperisse feruntur;
De tribus impatiens restitit una viri.

Quid mirum, virgo si virgine laeta ministra
Admittit castas ad sua sacra manus?
Nec tu aliud Vestam, quam vivam intellege flammam;
Nataque de flamma corpora nulla vides.
Iure igitur virgo est, quae semina nulla remittit
Nec capit, et comites virginitatis habet.
Esse diu stultus Vestae simulacra putavi,
Mox didici curvo nulla subesse tholo.
Ignis inextinctus templo celatur in illo.
Effigiem nullam Vesta nec ignis habet.
Stat vi terra sua: vi stando Vesta vocatur;
Causaque par Grai nominis esse potest.
At focus a flammis et quod fovet omnia, dictus;
Qui tamen in primis aedibus ante fuit.
Hinc quoque vestibulum dici reor: inde precando (204)
Praefamur Vestam, quae loca prima tenet.
Ante focos olim scamnis considere longis
Mos erat, et mensae credere adesse deos.
Nunc quoque, cum fiunt antiquae sacra Vacunae,
Ante Vacunales stantque sedentque focos.
Venit in hos annos aliquid de more vetusto:
Fert missos Vestae pura patella cibos.
Ecce coronatis panis dependet asellis,
Et velant scabras florida serta molas.
Sola prius furnis torrebant farra coloni,
Et Fornacali sunt sua sacra deae:
Suppositum cineri panem focus ipse parabat
Strataque era tepido tegula quassa solo.
Inde focum servat pistor dominamque focorum
Et quae pumiceas versat asella molas.
Praeteream, referamne tuum, rubicunde Priape,
Dedecus? est multi fabula parva ioci.
Turrigera frontem Cybele redimita corona
Convocat aeternos ad sua festa deos.
Convocat et satyros et, rustica numina, nymphas;
Silenus, quamvis nemo vocarat, adest.
Nec licet et longum est epulas narrare deorum. (205)

In multo nox est pervigilata mero.
Hi temere errabant in opacae vallibus Idae,
Pars iacet et molli gramine membra levat,
Hi ludunt, hos somnus habet; pars brachia nectit
Et viridem celeri ter pede pulsat humum.
Vesta iacet placidamque capit secura quietem,
Sicut erat, positum caespite fulta caput.
At ruber hortorum custos nymphasque deasque
Captat, et errantes fertque refertque pedes.
Aspicit et Vestam. dubium, nymphamne putarit,
An scierit Vestam; scisse sed ipse negat.
Spem capit obscenam, furtimque accedere temptat,
Et fert suspensos corde micante gradus.
Forte senex, quo vectus erat, Silenus asellum
Liquerat ad ripas lene sonantis aquae.
Ibat, ut inciperet longi deus Hellesponti,
Intempestivo cum rudit ille sono.
Territa voce gravi surgit dea; convolat omnis
Turba, per infestas effugit ille manus.
[Lampsacus hoc animal solita est mactare Priapo:
Apta asini flammis indicis exta damus.]
Quem tu, diva, memor de pane monilibus ornas, (206)
Cessat opus, vacuae conticuere molae.
Nomine, quam ferto, celebratior arce Tonantis
Dicam, Pistoris quid velit ara Iovis.
Cincta premebantur trucibus Capitolia Gallis:
Fecerat obsidio iam diuturna famem.
Iuppiter, ad solium superis regale vocatis,
'Incipe!' ait Marti. protinus ille refert:
'Scilicet ignotum est, quae sit fortuna meorum,
Et dolor hic animi voce querentis eget.
Si tamen, ut referam breviter mala iuncta pudori,
Exigis: Alpino Roma sub hoste iacet.
Haec est, cui fuerat promissa potentia rerum,
Iuppiter? hanc terris impositurus eras?
Iamque suburbanos Etruscaque contudit arma.

Spes erat in cursu, nunc lare pulsa suo est.
Vidimus ornatos sacrata per atria picta
Veste triumphales occubuisse senes.
Vidimus Iliacae transferri pignora Vestae
Sede. putant aliquos scilicet esse deos.
At si respicerent, qua vos habitatis in arce,
Totque domos vestras obsidione premi,
Nil opis in cura scirent superesse deorum,
Et data sollicita tura perire manu.
Atque utinam pugnae pateat locus! arma capessant,
Et, si non poterunt exsuperare, cadant.
Nunc inopes victus ignavaque fata timentes
Monte suo clausos barbara turba premit.'
Tunc Venus et lituo pulcher trabeaque Quirinus
Vestaque pro Latio multa locuta suo est.
'Publica' respondit 'cura est pro moenibus istis.'
Iuppiter 'et poenas Gallia victa dabit.
Tu modo quae desunt fruges, superesse putentur,
Effice, nec deses desere, Vesta, tuos.
Quodcumque est solidae Cereris, cava machina frangat,
Mollitamque manu duret in igne focus.'
Iusserat, et fratris virgo Saturnia iussis
Annuit, et mediae tempora noctis erant;
Iam ducibus somnum dederat labor. increpat illos
Iuppiter et sacro, quid velit, ore docet:
'Surgite, et in medios de summis arcibus hostes
Mittite, quam minime perdere vultis, opem!'
Somnus abit, quaeruntque novis ambagibus acti,
Perdere quam nolint et iubeantur opem.
Esse Ceres visa est. iaciunt Cerialia dona,
Iacta super galeas scutaque longa sonant.
Posse fame vinci spes excidit. hoste repulso
Candida Pistori ponitur ara Iovi.
Forte revertebar festis Vestalibus illa,
Qua Nova Romano nunc via iuncta foro est.
Huc pede matronam vidi descendere nudo:

Obstipui tacitus sustinuique gradum.
Sensit anus vicina loci, iussumque sedere
Alloquitur, quatiens voce tremente caput:
'Hoc ubi nunc fora sunt, udae tenuere paludes,
Amne redundatis fossa madebat aquis.
Curtius ille lacus, siccas qui sustinet aras,
Nunc solida est tellus, sed lacus ante fuit.
Qua Velabra solent in Circum ducere pompas,
Nil praeter salices cassaque canna fuit.
Saepe suburbanas rediens conviva per undas
Cantat, et ad nautas ebria verba iacit.
Nondum conveniens diversis iste figuris
Nomen ab averso ceperat amne deus.
Hic quoque lucus erat iuncis et arundine densus
Et pede velato non adeunda palus.
Stagna recesserunt et aquas sua ripa coercet, (209)
Siccaque nunc tellus: mos tamen inde manet.
Reddiderat causam. 'valeas, anus optima!' dixi
'Quod superest aevi, molle sit omne, tui.'
Cetera iam pridem didici puerilibus annis,
Non tamen idcirco praetereunda mihi.
Moenia Dardanides nuper nova fecerat Ilus:
Ilus adhuc Asiae dives habebat opes:
Creditur armiferae signum caeleste Minervae
Urbis in Iliacae desiluisse iuga.
Cura videre fuit, vidi templumque locumque.
Hoc superest illi, Pallada Roma tenet.
Consulitur Smintheus, lucoque obscurus opaco
Hos non mentito reddidit ore sonos:
'Aetheriam servate deam, servabitis urbem:
Imperium secum transferet illa loci.'
Servat, et inclusam summa tenet Ilus in arce,
Curaque ad heredem Laomedonta redit.
Sub Priamo servata parum. sic ipsa volebat,
Ex quo iudicio forma revicta sua est.
[Seu genus Adrasti, seu furtis aptus Ulixes,
Seu pius Aeneas eripuisse ferunt.]

Auctor in incerto, res est Romana. tuetur (210)
Vesta, quod assiduo lumine cuncta videt.
Heu quantum timuere patres, quo tempore Vesta
Arsit, et est tectis obruta paene suis!
Flagrabant sancti sceleratis ignibus ignes,
Mixtaque erat flammae flamma profana piae.
Attonitae flebant demisso crine ministrae:
Abstulerat vires corporis ipse timor.
Provolat in medium, et magna 'succurrite!' voce
'Non est auxilium flere' Metellus ait.
'Pignora virgineis fatalia tollite palmis!
Non ea sunt voto, sed rapienda manu!
Me miserum! dubitatis?' ait. dubitare videbat,
Et pavidas posito procubuisse genu.
Haurit aquas, tollensque manus, 'ignoscite,' dixit
'Sacra! vir intrabo non adeunda viro.
Si scelus est, in me commissi poena redundet:
Sit capitis damno Roma soluta mei.'
Dixit, et irrupit. factum dea rapta probavit,
Pontificisque sui munere tuta fuit.
Nunc bene lucetis sacrae sub Caesare flammae:
Ignis in Iliacis nunc erit estque focis.
Nullaque dicetur vittas temerasse sacerdos
Hoc duce, nec viva defodietur humo.
Sic incesta perit, quia quam violavit, in illam
Conditur, et Tellus Vestaque numen idem est.
Tum sibi Callaico Brutus cognomen ab hoste
Fecit, et Hispanam sanguine tinxit humum.
Scilicet interdum miscentur tristia laetis,
Nec populum toto pectore festa iuvant.
Crassus ad Euphraten aquilas natumque suosque
Perdidit, et leto est ultimus ipse datus.
'Parthe, quid exultas?' dixit dea 'signa remittes,
Quique necem Crassi vindicet, ultor erit.'

10. AN

At simul auritis violae demuntur asellis,
Et Cereris fruges aspera saxa terunt,
Navita puppe sedens 'Delphina videbimus,' inquit
'Umida cum pulso nox erit orta die.'

11. B MATR·N

Iam, Phryx, a nupta quereris, Tithone, relinqui,
Et vigil eois lucifer exit aquis:
Ite, bonae matres, — vestrum Matralia festum —
Flavaque Thebanae reddite liba deae.
Pontibus et magno iuncta est celeberrima Circo
Area, quae posito de bove nomen habet.
Hac ibi luce ferunt Matutae sacra parenti
Sceptriferas Servi templa dedisse manus.
Quae dea sit, quare famulas a limine templi
Arceat, — arcet enim — libaque tosta petat?
Bacche, racemiferos hedera redimite capillos,
Si domus illa tua est, dirige vatis opus.
Arserat obsequio Semele Iovis. accipit Ino
Te puer, et summa sedula nutrit ope.
Intumuit Iuno, raptum quod paelice natum
Educet. at sanguis ille sororis erat.
Hinc agitur furiis Athamas et imagine falsa,
Tuque cadis patria, parve Learche, manu.
Maesta Learcheas mater tumulaverat umbras
Et dederat miseris omnia iusta rogis.
Haec quoque, funestos ut erat laniata capillos,
Prosilit, et cunis te, Melicerta, rapit.
Est spatio contracta brevi, freta bina repellit,
Unaque pulsatur terra duabus aquis.
Huc venit insanis natum complexa lacertis,
Et secum e celso mittit in alta iugo.
Excipit illaesos Panope centumque sorores,
Et placido lapsu per sua regna ferunt.
Nondum Leucothea, nondum puer ille Palaemon,

Verticibus densi Thybridis ora tenent.
Lucus erat, dubium Semelae, Stimulaene vocetur:
Maenadas Ausonias incoluisse ferunt.
Quaerit ab his Ino, quae gens foret. Arcadas esse
Audit, et Evandrum sceptra tenere loci.
Dissimulata deam Latias Saturnia bacchas
Instimulat fictis insidiosa sonis:
'O nimium faciles, o toto pectore captae!
Non venit haec nostris hospes amica choris.
Fraude petit, sacrique parat cognoscere ritum.
Quo possit poenas pendere, pignus habet.'
Vix bene desierat, complent ululatibus auras
Thyiades, effusis per sua colla comis,
Iniciuntque manus, puerumque revellere pugnant.
Quos ignorat adhuc, invocat illa deos:
'Dique virique loci, miserae succurrite matri!'
Clamor Aventini saxa propinqua ferit.
Appulerat ripae vaccas Oetaeus Hiberas:
Audit, et ad vocem concitus urget iter.
Herculis adventu quae vim modo ferre parabant,
Turpia femineae terga dedere fugae.
'Quid petis hinc,' — cognorat enim — 'matertera Bacchi?
An numen quod me, te quoque vexat?' ait.
Illa docet partim, partim praesentia nati
Continet, et furiis in scelus isse pudet.
Rumor, ut est velox, agitatis pervolat alis,
Estque frequens, Ino, no in ore tuum.
Hospita Carmentis fidos intr
Diceris et longam deposu 1.
Liba sua properata n u T erdos
Traditur in subit cocta ae ioco.
Nunc quoque liba i vant f matralibus illa.
Rustica sedulitas gratior fuit.
'Nunc,' ait 'o vate , venien fata resigna,
Qua licet. h hoc, ecor, adde meis.'
Parva mora est, ium s ac numina sumit,

Fitque sui toto pectore plena dei.
Vix illam subito posses cognoscere, tanto
Sanctior et tanto, quam modo, maior erat.
'Laeta canam. gaude, defuncta laboribus Ino!'
Dixit 'et huic populo prospera semper ades!
Numen eris pelagi. natum quoque pontus habebit.
In vestris aliud sumite nomen aquis:
Leucothea Grais, Matuta vocabere nostris:
In portus nato ius erit omne tuo,
Quem nos Portunum, sua lingua Palaemona dicet.
Ite, precor, nostris aequus uterque locis!'
Annuerat, promissa fides. posuere labores:
Nomina mutarunt. hic deus, illa dea est.
Cur vetet ancillas accedere, quaeritis? odit:
Principiumque odii, si sinat illa, canam.
Una ministrarum solita est, Cadmeï, tuarum
Saepe sub amplexus coniugis ire tui.
Improbus hanc Athamas furtim dilexit. ab illa
Comperit agricolis semina tosta dari.
Ipsa quidem fecisse negat, sed fama recepit.
Hoc est, cur odio sit tibi serva manus.
Non tamen hanc pro stirpe sua pia mater adoret.
Ipsa parum felix visa fuisse parens.
Alterius prolem melius mandabitis illi.
Utilior Baccho, quam fuit ipsa suis.
Hanc tibi, 'quo properas?' memorant dixisse, Rutili,
'Luce mea Marso consul ab hoste cades.'
Exitus accessit verbis, flumenque Toleni
Purpureum mixtis sanguine fluxit aquis.
Proximus annus erat: Pallantide caesus eadem
Didius hostiles ingeminavit opes.
Lux eadem, Fortuna, tua est, auctorque locusque.
Sed superiniectis quis latet iste togis?
Servius est; et constat enim. sed causa latendi
Discrepat, et dubium me quoque mentis habet.
Dum dea furtivos timide profitetur amores,

Caelestemque homini concubuisse pudet, —
Arsit enim magno correpta cupidine regis,
Caecaque in hoc uno non fuit illa viro —
Nocte domum parva solita est intrare fenestra:
Unde Fenestellae nomina porta tenet.
Nunc pudet, et voltus velamine celat amatos,
Oraque sunt multa regia tecta toga.
An magis est verum, post Tulli funera plebem
Confusam placidi morte fuisse senis:
Nec modus ullus erat, crescebat imagine luctus,
Donec eum positis occuluere togis?
Tertia causa mihi spatio maiore canenda est;
Nos tamen adductos intus agemus equos.
Tullia coniugio, sceleris mercede, peracto
His solita est dictis extimulare virum:
'Quid iuvat esse pares, te nostrae caede sororis,
Meque tui fratris, si pia vita placet?
Vivere debuerant et vir meus et tua coniunx,
Si nullum ausuri maius eramus opus.
Et caput et regnum facio dotale parentis!
Si vir es, i, dictas exige dotis opes.
Regia res scelus est! socero cape regna necato,
Et nostras patrio sanguine tingue manus!'
Talibus instinctus solio privatus in alto
Sederat. attonitum volgus ad arma ruit:
Hinc cruor, hinc caedes, infirmaque vincitur aetas:
Sceptra gener socero rapta Superbus habet.
Ipse sub Esquiliis, ubi erat sua regia, caesus
Concidit in dura sanguinulentus humo.
Filia, carpento patrios initura penates,
Ibat per medias alta feroxque vias.
Corpus ut aspexit, lacrimis auriga profusis
Restitit. hunc tali corripit illa sono:
'Vadis, an expectas pretium pietatis amarum?
Duc, inquam, invitas ipsa per ora rotas!'
Certa fides facti. dictus Sceleratus ab illa
Vicus, et ae ıa res ea pressa nota.

Post tamen hoc ausa est templum, monimenta parentis,
Tangere. mira quidem, sed tamen acta loquar.
Signum erat in solio residens sub imagine Tulli;
Dicitur hoc oculis opposuisse manum,
Et vox audita est 'voltus abscondite nostros,
Ne natae videant ora nefanda meae!'
Veste data tegitur. vetat hanc Fortuna moveri,
Et sic e templo est ipsa locuta suo:
'Ore revelato qua primum luce patebit
Servius, haec positi prima pudoris erit.'
Parcite, matronae, vetitas attingere vestes;
Sollemni satis est voce movere preces.
Sitque caput semper Romano tectus amictu,
Qui rex in nostra septimus Urbe fuit.
Arserat hoc templum. signo tamen ille pepercit
Ignis; opem nato Mulciber ipse tulit.
Namque pater Tulli Volcanus, Ocresia mater
Praesignis facie Corniculana fuit.
Hanc secum Tanaquil, sacris de more peractis,
Iussit in ornatum fundere vina focum.
Hic inter cineres obsceni forma virilis
Aut fuit, aut visa est: sed fuit illa magis.
Iussa loco captiva sedet. conceptus ab illa
Servius a caelo semina gentis habet.
Signa dedit genitor tunc, cum caput igne corusco
Contigit, inque comis flammeus arsit apex.
Te quoque magnifica, Concordia, dedicat aede
Livia, quam caro praestitit ipsa viro.
Disce tamen, veniens aetas, ubi Livia nunc est
Porticus, immensae tecta fuisse domus.
Urbis opus domus una fuit, spatiumque tenebat,
Quo brevius muris oppida multa tenent.
Haec aequata solo est, nullo sub crimine regni,
Sed quia luxuria visa nocere sua.
Sustinuit tantas operum subvertere moles,
Totque suas heres perdere Caesar opes.

Sic agitur censura et sic exempla parantur,
Cum vindex, alios quod monet, ipse facit.

12. CN 13. D EID·N

Nulla nota est veniente die, quam dicere possis.
Idibus Invicto sunt data templa Iovi.
Et iam Quinquatrus iubeor narrare minores.
Nunc ades o! coeptis, flava Minerva, meis.
'Cur vagus incedit tota tibicen in Urbe?
Quid sibi personae, quid stola longa volunt?'
Sic ego. sic posita Tritonia cuspide dixit:
Possim utinam doctae verba referre deae!
'Temporibus veterum tibicinis usus avorum
Magnus et in magno semper honore fuit.
Cantabat fanis, cantabat tibia ludis,
Cantabat maestis tibia funeribus:
Dulcis erat mercede labor. tempusque secutum,
Quod subito Graiae frangeret artis opus;
Adde quod aedilis, pompam qui funeris irent,
Artifices solos iusserat esse decem.
Exilio mutant Urbem, Tiburque recedunt.
Exilium quodam tempore Tibur erat.
Quaeritur in scaena cava tibia, quaeritur aris;
Ducit supremos naenia nulla toros.
Servierat quidam, quantolibet ordine dignus,
Tibure, sed longo tempore liber erat.
Rure dapes parat ille suo, turbamque canoram
Convocat: ad festas convenit illa dapes.
Nox erat, et vinis oculique animique natabant,
Cum praecomposito nuntius ore venit,
Atque ita, "quid cessas convivia solvere?" dixit
"Auctor vindictae iam venit ecce tuae."
Nec mora, convivae valido titubantia vino
Membra movent: dubii stantque labantque pedes.
At dominus "discedite!" ait, plaustroque morantes
Sustulit: in plaustro scirpea lata fuit.
Alliciunt somnos tempus motusque merumque,

Potaque se Tibur turba redire putat.
Iamque per Esquilias Romanam intraverat urbem,
Et mane in medio plaustra fuere foro.
Plautius, ut posset specie numeroque senatum
Fallere, personis imperat ora tegi,
Admiscetque alios, et, ut hunc tibicina coetum
Augeat, in longis vestibus esse iubet;
Sic reduces bene posse tegi, ne forte notentur
Contra collegae iussa redisse sui.
Res placuit, cultuque novo libet Idibus uti
Et canere ad veteres verba iocosa modos.'
Haec ubi perdocuit, 'superest mihi discere' dixi
'Cur sit Quinquatrus illa vocata dies.'
'Martius' inquit 'agit tali mea nomine festa,
Estque sub inventis haec quoque turba meis.
Prima terebrato per rara foramina buxo,
Ut daret, effeci, tibia longa sonos.
Vox placuit: faciem liquidis referentibus undis
Vidi virgineas intumuisse genas.
"Ars mihi non tanti est; valeas, mea tibia!" dixi:
Excipit abiectam caespite ripa suo.
Inventam Satyrus primum miratur, et usum
Nescit, et inflatam sensit habere sonum;
Et modo dimittit digitis, modo concipit auras.
Iamque inter nymphas arte superbus erat:
Provocat et Phoebum. Phoebo superante pependit,
Caesa recesserunt a cute membra sua.
Sum tamen inventrix auctorque ego carminis huius.
Hoc est, cur nostros ars colat ista dies.

14. E E[N] 15. F Q·ST·D·F

Tertia lux veniet, qua tu, Dodoni Thyone,
Stabis Agenorei fronte videnda bovis.
Haec est illa dies, qua tu purgamina Vestae,
Thybri, per Etruscas in mare mittis aquas.
Siqua fides ventis, zephyro date carbasa, nautae!
Cras veniet vestris ille secundus aquis.

16. GC 17. HC 18. AC

At pater Heliadum radios ubi tinxerit undis,
Et cinget geminos stella serena polos,
Tollet humo validos proles Hyriea lacertos.
Continua Delphin nocte videndus erit.

19. BC

Scilicet hic olim Volscos Aequosque fugatos (223)
Viderat in campis, Algida terra, tuis:
Unde suburbano clarus, Tuberte, triumpho
Vectus es in niveis, Postume, victor equis.
Iam sex et totidem luces de mense supersunt,
Huic unum numero tu tamen adde diem.
Sol abit a Geminis, et Cancri signa rubescunt:
Coepit Aventina Pallas in arce coli.

20. CC

Iam tua, Laomedon, oritur nurus, ortaque noctem
Pellit, et e pratis uda pruina fugit:
Reddita, quisquis is est, Summano templa feruntur,
Tum, cum Romanis, Pyrrhe, timendus eras.
Hanc quoque cum patriis Galatea receperit undis,
Plenaque securae terra quietis erit,
Surgit humo iuvenis telis afflatus avitis,
Et gemino nexas porrigit angue manus.
Notus amor Phaedrae, nota est iniuria Thesei:
Devovit natum credulus ille suum.
[Non impune pius iuvenis Troezena petebat:
Dividit obstantes pectore taurus aquas.]
Sollicitі terrentur equi, frustraque retenti
Per scopulos dominum duraque saxa trahunt.
Exciderat curru, lorisque morantibus artus
Hippolytus lacero corpore raptus erat,
Reddideratque animam, multum indignante Diana. (224)
'Nulla' Coronides 'causa doloris' ait:
'Namque pio iuveni vitam sine volnere reddam,
Et cedent arti tristia fata meae.'

Gramina continuo loculis depromit eburnis:
Profuerant Glauci manibus illa prius.
[Tunc, cum observatas anguis descendit ad umbras,
Usus et auxilio est anguis ab angue dato.]
Pectora ter tetigit, ter verba salubria dixit:
Depositum terra sustulit ille caput.
Lucus eum Nemorisque tui, Dictynna, recessus
Celat: Aricino Virbius ille lacu.
At Clymenus Clothoque dolent: haec, fila reneri,
Hic, fieri regni iura minora sui.
Iuppiter, exemplum veritus, direxit in ipsum
Fulmina, qui nimiae moverat artis opem.
Phoebe, querebaris: deus est, placare parenti;
Propter te, fieri quod vetat, ipse facit.

21. DC 22. EC 23. FC

Non ego te, quamvis properabis vincere, Caesar,
Si vetet auspicium, signa movere velim.
Sint tibi Flaminius Trasimenaque litora testes,
Per volucres aequos multa monere deos.
Tempora si veteris quaeris temeraria damni,
Quartus ab extremo mense bis ille dies.
Postera lux melior. superat Masinissa Syphacem, (225)
Et cecidit telis Hasdrubal ipse suis.

24. GC

Tempora labuntur, tacitisque senescimus annis,
Et fugiunt freno non remorante dies.
Quam cito venerunt Fortunae Fortis honores!
Post septem luces Iunius actus erit.
Ite, deam laeti Fortem celebrate, Quirites!
In Tiberis ripa munera regis habet.
Pars pede, pars etiam celeri decurrite cumba,
Nec pudeat potos inde redire domum.
Ferte coronatae iuvenum convivia lintres,
Multaque per medias vina bibantur aquas.
Plebs colit hanc, quia qui posuit, de plebe fuisse
Fertur, et ex humili sceptra tulisse loco.

Convenit et servis, serva quia Tullius ortus
Constituit dubiae templa propinqua deae.

25. HC 26. AC

Ecce suburbana rediens male sobrius aede
Ad stellas aliquis talia verba iacit:
Zona latet tua nunc, et cras fortasse latebit:
Dehinc erit, Orion, aspicienda mihi.
At si non esset potus, dixisset eadem
Venturum tempus solstitiale die.

27. BC 28. CF

Lucifero subeunte Lares delubra tulerunt
Hic, ubi fit docta multa corona manu.
Tempus idem Stator aedis habet, quam Romulus olim
Ante Palatini condidit ora iugi.

29. DF

Tot restant de mense dies, quot nomina Parcis,
Cum data sunt trabeae templa, Quirine, tuae.

30. EC

Tempus Iuleis cras est natale Kalendis:
Pierides, coeptis addite summa meis.
Dicite, Pierides, quis vos adiunxerit isti,
Cui dedit invitas victa noverca manus?
Sic ego. sic Clio: 'clari monimenta Philippi
Aspicis, unde trahit Marcia casta genus:
Marcia, sacrifico deductum nomen ab Anco,
In qua pars facies nobilitate sua est.
[Par animo quoque forma suo respondet in illa,
Et genus et facies ingeniumque simul.]
Nec quod laudamus formam, tu turpe putaris:
Laudamus magnas hac quoque parte deas.
Nupta fuit quondam matertera Caesaris illi.
O decus, o sacra femina digna domo!'
Sic cecinit Clio. doctae assensere sorores;
Annuit Alcides increpuitque lyram.